

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

dr. Lehoczki Zóra Zsófia:

**A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni
sajátosságai**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Prof. Dr. Papp Tekla

.....

Budapest, 2022

Köszönetnyilvánítás

Elsőként köszönetemet szeretném kifejezni témavezetőmnek, Prof. Dr. Papp Teklának, akitől joghallgató korom óta felsorolhatatlan mennyiségű szakmai támogatást, jobbitó szándékú kritikai észrevételt és visszajelzést kaptam. Kitartó támogatásával, észrevételeivel, mentorálásával, professzionalizmusával és inspiráló személyiségével állandó és stabil segítséget biztosított a dolgozat megírásában.

Köszönettel tartozom továbbá a Civilisztikai Tanszék valamennyi – jelenlegi és korábbi – munkatársának, különösen Dr. Auer Ádám docensnek, Dr. Dúl János adjunktusnak és Borné Dr. Nagy Barna Krisztinának, akikkel számos értékes és inspiráló szakmai diskurzusban volt részem, és akik szakmai észrevételeikkel sokat segítettek mind doktoranduszi tanulmányaim időszakában, mind pedig azt követően.

Köszönöm a családomnak és barátaimnak, hogy folyamatosan mellettem álltak és támogattak, segítettek átlendülni a hullámvölgyeken és velem örültek minden apró sikernél.

Köszönöm a Nemzeti Közszerződési Egyetemnek és különösen a Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolának, hogy biztosította számomra a kutatáshoz és a jelen értekezés megírásához szükséges infrastruktúrát és szakmai, tudományos környezetet és képzést.

Kiemelt köszönettel tartozom a Nagy és Trócsányi Ügyvédi Irodának, ahol gyakornokként, majd ügyvédjelöltként egy olyan professzionális közeg részévé váltam és olyan gyakorlati tapasztalatokat szerezhettem, amelyek nagyban hozzájárultak a jelen értekezés megírásához és véglegesítéséhez.

Szeretném továbbá kifejezni a hálámat mindenkinek, aki a műhelyvitán való személyes részvételével és hozzászólásával, avagy előzetesen megküldött írásbeli véleményével hozzájárult a jelen értekezés szakmai színvonalához, minden egyes kérdés, felvetés, észrevétel hasznos adalékként és gondolatébresztőként szolgált, amit ezúton is nagyon köszönök.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	9
1.1. A témaválasztás indoka és a disszertáció témájának bemutatása	9
1.1.1. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok	11
1.1.2. A vizsgált időszak.....	14
1.1.3. A vizsgált terület.....	15
1.1.4. A kutatás módszerei.....	16
1.2. A disszertáció felépítése és hipotézisei.....	18
2. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON KÖRÉBE TARTOZÓ VAGYONELEMEK KÖRE	21
2.1. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON TÁRGYAIRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK	21
2.1.1. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON TÁRGYAI.....	21
2.1.2. A NVTV. FELSOROLÁSÁBAN NEM SZEREPLŐ VAGYONELEMEK NEMZETI VAGYON JELLEGE.....	25
2.2. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VAGYONA NEMZETI VAGYONBA TARTOZÁSÁNAK MEGÍTÉLÉSE KAPCSÁN MUTATKOZÓ DILEMMÁK	29
2.2.1. A VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉS ÖSSZEFOGLALÁSA.....	29
2.2.2. KAPCSOLÓDÓ BÍRÓSÁGI JOGGYAKORLAT.....	31
2.2.3. A BÍRÓSÁGI JOGGYAKORLAT MEGÁLLAPÍTÁSAINAK ÉRTÉKELÉSE.....	36
2.3. A TÁRSASÁGI VAGYON NEMZETI VAGYON JELLEGÉVEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN FELMERÜLŐ TOVÁBBI KÉRDÉSEK	37
2.3.1. Az első kérdés – a bíróságok döntéseit alátámasztó jogszabályi rendelkezések köre	37
2.3.2. A második kérdés – a nem kizárólag közjogi jogalanyok részvételével működő gazdasági társaságok.....	38
2.3.3. A harmadik kérdés – a köztulajdonban álló gazdasági társaság leányvállalata	39
3. A TÁRSASÁGI VAGYON FOGALMA ÉS ANNAK MEGJELENÉSE EGYES KÖZJOGI ÉS MAGÁNJOGI JOGSZABÁLYOKBAN	41
3.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	41
3.2. AZ EGYES JOGSZABÁLYOK FOGALOMHASZNÁLATÁNAK VIZSGÁLATA	43
3.2.1. A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV.....	43
3.2.2. A CÉGTÖRVÉNY	44

3.2.3. A SZÁMVITELI TÖRVÉNY	44
3.2.4. AZ ÁLLAMI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY.....	46
3.2.5. A NEMZETI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY	47
3.2.6. AZ ÁLLAMHÁZTARTÁSI TÖRVÉNY	48
3.2.7. A HITELINTÉZETI TÖRVÉNY	48
3.2.8. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK TAKARÉKOSABB MŰKÖDÉSÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY.....	49
3.2.9. A TŐKEPIACI TÖRVÉNY	49
3.3. A VAGYONFOGALMAK ÖSSZEGZÉSE.....	50
4. A TÁRSASÁGI VAGYON SZEREPE A GAZDASÁGI TÁRSASÁG ALAPÍTÁSA ÉS MŰKÖDÉSE SORÁN.....	52
4.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK.....	52
4.2. A JOGFORRÁSI HÁTTÉR FELVÁZOLÁSA.....	53
4.2.1. A számvitelről szóló törvény	53
4.2.2. A Polgári Törvénykönyvről szóló törvény	53
4.2.3. A tőkevédelmi irányelv	54
4.3. A JEGYZETT ÉS A SAJÁT TŐKE FUNKCIÓINAK VIZSGÁLATA.....	55
4.3.1. A kiindulópont: a kft. törzstőke-minimuma a Ptk.-ban	55
4.3.2. A jegyzett tőke hitelezővédelmi szerepe	56
4.3.3. A jegyzett tőke további funkciói	58
4.4. A KÖZFELADATOT ELLÁTÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VAGYONÁNAK SAJÁTOSSÁGAI.....	59
4.4.1. Nemzeti vagyonnal, közpénzekkel történő gazdálkodás	59
4.4.2. A puha költségvetési korlát	61
4.5. ÖSSZEFOGLALÁS.....	63
5. A NEMZETI VAGYONNAL TÖRTÉNŐ GAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ SPECIÁLIS VAGYONGAZDÁLKODÁSI KÖVETELMÉNYEK	65
5.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK.....	65
5.2. AZ EGYES, VAGYONGAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ KÖVETELMÉNYEK KIFEJTÉSE.....	66
5.2.1. AZ ALAPTÖRVÉNYBEN FOGLALT KÖVETELMÉNYEK ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KAPCSOLÓDÓ MEGÁLLAPÍTÁSAI.....	66
5.2.2. A NEMZETI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN MEGHATÁROZOTT KÖVETELMÉNYEK	72
5.2.3. AZ ÁLLAMI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN MEGHATÁROZOTT KÖVETELMÉNYEK	74
5.2.4. A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV KAPCSOLÓDÓ ALAPELVEI.....	75

5.3. A VAGYONGAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ KÖVETELMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE	76
5.4. ÖSSZEGZÉS	79
6. ADATNYILVÁNOSSÁGI SAJÁTOSSÁGOK ÉS JOGVITÁK A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKNÁL	81
6.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK	81
6.2. CÉGNILVÁNOSSÁG ALAPELVE	83
6.2.1. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	83
6.2.2. AZ ELSŐ CÉGTÖRVÉNY	85
6.2.3. A 2006. ÉVI V. TÖRVÉNY	86
6.2.3.1. A Ctv. hatályba lépése és a törvény célja.....	86
6.2.3.2. Céglözlöny, Céginformációs Szolgálat, cégiratok megtekintése	87
6.2.3.3. A cégnyilvántartás közhitelessége.....	89
6.2.4. ÖSSZEFOGLALÁS	91
6.3. AZ ÜZLETI TITOK FOGALMA ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁSA	93
6.3.1. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELMEK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE ÉS A RÉGI PTK. IRÁNYADÓ SZABÁLYAI	93
6.3.2. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELME A PTK.-BAN	100
6.3.3. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELMÉRŐL SZÓLÓ 2018. ÉVI LIV. TÖRVÉNY	104
6.4. AZ ADATNYILVÁNOSSÁG JOGSZABÁLYI HÁTTERE	107
6.4.1. Bevezető gondolatok	107
6.4.2. Az állami vagyronról szóló törvény vonatkozó rendelkezései	109
6.4.3. Az Infotv. vonatkozó rendelkezései, kitékintéssel a Taktv.-re.....	109
6.5. A NAIH AJÁNLÁSAI A NEMZETI VAGYONNAL GAZDÁLKODÓ VAGY AZZAL RENDELKEZŐ, PIACI SZEREPLŐ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÜZLETI ADATAINAK NYILVÁNOSSÁGÁRÓL	113
6.5.1. AZ ELSŐ AJÁNLÁS	113
6.5.2. A MÁSODIK AJÁNLÁS	114
6.6. A KÖZÉRDEKŰ ADATOK KÖZZÉTÉTELÉNEK BÍRÓI GYAKORLATA ..	116
6.7. ÖSSZEGZÉS	118
7. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÜGYVEZETÉSE	120
7.1. Bevezető gondolatok.....	120
7.2. A Ptk. irányadó rendelkezéseinek áttekintése.....	122
7.2.1. A jogi személyek közös szabályai	122
7.2.2. A gazdasági társaságok közös szabályai	126
7.2.3. A vezető tisztségviselők eltiltása.....	127

7.3. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének sajátosságai	129
7.3.1. Az ügyvezetésre irányadó speciális szabályok	129
7.3.1.1. Az ügyvezetés létszámára irányadó rendelkezések	129
7.3.1.2. A speciális javadalmazási szabályok	132
7.3.1.3. Fokozott közzétételi kötelezettségek	134
7.3.2. A vezető tisztségviselők tevékenységét befolyásoló további rendelkezések	135
7.4. A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek felelősségére irányadó szabályok .	137
7.4.1. A vezető tisztségviselők gazdasági társasággal szembeni felelőssége	137
7.4.1.1. A vezető tisztségviselő kontraktuális felelőssége	137
7.4.1.2. A felmentvény	139
7.4.1.3. A jogviszony ingyenes vagy visszerthes jellegének jelentősége	141
7.4.2. A vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelőssége.....	144
7.4.2.1. A Ptk. és a Ctv. irányadó rendelkezései	144
7.4.2.2. A Cstv. irányadó rendelkezései	147
7.4.3. Egyes szakirodalmi álláspontok ismertetése a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek felelőssége kapcsán	150
7.4.3.1. Török Tamás álláspontjának összefoglalása	150
7.4.3.2. Gál Judit álláspontjának összefoglalása	154
7.4.3.3. Mohai Máté álláspontjának összefoglalása	156
7.4.3.4. A szerző álláspontja a vezető tisztségviselők harmadik személyekkel szembeni felelőssége kapcsán	157
7.4.4. Összegző gondolatok a felelősségi kérdések kapcsán	159
7.5. Az ügyvezetéssel kapcsolatos megállapítások összegzése	161
8. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK FELÜGYELŐBIZOTTSÁGA	163
8.1. Bevezető gondolatok.....	163
8.2. A Ptk. felügyelőbizottságra irányadó rendelkezései	163
8.2.1. A felügyelőbizottsági tagság	163
8.2.2. A felügyelőbizottság feladatai, tevékenysége	165
8.2.3. A felügyelőbizottság létrehozása	166
8.2.4. Az ügydöntő felügyelőbizottság	167
8.2.5. A felügyelőbizottsági tagok felelőssége	171
8.2.5.1. A felügyelőbizottsági tagok kontraktuális felelőssége.....	171
8.2.5.2. A jogviszony gondossági kötelelem jellege	172
8.2.5.3. Történeti kitekintés a Gt. felelősségi szabályaira	174
8.3. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottsága	175
8.3.1. A vagyongazdálkodási követelmények betartásának ellenőrzése	175

8.3.1.1. Bevezető gondolatok	175
8.3.1.2. A felügyelőbizottság közreműködése kapcsán felmerülő kérdések.....	176
8.3.2. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁG LÉTSZÁMA ÉS JAVADALMAZÁSA	178
8.4. A felügyelőbizottsággal kapcsolatos megállapítások összegzése	181
9. A KÖNYVVIZSGÁLÓRA ÉS A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK BELSŐ ELLENŐRZÉSI RENDSZERÉRE IRÁNYADÓ RENDELKEZÉSEK	183
9.1. Bevezető gondolatok.....	183
9.2. Az állandó és az eseti könyvvizsgáló.....	184
9.2.2. A PTK. ÁLLANDÓ KÖNYVVIZSGÁLÓRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI.....	186
9.2.2.1. Az állandó könyvvizsgáló megválasztása	186
9.2.2.2. Az állandó könyvvizsgáló feladatai, tevékenysége.....	189
9.2.2.3. Az állandó könyvvizsgáló függetlensége	190
9.2.3. A könyvvizsgáló felelőssége	191
9.2.3.1. A könyvvizsgálói felelősség jelentősége	191
9.2.3.2. A könyvvizsgáló polgári jogi felelőssége	194
9.2.3.3. A könyvvizsgáló fegyelmi felelőssége.....	198
9.2.4. ESETI KÖNYVVIZSGÁLÓ IGÉNYBEVÉTELE	199
9.2.4.1. Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése a kisebbség által	199
9.2.4.2. Könyvvizsgáló igénybevétele az átalakulás során	202
9.3. A könyvvizsgáló szerepe a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál	204
9.4. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK BELSŐ ELLENŐRZÉSE.....	206
9.4.1. A jogszabályi háttér és az alkalmazás kezdete	206
9.4.2. A belső kontrollrendszer működtetésére köteles társaságok	208
9.4.3. A belső kontrollrendszer kialakításáért és működtetéséért felelős személy	209
9.4.3.1. Az első számú vezető	209
9.4.3.2. Az első számú vezető által figyelembe veendő ajánlások és javaslatok	210
9.4.3.3. Irányelv a belső kontrollrendszer kialakításához és működtetéséhez	214
9.4.3.4. A megfelelő kontrollkörnyezet kialakítása	215
9.4.3.5. Az első számú vezető kapcsán felmerülő további kérdések.....	216
9.4.4. Összefoglalás	219
10. Az önkormányzati holding társaság	221
10.1. Bevezető gondolatok.....	221
10.2. Az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok jellegzetességei	222
10.2.1. Az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok fogalma, csoportosítása	222

10.2.2. Szervezeti sajátosságok és közfeladatellátás	224
10.3. A helyi önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok működése során rendszeresen tapasztalt problémák	225
10.3.1. Általános megállapítások.....	225
10.3.2. A profitorientáltság kérdésköre	226
10.4. a helyi önkormányzati tulajdonú holding társaság.....	228
10.4.1. A HOLDING TÁRSASÁGOK ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA	228
10.4.2. A HOLDING TÁRSASÁG LÉTREHOZÁSÁNAK VÁRHATÓ ELŐNYEI ÉS HÁTRÁNYAI	230
10.5. Összegzés.....	232
11. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK, TÉZISEK ÉS ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	234
	234
11.2. Összegző gondolatok	234
11.2. Tézisek	237
11.2.1. H1 hipotézis igazolása	237
11.2.2. H2 hipotézis igazolása	238
11.2.3. H3 hipotézis igazolása	239
11.2.4. H4 hipotézis igazolása	241
11.2.5. H5 hipotézis igazolása	243
11.3. Új tudományos eredmények	244
Felhasznált irodalom	247
Bírósági döntések jegyzéke	259
Felhasznált jogszabályok.....	265
A doktorjelölt eddig megjelent írásai	268

1. BEVEZETÉS

1.1. A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKA ÉS A DISSZERTÁCIÓ TÉMÁJÁNAK BEMUTATÁSA

A Doktori Iskolába történő felvételi kérelem benyújtásakor a kutatási témánk választott címe „*A gazdasági társaságok vagyonának a vizsgálata az állami és önkormányzati tulajdon tükrében*” volt. A témamegjelölés indokát adta többek között, hogy a kutatómunka megkezdésekor nem volt pontosan látható, hogy a kutatás a jövőben milyen fő irányokba mozdul el és mire fókuszál elsősorban, így nem lett volna szerencsés egy túlzottan speciális cím megadásával idejekorán indokolatlanul leszűkíteni a vizsgált témakört. A kutatómunka megkezdésével egyre inkább körvonalazódtak a fentiekben megjelölt szerteágazó témakör azon részterületei és kérdései, amelyeket a disszertációban részletesen vizsgálni kívánunk.

Általánosságban kiemelendő, hogy a dolgozat egy speciális jogintézményt, a társasági jog és az állami vagyongazdálkodás metszetében elhelyezkedő ún. köztulajdonban álló gazdasági társaságokat vizsgálja, elődegesen a rendelkezésre álló jogszabályi háttér, szakirodalmi források és bírósági döntések elemzésével. Tekintettel arra, hogy ezek a szervezetek mind közgazdaságtani, mind közigazgatás-tudományi, mint pedig jogi szempontból számos, részletes kutatásra érdemes aspektussal rendelkeznek, szűkíteni indokolt a jogintézménnyel kapcsolatos kutatások fókuszát, annak érdekében, hogy a dolgozat az attól elvárt és indokolt részletességgel és mélységben tudja bemutatni a választott témát. A fentiekben kifejtettek tekintettel a disszertáció a köztulajdonban álló gazdasági társaságok két fő aspektusával, a szervezettel és a vagyoni sajátosságokkal foglalkozik részletesen, elsődlegesen jogi szempontból vizsgálva azokat. Annak érdekében, hogy érzékletessé váljon a vizsgált jogi személyek specialitása, a dolgozatban törekszünk a klasszikus, piaci jellegű gazdasági társaságokkal összehasonlítani a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat. Ez az összehasonlítás azonban nem terjed ki az értekezésben vizsgált minden egyes részkérdésre. Ennek több oka van, így többek között vannak az értekezésben olyan részkérdések, így például a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerére irányadó rendelkezések vizsgálata, amelyeknek az összehasonlító vizsgálata nem kivitelezhető, mivel az adott jogintézmény csak kifejezetten egyes köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában értelmezhető. További ok az értekezésre vonatkozó terjedelmi korlátok betartása, minden egyes részkérdés komparatív

vizsgálata jelentősen meghaladná a dolgozatra irányadó terjedelmi szabályokat. Végül, de nem utolsó sorban pedig egyes részkérdéseknél úgy ítéltük meg, hogy nem áll elengedő forrás rendelkezésre a megfelelően megalapozott kutatás elvégzéséhez. Többek között az előzőekben kifejtett okokból is maradt ki például azon kérdés vizsgálata, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működésére és gazdálkodására irányadó alapelvek irányadók-e és ha igen, akkor hogyan a piaci jellegű gazdasági társaságokra.¹

A témaválasztás indoka elsődlegesen annak hiánypótló jellege. A hazai tudományos szakirodalmat vizsgálva elmondható, hogy a privatizációt megelőző időszak vonatkozásában számos jeles szerző vizsgálta az állami vállalatok működési, szervezeti, gazdálkodási sajátosságait, egyes szerzők – ahogyan azt a lenti 1.1.2. alfejezetben említjük – mind a privatizációt megelőző időszak, mind pedig a politikai rendszerváltás és a privatizáció vonatkozásában számos tanulmányban, könyvben és szócikkben vizsgálták az állami vállalatok sajátosságait, valamint ezeknek a szervezeteknek a „magánkézbe kerülését”. A rendszerváltást követő időszak és különös tekintettel az elmúlt évek szakirodalmában azonban nem jelent meg olyan mű, amely átfogó részletességgel vizsgálja a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátosságait. Ezzel egyidejűleg azt is rögzítjük, hogy a hazai társasági jogi szakirodalom bővelkedik a színvonalas és témakörét átfogó részletességgel vizsgáló könyvekben, doktori értekezésekben és szócikkben. Ezek a szakirodalmi források pótolhatatlan bázist nyújtottak a jelen értekezés társasági jogi alapjainak a kidolgozásához és lefektetéséhez. Egyúttal azonban megjegyezzük, hogy az említett szakirodalmak gyakran a klasszikus, a piaci szféra szereplői által tulajdonolt gazdasági társaságokra, azok működési, szervezeti, gazdasági sajátosságaira fókuszálnak és nem térnek ki a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vizsgálatára.

Azzal, hogy a dolgozat tárgyává kifejezetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat tettük, implicit módon kizártuk a kutatásból a közvagyon, közjavak, közpénz kérdéskörének generális vizsgálatát és ezeknél a kiemelt jelentőséggel bíró kérdéseknél egy nem kevésbé fontos, azonban némiképp specifikusabb jogintézményt tettünk a vizsgálat tárgyává. Ennek az ab ovo szűkítésnek az az oka, hogy amennyiben célul tűztük volna ki a közjavak és közpénz kérdéskörének általános vizsgálatát is, azzal a témakör komplexitására és a disszertáció megengedett terjedelmére tekintettel a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó

¹ Ezúton is szeretném megköszönni Kisfaludi András professzor úr ehhez kapcsolódó értékes észrevételét, amely bár a jelen értekezésnek nem képezi tárgyát, de a jövőben egy további kutatás értékes kiindulópontjaként szolgálhat.

speciális rendelkezések és kérdések vizsgálatától vettünk volna el értékes fejezeteket, egyúttal egy olyan szerteágazó és összetett témakör kutatását tűztük volna ki célul, amelynek számos aspektusa vélhetően szétfeszítette volna az értekezés egyes fejezetei közötti tartalmi koherenciát.

A fentiekben rögzítettekre tekintettel álláspontunk szerint a jelen értekezés témáját, a vizsgált időszakot, valamint a vizsgálat szókóját tekintve hiánypótló jellegű. A vizsgált jogintézményt, időszak, illetve terület sajátosságait a lenti alfejezetekben részletezzük.

1.1.1. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK

Az állam és a helyi önkormányzatok közfeladataikat számos esetben köztulajdonban álló gazdasági társaságok útján látják el. Ezek a szervezetek nemzetgazdasági szempontól kiemelt jelentőséggel bírnak, tekintettel többek között arra, hogy ezek a társaságok állítják elő a magyar GDP jelentős részét, nemzeti vagyonnal gazdálkodnak, számos embert foglalkoztatnak,² jellemzően közfeladatot látnak el, így például közszolgáltatásokat nyújtanak.

A disszertáció címében a köztulajdonban álló gazdasági társaság terminus szerepel, amit a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló 2009. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: „**Taktv.**”) definiál.³ A fogalommal szemben kritikaként megfogalmazandó, hogy dogmatikai szempontból aggályos, tekintettel arra, hogy hatályos magánjogunk szerint jogalanyon nem állhat fenn tulajdonjog és a gazdasági társaságok abszolút jogképességgel rendelkező jogalanyok.⁴ Ennek ellenére a disszertációban következetesen a köztulajdonban álló gazdaságok terminust kívánjuk alkalmazni, amelynek elsődleges oka a jogszabályi definiáltság: a dolgozat elsődleges fókuszában a Taktv. hivatkozott definíciójának megfelelő szervezetek szerepelnek azzal, hogy indokolt esetekben kitekintünk azokra a gazdálkodó szervezetekre is, amelyekben az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető szavazati jog mértéke nem haladja meg az 50 %-ot, így fogalmilag az állami vagy helyi önkormányzati részvétel ellenére nem minősülnek köztulajdonban álló gazdasági társaságnak. A terminusválasztás indoka továbbá, hogy magában foglalja mind az állami, mind pedig a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokat és számos megállapításunk mind a két jogi személy csoport vonatkozásában irányadó. Azoknál a fejezeteknél, illetve pontoknál, amelyek kifejezetten csak az állami, vagy csak a helyi önkormányzati részvétellel működő

² AUER– PAPP, 2017. 210-219. o.

³ Taktv. 1. § a) pont

⁴ Lásd: PAPP, 2018. 123-132. o.

gazdasági társaságokra irányadók – így pl. a holdingstruktúra alkalmazási indokoltságának vizsgálata az értekezés 10. fejezetében -, ezt külön ki fogjuk emelni.

A fogalommeghatározás indokoltságát különösen abban látjuk, hogy jelenleg nincs egy önálló, kifejezetten az állami vagy az önkormányzatok részvételével működő társasági forma, mint amilyen a rendszerváltást megelőzően az állami vállalat volt. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok a Ptk. Harmadik Könyvében meghatározott társasági formák valamelyikében – a lentiekben rögzítettek szerint jellemzően korlátolt felelősségű társasági vagy részvénytársasági formában – működnek, így önmagában a cégnévből nem feltétlenül derül ki egyértelműen, hogy az adott jogi személy köztulajdonban állónak minősül-e.⁵

Megjegyezzük, hogy természetesen más kifejezéssel is illethetők a köztulajdonban álló gazdasági társaságok, csak példaként említjük, hogy az EUMSZ a közvállalkozás kifejezést alkalmazza⁶ és szintén ezt a kifejezést használja a 2006/111/EK Irányelv is.⁷ Utóbbi jogi norma meghatározza a közvállalkozás fogalmát is, így az Irányelv szerint közvállalkozás minden olyan vállalkozás, amelyre a hatóságok⁸ közvetlen vagy közvetett módon meghatározó befolyást gyakorolhatnak annak tulajdonosaként, a vállalkozásban fennálló pénzügyi részesedésükön keresztül vagy a vállalkozásra vonatkozó szabályok által. A hatóságok meghatározó befolyása vélelmezhető abban az esetben, ha ezek a hatóságok, közvetlenül vagy közvetve, egy vállalkozással kapcsolatban: (i) a vállalkozás jegyzett tőkéjének többségi tulajdonosai; vagy (ii) a vállalkozás által kibocsátott részvényekhez kötődő szavazati jogok többségével rendelkeznek; vagy (iii) a vállalkozás igazgatási, vezetői vagy felügyeleti testülete tagjainak több mint a felét kijelölhetik.⁹ Az 549/2013/EU rendelet alkalmazza a közösségi tulajdonban lévő (nem pénzügyi) vállalatok kifejezést is.¹⁰

⁵ Megjegyezzük, hogy természetesen vannak olyan esetkörök, amikor már maga a cégnév is árulkodik az adott szervezet tulajdonosi struktúrájáról, tekintettel arra, hogy a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (a továbbiakban: „Ctv.”) 4. § (3) bekezdése rögzíti, hogy „[a] cégnévben az „állami” vagy „nemzeti” kifejezés csak abban az esetben szerepelhet, ha a cégben az állam közvetlenül vagy szervezetei útján a Ptk. szerinti többségi befolyással rendelkezik, vagy a cég a külön törvény szerinti tartós állami tulajdoni körbe tartozik, továbbá akkor, ha a cég által ellátott kiemelten fontos közfeladat ellátására tekintettel a Kormány nyilvános határozatában erre engedélyt ad. A kormányhatározat visszavonásával az engedély érvényét veszti.”.

⁶ Az Európai Unióról Szóló Szerződés és az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe foglalt változata; lásd pl.: 106. cikk (1) bekezdése; 125. cikk (1) bekezdése

⁷ A Bizottság 2006. november 16-i 2006/111/EK Irányelve a tagállamok és a közvállalkozások közötti pénzügyi kapcsolatok átláthatóságáról, illetve egyes vállalkozások pénzügyi átláthatóságáról (a jelen fejezetben a továbbiakban: „**Irányelv**”).

⁸ Az Irányelv 2. cikk a) pontja szerint hatóság minden hatóság, ideértve az állami, regionális, helyi és minden egyéb területi hatóságot.

⁹ Irányelv 2. cikk b) pont

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 549/2013/EU rendelete az Európai Unió-beli nemzeti és regionális számlák európai rendszeréről; lásd többek között: 2.50-2.51. alpontok

Nem csak az európai uniós, hanem a hazai jogszabályokban is különféle megjelölésekkel illetik azokat a szervezeteket, amelyekben az állami és/vagy az önkormányzatok részesedéssel rendelkeznek, így például a Tao. törvény a közvetlenül vagy közvetve többségi állami tulajdonban lévő gazdasági társaság terminust alkalmazza,¹¹ a csődtörvény rendelkezik a többségi állami befolyással működő gazdálkodó szervezetekről.¹²

A fentiekben hivatkozott jogszabályi definiáltságra tekintettel a köztulajdonban álló gazdasági társaság terminus alkalmazását tartjuk indokoltnak és azt is alkalmazzuk a dolgozatban.

A dolgozatban foglalt megállapítások jelentős része két társasági formához, a korlátolt felelősségű társasághoz és a részvénytársasághoz kapcsolódik, ennek oka, hogy az állam és a helyi önkormányzatok nem vehetnek részt tagként olyan gazdasági társaságban, amelyben felelősségük meghaladja a vagyoni hozzájárulásuk mértékét.¹³

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a jelen dolgozat elsődlegesen általános és generális, nem pedig egy-egy jogi személyre irányadó speciális szabályokat vizsgál. Ebből következően a dolgozatban elemzett jogszabályok és rendelkezések elsődlegesen a köztulajdonban álló gazdasági társaságok széles körében irányadók, illetve vizsgálandók. A társasági vagyon és a tőkefogalmak egyes jogszabályokban való megjelenését vizsgáló 3. fejezetben számos törvényt megvizsgálunk, azonban ez a vizsgálat kifejezetten cél orientált és limitált körű: csak a társasági vagyonra és tőkére irányadó rendelkezések elemzésére terjed ki. Megjegyezzük azonban, hogy vannak olyan kiemelt jelentőségű, állami tulajdonban álló gazdasági társaságok, amelyekre speciális rendelkezéseket rögzített a jogalkotó. Példaként említjük a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zártkörűen Működő Részvénytársaságot, amelyre vonatkozóan az állami vagyonról szóló törvény III. fejezete állapít meg részletszabályokat, különös tekintettel a szervezeti kérdésekre. Önálló törvény rögzít rendelkezéseket többek az MFB Magyar Fejlesztési Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság¹⁴ és a Magyar Export-Import Bank Zártkörűen Működő Részvénytársaság vonatkozásában is.¹⁵

Tekintettel arra, hogy a jelen értekezés célja elsődlegesen a köztulajdonban álló gazdasági társaságok átfogó vizsgálatára, a fentiekben példaként említett jogszabályok rendelkezéseinek

¹¹ 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról 7. § (17) bek.

¹² 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról (a továbbiakban: „Cstv.”) 65. § (2) bek. c) pont

¹³ 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról (a továbbiakban: „Ávtv.”) 29. § (1) bek., 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól 90. § (1) bek.

¹⁴ 2001. évi XX. törvény a Magyar Fejlesztési Bank Részvénytársaságról

¹⁵ 1994. évi XLII. törvény a Magyar Export-Import Bank Részvénytársaságról és a Magyar Exporthitel Biztosító Részvénytársaságról

részletes elemzésére ehelyütt nem térünk ki, azonban fontosnak tartjuk rögzíteni, hogy ezek a jogi normák számos, az adott szervezet működését egyedileg meghatározó, speciális rendelkezést és előírást tartalmaznak.

1.1.2. A VIZSGÁLT IDŐSZAK

A disszertációban a dolgozat kéziratának lezárásakor hatályos jogszabályi környezet kerül feldolgozásra. A szabályozási környezetben bekövetkezett főbb változások bemutatása érdekében estenként a korábban hatályos jogszabályi rendelkezések is feldolgozásra kerülnek. A kutatás során vizsgált, kifejezetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságokhoz kapcsolódó szakirodalmi források és bírósági döntések a rendszerváltást követő időszakból származnak. A disszertációnak nem célja a rendszerváltást megelőzően működő állami vállalatok bemutatása. Ennek egyik oka, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok és az állami vállalatok közötti számos jelentős különbség miatt nem tartjuk az állami vállalatot a köztulajdonban álló gazdasági társaságok „jogelődjének”. További ok, hogy az állami vállalatokkal számos szerző részletesen foglalkozott kutatásai során, így ezen szervezetek részletes elemzését készítette el több munkájában többek között Eörsi Gyula¹⁶ és Sárközy Tamás,¹⁷ a privatizáció kapcsán számos munkájában foglalkozott az állami vállalatokkal Mihályi Péter¹⁸ is. A disszertációban ennek megfelelően a bírósági döntések és a szakirodalmi források jellemzően az 1990-es évek második felétől napjainkig datálhatók. A bírósági döntések elemzése során tekintettel vagyunk arra, hogy számos, az 1990-es évek elején hozott döntés még az állami vállalatokkal kapcsolatos, így ezek a fentiekben ismertetett okok miatt nem képezik a kutatás tárgyát.

Kiemelést érdemel továbbá, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó jogforrások jelentős része az elmúlt 10-15 évben került kihirdetésre,¹⁹ így ezen jogszabályok hatályba lépésének időpontjához is igazodnak a disszertációban foglalt megállapítások.

¹⁶ Lásd többek között: EÖRSI, 1970.; EÖRSI, 1972. 81-101. o.; EÖRSI, 1968.

¹⁷ Lásd többek között: SÁRKÖZY, 2019. 331-342. o.; SÁRKÖZY, 2018. 7-104. o.; SÁRKÖZY– SÓLYOM, 1976. 135-213. o.; SÁRKÖZY, 1971. 125-138. o., SÁRKÖZY, 2009.

¹⁸ Lásd többek között: MIHÁLYI, 1996. 14-28. o.; MIHÁLYI, 2010.; MIHÁLYI, 1998.

¹⁹ Így az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvényt a 2007. szeptember 17-én, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló 2009. évi CXXII. törvényt a 2009. november 26-án, a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény pedig a 2011. december 30-án megjelent Magyar Közlönyök hirdették ki.

1.1.3. A VIZSGÁLT TERÜLET

A disszertációban elsődlegesen a Magyarországon alapított és működő, a Magyar Állam vagy Magyarország helyi önkormányzatainak tulajdonában álló gazdasági társaságokat vizsgáljuk. A vizsgált jogforrások elsődlegesen a vonatkozó hazai jogszabályok, a feldolgozott bírósági döntések a magyar bíróságok és az Alkotmánybíróság határozatai és a feldolgozásra kerülő szakirodalom jelentős része is a hazai szerzők tollából született.

A földrajzi területi szűkítés oka többretű. Az elsődleges ok, hogy tudomásunk szerint a rendszerváltás óta nem született olyan doktori értekezés, amely jogi, valamint közigazgatás-tudományi szemszögből vizsgálja a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat, így a jelen értekezés ebben a tekintetben úttörőnek tekinthető. Ezzel egyidejűleg azonban együtt jár az a sajátosság is, hogy a dolgozat írása során nem tudtunk támaszkodni más szerzők részletesen kifejtett álláspontjára, véleményére azon aspektusok vonatkozásában, amelyek kifejezetten a társaságok köztulajdoni jellegéhez kapcsolódnak. Így nekünk kellett kimunkálni a saját koncepciónkát, részletesen vizsgálva az egyes aspektusokat. Ez önmagában a magyarországi székhellyel rendelkező, köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában egy olyan terjedelmű dolgozatot eredményezett, hogy csak a hazai társaságok vizsgálata önmagában lefoglalja a disszertáció terjedelmi kereteit, sőt, megjegyezzük, hogy vannak olyan részletkérdések, amelyeket többek között a tartalmi korlátokra tekintettel sem vizsgáltunk.

A területi szűkítés második oka a forráshiányra, pontosabban a releváns, angol nyelven elérhető források szűk körére vezethető vissza. A köztulajdonban (állami tulajdonban) álló gazdasági társaságokra vonatkozó nemzetközi szakirodalom kutatása során azzal szembesültünk, hogy az angol nyelven elérhető szakirodalom jelentős hányada a Kínai Népköztársaságban alapított és működő, állami tulajdonban álló gazdasági társaságokhoz kapcsolódik. Meggyőződésünk, hogy a politikai, történelmi, társadalmi és kulturális különbségek ellenére meglehetősen érdekes és összetett eredményeket hozna a két ország köztulajdonban álló gazdasági társaságainak összevetése, azonban arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a jelen doktori értekezés tartalmi kereteit és struktúráját teljes mértékben szétfeszítenék az előbb említett különbségek, továbbá a két ország jogrendszerének vizsgálata és összevetése vélhetően a doktori képzés időtartamánál jóval hosszabb időt venne igénybe.

A nemzetközi aspektusok részletes vizsgálatától továbbá arra tekintettel is eltekintünk, hogy az elmúlt években két olyan szakmai kiadvány is megjelent, amely európai, valamint kifejezetten kelet-közép-európai viszonylatban ismerteti a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra

irányadó legfőbb rendelkezéseket és ezeknek a szervezeteknek a sajátosságait. A Papp Tekla és Auer Ádám által szervezett, „Corporate Governance of State-Owned Enterprises in CEE” című nemzetközi konferencia előadóinak tollából született tanulmányokat foglalja össze a Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás c. folyóirat 2017/1. különszáma, amely bemutatja Magyarország mellett Románia, Szerbia, Csehország és Lengyelország köztulajdonban álló gazdasági társaságai tekintetében a felelős társaságirányításhoz (corporate governance) kapcsolódó rendelkezéseket. Ennél még szélesebb körben, 18 db európai ország, valamint az Amerikai Egyesült Államok állami tulajdonban álló gazdasági társaságaira irányadó szabályanyagot foglal össze a Szikora Veronika által szerkesztett, az országleírások mellett elméleti kérdéseket is boncolgató, Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban című tanulmánykötet. Tekintettel arra, hogy az említett kiadványok összefoglalják az általuk vizsgált országok szabályozását, az ezekben foglalt rendelkezések megisméltését nem tartjuk indokoltnak. Megjegyezzük, hogy ezekből, a más országok szabályozását összefoglaló tanulmányokból számos értékes információ és tapasztalat nyerhető ki, így példaként megjegyezzük, hogy az észak-európai (így különösen Finnország, Svédország, Dánia, Norvégia)²⁰ szabályozásából, az átláthatóságra, egyúttal professzionalizmusra törekvő rendelkezésekből sok, általunk követendőnek ítélt szabályozási irány nyerhető ki, ami akár példaként is szolgálhat.

Az előző bekezdésben említett forráshiány körében említendő továbbá, hogy a magyarországi köztulajdonban álló gazdasági társaságok szabályozásával vélhetően összevethető, elsődlegesen a kelet-közép-európai régióban működő társaságok vonatkozásában nem állt rendelkezésünkre elegendő angol nyelvű szakirodalom ahhoz, hogy megalapozott komparatív vizsgálatot végezhetünk volna az egyes érintett államok szabályozási struktúrái között.

A fentiekben kifejtettek tekintettel a jelen értekezés a hazai köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezetét és működését vizsgálja azzal, hogy törekszik arra, hogy pótolja azt a hiányt, hogy a rendszerváltást követően nem került még sor tudomásunk szerint tudományos igényű vizsgálataira a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságainak átfogó vizsgálatára.

1.1.4. A KUTATÁS MÓDSZEREI

A dolgozat írása során alkalmazott kutatási módszerek közül a leghangsúlyosabb és a legjelentősebb a dogmatikai szemléletű dokumentumelemzés volt, ideértve többek között a

²⁰ E körben lásd többek között: NOCHTA 2019., BARZÓ 2019a; CSÁKI-HATALOVICS 2019.; HOFFMANN 2019.

releváns jogszabályokat, bírósági határozatokat és a rendelkezésre álló szakirodalmi forrásokat. Ezeket a dokumentumokat kritikai szemléletű vizsgálatnak vetettük alá, a releváns jogszabályok kapcsán vizsgáltuk azok koherenciáját, ennek körében komparatív vizsgálatokat is végeztünk, így többek között a társasági vagyon, a jegyzett tőke és a saját tőke fogalmak jogszabályok általi meghatározottsága körében kilenc különböző törvény szövegét vetettük össze egymással.

Szintén a komparatív módszert alkalmaztuk a jogszabályok szövegének az azt értelmező bírósági joggyakorlattal történő összevetése során, valamint az egyes bírósági határozatok egymással történő összehasonlítása körében is. Az összehasonlító módszert alkalmaztuk a szakirodalmi álláspontok összevetése, ütköztetése körében is.

Az előző bekezdésben említett komparatív vizsgálat során törekedtünk arra, hogy az egyes álláspontok, valamint az egymástól különböző megállapítások ismertetésén túl rögzítsük és kifejtsük a saját, szubjektív meglátásainkat is az egyes témakörök, kérdések, problematikus pontok kapcsán.

Az összehasonlító szemléletű módszerek az értekezés egyes részeiben időbeli összehasonlítást is jelentenek, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény rendelkezéseinek ismertetése körében – a szükséges esetekben és mértékig – estenként visszautalunk a korábbi társasági törvény, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény kapcsolódó rendelkezéseire is, ismertetve a jogszabályváltozással egyidejűleg bekövetkezett változásokat is.

A dogmatikai szemléletű összevetés álláspontunk szerint a fentiekén túl a dolgozat azon részeiben a leghangsúlyosabb – gondolunk itt különösen a szervezeti sajátosságokat bemutató fejezetekre -, ahol a piaci jellegű gazdasági társaságokat egyes ismertetőjegyek mentén összevetjük a köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal, érzékeltetve és egyúttal hangsúlyozva a közöttük meglévő különbségeket, annak ellenére, hogy azonos működési formákban egzisztálnak.

Összegzésképp elmondható, hogy a dolgozat készítése során alkalmazott kutatási módszerek elsődlegesen a kapcsolódó dokumentumok dogmatikai vizsgálatán és azok egymással való összevetésén alapulnak.

1.2. A DISSZERTÁCIÓ FELÉPÍTÉSE ÉS HIPOTÉZISEI

A kutatás kiindulópontjaként axiómaként elfogadjuk azt a rögzített megállapítást, amely szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőséggel bírnak, tekintettel arra, hogy ezek a szervezetek közpénzekkel gazdálkodnak, a GDP jelentős részét ők állítják elő, a foglalkoztatáspolitikában is meghatározó szerepet töltenek be és jellemzően közfeladatot látnak el, így például valamilyen közszolgáltatást nyújtanak.

Az értekezés kiindulópontjaként áttekintjük a nemzeti vagyona és az állami vagyona tartozó vagyonelemek körét, kitekintéssel a kapcsolódó bírósági joggyakorlat bemutatására. A vizsgálat elsődleges célja annak a hipotézisünknek az igazolása, hogy nem csak az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések tartoznak a nemzeti vagyona, hanem a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona is a nemzeti vagyona tartozik. Az első hipotézisünk helytállóságának igazolása érdekében áttekintjük a kapcsolódó jogszabályi rendelkezéseket, valamint a rendelkezésünkre álló bírósági joggyakorlatot.

A nemzeti vagyona elemeinek vizsgálatát követően áttekintjük, hogy a társasági vagyona fogalma, valamint a kapcsolódó vagyona fogalmak, így a jegyzett tőke és a saját tőke hogyan és milyen tartalommal jelennek meg az egyes köztulajdonban álló gazdasági társaságokhoz köthető jogszabályokban. A komparatív elemzés célja annak a vizsgálata, hogy az egyes releváns jogszabályok által alkalmazott fogalomrendszer mennyire tekinthető koherensnek.

A vagyona fogalmak koherenciáját vizsgáló fejezetet követően a társasági vagyonnak a társaság működése során betöltött szerepét vizsgáljuk. Ennek a fejezetnek a célja azon hipotézisünk igazolása, hogy a társaságok működése és a hitelezők védelme során az igazán lényegi szerepet a saját tőke, nem pedig a jegyzett tőke tölti be.

A nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra mind az Alaptörvény, mind pedig más, a nemzeti és az állami vagyona irányadó törvények speciális, alapelv-jellegű követelményeket rögzítenek. Az értekezés 5. fejezetében részletesen megvizsgáljuk ezeket a speciális vagyongazdálkodási követelményeket, azok tartalmát, továbbá azok egymáshoz való viszonyát is. A 6. fejezetben a vagyongazdálkodási követelmények közül részletesen megvizsgáljuk az átlátható gazdálkodásra irányadó követelményt azáltal, hogy részletesen elemezzük a köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal szemben támasztott fokozott adatnyilvánossági követelményeket. A vagyongazdálkodásra irányadó követelményekhez kapcsolódó hipotézisünk, hogy ezek a követelmények jelentős mértékben befolyásolják a köztulajdonban

álló gazdasági társaságok működését és speciális többletkötelezettségeket rónak ezeknek a szervezeteknek a vezető tisztségviselőire és felügyelőbizottsági tagjaira egyaránt.

Az előző bekezdésben rögzített hipotézis igazolása érdekében részletesen vizsgáljuk a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti sajátosságait, így az ügyvezetésre, a felügyelőbizottságra és a könyvvizsgálóra irányadó rendelkezéseket. A 7-9. fejezetekben részletesen vizsgáljuk a gazdasági társaságok egyes szervezeti egységeire vonatkozó rendelkezéseket és összevetjük, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezete mennyiben különbözik a klasszikus, piaci gazdasági társaságok szervezetétől. A szervezeti sajátosságok vizsgálatát a köztulajdonban álló gazdasági társaságok egy sajátos szervezeti egységének, a belső kontrollrendszernek a vizsgálatával zárjuk.

A szervezeti sajátosságok ismertetését követően az értekezés záró fejezetében az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra fókuszálunk, különös tekintettel egy sajátos működtetési, irányítási formára, az önkormányzati holding társaságra. A kapcsolódó hipotézisünk, hogy azoknak a helyi önkormányzatoknak, amelyek legalább 6-8 gazdasági társaságot tulajdonolnak, indokolt létrehozniuk egy önkormányzati holding társaságot, amely egységesen koordinálja és irányítja az egyes társaságokat és biztosítja azt a menedzsmentszemléletet, amit a helyi közigazgatás nem feltétlenül tud biztosítani.

Az értekezés célja az egyes fejezetekben átfogóan és részletesen vizsgálni a fentiekben összefoglalt kérdéseket és levonni a megfelelő következtetéseket. A megfelelő mélységű vizsgálat érdekében számos szakirodalmi forrást, valamint számos bírósági határozatot megvizsgálunk és összevetjük azok megállapításait egymással. A forrásokból és a bírósági joggyakorlatból levont következtetések mellett törekszünk szubjektív álláspontunk és meglátásaink rögzítésére is.

A disszertáció hipotézisei összefoglalóan az alábbiak:

- Feltételezzük, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona a nemzeti vagyon része. **(H1)**
- Feltételezzük, hogy a gazdasági társaságok működése és a hitelezők védelme során a társaság saját tőkéje, nem pedig a jegyzett tőke bír meghatározó jelentőséggel. **(H2)**
- Feltételezzük, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására speciális vagyongazdálkodási követelmények irányadók. **(H3)**

- Feltételezzük, hogy a speciális vagyongazdálkodási követelmények többletkötelezettséget és fokozott felelősséget rónak a társaságok vezető tisztségviselőre és a felügyelőbizottsági tagjaira. **(H4)**
- Feltételezzük, hogy azoknak a helyi önkormányzatoknak, amelyek legalább 6-8 gazdasági társaságot tulajdonolnak, indokolt létrehozniuk egy önkormányzati holding társaságot. **(H5)**

2. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON KÖRÉBE TARTOZÓ VAGYONELEMEK KÖRE

2.1. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON TÁRGYAIRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

2.1.1. A NEMZETI VAGYON ÉS AZ ÁLLAMI VAGYON TÁRGYAI

Az állami és a helyi önkormányzati tulajdon mértéke, kiterjedése, tárgyai kiemelt jelentőséggel bírnak az egyes államok életében, így Magyarországon is, különös tekintettel az általunk is vizsgált, rendszerváltást követő időszakra, amikor is a korábbiakkal ellentétben a köztulajdon és a magántulajdon egymással egyenrangúak.²¹ A jelen fejezet elsődleges célja a nemzeti vagyonba és az állami vagyonba tartozó vagyonelemek körének áttekintése és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyonba tartozásának megítélése.

A nemzeti vagyonról szóló törvény²² és az állami vagyonról szóló törvény²³ felsorolja a nemzeti és az állami vagyonba tartozó vagyonelemeket, amely felsorolásokkal kapcsolatban számos kérdés merül fel, így többek között az, hogy az említett listák mennyiben tekinthetők taxatívnak, ehhez kapcsolódóan vannak-e olyan vagyonelemek, amelyeket a felsorolás nem jelöl meg, azonban nemzeti vagyonba tartozónak minősülnek, továbbá az is, hogy az említett listák mennyiben állnak átfedésben egymással.

Az Nvtv. kézirat lezárásának időpontjában²⁴ hatályos 1. § (2) bek. szerint a nemzeti vagyonba tartozik:

- a) az állam vagy a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló dolgok,
- b) az állam vagy a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában nem álló, az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonában lévő dolog,
- c) az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonában lévő pénzügyi eszközök, továbbá az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések,

²¹ Az 1949. évi XX. törvényben, a Magyar Köztársaság Alkotmányában 1989. október 23. napjától szerepelt a következő rendelkezés: 9. § (1) Magyarország gazdasága a tervezés előnyeit is felhasználó piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül. Ez a rendelkezés 1990. június 25. napjától némiképp módosult és az Alkotmány hatályon kívül helyezéséig (2012. január 1.) az alábbi szöveg rögzítette a köz- és a magántulajdon egyenlőségét: 9. § (1) Magyarország gazdasága olyan piacgazdaság, amelyben a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú és egyenlő védelemben részesül. Ehhez kapcsolódóan lásd többek között: TÉGLÁSI András, 2011, 56-57. o.; TÉGLÁSI András, 2008, 53. o.

²² 2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyonról (a továbbiakban: „Nvtv.”)

²³ 2007. évi CVI. törvény az állami vagyonról (a továbbiakban: „Ávtv.”)

²⁴ A jelen kézirat lezárásának napja: 2022. február 14..

- d) az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető bármely vagyoni értékkel rendelkező jogosultság, amelyet jogszabály vagyoni értékű jogként nevesít,
- e) Magyarország határa által körbezárt terület feletti légtér,
- f) az üvegházhatású gázok kibocsátási egységeinek kereskedelméről szóló törvény szerinti kibocsátási egység és légiközlekedési kibocsátási egység, valamint az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezménye és annak Kiotói Jegyzőkönyve végrehajtási keretrendszeréről szóló törvény szerinti kiotói egység,
- g) állami vagy helyi önkormányzati fenntartású közgyűjtemény (muzeális intézmény, levéltár, közgyűjteményként működő kép- és hangarchívum, valamint könyvtár) saját gyűjteményében nyilvántartott kulturális javak körébe tartozó dolog, kivéve, ha a dolog más tulajdonában áll,
- h) a régészeti lelet,²⁵
- i) a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartások fokozottabb védelméről szóló törvény szerinti nemzeti adatvagyon.

A törvény bizonyos további vagyonelemek vonatkozásában rögzíti azok nemzeti vagyon jellegét azzal, hogy a felsorolásban szereplő vagyonelemekre nem terjed ki az Nvtv. tárgyi hatálya. Az alábbiakban felsoroljuk ezeket a vagyonelemeket is, azzal, hogy a disszertáció jelen fejezetében elsődlegesen az Nvtv. 1. § (2) bekezdésével rögzített felsorolásra fókuszálunk. A kézirat lezárásának időpontjában nemzeti vagyonba tartozik, azonban nem terjed ki az Nvtv. hatálya az alábbi vagyonelemekre:

- a) az államháztartás körébe tartozó szervek és személyek pénzvagyontára,
- b) a követelésekre és a fizetési kötelezettségekre,
- c) a társadalombiztosítás és az elkülönített állami pénzalapok pénzvagyontára, valamint

²⁵ Bár nem minősül régészeti leletnek, azonban álláspontunk szerint az Nvtv. ezen pontjához kapcsolódóan indokolt utalni a Ptk. kincstalálásról vonatkozó rendelkezéseire, amelyek rögzítik, hogy „Ha valaki olyan értékes dolgot talált, amelyet ismeretlen személyek elrejtettek, vagy amelynek tulajdonjoga egyébként feledésbe ment, köteles azt az államnak felajánlani.”. Abban az esetben, ha ez a dolog a védett kulturális javak körébe tartozik, a dolog tulajdonjoga az államot illeti meg. Lásd: Ptk. 5:64. § (1) és (3) bek. Az idézett szabályokból kiolvasható, hogy a magánszemélyek által talált értékes dolgok ugyan jogszabályi rendelkezés alapján nem minősülnek kizárólagosan nemzeti vagyonnak, azonban a tulajdonszerzés vonatkozásában az állam elsőbbséget élvez. Abban az esetben pedig, ha a dolog a védett kulturális javak körébe tartozik, a dolog a törvény erejénél fogva az állam tulajdonába kerül, azaz nemzeti vagyonná válik az Nvtv. 1. § (2) bek. a) pontja alapján. Azt, hogy egy adott kincslelet tulajdonjogára az állam igényt tart-e, mindig az adott talált dolog jellemzői döntenek el, azonban abban az esetben, ha kiemelkedő muzeális értékű kincsletről van szó, a dolog nemzeti vagyontól való megőrzése és az értékesítés – különös tekintettel a feketepiacon történő átruházásra – lehetőség szerinti kizárása mutatkozik indokoltnak. Ezt az álláspontot erősítette meg a Legfelsőbb Bíróság a Pfv. I. 20.581/1995/8. számú döntésében.

- d) a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartások fokozottabb védelméről szóló törvény szerinti nemzeti adatvagyonra a 16. § (4) bekezdésében foglaltakra figyelemmel.²⁶

A nemzeti vagyonról szóló törvény tartalmazza továbbá az állam és a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonába tartozó dolgok listáját is. A kézirat lezárásának időpontjában hatályos törvényi rendelkezés szerint az állam kizárólagos tulajdonába tartozik:

- a) a Szent Korona és a hozzá tartozó jelvények,
- b) az Országház,
- c) a föld méhének kincsei természetes előfordulási helyükön,
- d) a felszín alatti vizek, a felszín alatti vizek természetes víztartó képződményei, a folyóvíz és természetes tavak elhagyott medre és a folyóvízben, természetes tavakban újonnan keletkezett sziget, valamint az 1. mellékletben meghatározott folyóvizek, holtágak, mellékágak, természetes tavak és ezek medre,
- e) az 1. mellékletben meghatározott csatornák, tározók, árvízvédelmi fővédvonalak és egyéb vízi létesítmények, valamint az állami tulajdonban álló vízi közművek,
- f) az országos közutak és azok műtárgyai, ide nem értve a közút tartozékát képező, az ingatlan-nyilvántartásban várakozóhelyként, pihenőhelyként feltüntetett önálló ingatlant, valamint a közúti közlekedésről szóló törvény szerinti útsatlakozást,
- g) állami tulajdonban álló terek, parkok, közkertek,
- h) az 1. mellékletben meghatározott országos törzshálózati vasúti pályák és azok tartozékai,
- i) az állami tulajdonban lévő nemzetközi kereskedelmi repülőtér, a hozzá tartozó légiforgalmi távközlő, rádió navigációs és fénytechnikai berendezésekkel és eszközökkel, továbbá a légiforgalmi irányító szolgálat elhelyezését szolgáló létesítményekkel együtt,
- j) a barlang,
- k) a rádióspektrum, valamint az elektronikus hírközlő hálózat működéséhez, az elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtásához vagy az elektronikus hírközlőhálózatok és szolgáltatások együttműködéséhez szükséges, az információ vagy a jelzés célba juttatására szolgáló, annak címzettjét meghatározó betűkből, számokból vagy jelekből álló karaktersorozat,

²⁶ Nvtv. 2. §

- l)* a földgáz biztonsági készletezéséről szóló 2006. évi XXVI. törvény szerinti biztonsági földgáztároló.²⁷

A kézirat lezárásának időpontjában kizárólagos helyi önkormányzati tulajdonban állnak:

- a)* a helyi közutak és műtárgyaik,
- b)* a helyi önkormányzat tulajdonában álló terek, parkok, közkertek,
- c)* a helyi önkormányzat tulajdonában álló nemzetközi kereskedelmi repülőtér, a hozzá tartozó légiforgalmi távközlő, rádió navigációs és fénytechnikai berendezésekkel és eszközökkel, továbbá a légiforgalmi irányító szolgálat elhelyezését szolgáló létesítményekkel együtt, valamint
- d)* a helyi önkormányzat tulajdonában álló - külön törvény rendelkezése alapján részére átadott - vizek, közcélú vízi létesítmények, ide nem értve a vízi közműveket.²⁸

Az Ávtv. a nemzeti vagyonról szóló törvény felsorolásához képest rövidebb felsorolást tartalmaz az állami vagyon elemeiről, a kézirat lezárásának időpontjában a törvény hatályos szövege szerint állami vagyonnak minősül:

- a)* az állam tulajdonában lévő dolog, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erő,
- b)* az *a)* pont hatálya alá nem tartozó mindazon vagyon, amely vonatkozásában törvény az állam kizárólagos tulajdonjogát nevesíti,
- c)* az állam tulajdonában lévő tagsági jogviszonyt megtestesítő értékpapír, illetve az államot megillető egyéb társasági részesedés,
- d)* az államot megillető olyan immateriális, vagyoni értékkel rendelkező jogosultság, amelyet jogszabály vagyoni értékű jogként nevesít,
- e)* az állam tulajdonában lévő pénzügyi eszközök.²⁹

²⁷ Nvtv. 4. § (1) bek.; a 3330/2017. (XII. 8.) AB végzésben mind az indítványozó országgyűlési képviselők, mind pedig az eljáró alkotmánybírók az idézett felsorolást taxatívnek tekintették, így ennek a listának a vonatkozásában nem merül fel az Nvtv. 1. § (2) bek. kapcsán említett dilemma, miszerint kérdés a nemzeti vagyonba tartozó vagyonelemek felsorolásának teljessége. Ennek ellenére megjegyezzük, hogy a 4. § (1) bekezdésében rögzített felsorolás is csak az adott időállapot szerint teljeskörű felsorolás, a listát a jogalkotó – a törvény módosításához szükséges többséggel – bármikor kiegészítheti, módosíthatja.

²⁸ Nvtv. 5. § (3) bek.

²⁹ Ávtv. 1. § (2) bek.; a nemzeti vagyonról szóló törvény hatályba lépését megelőző időszakban az Ávtv. állami vagyon elemeire vonatkozó felsorolásával szemben kritikaként fogalmazódott meg, hogy a köztulajdonnak csak egy részét vonja szabályozási körébe, csak a szűkebb értelemben vett állami tulajdonnal foglalkozik. Lásd: TÖRÖK Agota, 2009. 217-231. o.

Az általunk vizsgált két jogszabály³⁰ megfogalmazásában kiindulópontként jelentős különbség, hogy az Ávtv. kifejezetten önmaga vonatkozásában jelöli ki az állami vagyon tárgyait azzal, hogy az 1. § (2) bekezdése szerint a felsorolt vagyonelemek csak „e törvény”, azaz az állami vagyonról szóló törvény alkalmazásában állami vagyonnak minősülő vagyonelemek. Így álláspontunk szerint az Ávtv. nem generálisan az állami vagyonba tartozó vagyonelemeket nevesíti, csak azokat, amelyek az Ávtv. alkalmazása során állami vagyonba tartozó vagyonelemeknek minősülnek. Ezzel szemben a nemzeti vagyonról szóló törvény az 1. § (2) bekezdésében kifejezetten akként rendelkezik, hogy az ott felsorolt vagyonelemek a nemzeti vagyonba tartoznak, nem csak az Nvtv. alkalmazása vonatkozásában, hanem generálisan, a törvény adta keretek közül kilépve is a nemzeti vagyon elemeit jelentik. A két törvényi felsorolás egymáshoz való viszonyának elemzése kapcsán kiinduló pontként rögzítendő, hogy Magyarország Alaptörvényének (a továbbiakban: Alaptörvény) 38. cikk (1) bekezdése alapján „Az állami és a helyi önkormányzatok vagyona nemzeti vagyon.”. Az idézett alaptörvényi rendelkezésből álláspontunk szerint következik, hogy a nemzeti vagyon az állami vagyon körét teljes mértékben magában foglaló kategória, azaz a nemzeti vagyon kvázi elnyeli az állami vagyont. Ezen megállapításra tekintettel meggyőződésünk szerint nem jelent problémát, hogy az Ávtv. elsődlegesen önmaga vonatkozásában rögzíti tárgyi hatályát, mivel az állami vagyonba tartozó vagyonelemek egyúttal a nemzeti vagyon részét is képezik. Ezen megállapításra tekintettel a következőkben elsődlegesen az egyes vagyonelemek nemzeti vagyonba tartozását vizsgáljuk azzal, hogy bizonyos általunk hivatkozott döntések és szakirodalmi források a nemzeti vagyonról szóló törvény hatályba lépését megelőzően születtek, így azok elsődlegesen az adott vagyontárgy állami vagyonba tartozásának vonatkozásában tartalmaznak megállapításokat.

2.1.2. A NVTV. FELSOROLÁSÁBAN NEM SZEREPLŐ VAGYONELEMEK NEMZETI VAGYON JELLEGE

További kérdésként merül fel, hogy egy, az Nvtv. felsorolásában nem szereplő vagyonelem minősülhet-e a nemzeti vagyonba tartozó vagyonelemnek. Ennek a dilemmának az ismertetésére a lenti 2.2. alfejezetben ismételten visszatérünk, azonban ehelyütt ismertetjük a Kúriának egy, a kérdés eldöntése kapcsán különös jelentőséggel bíró határozatát.³¹

³⁰ A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: „Mötv.”) rendelkezéseit azért nem vizsgáljuk, mert a törvény nem tartalmaz felsorolást az önkormányzati tulajdon tárgyainak vonatkozásában.

³¹ E körben röviden utalunk arra a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénynek (a továbbiakban: „Pp.”) arra a 2020. április 1. napján hatályba lépett módosítására, amelynek értelmében a bíróság ítéletének jogi

Azzal a dilemmával, hogy az Nvtv. 1. § (2) bekezdésében nem nevesített vagyonelem minősülhet-e nemzeti vagyonnak, szembesültek az eljáró bíróságok és felülvizsgálati fórumként eljárva a Kúria is, amikor abban a kérdésben kellett állást foglalniuk, hogy egy gazdasági társaság formájában működő magánlevéltár elbirtoklás útján tulajdont szerezhettek-e a rendszerváltás előtti állampártok, jogelődök és különböző társadalmi szervezeteik iratain, amelyeket a gyűjteményében birtokol.³²

A felperesi magánlevéltár az eljárás során többek között arra hivatkozott, hogy az Nvtv. fentiekben említett felsorolása szerint az eljárással érintett iratok nem minősülnek a nemzeti vagyonba tartozónak, mivel az Nvtv. 1. § (2) bek. g) pontja csak az állami vagy helyi önkormányzati fenntartású közgyűjteményekben saját gyűjteményében nyilvántartott kulturális javak vonatkozásában állapítja meg a nemzeti vagyoni jelleget, az eljárással érintett javak azonban egy magánlevéltár gyűjteményében voltak fellelhetők.

A Kúria a döntéshozatal során elsődlegesen a levéltári törvény³³ és az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseit vizsgálta. A levéltári törvény 35. § (8) bek. a jogvita eldöntésekor hatályos rendelkezése rögzítette, hogy „[a]z 1944-1989 között működött Magyar Dolgozók Pártja (MDP) és jogelődei, Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), ezek társadalmi szervezetei (Magyar Partizánszövetség, Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége, Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, Magyar Nők Országos Tanácsa), ifjúsági szervezetei (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, Dolgozó Ifjúság Szövetsége, Kommunista Ifjúsági Szövetség, Népi Kollégiumok Országos Szövetsége, Magyar Úttörők Szövetsége), valamint a

indokolása „tartalmazza azokat az okokat is, amelyek miatt a bíróság jogkérdésben eltért a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától (a továbbiakban: a Kúria közzétett határozata), vagy az arra irányuló indítványt elutasította.” Lásd: Pp. 346. § (5) bek. Ezzel egyidejűleg a Pp. 406. § (1) bekezdésében a jogerős ítélettel szemben önálló felülvizsgálati okként jelenik meg az az esetkör, amikor az ítélet felülvizsgálatát a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkozással kezdeményezik. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: „**Bszi.**”) 12/A. alcímébe pedig bekerült az ún. jogegységi panasz eljárás is, amelynek helye van egyrészt abban az esetben, ha „a Kúriának az eljárási törvény alapján további fellebbezéssel, felülvizsgálati kérelemmel vagy felülvizsgálati indítvánnyal (a továbbiakban ebben az alcímében együtt: felülvizsgálati kérelem) nem támadható határozata ellen, ha a felülvizsgálati kérelemben a Kúria 2012. január 1. után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától (a továbbiakban ezen alcímében: a Kúria közzétett határozata) jogkérdésben való eltérésre már hivatkoztak, és a Kúria az eltéréssel okozott jogsértést határozatában nem orvosolta”, illetve abban az esetben is, „ha a Kúria ítélkező tanácsa jogkérdésben - jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül - úgy tér el a Kúria közzétett határozatától, hogy az adott eltérésre az alsóbbfokú bíróságok határozatában nem került sor”, lásd Bszi. 41/B. § (1)-(2) bek. A többek között a hivatkozott rendelkezéseket is magukban foglaló jogszabályi módosításokat összefoglalóan többen korlátozott precedensrendszerként emlegetik, amelynek a részletes bemutatásától ehelyütt eltekintünk, azzal, hogy annak egyes aspektusait még a lenti 239. sz. lábjegyzetben vizsgáljuk. Ezzel egyidejűleg jelezzük, hogy többek között a következő tanulmányok részletekbe menően foglalkoztak a kérdéskörrel és annak hatásaival: VARGA Zs. András, 2020. 81-87. o.; OSZTOVITS, 2020.72-80. o.; WELLMANN, 2020. 648-655. o.

³² BH2014. 335.

³³ 1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről

Szakszervezetek Országos Tanácsa, a szakszervezeti tanácsok és ágazati szakszervezetek iratai az állam tulajdonát képezik. Az iratok őrzési helye a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.”³⁴ A Kúria a döntéshozatal során vizsgálta továbbá az Alaptörvénynek a tulajdonhoz való jogról szóló XIII. cikkét, a nemzeti vagyoni jelleg vonatkozásában a 38. cikk (1) és (2) bekezdéseit és az U. cikk (10) bekezdését, amely kimondja, hogy „[a] kommunista állampártnak, az annak közreműködésével létrehozott, illetve a közvetlen befolyása alatt álló társadalmi és ifjúsági szervezeteknek, valamint a szakszervezeteknek a kommunista diktatúrában keletkezett iratai az állam tulajdonát képezik, azokat a közfeladatot ellátó szervek irattári anyagához tartozó iratokkal azonos módon, közlevéltárban kell elhelyezni.”.

A Kúria a fentiekben idézett rendelkezések elemzésével egyidejűleg megerősítette a felperes azon hivatkozását, hogy a perrel érintett iratok valóban nem szerepelnek az Nvtv. 1. § (2) bekezdésében rögzített felsorolásában. Ennek ellenére a Kúria határozatának indokolásában rögzítette, hogy az Alaptörvény U) cikk (10) bekezdésének és az Nvtv. 1. § (2) bekezdésének összevetéséből adódik, hogy az alkotmányi rendelkezésnek nem célja a nemzeti vagyonról szóló törvényben foglaltak megisméltése, hanem azokhoz képest egy többletrendeletkezés előírása. A legfőbb bírói fórum rögzítette továbbá, hogy „[a] perbeli iratok állami tulajdonjogának az Alaptörvénybe történő beemeléséből az következik, hogy azok történeti jelentőségük folytán az állam kizárólagos tulajdonában állnak és mint ilyenek fokozottabb védelemben részesülnek.”.

A hivatkozott döntéshez két észrevételt fűznénk. Az első észrevételünk, hogy ebben az esetben az Alaptörvény egyes rendelkezései között egy látszólagos ellentmondás mutatkozik, tekintettel arra, hogy az U. cikk (10) bekezdése kizárólagos állami tulajdonba tartozó vagyonelemként nevesíti az ügyben is érintett iratokat, ezzel szemben az Alaptörvény 38. cikk (2) bekezdése rögzíti, hogy az állam kizárólagos tulajdonának körét sarkalatos törvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény határozza meg. Azaz az Alaptörvény egyik rendelkezése egy másik jogszabályra, méghozzá egy sarkalatos törvényre „bízta” a kizárólagos állami tulajdon tárgyainak nevesítését, másik rendelkezése azonban önmaga meghatároz olyan vagyonelemeket, amelyek kizárólagos állami tulajdonba tartoznak. Második észrevételünk, hogy ezen ellentmondás azonban az általunk bemutatott esetben álláspontunk szerint csak látszólagos, tekintettel arra, hogy az Nvtv. 1. § (2) bek. a) pontja szerint nemzeti vagyonba tartozik „az állam vagy a helyi önkormányzat kizárólagos tulajdonában álló dolog”. Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény U.

³⁴ Az idézett szakasz időközben annyiban módosult, hogy az említett iratok őrzési helyeként a törvény az illetékes közlevéltárat jelöli ki.

cikkének fentiekben idézett rendelkezése szerint a perrel is érintett iratok kizárólagos állami tulajdonba tartoznak, meggyőződésem szerint azok az Nvtv. 1. § (2) bekezdésének a) pontja szerint egyúttal a nemzeti vagyon elemei közé sorolandók.

Összefoglalva a hivatkozott döntés következtetéseit és tanulságait, annak ellenére, hogy a magángyűjteményekben őrzött állampárti és ehhez kapcsolódó iratok az Nvtv. 1. § (2) bek. g) pontja alapján látszólag nem tartoznak a nemzeti vagyonba, mivel nem állami vagy helyi önkormányzati közgyűjteményben őrzik őket, az Alaptörvény és a nemzeti vagyonról szóló törvény együttes és logikailag koherens értelmezése szerint ténylegesen a nemzeti vagyonba tartoznak, tekintettel arra, hogy a jogforrási hierarchia csúcsán elhelyezkedő Alaptörvény rendelkezése alapján kizárólagos állami tulajdonba tartozó vagyonelemekről van szó, amelyek az Nvtv. 1. § (2) bek. a) pontjára tekintettel a nemzeti vagyonba tartoznak, így azokra az Nvtv. rendelkezései is irányadók. Megjegyezzük egyúttal, hogy véleményünk szerint a Kúria ítéletének indokolásában elmulasztotta a fentiek rögzítését, azaz azt, hogy az Nvtv.-ben szereplő felsorolás egy másik, általánosabb pontja alapján a perrel érintett dolgok a nemzeti vagyonba tartoznak, sőt, meggyőződésünk szerint a felsorolás g) pontja kvázi csak pontosítja, specializálja az a) vagy b) pontja alapján egyébként is nemzeti vagyonba tartozó dolgok egy bizonyos körét a kulturális javak vonatkozásában.³⁵

A látványsportok támogatására nyújtott társaságiadó-kedvezmény (ún. „Tao-támogatás”) közpénz-jellegének megítéléséről szóló döntésében³⁶ a Kúria megállapította, hogy az ún. Tao-támogatások közpénznek minősülnek és közpénz-jellegükre tekintettel az ilyen támogatásokban részesülő szervezetek nemzeti vagyonnal gazdálkodnak, azaz a jogszabályi felhatalmazás alapján nem a költségvetésbe befizetett, hanem egy adott szervezet számára juttatott társasági adó rész is nemzeti vagyonnak minősül. Álláspontunk szerint ez a döntés is azt támasztja alá, hogy vannak olyan vagyonelemek, amelyek ugyan nem szerepelnek az Nvtv. 1. § (2) bek. felsorolásában, azonban ennek ellenére a nemzeti vagyon körébe sorolandók.

A következő pontban a témánkhöz szorosabban kapcsolódó kérdést, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyon jellegét vizsgáljuk, elsődlegesen a rendelkezésre álló bírósági határozatok megállapításai alapján.

³⁵ Megjegyezzük, hogy további példaként említhető, hogy az Nvtv. 1. § (2) bek. szintén nem nevesíti speciálisan a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 68. § (2) bek. alapján állami tulajdonban álló védett növény- és állatfaj egyedét és védett ásványi képződményt a nemzeti vagyon tárgyaként, azonban meggyőződésünk szerint az említett vagyonelemek szintén a törvényi felsorolás generálisabb pontjai – az a) és b) pontok – alapján egyértelműen a nemzeti vagyon részei.

³⁶ Kúria Pfv.IV.21.175/2017/14.

2.2. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VAGYONA NEMZETI VAGYONBA TARTOZÁSÁNAK MEGÍTÉLÉSE KAPCSÁN MUTATKOZÓ DILEMMÁK

2.2.1. A VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉS ÖSSZEFOGLALÁSA

A témánkhöz kapcsolódóan az egyik legjelentősebb kérdés és egyúttal dilemma a nemzeti vagyon kapcsán, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül-e, avagy sem.

Az Nvtv. 1. § (2) bekezdésének c) pontja alapján egyértelmű, hogy az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések a nemzeti vagyonba tartoznak, azonban a társasági vagyonra és annak egyes elemeire nem tartalmaz konkrét rendelkezést a törvény. A kérdés jelentősége abban rejlik, hogy a jogi személyeknek és ezáltal a gazdasági társaságoknak is az egyik legfőbb attribútuma, hogy az alapítóiktól elkülönült vagyonnal és ehhez kapcsolódóan önálló vagyoni felelősséggel rendelkeznek,³⁷ azaz dogmatikai szempontból a társaság vagyona nem az alapítók vagyona, az a vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátásának pillanatában elszakad a tag személyétől, kikerül a tulajdonából és bekerül egy másik, önálló jogalany, a gazdasági társaság tulajdonába.³⁸ Ezzel egyidejűleg felmerül kérdésként, hogy amennyiben az adott gazdasági társaság egyedüli tagja a Magyar Állam vagy egy helyi önkormányzat vagy a társaságnak ugyan több tagja van, de minden tag egyben közhatalom gyakorlója is, a társaság rendelkezésére bocsátott vagyon kikerül-e a nemzeti vagyon köréből, vagy annak ellenére, hogy közvetlen tulajdonosa egy új jogalany, a közvetett tulajdonosokra tekintettel továbbra is a nemzeti vagyon részének tekintendő.

Tényként rögzítendő, hogy az Nvtv. az állami vagy helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaság vagyona vonatkozásában nem mondja ki a nemzeti vagyoni jelleget, így vizsgálendő, hogy az Nvtv. fentiekben hivatkozott felsorolása taxatív listaként tartalmazza a nemzeti vagyonba tartozó vagyonelemeket, avagy a lista nem teljes, kiemeli ugyan a nemzeti

³⁷ Vö.: 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: „**Ptk.**”) 3:1. § (5) bek. „A jogi személynek saját névvel, székhellyel, tagjaitól, illetve alapítójától elkülönített vagyonnal, valamint az ügyvezetését és képviselését ellátó szervezettel kell rendelkeznie.”

³⁸ Lásd többek között: PAPP 2014b. 150-159. o.; PAPP 2019b. 285. o.; PAPP 2014a. 359-461. o.; Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégiumának 2/2005. (VI. 17.) ajánlása a jogi személy tagjának harmadik személlyel szembeni polgári jogi igényeiről.

Ezt az érvelést tette magáévá többek között a Fővárosi Ítéltábla Pf.21.014/2018/4. számú határozatának alapjául szolgáló ügy alperese, aki jogi érvelésében rögzítette, hogy „Vagyona nem a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 1. § (2) bekezdés c) pontja szerinti, vagy az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény 1. § (2) bekezdés c) pontja szerinti pénzeszköz, annak csupán az alperes társasági üzletrésze minősül, nem pedig az alperes saját vagyona, amellyel az alperes saját maga gazdálkodik.”. Közel azonos alperesi érvelés fogalmazódott meg továbbá többek között a Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.732/2016/4. számú döntésének alapjául szolgáló ügy alperese részéről is.

vagyon legjelentősebb tárgyait, azonban egyéb, az Nvtv. felsorolásában nem szereplő vagyonelemek is nemzeti vagyonnak minősülhetnek.

Sem a nemzeti vagyronról szóló törvény, sem a jogszabályhoz fűzött jogalkotói indokolás szövegéből nem állapítható meg álláspontunk szerint egyértelműen, hogy az Nvtv. 1. § (2) bekezdésében rögzített lista taxatív felsorolásnak tekintendő-e.³⁹ A jogszabály az egyes vagyonelemek felsorolását a „nemzeti vagyomba tartozik” mondattal kezdi, a jogalkotói indokolás pedig lényegében megismétli a jogszabályi felsorolást azzal, hogy megállapítja továbbá, hogy „az egységes szabályozás érdekében a törvény tárgyi hatálya a nemzeti vagyon körét széles körűen határozza meg.” Az indokolás ezen mondata szintén nem biztosít további támpontot azon kérdés eldöntésében, hogy az Nvtv. nemzeti vagyon elemeire vonatkozó felsorolása taxatív listának tekintendő, avagy az csak a főbb vagyonelemek közül a legjelentősebbek kiemelésére törekvő, azonban teljesnek semmiképpen sem tekinthető felsorolás.

A Kúria Köf.5.042/2013/5. számú határozatában egy önkormányzati rendelet egyes rendelkezéseinek törvényességi vizsgálata kapcsán elemezte többek között az Nvtv. 1. § (2) bekezdésében rögzített felsorolást, tekintettel arra, hogy az alperesi önkormányzat álláspontja szerint a hivatkozott törvényi bekezdés pontosan meghatározza a nemzeti vagyon körét, így azon vagyonelemek körét, amelyek vonatkozásában vagyonekezelői jog létesíthető. Határozatának indoklásában a Kúria rögzítette, hogy az Nvtv. 1. § (2) bekezdése „valóban nevesíti a nemzeti vagyon körét, abban külön jelölve a helyi önkormányzati vagyont” azzal, hogy figyelembe kell venni, hogy az említett felsorolás általános, annak pontos tartalma helyi önkormányzatonként eltérő. Azon kérdés vonatkozásában azonban nem foglalt állást a Kúria, hogy az Nvtv. 1. § (2) bekezdésében rögzített lista taxatív felsorolásnak tekintendő-e, avagy sem, meggyőződésünk szerint ugyanis a „nevesíti a nemzeti vagyon körét” fordulat tartalma kapcsán nem állapítható meg egyértelműen, hogy az teljeskörű és kizárólagos nevesítésre utal-e.

Visszaulva a fenti 2.1.2. alfejezetben hivatkozott BH2014. 335. számú döntésre, annak konklúziója alapján álláspontunk szerint az ügyben eljáró bíróságok az Nvtv. felsorolására nem taxatív listaként tekintettek, ezért tartották megállapíthatónak azt, hogy az Alaptörvény ügyben

³⁹ Nem foglalt állást az Nvtv. nemzeti vagyon elemeit tartalmazó felsorolásának teljessége kapcsán Bende-Szabó Gábor sem, aki csupán megismétli a jogszabályi felsorolást azzal a felütéssel, hogy a nemzeti vagyon körébe a következő vagyonelemeket soroljuk, azonban arra nem tér ki, hogy az általa is idézett lista taxatívnek tekintendő-e, avagy sem. Lásd: BENDE-SZABÓ 2014b, 5. o., Bende-Szabóhoz hasonlóan Menyhárt Szabolcs sem foglal tanulmányában állást az Nvtv. felsorolásának taxatív jellege kapcsán, lásd: MENYHÁRT 2017. 364-365. o.

érintett rendelkezései kiegészíthetik a nemzeti vagyonról szóló törvényben megnevezett vagyonelemek listáját. Ezen gondolatmenethez két megállapítást fűznénk. Ahogyan azt a fentiekben is említettük, meggyőződésünk szerint a hivatkozott döntésben érintett állampárti iratok a vonatkozó alaptörvényi rendelkezés folytán nem az Nvtv. felsorolásának a levéltári iratokra vonatkozó pontja, hanem az 1. § (2) bek. a) pontja alapján tartoznak a nemzeti vagyonba. Második észrevételként pedig rögzítenénk, hogy elfogadjuk azt, hogy a jogforrási hierarchiában elfoglalt helyére tekintettel az Alaptörvény esetlegesen még az Nvtv. rendelkezéseit is felülírhatja, azonban az alkotmányban sem szerepel olyan rendelkezés, amely a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyon jellegét kimondaná. Az Alaptörvény a 38. cikk (1) bekezdésében rögzíti, hogy „[a]z állam és a helyi önkormányzatok tulajdona nemzeti vagyon”, azonban ezen rendelkezés alapján is felmerül kérdésként az, hogy a szabályt a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra vetítve csak az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedés tartozik törvényi rendelkezés alapján a nemzeti vagyonba, avagy az ezen szervezetek tulajdonában álló vagyon is a nemzeti vagyon része.

2.2.2. KAPCSOLÓDÓ BÍRÓSÁGI JOGGYAKORLAT

Az elmúlt évek bírói gyakorlata eldönteni látszik a fenti dilemmát azzal, hogy explicit jogszabályi rendelkezés nélkül is rendre megállapítja a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyon jellegét. A vonatkozó bírósági döntéseket elemezve elmondható, hogy az említett bírósági megállapítások rendszeresen a közérdekű adatigénylésekhez kapcsolódó ügyek eldöntése során fogalmazódnak meg, amely témakörrel a későbbiekben egy önálló fejezetben foglalkozunk, azonban a jelen hipotézishez kapcsolódó bírósági megállapításokat a jelen pontban is rögzítjük.

Az ÍH2019. 57. számú döntésében a Fővárosi Ítéltábla rögzítette, hogy „[a]z állami vagy önkormányzati tulajdonban – akár közvetetten is – álló gazdasági társaságok rendelkezésére álló anyagi és egyéb eszközök ugyanis a nemzeti vagyon körébe tartoznak.”. Annak a kiemelése, hogy az eljáró bíróság az állam vagy a helyi önkormányzat által közvetetten tulajdonolt gazdasági társaságok vagyonát is nemzeti vagyonnak tekinti, az adott ügy körülményeire tekintettel volt jelentős, ugyanis a Fővárosi Ítéltáblának egy, az állam kizárólagos tulajdonában álló gazdasági társaság által tulajdonolt gazdasági társaság vonatkozásában kellett állást foglalnia a társaság vagyonának nemzeti vagyon jellegéről. Ezen bírósági megállapítás azonban arra enged következtetni, hogy egészen addig, ameddig egy

tulajdoni lánc valamely pontján megjelenik az állam vagy a helyi önkormányzat, az adott társaság vagyona nemzeti vagyonnak minősül. A vizsgált határozat idézett mondatának másik fontos eleme, hogy az eljáró bíróság álláspontja szerint minden, az adott gazdasági társaság tulajdonában álló vagyonelem a nemzeti vagyon része, azaz nem tehető különbség az egyes vagyonelemek között többek között arra tekintettel, hogy azok tulajdonjogát az adott jogi személy közvetlenül az államtól vagy a helyi önkormányzattól szerezte meg vagy nyereséges gazdálkodása során, a realizált profitból tudta megszerezni, avagy azokat a szervezet közfeladatának ellátása során, vagy egyéb, vállalkozói tevékenysége körében használja és hasznosítja.

A jogi személyek vagyonának nemzeti vagyonba tartozásának kérdése mint dilemma merült fel az ÍH2016. 145. számon publikált döntésben is. Az ügyben nem gazdasági társaságok, hanem az Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: „MNB”) által létrehozott alapítványok vagyonának közpénz és nemzeti vagyon jellegét kellett megítélnie az eljáró bíróságoknak. Tekintettel arra, hogy az alapítványok is jogi személyek, a fentiekben említett tulajdoni elkülönülés elve vonatkozásukban is irányadó, így disszertációnk témája vonatkozásában is jelentőséggel bírnak az eljáró bíróságok megállapításai.

Az MNB által létrehozott alapítványokkal szemben közérdekű adatok kiadására irányuló keresetet nyújtott be a felperes. Az alperesek indítványozták a kereset elutasítását, többek között arra hivatkozással, hogy az alapítványok önálló vagyonelemekkel gazdálkodnak, amelyek az átruházás pillanatában elveszítették közpénz jellegüket. Az elsőfokú bíróság a felperesi keresetet elutasította, hivatkozással többek között arra, hogy az alapítványok mint az alapítótól elkülönült, jogi személyiséggel rendelkező alperesek számára történt vagyonátadással önállósult az a vagyontömeg, amely vonatkozásában a felperes meghatározott adatok kiadását kérte, így az már nem minősül nemzeti vagyonnak. A felperesi fellebbezést követően a másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú bírósággal ellentétben megállapította, hogy az alperesek az MNB közpénznek minősülő vagyonából kerültek megalapításra, ezért az alapítványoknak juttatott vagyon az alpereseknek történt átadással nem veszthette el közpénz jellegét. Erre tekintettel a bíróság megállapította, hogy az eljárással érintett alperesi alapítványok nemzeti vagyonba tartoznak, így az azokkal szemben támasztott fokozott adatnyilvánossági követelmények is érvényesülnek.⁴⁰

⁴⁰ Azonos megállapításra jutott az ügyben az Alkotmánybíróság is, amely rögzítette, hogy „ha az alapító és az alapítvány polgári jogi elkülönülésére - az alapítvány működésének relatív önállóságára - tekintettel arra a következtetésre lehetne jutni, hogy az alapítványnak juttatott vagyon „elveszíti közpénz jellegét”, akkor az MNB-

A Fővárosi Ítéltábla fentiekben hivatkozott ítélete szintén elutasította azt az álláspontot, hogy a tulajdoni elkülönülés elvére tekintettel az egyes jogi személyek vagyona nem azonosítható az alapítók és tagok vagyonával, a bíróság álláspontja szerint a vagyonátruházás nem fosztja meg az érintett vagyonelemeket közpénz és így nemzeti vagyon jellegüktől. Meggyőződésünk szerint ezen bírósági álláspont a nemzeti vagyonba tartozó vagyonelemek átruházását két csoportja osztja, azokra a tranzakciókra, amelyek következtében az adott vagyonelem nem veszíti el nemzeti vagyon jellegét, tekintettel arra, hogy egy másik olyan jogalany tulajdonába kerül át, amelynek tulajdonosa közvetlenül vagy közvetetten az állam vagy helyi önkormányzat és azokra a tranzakciókra, amelyek a nemzeti vagyoni jelleg elvesztésével járnak, tekintettel arra, hogy az új tulajdonos az államtól független jogalany.⁴¹ Ezúton is felhívjuk a figyelmet arra, hogy ez a kettős bontás csak azon vagyonelemek vonatkozásában értelmezhető, amelyek átruházását jogszabály nem zárja ki, azaz amelyek nem forgalomképtelenek.⁴²

Számos további jogerős határozat foglalt akképpen állást, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona is a nemzeti vagyon körébe sorolandó. A teljesség igénye nélkül kiemelendő ebben a körben a BH+ 2010.9.399. számú döntés, amelyben a Legfelsőbb Bíróság rögzítette, hogy „[a] tartós állami tulajdonú társasági részesedéssel működő és nemzetgazdasági szempontból stratégiai jelentőségű gazdasági társaság az állami vagyonnal gazdálkodó, olyan közfeladatot ellátó szerv, amelynek a feladatkörében eljáró személy a feladatkörével összefüggő jövedelmére vonatkozó személyes adata közérdekből nyilvános adat.”.

A Fővárosi Ítéltábla a köztulajdonban álló gazdasági társaság alperes vonatkozásában a Pf. 20.329/2018/5. számú döntésének indokolásában rögzítette, hogy „az alperes mind a feladatorientált, mind a vagyonszemponthú megközelítés alapján olyan közpénzekkel, nemzeti vagyonnal gazdálkodó, rendelkező és közfeladatot ellátó szervezetnek minősül, amely a kezelésében lévő közérdekű adatok kiadására köteles”.

Még explicitebben fogalmazott a Fővárosi Ítéltábla a Pf. 20.367/2018/3. számú döntésében, amelynek indokolásában – szintén egy köztulajdonban álló gazdasági társaság alperes

nek a közérdekű adatok megismerhetőségének a biztosítására és a működésének átláthatóságára vonatkozó, az Alaptörvényből és az annak végrehajtására alkotott Infotv.-ből fakadó kötelezettségei nem érvényesülhetnek. Egy alapítvány létesítése viszont nem állhat ellentétben az Alaptörvénnyel és nem korlátozható/ sérthet törvényt/alapjogot.” Lásd: 8/2016. (IV. 6.) AB határozat [28] bek.

⁴¹ Ebben a vonatkozásban indokoltnak tartjuk felhívni a figyelmet a 27/2017. (X. 25.) AB határozat azon megállapítására, amely szerint a nemzeti vagyon részét képező vagyonelem értékesítéséből származó pénzbeli bevételre nem a nemzeti vagyonra vonatkozó általános jogszabályi rendelkezések, hanem a közpénzekre vonatkozó speciális szabályok irányadók.

⁴² A köztulajdonban tartozó vagyonelemek forgalomképességének részletes bemutatásához lásd többek között: MENYHÁRD 2005. 3-11. o.

vonatkozásában - kifejtette, hogy „az alperes olyan gazdasági társaság, amelyet az állam hozott létre, kizárólagos befolyása jelenleg is fennáll, a gazdálkodásához szükséges vagyont az állam bocsátotta rendelkezésére, ezért az – az alperes tevékenységének jellegétől függetlenül – állami vagyon”. A Fővárosi Ítéltábla a Pf. 20.893/2016/10. számú döntésében a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonába tartozó vagyonelemek vonatkozásában szintén megerősítette, hogy azok a nemzeti vagyonba tartoznak.

A Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.346/2015/5. számú döntésének alapjául szolgáló ügyben mind az elsőfokú bíróság, mind a másodfokon eljáró ítéltábla egyetértett abban, hogy „[a]bban az esetben, ha a Magyar Állam többségi tulajdonában álló gazdasági társaságot hoz létre, a gazdasági társaságnak juttatott, a működéshez szükséges vagyon forrása vitathatatlanul közpénz. Ez a költségvetési juttatás a közpénz jellegét minden esetben megtartja a gazdasági társaság tevékenysége, működése során is.”.

A hivatkozott döntések közös pontja, hogy az eltérő tényállásbeli sajátosságok ellenére az ügyekben eljáró bíróságok rendre megállapították, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok közpénzekkel gazdálkodnak, ez a tény pedig egyúttal azt jelenti, hogy ezeknek a jogi személyeknek a vagyona a nemzeti vagyon része, abba tartozik, annak ellenére, hogy erre vonatkozóan az Nvtv. konkrét rendelkezést nem tartalmaz.

Az ÍH2009. 72. számú döntés alapjául szolgáló, szintén közérdekű adatok kiadására irányuló per tényállásának sajátossága, hogy maga az alperes, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. is elismerte, hogy a közérdekű adatigényléssel érintett, az állami vagyonról szóló törvénynek az eljárás időpontjában hatályos melléklete⁴³ szerint tartós állami tulajdonú részesedéssel működő gazdasági társaságok működésük során állami vagyonról rendelkeznek és azzal gazdálkodnak. A felperesi kereset a megjelölt társaságok vezető tisztségviselőit és felügyelőbizottsági elnökeit megillető javadalmazás mértékének nyilvánosságra hozatalára irányult. Az elsőfokon eljáró bíróság ítéletében megállapította, hogy „[a] vezető tisztségviselők, illetve az ellenőrzésért felelős vezetők állami vagyonnal is rendelkeznek, mivel a társasági részesedés ugyancsak állami vagyonnak minősül a (a szerző megjegyzése: az állami vagyonról szóló törvény) rendelkezése szerint, döntéseik alkalmasak lehetnek arra, hogy az állami vagyon nagyságát befolyásolják, illetve kétségbe nem vonható tény, hogy a Vagyontv. mellékletében szereplő gazdasági vállalkozásokban állami vagyon is megtestesül.” A bíróság tehát abból a törvényi

⁴³ A mellékletet az Nvtv. 31. § g) pontja helyezte hatályon kívül 2012. január 1-től, ezt követően az Nvtv. 2. melléklet I. pontja sorolta fel a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonban tartandó állami tulajdonban álló társasági részesedéseket.

rendelkezésből, hogy az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések az állami vagyona tartoznak, valamint abból a körülményből, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok az állam által rendelkezésükre bocsátott vagyonnal gazdálkodnak, levonta azt a következtetést, hogy ezeknek a gazdasági társaságoknak a vagyona is állami vagyonnak minősül. A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla egyetértett az elsőfokú bíróság döntésével és azt annak helyes indokai alapján helybenhagyta. Erre tekintettel az ítéltábla határozatának indokolásában nem ismételte meg az elsőfokú bíróság megállapításait, azonban megerősítette, hogy a perben érintett gazdasági társaságok állami vagyonnal gazdálkodnak.

A témánk szempontjából jelentős ítéleti megállapításokat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a bíróságok egységesen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy nem csak a társasági részesedések, hanem maga a társasági vagyon is az állami vagyon része, azaz az a jogi személy vagyona történő átkerüléssel nem veszítette el állami vagyon jellegét.

A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltáblának egy másik ügyben szintén közérdekű adatigényléshez kapcsolódóan kellett ismételt állást foglalnia a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyon jellegéről.⁴⁴ A bírósági eljárást megelőzte a felperes részéről a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (a továbbiakban: „NAIH”) megkeresésére, amely az ügyben kiadott jelentésében⁴⁵ szintén foglalkozott közvetetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának megítélésével. A NAIH jelentésében rögzítette, hogy „a jelenlegi jogszabályi környezet nem csak arra helyezi a hangsúlyt, hogy valamely szerv, személy jogszabályban meghatározott tényleges közfeladatot lát-e el, hanem a nemzeti vagyonnal rendelkezés és gazdálkodás tényére. Ezen rendelkezések és következtetések figyelembe vételével tehát irrelevánssá vált az állami, illetve önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok azon „védekezése” a közérdekű adatigénylés teljesítésének kötelezettségével szemben, amely szerint ők nem minősülnek közfeladatot ellátó szervnek, mert nincs jogszabályban meghatározott feladatkörük”. Az idézett jelentésrészletből egyértelműen kiolvasható, hogy a NAIH szintén arra az álláspontra helyezkedett explicit jogszabályi rendelkezés hiányában is, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona is nemzeti vagyonnak minősül.

A kereset benyújtását követően az ügyben elsőfokon eljáró bíróság az alperesi gazdasági társaság vonatkozásában megállapította, hogy annak egyetlen tulajdonosa a Magyar Állam, így a kizárólagosan államtól származó vagyonú gazdasági társaság irányítására az alapítástól

⁴⁴ Fővárosi Ítéltábla Pf.21.014/2018/4.

⁴⁵ NAIH/2017/2725/8/V. számú jelentés

kezdve a tulajdonos meghatározó befolyást gyakorol, ugyanis a tulajdonosi döntéseket egyedül hozza meg, valamint ő jogosult a vezető tisztségviselők és a felügyelőbizottsági tagok kijelölésére is. A bíróság irrelevánsnak tekintette azt a tényt, hogy az alperes profitorientált tevékenységéből is nyereségre tett szert,⁴⁶ tekintettel arra, hogy vagyona kizárólag közpénzből ered, amelynek növekménye is megőrzi ezt a jellegét és nemzeti vagyonnak minősül. Az elsőfokon eljáró bíróság az általunk vizsgált kérdés vonatkozásában fontos megállapításként rögzítette, hogy „az alperes vagyona teljes mértékben közpénz függetlenül attól, hogy ténylegesen nem a tulajdonában álló vagyon, hanem az üzletrésze tartozik a nemzeti, illetve állami vagyonba”. A másodfokon eljáró Fővárosi Ítéltábla az elsőfokú bíróság döntésével és abban kifejtett indokaival teljes egészében egyetértett, így azokat nem ismételte meg, azonban döntésének indokolásában nyomatékosította, hogy az önálló jogi személyiség ellenére a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona közpénznek, ezáltal nemzeti vagyonnak minősül.

2.2.3. A BÍRÓSÁGI JOGGYAKORLAT MEGÁLLAPÍTÁSAINAK ÉRTÉKELESE

A vizsgált bírósági határozatok megállapításait összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az elmúlt évek hazai bírósági gyakorlata következetesnek mondható abban a kérdésben, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül. Ezt a megállapításunkat alapozzuk egyrészt arra, hogy számos ügyben a társaságok hivatkoztak a tulajdoni elkülönülés elvére és arra, hogy az elvből következően az önálló jogalany vagyonába átkerült vagyon erre vonatkozó törvényi rendelkezés hiányában nem minősülhet nemzeti vagyonnak, azonban a bíróságok ezt az érvelést rendre elutasították és arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az állami tulajdonlásra tekintettel a társasági vagyon közvetett tulajdonosa a továbbiakban is a Magyar Állam vagy egy helyi önkormányzat, így a vagyon nem veszítheti el nemzeti vagyon jellegét.

Álláspontunkat megalapozza továbbá az, hogy egyetlen, a fentiekben is idézett és a másodfokú bíróság által megváltoztatott elsőfokú ítélettől eltekintve nem található olyan döntés, amelyben az eljáró bíróság azt a megállapítást tette volna, hogy az ügyel érintett köztulajdonban álló gazdasági társaság vagyona nem minősül nemzeti vagyonnak. Ezzel egyidejűleg álláspontunk

⁴⁶ Szintén ez az álláspontra fogalmazódott meg a Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.055/2018/4. számú döntésének indokolásában, ahol a bíróság rögzítette, hogy nyilvánvaló, hogy „egy 100 %-os állami tulajdonban álló gazdasági társaság bármely, - így a vállalkozási – tevékenységéből származó bevétele is állami vagyon”, azaz a jogalkalmazó szervek szerint a nemzeti vagyoni jelleg megítélése vonatkozásában nem tehető különbség aszerint, hogy az adott vagyonrész az állam a közfeladat ellátása érdekében juttatta a társaság számára vagy az a közfeladat ellátása során jelentkezett növekményként a társaság vagyonában, illetve azon vagyonrész között, amelyet a köztulajdonban álló gazdasági társaság vállalkozási tevékenysége végzése során realizál.

szerint felmerülnek további kérdések a társasági vagyon nemzeti vagyoni jellegének a megítélése kapcsán, amelyeket a következő pontban fejtünk ki.

A fentiekben hivatkozott bírósági gyakorlat kapcsán rögzítjük, hogy álláspontunk szerint a fenti ítéletek teljes mértékben figyelmen kívül hagyták annak a körülménynek az értékelését, hogy megállapításaik hogyan befolyásolják a jogi személyiség egyik attribútumát, nevezetesen azt, hogy a jogi személy és az alapítók, illetve a tagok vagyona elkülönül egymástól, az átruházás pillanatában kikerül az alapító, illetve a tag vagyonából és átkerül egy másik jogalany tulajdonába. Ennek a kérdésnek a tisztázására álláspontunk szerint törekednie kellett volna a fenti határozatokot meghozó bíróságoknak, akár olyan módon, hogy rögzítik, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok egyik sajátossága, hogy a jogi személyiség ezen attribútuma vonatkozásukban nem, vagy csak korlátozottan, kizárólag a nem közhatalmi szereplő tagok vonatkozásában érvényesül.

2.3. A TÁRSASÁGI VAGYON NEMZETI VAGYON JELLEGÉVEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN FELMERÜLŐ TOVÁBBI KÉRDÉSEK

2.3.1. AZ ELSŐ KÉRDÉS – A BÍRÓSÁGOK DÖNTÉSEIT ALÁTÁMASZTÓ JOGSZABÁLYI RENDELKEZÉSEK KÖRE

Az első kérdésünk egyidejűleg a fenti 2.2.2. alfejezetben bemutatott és ismertetett bírói gyakorlat kritikája is. A bírósági határozatok elemzését követően megállapítható, hogy a bíróságok azon álláspontjukat, hogy a társasági vagyon a nemzeti vagyon része, nem támasztották alá az Nvtv. irányadó rendelkezéseinek megjelölésével, azaz nem határozták meg a nemzeti vagyon elemeit tartalmazó felsorolás azon pontját, amely alapján az eljáró bíróságok meggyőződése szerint a társasági vagyon a nemzeti vagyon része.

A bíróságok rendre hivatkoznak az Alaptörvény 38. cikk (1) bekezdésének első mondatára, amely szerint az állam és a helyi önkormányzatok tulajdona nemzeti vagyon, azonban jellemzően nem jelölnek mely olyan, a nemzeti vagyonról szóló törvényben foglalt rendelkezést, amely a társasági vagyon nemzeti vagyonba tartozását megerősíti. Megjegyezzük, hogy egyetértünk a bíróságokkal abban, hogy a hivatkozott alaptörvényi rendelkezés alkalmas az érvelés alátámasztására, tekintettel arra, hogy a tulajdonában álló gazdasági társaság részére vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátásának pillanatában az állam vagy a helyi önkormányzat lényegében a saját vagyona rovására növeli a saját vagyonát, kvázi egyik zsebéből áthelyez bizonyos vagyonelemeket a másikba, azzal, hogy a kizárólagos tulajdonában álló vagyonelemeket átadja a szintén a tulajdonában álló szervezet számára.

Ezzel egyidejűleg indokoltnak tartjuk annak a vizsgálatát, hogy az Nvtv.-nek van-e a társasági vagyon nemzeti vagyonba tartozását alátámasztó rendelkezése, tekintettel többek között arra, hogy az Alaptörvény 38. cikk (2) bekezdése szerint az állam kizárólagos tulajdonának a körét sarkalatos törvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény határozza meg. Az Nvtv. felsorolását vizsgálva álláspontunk szerint elsődlegesen annak b) pontja merülhet fel hivatkozási alapként a társasági vagyon nemzeti vagyon jellegének alátámasztása kapcsán. Abban az esetben, ha egy dolog az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonában áll és a közhatalom gyakorlója úgy dönt, hogy az adott vagyontárgyat átadja egy, a tulajdonában álló gazdasági társaság számára, az adott dolog álláspontunk szerint továbbra is az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdonában marad közvetetten azzal, hogy a tulajdoni láncba bekerül egy új szereplő a gazdasági társaság személyében. Meggyőződésünk szerint így a bíróságoknak a fentiekben említett alaptörvényi rendelkezés mellett az Nvtv. 1. § (2) bekezdésének b) pontját is fel kellene hívniuk döntéseik indokolásában. Ezen megállapítás egyúttal azt is eredményezi, hogy személyes meggyőződésünk szerint egyetértünk a fentiekben idézett bírósági döntésekkel, amelyek a társasági vagyont a nemzeti vagyon részének tekintik. Ismételten utalunk azonban arra, hogy az eljáró bíróságok adósak maradtak annak a kérdésnek a vizsgálatával, hogy a megállapításaik milyen hatást gyakorolnak a tulajdoni elkülönülés alapelvére és mennyiben állapítható meg az alapelv érvényesülése a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában.

Megjegyezzük egyúttal, hogy az azzal történő egyetértésünk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságot a nemzeti vagyon részének tekintjük, számos dogmatikai kérdést és problémát is felvet, különös tekintettel a tulajdoni viszonyokra és a tulajdonosi elkülönülés elvére. Annak, hogy az mégis arra a megállapításra jutottunk, hogy a társaság vagyona továbbra is az állam, illetve a helyi önkormányzat vagyona, többek között az az oka, hogy amennyiben a társaság vagyonát nem minősíténénk a nemzeti vagyonba tartozó vagyonelemnek, nehezen látnánk érvényesíthetőkné azokat a működési és vagyongazdálkodási követelményeket, amelyeket a jelen értekezés 5. fejezetében ismertettünk részletesen.

2.3.2. A MÁSODIK KÉRDÉS – A NEM KIZÁRÓLAG KÖZJOGI JOGALANYOK RÉSZVÉTELÉVEL MŰKÖDŐ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK

A második kérdés, ami mindenképpen vizsgálatot kíván, az az, hogy amennyiben egy gazdasági társaság köztulajdonban állónak minősül, azonban annak nem csak az állam vagy helyi önkormányzat a kizárólagos tulajdonosa, hanem más, közhatalmat nem gyakorló személy is

részesedéssel rendelkezik az adott társaságban, akkor a jogi személy teljes vagyona ebben az esetben is nemzeti vagyonnak minősül-e.

A felvázolt tulajdonosi struktúrában ugyanis a társaság vagyonában vannak olyan vagyonelemek, amelyek nem minősülnek közpénznek, azonban egy olyan jogalany vagyonába kerültek be, amely szervezet vagyonának jelentős része – a fentiekben kifejtettek szerint – nemzeti vagyonnak minősül. A hivatkozott bírósági döntéseket vizsgálva előjáróban kiemelendő, hogy ez a dilemma elsődlegesen hipotetikus kérdés, a bírósági gyakorlatban nem találtunk arra vonatkozó adatot vagy utalást, hogy ez a probléma ténylegesen felmerült volna.

Ezen dilemma álláspontunk szerint a fentiekben kifejtettek fonákja, nem az a kérdés, hogy az adott vagyonelemek a társasági vagyonba kerüléssel elveszítik-e a közpénz jellegüket, hanem az, hogy a vagyonátruházás következtében közpénzzé, nemzeti vagyonná válnak-e. Visszautalunk arra, hogy a vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátásának pillanatában a dolog tulajdonjoga elszakad a korábbi tulajdonostól és bekerül egy másik jogalany, a jogi személy tulajdonába. Meggyőződésünk szerint a vagyonátruházást követően a gazdasági társaság vagyonában nem lehet pontosan megjelölni, hogy a vagyon egyes részei melyik tag tulajdonába tartoznak, csupán a társasági vagyon hányadai kapcsán lehet meghatározni, hogy a vagyonban melyik tag mekkora részesedéssel rendelkezik. Ennek megfelelően nem lehet pontosan megjelölni a társasági vagyon azon részeit sem, amelyeket a közhatalmat nem gyakorló tag bocsátott a társaság rendelkezésére. Tekintettel azonban arra, hogy a jogi személyben többségi tulajdonnal rendelkezik az állam vagy helyi önkormányzat, amely meghatározó jelentőséggel bír a társaság egészének működésére és gazdálkodására, álláspontunk szerint ebben az esetben is a teljes társasági vagyon nemzeti vagyonnak tekintendő.

2.3.3. A HARMADIK KÉRDÉS – A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁG LEÁNYVÁLLALATA

További kérdésként merül fel, hogy amennyiben egy köztulajdonban álló gazdasági társaság létrehoz egy újabb, a kizárólagos tulajdonában álló gazdasági társaságot, annak a vagyona nemzeti vagyonnak minősül-e. Álláspontunk szerint tekintettel arra, hogy a tulajdonosi lánc egy pontján továbbra is megtalálható az állam vagy a helyi önkormányzat, aki vagyont juttatott egy gazdasági társaság részére, aki ebből a vagyomból egy újabb jogalany alapítása mellett döntött, utóbbi társaság vagyonának vonatkozásában is megállapítható a nemzeti vagyoni jelleg. Az alapító társaság vagyona nemzeti vagyonnak minősül, amely nemzeti vagyon egy

része átkerül az újabb jogalany tulajdonába, azonban a fenti ítéleti megállapításokban kifejtettek tekintettel nem veszíti el nemzeti vagyoni jellegét.

Utalva a nemzeti vagyronról szóló törvény azon pontjára, amely szerint az állami és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló társasági részesedések a nemzeti vagyonba tartoznak és a fentiekben kifejtettek szerint elfogadva azt a megállapítást, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül, a következő pontban részletesen megvizsgáljuk a nemzeti vagyon kezelésére és az azzal való gazdálkodásra irányadó speciális követelményeket.

3. A TÁRSASÁGI VAGYON FOGALMA ÉS ANNAK MEGJELENÉSE EGYES KÖZJOGI ÉS MAGÁNJOGI JOGSZABÁLYOKBAN

3.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Ahogy az az előző fejezetben rögzítettük, a jogi személyek, így a gazdasági társaságok kapcsán is meghatározó tulajdonság a saját vagyon és az ahhoz kapcsolódó önálló vagyoni felelősség. Felhívtuk a figyelmet egyúttal arra is, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyonná minősítése némiképp áttöri a tulajdoni elkülönülés alapelvét, tekintettel arra, hogy a vagyoni hozzájárulást teljesítő személy által tulajdonolt vagyontárgyak nemzeti vagyon jellegét továbbszármaztatja a tagtól elkülönülő, önálló jogalany vagyonára is.

Ahogy az egy későbbi fejezetben részletesen bemutatjuk, a társaságok alapításához és működéséhez a vagyon nélkülözhetetlen, hiszen anélkül a szervezetek nem lennének képesek aktívan részt venni a gazdasági életben, források hiányában nem tudnának visszterhes szerződéseket kötni, munkavállalóik bérét fizetni, kiegyenlíteni a velük szemben fennálló hitelezői követeléseket, és még számos példa említhető, hogy a tőke hiánya hogyan lehetetlenítené el a gazdasági társaságok működését.

Az állami és a helyi önkormányzati tulajdonban (összefoglalóan: köztulajdonban) álló gazdasági társaságok⁴⁷ vagyona kapcsán további specialitás, hogy ezek a szervezetek közpénzekkel gazdálkodnak, és a társaság vagyona számos esetben közfeladat ellátását szolgálja.⁴⁸ A köztulajdonban lévő gazdasági társaságok nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőséggel bírnak, tekintettel arra, hogy a GDP meghatározó részét ők állítják elő, valamint a foglalkoztatás terén betöltött szerepük is hangsúlyos.⁴⁹ Az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések az értekezés 2. fejezetében bemutatottak szerint a nemzeti vagyonba tartoznak.⁵⁰ Gazdasági társaságokról lévén szó, ezen szervezetek vonatkozásában is

⁴⁷ A jelen fejezetben rögzített megállapításaink elsősorban azokra a szervezetekre irányadók, amelyekben az állami részesedésszerzésre nem öröklés útján került sor. Az állam ugyanis évente hozzávetőleg 100-120 társaságban szerez részesedést szükségképpen törvényes örökösként. Lásd: BOROS 2017. 8. o.

Az állami tulajdonban álló gazdasági társaságok ettől eltérő fogalmi meghatározásához lásd például: VARGA Judit 2017. 45. o.

⁴⁸ Az állam ugyanis a közfeladatok egy részét az általa alapított gazdasági társaságokon keresztül látja el. Lásd: AUER 2015a. 19. o.

⁴⁹ AUER–PAPP 2017. 218. o.

⁵⁰ Nvtv. 1. § (2) bek. c) pont.

a Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyvében foglalt rendelkezések jelentik a szabályozási alapot, azzal, hogy számos más jogszabály tartalmaz speciális, kifejezetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó szabályokat, amelyek pontosítják és esetenként felülírják a magánjogi kódex rendelkezéseit.⁵¹

Egy jogintézmény különböző jogszabályokban történő szabályozása mindig magában hordozza a fogalmi eltérések, inkohereciák kialakulásának veszélyét, így a jelen fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a társasági vagyont, valamint az ahhoz szorosan kapcsolódó, a gazdasági társaság vagyona kapcsán relevanciával bíró más fogalmakat – így a saját tőkét és a jegyzett tőkét – hogyan határozzák meg, illetve milyen értelemben használják egyes, a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó rendelkezéseket tartalmazó magánjogi és közjogi jogszabályok. Elemzésünk a Polgári Törvénykönyv, a cégtörvény,⁵² a számviteli törvény,⁵³ az állami vagyonról szóló törvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény, a hitelintézeti törvény,⁵⁴ az államháztartási törvény,⁵⁵ a tőkepiaci törvény⁵⁶ és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló törvény⁵⁷ kézirat lezárásának időpontjában⁵⁸ hatályban lévő szövegére terjed ki.

A vizsgálatnak nem célja a fentiekben említett jogforrások tartalmának részletes elemzése, kutatásunk a társasági vagyonhoz szorosan kapcsolódó fogalmak feltérképezésére irányul. A felsorolt jogszabályok feltárása előtt kiemelés érdemel, hogy a jogforrási hierarchia csúcsán elhelyezkedő Alaptörvény is tartalmaz a köztulajdonban álló gazdasági társaságok specialitására reflektáló rendelkezést. A 38. cikk (5) bekezdése ugyan nem rögzít a szervezetek vagyonának meghatározására szolgáló kifejezést, azonban előírja az állami és önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodásával szemben támasztott legfőbb, alapelvi jellegű követelményeket, amelyeknek részletes vizsgálatára a lenti 5. fejezetben kerül sor.

⁵¹ A Ptk.-tól eltérő szabályok összefoglaló bemutatásához lásd: AUER – PAPP 2017. 214–217. o., FAZEKAS 2017. 109–110. o.

⁵² 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról

⁵³ 2000. évi C. törvény a számvitelről (a továbbiakban: „**Számv. tv.**”)

⁵⁴ 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról (a továbbiakban: „**Hpt.**”).

⁵⁵ 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról (a továbbiakban: „**Áht.**”).

⁵⁶ 2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról (a továbbiakban: „**Tpt.**”).

⁵⁷ 2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről (a továbbiakban: „**Taktv.**”)

⁵⁸ A kézirat lezárásának időpontja: 2022. február 14.

3.2. AZ EGYES JOGSZABÁLYOK FOGALOMHASZNÁLATÁNAK VIZSGÁLATA

3.2.1. A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV

Vizsgálatunk kiindulópontját a Ptk. jelenti, amely számos szabályt tartalmaz a jogi személyek és azon belül a gazdasági társaságok vagyona kapcsán. A törvény a jogi személyek közös szabályai között rögzíti, hogy a szervezetek tagjaiktól elkülönült vagyonnal⁵⁹ és ezzel párhuzamosan önálló vagyoni felelősséggel⁶⁰ rendelkeznek. A gazdasági forgalomban való részvétel előfeltétele, hogy a jogalanyoknak megfelelő vagyon álljon rendelkezésére,⁶¹ ennek a vagyonnak a tagok által szolgáltatott elemei az átruházás pillanatában elszakadnak az átruházók személyétől, és a jogi személy tulajdonába kerülnek.⁶² Az önálló vagyoni felelősség alapján a tartozásaiért a társaság a saját vagyonával köteles helytállni, a társasággal szemben fennálló követelések nem érvényesíthetők a tagokkal szemben.⁶³

A magánjogi kódex a vagyon kifejezés mellett alkalmazza az elsősorban a számvitelből ismert jegyzett tőke és saját tőke kifejezéseket is.⁶⁴ Sőt, a jegyzett tőke jelölésére a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság kapcsán speciális terminusokat alkalmaz, ezek az előbbi társasági forma esetén a törzstőke,⁶⁵ utóbbi esetén pedig az alaptőke, amelyeknek a legalacsonyabb mértéke is meghatározott a jogszabály által.⁶⁶ A törvény szövegét vizsgálva nem egyértelmű, hogy a Ptk. a társasági vagyont és a saját tőkét szinonimaként kezeli, vagy azokat egymástól eltérő tartalommal ruházza fel, tekintve, hogy a jogszabály szövege mind a két fogalmat alkalmazza – esetenként egy szakaszon belül mind a két terminus szerepel⁶⁷ –, azonban a kódex a kifejezések egymáshoz való viszonyára nem tér ki.⁶⁸

⁵⁹ Ptk. 3:1. § (5) bek.

⁶⁰ Ptk. 3:2. § (1) bek.

⁶¹ VÉKÁS–GÁRDOS (szerk.)2013. 89. o.

⁶² PAPP 2014a. 368. o., AUER–BAKOS–BUZÁSI–FARKAS–NÓTÁRI–PAPP [Szerk.: Papp Tekla] 2011. 33. o.

⁶³ KISFALUDI 2008. 268. o.

Az önálló vagyoni felelősség elve fokozottan érvényesül a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál, az Ávtv. 29. § (1) bek. és az Nvtv. 9. § (2) bek. rögzíti, hogy az állam és a helyi önkormányzat csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt, amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét.

⁶⁴ Példaként említhető a Ptk. 3:133. § (2) bekezdése, ami a jegyzett tőke és a saját tőke kifejezést is tartalmazza.

⁶⁵ A törzstőke és a jegyzett tőke meghatározások kapcsán rögzíti Pázmándi Kinga, hogy a „[t]örzstőke [...] a társaság bejegyzését követően számviteli értelemben jegyzett tőkévé válik, amelyet a jegyzés időpontjával kell a könyvviteli nyilvántartásokban rögzíteni”. PÁZMÁNDI 2016. 471 .o.

⁶⁶ Korlátolt felelősségű társaság esetén a törzstőke minimális mértéke 3 millió forint, zártkörűen működő részvénytársaságnál az alaptőke minimális mértéke 5 millió, nyilvánosan működő részvénytársaságnál 20 millió forint, lásd: Ptk. 3:161. § (4) bek. és 3:212. § (2) bek.

⁶⁷ Lásd pl.: Ptk. 3:189. § (1) bek. és 3:270. § (1) bek.

⁶⁸ A szerző a társasági vagyont és a saját tőkét szinonim fogalmakként kezeli.

Annak ellenére, hogy számtalan alkalommal említi, a Ptk. Harmadik Könyve nem definiálja a társasági vagyont fogalmát. A pénzbeli és a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulások, vagyonelemek megkülönböztetésével megadja ugyan a társaság vagyonának összetételét, azonban ez önmagában nem tekinthető fogalomnak. A fogalom meghatározás hiánya a kódex egészét vizsgálva azonban nem meglepő, ugyanis a Ptk. magát a vagyont sem definiálja. A törvényi meghatározás hiánya azonban álláspontunk szerint nem jelent problémát, hiszen a dogmatika által a vagyont fogalma kidolgozásra került, amelyet a legrövidebben akként lehet meghatározni, hogy a vagyont egy adott jogalanyt megillető, értékben meghatározható javaknak, azaz jogoknak és kötelezettségeknek az összessége.⁶⁹

3.2.2. A CÉGTÖRVÉNY

A gazdasági társaságokra irányadó jogforrásokat vizsgálva nem hagyható figyelmen kívül a Ctv., ez a jogszabály rögzíti többek között a cég nyilvántartásba vételének – azaz a jogalany létrejöttének –, a szervezetek felett a cégbíróság által gyakorolt törvényességi felügyeletnek és egyes jogutód nélküli megszűnési eljárásoknak – így a végelszámolásnak és a kényszertörlesztésnek – az alapvető szabályait.

A Ctv. szövegét vizsgálva elmondható, hogy bár tartalmazza a társasági vagyont kifejezést is,⁷⁰ jellemzően az Számv. tv. által definiált jegyzett tőke⁷¹ és saját tőke⁷² fogalmakat alkalmazza, a nonprofit gazdasági társaságról rendelkező szakaszban pedig mind a társasági vagyont, mind a saját tőke terminus szerepel. A törvény az említett terminusok közül egyiknek sem határozza meg a fogalmát, tartalmát.

3.2.3. A SZÁMVITELI TÖRVÉNY

Az Számv. tv. rendelkezéseire már több alkalommal utaltunk, tekintve, hogy ez a jogszabály írja elő, hogy mi tekintendő jegyzett tőkének és saját tőkének. Az említett terminusok kifejtését nem az értelmező rendelkezések és fogalmak között találjuk, hanem az Éves beszámoló című harmadik fejezetben. Egyúttal azt is ki kell emelnünk, hogy az Számv. tv. klasszikus értelemben nem definiálja a saját tőkét, hanem felsorolja annak az összetevőit, azáltal, hogy rögzíti, hogy

⁶⁹ LENKOVICS 2014. 49. o. Azt, hogy a vagyont fogalma már hosszú ideje az idézettel azonos jelentéstartalmat hordoz, jól példázza Kolosváry Bálint XX. század közepén adott meghatározása: „»Vagyon« alatt t.i. értjük, eszmei egységgé tömörítve valamely jogalany becsértékben meghatározható javainak azaz dolgokra vonatkozó és más személyekkel szemben fennálló jogainak, valamint kötelezettségeinek összességét.” KOLOSVÁRY 1942. 43. o.

⁷⁰ Lásd pl.: Ctv. 9/F. § (2) bek.

⁷¹ Lásd pl.: Ctv. 24. § (1) bek. f) pont.

⁷² Lásd pl.: Ctv. 9/F. § (6) bek.

„a saját tőke a – jegyzett, de még be nem fizetett tőkével csökkentett – jegyzett tőkéből, a tőketartalékból, az eredménytartalékból, a lekötött tartalékból, az értékelési tartalékból és a tárgyév adózott eredményéből tevődik össze”.⁷³ Fogalmilag akként lehetne meghatározni, hogy a saját tőke a gazdasági társaság olyan szabadon felhasználható, saját forrása, amelyet a tagjai bocsátottak véglegesen a társaság rendelkezésére, illetve amelyet a tagok az adózott eredményből a társaságnál hagytak.⁷⁴

A törvény nem határozza meg a vagyon fogalmát, azonban az Számv. tv. 4. § (2) bekezdése alapján megállapítható, hogy a jogszabály a vagyonra, mint az eszközök és források összességére tekint. A Ptk.-val ellentétben a számviteli törvény szövegét vizsgálva a saját tőke és a társasági vagyon egymáshoz való viszonyára is tartalmaz utalást a jogszabály azzal, hogy a gazdasági társaságok jogutóddal történő megszűnéséhez kapcsolódó előírások között a jogelőd és a jogutód gazdasági társaságok vagyona kifejezést követően zárójelben a saját tőke terminus kerül feltüntetésre,⁷⁵ amiből arra következtetünk, hogy az Számv. tv. – legalábbis a hivatkozott szabály tekintetében - a társasági vagyonra és a saját tőkére szinonim fogalmakként tekint.

A törvény a saját tőke összetevőinek felsorolását követően meghatározza a jegyzett tőke fogalmát, a 35. § (3) bekezdése alapján „jegyzett tőke részvénytársaságnál, korlátolt felelősségű társaságnál, egyéb vállalkozónál (ha e tekintetben cégbírószági bejegyzési kötelezettség terheli) a cégbírószágon bejegyzett tőke a létesítő okiratban meghatározott összegben”. Az egyéb vállalkozó kategóriába beleértendő a másik két gazdasági társasági forma, a közkereseti társaság és a betéti társaság is. A jegyzett tőke Számv. tv. szerinti fogalmában fontos elem, hogy a jegyzett tőke mértékét a társaság létesítő okiratának tartalmaznia kell, ellenkező esetben a cégalapítás érvénytelenségének megállapítása iránti per kezdeményezhető.⁷⁶

A fogalmi tisztázások kapcsán indokoltnak tartjuk kiemelni, hogy a saját tőke és a jegyzett tőke semmiképpen sem tekinthető azonos vagyontömegnek. Ahogyan az az Számv. tv. meghatározásaiból is kiolvasható, a jegyzett tőke a társasági vagyonnak csak egy részét képezi, amely ráadásul nem marad meg érintetlen egységként a saját tőkén belül, ezért a jegyzett tőke és a saját tőke fogalmak egymással nem azonosíthatók és nem felcserélhetők.⁷⁷

⁷³ Számv. tv. 35. § (2) bek.

⁷⁴ Számv. tv. 35. § (1) bek.; KARDOS– SZAKÁCS– TÓTH 2016. 135. o.

⁷⁵ Számv. tv. 136. § (1) bek.

⁷⁶ Ctv. 69. § (2) bek. b) pont.

⁷⁷ Aggályosnak tartjuk ezért azt az álláspontot is, amely szerint a jegyzett tőke és minimummértékének meghatározása a gazdasági társaság hitelezőinek védelmét szolgálja. Ennek bővebb kifejtéséhez lásd: LEHOCZKI

3.2.4. AZ ÁLLAMI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY

Az Ávtv. rendelkezései több szempontból kiemelésre érdemesnek az állami tulajdonban álló gazdasági társaságok kapcsán: egyrészt a törvény 1. § (2) bekezdésének c) pontja rögzíti, hogy az állam tulajdonában lévő tagsági jogviszonyt megtestesítő értékpapír – így a részvény –, illetve az államot megillető egyéb társasági részesedés állami vagyonnak minősül, másrészt pedig ez a jogszabály tartalmazza a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt.-re (a továbbiakban: MNV Zrt.)⁷⁸ irányadó szabályokat. Ez a szervezet gyakorolja – bizonyos kivételtől eltekintve⁷⁹ – az állami részvétellel működő gazdasági társaságok felett tulajdonosi joggyakorlóként az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét.⁸⁰

Az MNV Zrt. az állam által alapított egyszemélyes részvénytársaság, amelynek részvénye forgalomképtelen.⁸¹ Szabályozásában szemléletesen megjelenik a korábbiakban említett sajátosság, amely szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezetének és működésének alapját a Ptk. Harmadik Könyvében foglalt rendelkezések jelentik, és csak a speciális szabályokat tartalmazza külön jogszabály.⁸²

Az Ávtv. által alkalmazott fogalmi készlet is a számviteli terminológián alapul, így a törvény jellemzően a jegyzett tőke⁸³ és a saját tőke⁸⁴ kifejezéseket alkalmazza. Ezek mellett azonban megjelenik a (saját és rábízott) vagyon meghatározás is.⁸⁵

Az Ávtv. rendelkezéseinek vizsgálata során nem hagyhatók figyelmen kívül az az állami vagyonnal való gazdálkodásról szóló 254/2007. (X. 4.) Korm. rendelet (a továbbiakban: „**Áv. rendelet**”) rendelkezései, amelyeket vizsgálva elmondható, hogy az Áv. rendelet érdemben nem tartalmazza a saját tőke és a jegyzett tőke fogalmakat, ezeket csak az állami vagyon pályázat útján történő értékesítése kapcsán említi, abban az esetben, amikor gazdasági társaság állami tulajdonban álló részesedésének értékesítésére kerül sor és a pályázati kiírás tartalmazza

2017b. 7–12. o. és LEHOCZKI 2017c. 20–25. o.; az alaptőke (a részvénytársaság jegyzett tőkéje) és a saját tőke közötti különbségre és egyben azok egymáshoz való kapcsolatára világít rá az ÍH2019. 100. sz. alatt közzétett határozat is, amely rögzíti, hogy „[a] vagyonvesztés miatt a veszteségrendezés céljából elhatározott alaptőke leszállítása esetén a részvénytársaság saját tőkéje nem változik, a közgyűlési határozat arra szolgál, hogy a részvénytársaság alapszabálya és cégjegyzéke az alaptőke megjelölésénél a tényleges vagyoni helyzetet tükrözze, a már bekövetkezett vagyonvesztést rendezze, az alaptőke ne legyen kevesebb a saját tőkénél. Ilyen esetben az alaptőke leszállítása nem jelenti a vagyon (a saját tőke) csökkenését, ugyanis a részvénytársaság alaptőkéjéből, illetve saját tőkéjéből nem történik tőke kivonás.”

⁷⁸ Az MNV Zrt. bemutatásához lásd többek között: BÓTA 2013. 10–12. o., LEHOCZKI 2019a. 119–133. o.

⁷⁹ Lásd többek között az Ávtv. 3. § (2) bek. a) pontját.

⁸⁰ Ávtv. 3. § (1) bek.

⁸¹ Ávtv. 18. § (1) bek.

⁸² Ávtv. 18. § (2) bek.

⁸³ Lásd pl.: Ávtv. 38. § (3) bek.

⁸⁴ Lásd pl.: Ávtv. 20. § (4) bek. dc) pont.

⁸⁵ Lásd pl.: Ávtv. 20/D. § (4) bek.

a társaság részletes bemutatása kapcsán a jegyzett tőke és a saját tőke összegeit is.⁸⁶ Az Áv. rendelet a társasági vagyon kifejezést egyáltalán nem tartalmazza.

3.2.5. A NEMZETI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY

Az Nvtv. mind az állami, mind a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok kapcsán meghatározó jelentőséggel bír, hiszen a köztulajdonban lévő társasági részesedések a nemzeti vagyonba tartoznak.⁸⁷ A törvény meghatározza a nemzeti vagyon alapvető rendeltetését, valamint a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás feladatát és a vagyongazdálkodás meghatározó alapelveit.⁸⁸ Ezek a követelmények a társasági részesedéseken keresztül meggyőződésünk szerint a szervezetek működése kapcsán is jelentőséggel bírnak.

Az Nvtv. szövegét vizsgálva elmondható, hogy abban a jegyzett tőke kifejezés egyszer sem szerepel, a saját tőke terminus pedig csak egy szakaszban – az állam vagy a helyi önkormányzat tulajdoni arányának csökkenését eredményező tőkeemelés szabályai kapcsán⁸⁹ – jelenik meg.

Az Nvtv.-ben számos alkalommal szerepel a vagyon kifejezés, azonban a terminus alatt a nemzeti vagyon, nem pedig a társasági vagyon értendő, magát a társasági vagyon meghatározást nem tartalmazza a jogforrás. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a jogszabály szövege az államot és a helyi önkormányzatot megillető részesedést sorolja a nemzeti vagyon körébe, nem pedig a köztulajdonban álló gazdasági társaság vagyonát – ahogyan azt a fenti 2. fejezetben is rögzítettük és vizsgáltuk. Ennek álláspontunk szerint az az oka, hogy a társasági részesedés sokkal többet takar egy vagyoni hányadnál, ugyanis magában foglalja a jogosultját megillető jogok és kötelezettségek összességét.⁹⁰ Továbbá hangsúlyt érdemel, hogy a társasági vagyon tényleges, pontos mértéke egzakt módon sosem ismerhető meg, hiszen a vagyon állandó mozgásban van, a számviteli szabályoknak megfelelően elkészített beszámoló is csak egyfajta „gazdasági pillanatfelvétel”,⁹¹ ami egy adott időpont vagyoni állapotait tükrözi. Az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető részesedés mértéke azonban csak meghatározott esetekben – például tőkeemelés során – változó részesedési arány, amelynek mértéke egzakt módon meghatározható.

⁸⁶ Áv. rendelet 33. § (2) bek. c) pont

⁸⁷ Nvtv. 1. § (2) bek. c) pont

⁸⁸ Nvtv. 7. §

⁸⁹ Nvtv. 8. § (10) és (12) bek.

⁹⁰ Ezzel egyidejűleg azt is kiemeljük, hogy például egy kft. üzletrész forgalmi értéke nem feltétlenül azonos a saját tőke arányos részével. Lásd: BH+ 2010.11.500.

⁹¹ HÁMORI 1997. 8. o.

3.2.6. AZ ÁLLAMHÁZTARTÁSI TÖRVÉNY

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vizsgálata során az Áht. sem hagyható ki a kapcsolódó jogszabályok sorából, tekintettel arra, hogy egyes rendelkezései közvetlenül érintik ezeket a szervezeteket. Az Áht. rendezi ugyanis az állami tulajdonban lévő gazdasági társaság állami feladatellátásának költségvetési szerv által történő átvételéhez kapcsolódó szabályokat.⁹² Ezekben a szakaszokban a jogi személy vagyonához kapcsolódó fogalmak és rendelkezések is szerepelnek.

A korábbi alpontokban bemutatott jogszabályokkal ellentétben az Áht.-ban nem a számviteli terminusok dominálnak, a saját tőke kifejezés egy alkalommal szerepel a jogszabályban,⁹³ a jegyzett tőke fogalom pedig egyáltalán nem jelenik meg. A társasági vagyon azonban több alkalommal előfordul a jogforrás szövegében,⁹⁴ sőt, az Áht. még azt is meghatározza, hogy a 11/B. § (2) bekezdés alkalmazásában pontosan mely eszközöket jelenti a vagyon kifejezés.⁹⁵

3.2.7. A HITELINTÉZETI TÖRVÉNY

A Hpt. szövegének vizsgálatát szintén indokoltnak tartjuk, tekintve, hogy ez a törvény tartalmazza a pénzügyi intézményekre irányadó legfőbb rendelkezéseket, amely intézmények közül egyesekben az állam is tagsági jogokkal rendelkezik. A jogszabály értelmező rendelkezései között számos tőke fogalom szerepel – így például a dotációs tőke⁹⁶ –, amelyekre vizsgálatunk nem terjed ki.

A Hpt. a jegyzett tőke fogalmát az Számv. tv. 35. § (3) bekezdésére történő utalással jelöli,⁹⁷ a saját tőke definícióját azonban nem adja meg, pedig az is több alkalommal szerepel a törvény szövegében.⁹⁸ Kiemelést érdemel továbbá, hogy a Hpt. meghatározza az induló tőke fogalmát, amelynek összege az alapítás során megfeleltethető a jegyzett tőke összegével.⁹⁹ A törvény ugyanis előírja az egyes pénzügyi intézmények alapításához szükséges tőkeminimumokat, azaz

⁹² Áht. 11/A-11/F. §.

⁹³ Áht. 11/B. § (1) bek.

⁹⁴ Lásd például: Áht. 11/A. § (5)–(6) bek.

⁹⁵ Áht. 11/B. § (3) bek., a (4) bek. szintén a vagyon értékeléséhez kapcsolódó kiegészítő előírásokat tartalmaz.

⁹⁶ Hpt. 6. § (1) bek. 12. pont.

⁹⁷ Hpt. 6. § (1) bek. 49. pont.

⁹⁸ Lásd pl.: Hpt. 80. § (1)–(2) bek.

⁹⁹ Hpt. 6. § (1) bek. 44. pont. Az induló tőke fogalmilag annyiban tágabb a jegyzett tőkénél, hogy az a jegyzett tőke, az eredménytartalék és a tőketartalék összege, azonban az alapítás során az induló tőke összege megfeleltethető a jegyzett tőkével, ami a szervezet létrehozatalához szükséges. Lásd: GÁLFALVI– KOVÁCS– KIRSCHNER– SEREGDI 2016. 82–83. o.

meghatározza az egyes szervezetek induló tőkéjét.¹⁰⁰ A társasági vagyon terminus kifejezetten nem, azonban a hitelintézetek¹⁰¹ és a pénzügyi vállalkozások¹⁰² kapcsán a vagyon fogalma is megjelenik a jogszabályban, a Hpt. az említett esetekben a vagyon alatt az eszközöket érti.

3.2.8. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK TAKARÉKOSABB MŰKÖDÉSÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY

Témánk szempontjából jelentőséggel bír a Taktv. is, amelynek rendelkezései – ahogyan az a címéből is kiderül – a köztulajdonban álló gazdasági társaságok költségtakarékosabb működését hivatottak szolgálni, azonban emellett a törvény számos sajátos közzétételi és szervezeti szabályt is előír a hatálya alá tartozó szervezetek vonatkozásában.

A jogszabály értelmező rendelkezései között nem szerepel a vagyonhoz kapcsolódó fogalom, a Taktv. szövege azonban egyaránt tartalmazza a társasági vagyon, a saját tőke, valamint a jegyzett tőke terminusokat is. A közzétételi szabályok között a társasági vagyon kifejezés szerepel,¹⁰³ a felügyelőbizottság létszáma a jegyzett tőke mértékének a függvénye,¹⁰⁴ az államot megillető vételi joghoz kapcsolódóan a részvények ellenértékének a meghatározásában a saját tőke mértéke bír jelentőséggel,¹⁰⁵ azzal, hogy a Taktv. meghatározza a saját tőke értéke meghatározásának szempontját is.¹⁰⁶

Álláspontunk szerint a jegyzett tőke és a saját tőke fogalmak utalás hiányában is az Számv. tv. terminusaival azonosíthatók, bár a jogszabályi rendelkezések értelmezésének egyértelműsége érdekében indokoltnak tartanánk ennek a törvény szövegében történt rögzítését. A közzétételi kötelezettség kapcsán a társasági vagyon kifejezés alkalmazását azért tartjuk indokoltnak, mert ez a meghatározás alkalmas a szervezet gazdálkodásához és a vagyon változásaihoz kapcsolódó események legáltalánosabb és egyúttal legszéleskörűbb megjelölésére.

3.2.9. A TŐKEPIACI TÖRVÉNY

Utolsó vizsgált jogszabályként a Tpt. rendelkezéseit is röviden elemezzük, tekintve, hogy a nyilvánosan működő részvénytársaságok kapcsán ez a törvény is számos irányadó rendelkezést

¹⁰⁰ Hpt. 12. §. Ezek a rendelkezések a Ptk. előírásaihoz képest speciálisnak tekintendők, így részvénytársasági formában működő pénzügyi intézmény esetén a Hpt.-ben előírt tőkeminimum az irányadó, nem pedig a Ptk. által meghatározott.

¹⁰¹ Hpt. 33. § (1) bek. b) pont.

¹⁰² Hpt. 35. § (3) bek.

¹⁰³ Taktv. 2. § (3) és (6) bek.

¹⁰⁴ Taktv. 4. § (2) bek.

¹⁰⁵ Taktv. 7/D. § (1) bek. a) pont.

¹⁰⁶ Taktv. 7/D. § (2) bek.

tartalmaz, és a szabályozott piac szereplői között található olyanok, amelyekben az állam is tagként vesz részt.¹⁰⁷

A Tpt. értelmező rendelkezései között a jegyzett tőkét határozzák meg az Számv. tv. fogalmára történő utalással,¹⁰⁸ a saját tőke és a társasági vagyon definícióját a törvény nem határozza meg. A jogforrás a társaságok vagyona kapcsán a jegyzett tőke és a saját tőke kifejezéseket alkalmazza, valamint sajátos terminusként a Tpt.-ben megjelenik a dotációs tőke terminus is, amelynek a fogalmát szintén meghatározza a jogszabály.¹⁰⁹ A saját tőke fogalmát ugyan nem adja meg a Tpt., azonban a kivezetést nem támogató részvényesek által a kibocsátó felé tett eladási ajánlat,¹¹⁰ valamint a befolyásszerző által tett ajánlati ár¹¹¹ kapcsán a törvény pontosan meghatározza, hogy melyik beszámolóban vagy gyorsjelentésben szereplő értéket kell saját tőkeként figyelembe venni. Azaz a saját tőke meghatározásának alapját ennek a törvénynek a vonatkozásában is az Számv. tv. rendelkezései jelentik, a Tpt. csak konkretizálja, hogy adott esetekben melyik számviteli dokumentumban foglalt saját tőkeérték tekintendő irányadónak.

3.3. A VAGYONFOGALMAK ÖSSZEGZÉSE

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának leírására használt kifejezéseket és azok tartalmát összesen kilenc törvény szövegének a tükrében vizsgáltuk. Az elemzés során azt állapítottuk meg, hogy a jogszabályok egy-egy kivétellel a társasági vagyon, a saját tőke és a jegyzett tőke terminusokat is alkalmazzák. Az egyes jogforrások között fogalmi ellentmondásokat nem tártunk fel.

A törvények szövegét áttekintve arra a megállapításra jutottunk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának meghatározása kapcsán a Ptk. és a Számv. tv. bír kiemelt jelentőséggel. A Ptk. ugyanis rögzíti ezen jogi személyek alapvető szervezeti és működési szabályait, többek között előírja a vagyoni hozzájárulás teljesítésének a kötelezettségét, az állam és a helyi önkormányzatok kapcsán releváns társasági formák – így a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság – vonatkozásában rögzíti a tőkeminimum mértékét, az apportként szolgáltatható vagyonelemek körét, valamint számos rendelkezése a hitelezői érdekek védelmét erősíti. A Számv. tv. a gazdasági szereplők valós vagyoni, pénzügyi helyzete

¹⁰⁷ Ezek a szervezetek fogalmilag nem minősülnek köztulajdonban álló gazdasági társaságnak, mivel ezekben az állam nem rendelkezik többségi befolyással, azonban kiemelt gazdasági jelentőségük miatt indokoltnak tartjuk a Tpt. rendelkezéseinek bevonását vizsgálatunkba.

¹⁰⁸ Tpt. 5. § (1) bek. 64. pont.

¹⁰⁹ Tpt. 5. § (1) bek. 32. pont.

¹¹⁰ Tpt. 63/A. § (5) bek.

¹¹¹ Tpt. 72. § (5) bek.

megismerhetőségének biztosítása érdekében részletesen meghatározza a szervezetek által rendszeresen elkészítendő beszámolók tartalmát, amelynek körében rendezi a saját tőkére és a jegyzett tőkére irányadó rendelkezéseket. A törvény olyan biztos fogalmi alapot biztosít, hogy az általunk vizsgált jogszabályok módosítás nélkül átvették a Számv. tv. terminológiáját, azzal, hogy jellemzően csak annyiban tartalmazznak pontosító rendelkezéseket, hogy a társaság mely beszámolójában feltüntetett tőkeérték tekintendő irányadónak.

Meggyőződésünk szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyoni kérdései kapcsán a Ptk. és a Számv. tv. szabályai biztosítják az alapot, az egyes speciális törvények ezeket a generális rendelkezéseket konkretizálják, pontosítják. Egyúttal azt is szükséges kiemelnünk, hogy – ahogyan az a vizsgált jogforrások számából is kitűnik – az állami és helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok szabályai több, különböző jogszabály szövegéből „olvashatók össze”, azaz ezen szervezetek szabályozása meglehetősen fragmentált. Azonban a társaság szempontjából meghatározó ügycsoportokban, így a vagyoni kérdésekben is, a közös fogalmi alap segítséget nyújt az egyes szabályok értelmezésében és a releváns rendelkezések összefűzésében.

4. A TÁRSASÁGI VAGYON SZEREPE A GAZDASÁGI TÁRSASÁG ALAPÍTÁSA ÉS MŰKÖDÉSE SORÁN

4.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A vagyon meghatározó szerepet tölt be a gazdasági társaságok életében, már az alapítástól kezdve egészen a jogalanyiség megszűnéséig, a társaság nyilvántartásból való törlésének időpontjáig. Az előző fejezetekben vizsgáltuk egyes jogszabályokban a társasági vagyon fogalom megjelenését és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó speciális jogszabályi követelmények tartalmát. A jelen fejezetben elsődlegesen a társasági vagyon által betöltött funkciókra fókuszálunk, különös tekintettel az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonára. A vagyon rendelkezésre állása és mértéke kiemelt jelentőséggel bír a társaság tagjai, valamint a társasággal gazdasági kapcsolatra lépni kívánó személyek számára egyaránt. A tőke által betöltött egyes funkciók vizsgálata időről-időre előtérbe kerül a hazai jogirodalomban¹¹² – gondolunk itt például a Ptk. megalkotása és hatályba lépése kapcsán a törzstőkének tulajdonított hitelezővédelmi funkcióra -, azonban jelen fejezet egy szélesebb körű, a számviteli előírásokra is kitekintő elemzésre vállalkozik.

A fejezet tartalmát tekintve három fő kérdéskört foglal magában: az első részben a Ptk., a számvitelről szóló törvény és a kapcsolódó európai uniós joganyag témánk szempontjából releváns rendelkezéseit tekintjük át. Ezt követően áttérünk a jegyzett és a saját tőke viszonyának, valamint a jegyzett tőke vélt és valós funkcióinak ismertetésére. A fejezet harmadik részében pedig a disszertáció tárgyának megfelelően a gazdasági társaságok egy speciális csoportjára, a közfeladatot ellátó, köztulajdonban álló gazdasági társaságokra fókuszálunk, amely szervezetek vagyona és az ahhoz köthető funkciók markáns eltéréseket mutatnak a piaci társaságok vagyonához képest.

A fejezetben az egyértelmű meghatározások használatára való törekvés miatt jellemzően a jegyzett tőke és a saját tőke fogalmakat használjuk, azzal, hogy a társasági vagyon kifejezést utóbbi terminus szinonimájaként alkalmazzuk. Továbbá szűkítés, hogy megállapításaink jellemzően a korlátolt felelősségű társaságok (kft.) és a részvénytársaságok (rt.) vonatkozásaiban kerültek megfogalmazásra. Ennek a lehatárolásnak több oka is van. Jogi

¹¹² Lásd többek között: SÁRKÖZY 2014. 202. o., VÉKÁS– GÁRDOS (szerk.) 2014a. 372. o., OSZTOVITS (szerk.) 2014. 576. o., PÁZMÁNDI 2014. 20. o.; KOMÁROMI 2007. 11.o., VEZEKÉNYI 2000. 9.o.; KISFALUDI 2007. 344.o., SZEGEDI 2009. 25-40.o., SZEGEDI 2007. 8-13.o., LEHOCZKI 2017a és 2017b 7-12.o. és 20-25.o.

személyekről lévén szó, a közkereseti társaság (kkt.) és a betéti társaság (bt.) is saját vagyonával áll helyt a kötelezettségeiért,¹¹³ azonban meggyőződésünk szerint a mögöttes tagi felelősség némiképpen plasztikussá teszi az említett társasági formáknál a saját vagyonnal történő helytállást. Másodsorban a Ptk. a kkt. és a bt. vonatkozásában nem határozza meg a jegyzett tőke minimummértékét, megállapításaink egy része pedig kifejezetten a tőkeminimumhoz kapcsolódik. Továbbá a köztulajdonban álló gazdasági társaságok jellemzően korlátolt felelősségű társaságként vagy részvénytársaságként működnek, tekintettel arra, hogy az állam és a helyi önkormányzat csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt tagként, amelyben a felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét.¹¹⁴

4.2. A JOGFORRÁSI HÁTTÉR FELVÁZOLÁSA

4.2.1. A SZÁMVITELRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY

Ahogy említettük, a fejezetben elsődlegesen a jegyzett tőke és a saját tőke fogalmakat használjuk. Ebből következően a kapcsolódó joganyag áttekintését indokoltnak tartjuk az Számv. tv.-ben szereplő definíciók ismertetésével kezdeni. Az Számv. tv. 35. § (3) bekezdése alapján „jegyzett tőke a részvénytársaságnál, korlátolt felelősségű társaságnál, egyéb vállalkozónál (ha e tekintetben cégbírósági bejegyzési kötelezettség terheli) a cégbíróságon bejegyzett tőke a létesítő okiratban meghatározott összegben”. A törvény 35. § (2) bekezdése szerint „a saját tőke a – jegyzett, de még be nem fizetett tőkével csökkentett – jegyzett tőkéből, a tőketartalékból, az eredménytartalékból, a lekötött tartalékból, az értékelési tartalékból és a tárgyév adózott eredményéből tevődik össze.”¹¹⁵

Az idézett meghatározásokból kirajzolódik a jegyzett tőke és a saját tőke viszonya, amely alapján egyértelműen megállapítható, hogy a két fogalom nem azonosítható egymással, hiszen a jegyzett tőke a saját tőkének csak egy részét képezi, annak egy egysége, más tőkeelemek mellett. A Számv. tv.-ben szereplő tőke és vagyonfogalmak vizsgálata és egymáshoz való viszonyának bemutatása kapcsán visszautalunk a fenti 3.2.3. alfejezetben foglaltakra is.

4.2.2. A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNY

Áttérve a Ptk. szabályaira, a törvény Harmadik Könyvében számos ponton megjelenik a vagyoni hozzájárulás teljesítésének a kötelezettsége. A teljesség igénye nélkül kiemelést

¹¹³ Ptk. 3:2. § (1) bek.

¹¹⁴ Ávtv. 29. § (1) bek., Nvtv. 9. § (2) bek.

¹¹⁵ A saját tőke mérlegtételeinek a Ptk. kapcsolódó rendelkezésire is reflektáló bemutatásához lásd: BÖCSKEI-DERES 2015. 240-249. o.

érdemel, hogy a kódex előírásai alapján a jogi személynek alapítójától elkülönített vagyonnal kell rendelkeznie,¹¹⁶ a létesítő okiratban meg kell határozni a jogi személy részére teljesítendő vagyoni hozzájárulásokat, azok értékét, továbbá a vagyon rendelkezésre bocsátásának módját és idejét,¹¹⁷ a 3:9. § (1) bekezdése kifejezetten kimondja a vagyoni hozzájárulás teljesítésének a kötelezettségét,¹¹⁸ valamint a gazdasági társaságok közös¹¹⁹ és az egyes társasági formák fogalmai¹²⁰ is tartalmazzák az említett kötelezettséget. Az alapításkor a tagok által a jogi személy rendelkezésére bocsátott hozzájárulások az új, önálló jogalany vagyonaként egyesülnek.¹²¹

A vagyoni hozzájárulás teljesítésének kötelezettsége mellett említendő, hogy a kötelező átalakulás kapcsán a Ptk.-ban is megjelenik a jegyzett tőke és a saját tőke fogalma,¹²² valamint a kft. és az rt. szabályai között a jogszabály meghatározza a törzstőke¹²³ és az alaptőke¹²⁴ minimummértékét, illetve a társasági vagyon mértékének csökkenése kapcsán a taggyűlés¹²⁵ és a közgyűlés¹²⁶ kötelező összehívásának eseteit.

4.2.3. A TŐKEVÉDELMI IRÁNYELV

A hazai jogszabályi háttér áttekintését követően röviden kitérünk az Európai Unió releváns jogforrásaira is. E körben említendő a második társasági jogi irányelv, az ún. tőkevédelmi irányelv,¹²⁷ amelynek egyes rendelkezéseit lényegében leképezi az Európai Parlament és a Tanács 2017/1132 irányelve a társasági jog egyes vonatkozásairól. Az irányelv I. melléklete szerint annak rendelkezései hazánkban a nyilvánosan működő részvénytársaságok (nyrt.) vonatkozásában irányadók. „A tőke fenntartása és módosítása” című IV. fejezet szabályainak

¹¹⁶ Ptk. 3:1. § (5) bek.

¹¹⁷ Ptk. 3:5. § e) pont

¹¹⁸ A Ptk. 3:9. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „[a] jogi személy alapítója vagy tagja a jogi személy alapításakor vagy a tagsági jogok keletkezésének más eseteiben köteles a jogi személy részére vagyoni hozzájárulást teljesíteni. A jogi személy részére teljesített vagyoni hozzájárulást vagy annak értékét nem lehet visszakövetelni.”

¹¹⁹ Ptk. 3:88. § (1) bek., Nochta Tibor álláspontja szerint a gazdasági társaság alapításának feltétele valamennyi tag által a társaság részére a létesítő okiratban foglaltak szerint vagyoni hozzájárulás teljesítése, amennyiben a tagok nem teljesítik ezt a kötelezettségüket, „akkor a társaság vagyona mint a társaság conditio sine qua non feltétele hiányzik”. NOCHTA 2014. 500. o.

¹²⁰ Ptk. 3:138. § (kkt.), 3:154. § (bt.), 3:159. § (kft.), 3:210. § (rt.)

¹²¹ PAPP 2014a. 391. o.

¹²² Ptk. 3:133. § (2) bek.

¹²³ Ptk. 3:161. § (4) bek.

¹²⁴ Ptk. 3:212. § (2) bek.

¹²⁵ Ptk. 3:189. § (1) bek.

¹²⁶ Ptk. 3:270. § (1) bek.

¹²⁷ A Tanács második irányelve (1976. december 13.) a biztosítékok egyenértékűvé tétele céljából a részvénytársaságok alapításának, valamint ezek tőkéje fenntartásának és módosításának tekintetében a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében a Szerződés 58. cikkének (2) bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról (77/91/EGK); megjegyezzük, hogy az irányelv rendelkezései 2012. december 3. napjával hatályon kívül helyezésre kerültek.

részletes elemzésétől eltekintve kiemelés érdemel, hogy az tartalmazza többek között a részvények névértéknél alacsonyabb áron történő kibocsátásának tilalmát,¹²⁸ azt, hogy a társaság nyilvántartásba vétele érdekében a részvények névértékének/kibocsátási értékének 25 %-át be kell fizetni,¹²⁹ a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásról szakértői jelentés készítése kötelező,¹³⁰ továbbá részletesen rendezi a tőke felemelésének és leszállításának szabályait.¹³¹

Az irányelvben foglalt rendelkezéseket áttekintve arra a következtetésre jutunk, hogy azok közül egyesek Magyarországon nem kizárólag az nyrt.-k vonatkozásában betartandók. Így az az előírás, hogy a jegyzett tőke részét csak vagyoni értékkel rendelkező eszköz képezheti és a munkavégzésre vagy szolgáltatások nyújtására vonatkozó kötelezettségvállalások nem értendők ebbe a kategóriába, valamennyi gazdasági társasági forma vonatkozásában irányadó.¹³² További példaként említhető, hogy az apporthoz kapcsolódó könyvvizsgálói, szakértői jelentés szükségessége,¹³³ valamint a névértéken aluli részvénykibocsátás tilalma¹³⁴ nem csak az nyrt., hanem a zártkörűen működő részvénytársaság (zrt.) kapcsán is előírás.

4.3. A JEGYZETT ÉS A SAJÁT TŐKE FUNKCIÓINAK VIZSGÁLATA

4.3.1. A KIINDULÓPONT: A KFT. TÖRZSTŐKE-MINIMUMA A PTK.-BAN

A jogszabályi háttér áttekintését követően rátérünk a jegyzett tőke vélt és valós funkcióinak vizsgálatára, bemutatására.¹³⁵ A kérdés egy bizonyos aspektusa a Ptk. törzstőke-minimumra vonatkozó előírása kapcsán került előtérbe, amely 2014. március 15. napjától ismételten hárommillió forint, a kódex hatályba lépésekor ennél alacsonyabb mértékű jegyzett tőkével működő korlátolt felelősségű társaságok 2017. március 15-ig kaptak haladékot a törzstőke megemelésére vagy az átalakulásról, egyesülésről szóló döntés meghozatalára.¹³⁶ A törvényhez fűzött jogalkotói indokolás, valamint egyes szakirodalmi álláspontok¹³⁷ a törzstőke minimummértékének megemelését a hitelezői érdekek védelmével magyarázzák. A kódex megalkotása előtt megjelent publikációkban is számos alkalommal kiemelésre kerül a

¹²⁸ 2017/1132 irányelv 47. cikk

¹²⁹ 2017/1132 irányelv 48. cikk

¹³⁰ 2017/1132 irányelv 49. cikk (1) bek.

¹³¹ 2017/1132 irányelv 68-83. cikkek

¹³² Ptk. 3:99. § (1) bek.

¹³³ Ptk. 3:251. § (1) bek.

¹³⁴ Ptk. 3:212. § (4) bek.

¹³⁵ A jegyzett tőke különböző funkcióinak megjelöléséhez lásd: AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [Szerk.: PAPP Tekla] 2011. 75.o. A forrásműben nevesített funkciók a jelen fejezet alapjául is szolgálnak.

¹³⁶ 2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (a továbbiakban: „Ptké.”) 13. § (2) bek.

¹³⁷ Lásd többek között: SÁRKÖZY 2014. 202. o., VÉKÁS– GÁRDOS (szerk.) 2014a. 372. o., OSZTOVITS (szerk.) 2014. 576. o., PÁZMÁNDI 2014. 20. o.

törzstőke-minimum hitelezővédelmi funkciója,¹³⁸ más szerzők azonban ezzel ellentétes álláspontra helyezkednek.¹³⁹

4.3.2. A JEGYZETT TŐKE HITELEZŐVÉDELMI SZEREPE

A fejezetben azonban nem csak a törzstőkét és annak a minimummértékében bekövetkezett jogszabályi változásokat, hanem szélesebb kört felölelve, a jegyzett tőkét vizsgáljuk. A jegyzett tőke szerepével kapcsolatban felmerülő első kérdés, hogy az ellát-e hitelezővédelmi funkciót. Az Számv. tv. fogalmainak ismertetésekor megjegyeztük, hogy a jegyzett tőke a saját tőke része, a gazdasági társaságok kötelezettségeikért saját vagyonukkal – saját tőkéjükkel – kötelesek helytállni. Ez értelmezhető akként, hogy közvetetten a jegyzett tőkének is tulajdonítható hitelezővédelmi szerep, tekintve, hogy a saját tőke részeként a hitelezői követelések kielégítésének alapjául szolgál. Ezzel párhuzamosan az is nyilvánvaló, hogy a társaság a kötelezettségeiért nem a jegyzett tőkéjével, hanem a saját tőkéjével áll helyt. A szervezettel gazdasági kapcsolatot létesíteni kívánók számára a saját tőke mértéke lesz a meghatározó, hiszen bár a cégnyilvántartásban a jegyzett tőke mértéke szerepel, Kisfaludi András gondolatait idézve elmondhatjuk, hogy a társaság a jegyzett tőkéjét nem kezeli letétként, azt nem kell változatlan formában megőriznie, hanem gazdálkodása során felhasználhatja ezt a vagyonrészt, amely veszteséges gazdálkodás esetén akár el is veszhet.¹⁴⁰

Szintén a jegyzett tőke hitelezővédelmi funkciója ellen szóló érv, hogy nem határozható meg egyértelműen, hogy a cégjegyzékben szereplő jegyzett tőke összeg teljes mértékben befizetésre került-e a társaság számára. Példaként említhető, hogy a Ptk. 3:162. § (1) bekezdéséből következően a kft. társasági szerződése a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig be nem fizetett pénzbeli vagyoni hozzájárulás szolgáltatására a nyilvántartásba vételtől számított egy évnél hosszabb határidőt is megállapíthat. Ehhez az engedményhez osztalékfizetési tilalmat rendel a jogszabály, azonban az is egyértelmű, hogy a jegyzett tőke teljes összegének tagok általi befizetése a cégbejegyzés után akár több évvel is bizonytalan.

Részvénytársaság esetén a pénzbeli hozzájárulás teljesítését vállalkóknak a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtásáig a részvény névértékének/kibocsátási értékének legalább 25%-át be kell fizetniük, azzal, hogy a nyilvántartásba vételt követő egy éven belül a teljes névértéket/kibocsátási értéket be kell fizetni, az ennél későbbi teljesítési határidőt megállapító

¹³⁸ Lásd többek között: KOMÁROMI 2007. 11.o., VEZEKÉNYI 2000. 9.o.

¹³⁹ Lásd többek között: KISFALUDI 2007. 344.o., SZEGEDI 2009. 25-40.o., SZEGEDI 2007. 8-13.o., LEHOCZKI 2017a és 2017b 7-12.o. és 20-25.o.

¹⁴⁰ KISFALUDI 2007. 350.o.

alapszabályi rendelkezés semmis.¹⁴¹ Így a részvénytársaságok esetén is a nyilvántartásba vételt követő egy éven belül kérdéses a ténylegesen befizetett alaptőke (jegyzett tőke) mértéke. A hivatkozott szabályok a jegyzett tőke hitelezővédelmi funkciójának ismételt megkérdőjelezésére adnak okot, hiszen a ténylegesen a társaság – és a hitelezők - rendelkezésre álló jegyzett tőke összege kérdéses.¹⁴² Végelszámolás, valamint felszámolás esetén a végelszámoló és a felszámoló ezeket a kötelezettségeket esedékessé teheti,¹⁴³ azonban abban az esetben, ha a vagyoni hozzájárulás teljesítését vállalt tag nem rendelkezik vagyonnal, fizetéképtelen, akkor a még nem teljesített vagyoni hozzájárulások szolgáltatása is meghiúsulhat.

További, a hitelezővédelmi funkcióval szemben álló érv, hogy a Ptk. által előírt tőkeminimumok mértékét vizsgálva elmondható, hogy azok számos esetben eltörpülnek napjaink gazdasági ügyleteinek nagyságrendje mellett, amely gazdasági kapcsolatok eredményeként a társaságok által teljesítendő kifizetések mértéke a tőkeminimumok összegének többszöröse is lehet. Így előfordulhat, hogy már egy hitelezőnek a társasággal szemben fennálló egyetlen követelése meghaladja a jegyzett tőke mértékét és a hitelezőnek nem csak egy követelése, illetve a társaságnak nem csak egy hitelezője lehet.¹⁴⁴

A hitelezővédelmi funkciót támogató érvként említhető, hogy a jegyzett tőke minimummértékének a meghatározásával lehetőség nyílik a teljesen komolytalan, vagyoni hozzájárulás teljesítésére egyáltalán nem, vagy csak nagyon csekély mértékben hajlandó vállalkozásoknak az üzleti életbe történő belépésének a megakadályozására.¹⁴⁵ Meggyőződésünk szerint azonban a hitelezővédelmi szerep tényleges betöltésére – a fentiekben említett érvek alapján – a jegyzett tőke önmagában nem alkalmas, ennek a rendeltetésnek az ellátására a szervezet saját tőkéje szolgál.

¹⁴¹ Ptk. 3:252. §

¹⁴² Kiemelést érdemel, hogy a társaság által készített beszámoló tartalmazza a jegyzett, de még be nem fizetett tőke összegét, azonban a cégnyilvántartás nem tünteti fel ezt az adatot.

¹⁴³ Ptk. 3:207. § (3) bek., 3:322. § (2) bek.

¹⁴⁴ KISFALUDI 2007. 350.o.

¹⁴⁵ A kérdés alaposabb vizsgálatától eltekintve említést érdemel, hogy a komolytalan vállalkozások kiszűrésének a célul tűzése egyúttal a kis- és középvállalkozások piacra lépését is akadályozhatja.

Szintén érdekesség, hogy a 2017. október 31-én nyilvánosságra hozott Doing Business 2018 alapján a jelentésben vizsgált országok közül 114-ben nincs meghatározva a vagyoni hozzájárulásnak az a minimuma, amelyet a társaság nyilvántartásba vételéig, valamint a nyilvántartásba vételt követő 3 hónapon belül be kell fizetni. Forrás: <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf> (Letöltés ideje: 2018. január 12.)

Egyes (összesen 8) európai országban a tőkeminimum csökkenésével, valamint az alacsonyabb minimumtőkével alapítható társaságokkal kapcsolatban bevezetett rendelkezések áttekintéséhez lásd: MTWEBANA 2011. 252-257. o.

4.3.3. A JEGYZETT TŐKE TOVÁBBI FUNKCIÓI

A jegyzett tőke további funkciójaként jelenik meg, hogy a társaság üzletszerű gazdasági tevékenységének megkezdéséhez és folytatásához szükséges vagyoni háttérrel biztosítja.¹⁴⁶ Ezt a szerepet indokoltnak tartjuk két részre bontani és külön vizsgálni. Azzal, hogy a gazdasági tevékenység megkezdéséhez a jegyzett tőke biztosítja a szükséges vagyoni háttérrel, teljes mértékben egyetértünk. Abban az esetben is, ha a vagyoni hozzájárulások rendelkezésre bocsátására a nyilvántartásba vételig csak részben került sor, a tagok által átruházott vagyonelemek azok, amelyek a jogi személy vagyonaként egyesülve a működés megindításához szükséges vagyoni alapként szolgálnak.

A jegyzett tőke ezen funkciója meggyőződésünk szerint a szervezet egzisztálása során azonban egyre inkább elhalványul, hiszen ez az összeg nem képez intakt egységet a társaság vagyonában, nem jelölhető meg, hogy a társaság életének egy adott pillanatában a társasági vagyonnak egy olyan része szolgált financiális alapként, amely a jegyzett tőke részeként került befizetésre. Így a működés során a vagyoni háttér funkció szintén a saját tőke vonatkozásában helytálló. Ebből arra következtetünk, hogy a saját tőkének a hitelezővédelmi funkció mellett a másik jelentős szerepe, hogy annak a gazdasági tevékenységnek, amelynek a folytatása érdekében az alapítók egy önálló jogalany létrehozása mellett döntöttek, a pénzügyi, vagyoni háttérét és alapját biztosítja, lehetővé téve ezáltal a jogi személy tartós, a meghatározott cél elérésére törekvő működését.

A jegyzett tőkének tulajdonított funkciók – részbeni – megcáfolásával egyidejűleg felmerül a kérdés, hogy mi is a jegyzett tőke valós funkciója. Az előző bekezdésre utalva a jegyzett tőke egyik rendeltetése a társaság üzletszerű gazdasági tevékenységének megkezdéséhez szükséges vagyoni háttér biztosítása. Egy további, általunk a jegyzett tőke legfőbb funkciójának tartott szerep leírására egyelőre nem tudunk jobb meghatározást használni annál, hogy egyfajta „bizalomnövelő”-ként szolgál. Ez alatt azt értjük, hogy amennyiben a társasági szerződésben a tagok a jegyzett tőke mértékét a törvényi minimumnál magasabb mértékben határozzák meg, ezzel kötelezettséget vállalnak arra, hogy a társaság vagyona legalább ennek a magasabb összegnek megfelelő lesz, ellenkező esetben a tagoknak gondoskodniuk kell a tőkepótlásról vagy más intézkedések megtételéről. Azért tartjuk ezt a szerepet bizalomnövelőnek, mert egyrészt azt jelzi, hogy a törvényben meghatározott minimumot meghaladó mértékű vagyon áll a társaság rendelkezésére, továbbá nagymértékű saját tőke csökkenés esetén a tagok cselekvése

¹⁴⁶ AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [szerk.: PAPP] 2011. 75. o.

válik szükségessé abban az esetben is, ha a törvény által előírt jegyzett tőke minimummal a szervezet továbbra is rendelkezik. Ez a rendeltetés hitelezővédelmi funkciónak tűnhet, azonban meggyőződésünk szerint nem az. Ebben az esetben sem a jegyzett tőke szolgál a hitelezői követelések kielégítésének alapjául, a hitelezővédelmi szerepet továbbra is a saját tőke látja el. Azonban azzal, hogy a jegyzett tőke mértéke jelentősen meghaladja a törvényi minimumot, „kikényszeríti”, hogy a saját tőke összege se csökkenjen tartósan ezen magasabb összeg alá. A bizalomnövelő funkciót támaszthatja alá továbbá, hogy a magasabb összegű jegyzett tőke azt is jelenti, hogy a tagok nagyobb mértékű vagyoni hozzájárulásokat teljesítettek, így személyes érdekeiket is a társaság zavartalan, nyereséges működése szolgálja, befektetésük megtérülése érdekében.

4.4. A KÖZFELADATOT ELLÁTÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VAGYONÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

4.4.1. NEMZETI VAGYONNAL, KÖZPÉNZEKSEL TÖRTÉNŐ GAZDÁLKODÁS

Az előző pontban kifejtett, a jegyzett és a saját tőke rendeltetésével kapcsolatos megállapításainkat valamennyi gazdasági társaság vonatkozásában fogalmaztuk meg. A köztulajdonban álló gazdasági társaságokra fókuszáló fejezet részben nem teszünk különbséget a jegyzett és a saját tőke szerepe között, a társasági vagyon mint egész rendeltetését vizsgáljuk.

Ahogy azt a korábbiakban is említettük, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szabályozási alapját a piaci társaságokhoz hasonlóan a Ptk. Harmadik Könyve jelenti, tekintve, hogy ezek a szervezetek is gazdasági társasági formában működnek. Azonban kiemelés érdemel, hogy más jogszabályok speciális rendelkezéseket írnak elő ezen társaságok vonatkozásában.¹⁴⁷ A sajátos szabályok megalkotásának szükségességét támasztja alá Sárközy Tamás véleménye, aki szerint a kereskedelmi, valamint a gazdasági társaságokról szóló törvényeket elsősorban a profitmaximalizálásra törekvő, üzleti célú szervezetekre modellezték,¹⁴⁸ meggyőződésünk szerint ez a megállapítás a magánjogi kódex vonatkozásában is helytálló. Amennyiben az állam vagy a helyi önkormányzat tagi részvételével működő társaságra egy jogszabály speciális rendelkezést tartalmaz, álláspontunk szerint ez felülírja a Ptk.-ban foglaltakat, tekintve, hogy kifejezetten a gazdasági társaságok egy szűkebb körére fogalmaz meg az általános szabályoktól eltérő előírást. Ahogy a korábbi fejezetekben részletesen ismertettük, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra és ezáltal a köztulajdonban

¹⁴⁷ Példaként említhetők többek között a Taktv. és az Nvtv. speciális előírásai.

¹⁴⁸ SÁRKÖZY 2010. 310. o.

álló gazdasági társaságokra a jogszabályok speciális vagyongazdálkodási követelmények betartását írják elő.

Az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságoknak további meghatározó attribútuma, hogy közpénzekkel – az adófizetők pénzével – gazdálkodnak. Ennek a ténynek a jelentőségét az adja, hogy a közfeladatot ellátó gazdasági társaságoknál két fontos „pillanatban” is megjelenik az állampolgár. Az első momentumot már érintettük: a szervezet vagyona az adófizetők pénzéből tevődik össze, amely adófizetők körében meghatározó szerep jut az állampolgároknak. A második pillanat pedig a társaság tevékenységéhez, illetve annak az eredményéhez kapcsolható: a szervezet által végzett tevékenység közvetve vagy közvetlenül az állampolgárok érdekében, az állampolgárok javára történik.¹⁴⁹ A két időpontra tekintve elmondható, hogy a közfeladatot ellátó gazdasági társaságok vonatkozásában az állampolgár „a kezdet és a vég”, a szervezet működése és gazdálkodása a közérdeket szolgálja. A társaságoknak ezen – az állampolgároktól elválaszthatatlan – sajátossága ad egy absztrakt, ám meglehetősen markáns funkciót a társasági vagyonnak, ez a szerep pedig a köz vagyonának a köz érdekében történő felhasználása és a köz szolgálata.

A fentiekben bemutatott sajátosságok – így a társasági részesedés nemzeti vagyonba tartozása, a sajátos vagyongazdálkodási követelmények, a közpénzekkel történő gazdálkodás és az állampolgárok kiemelt érintettsége – a profitorientáltság vonatkozásában alapvető eltéréseket eredményezhet a piaci társaságokhoz képest. Utóbbi társaságok ugyanis jellemzően profitmaximalizálásra törekednek,¹⁵⁰ a társaság által realizált nyereség a tagok között osztalékként felosztható, illetve a haszon a szervezet fejlesztésére, korszerűsítésére, bővítésére is fordítható, ami előnyhöz juttathatja a jogi személyt versenytársaival szemben. Ezzel szemben a közfeladatot ellátó gazdasági társaságoknak optimális esetben nem a profitmaximalizálás, hanem az adott közfeladat – lehetőleg minél magasabb színvonalon történő, eredményes, hatékony, költségtakarékos – ellátása a célja. Véleményünk szerint ez a törekvés egyben meghatározza a társasági vagyon fő funkcióját is, ami összecseng a nemzeti vagyon törvényben meghatározott alapvető rendeltetésével, a közfeladat ellátásának biztosításával is.¹⁵¹

¹⁴⁹ Indokoltnak tartjuk kiemelni Auer Ádámnak a közszolgáltatást nyújtó gazdasági társaságok kapcsán megfogalmazott egyik – általunk roppant érdekesnek és egyben helytállónak tartott - gondolatát, amely szerint az állam tagi részvételével működő társaságoknál „az állami tulajdont egy többtelemmel ellátva egy sajátos, kettős megbízó-ügynök viszony jön létre: az állam és polgárai között, valamint a vállalkozás és az állam között.” Auer Ádám szerint, ha a társaság közszolgáltatást nyújt, „akkor a vállalkozás közvetlenül az állampolgárok felé nyújt szolgáltatást, így a kettős láncolat önmagába záródik.” AUER 2015. 811.o.

¹⁵⁰ A tartós haszonszerzésre törekvésre utal a gazdasági társaság fogalmában (Ptk. 3:88. § (1) bek.) szereplő „üzletszerű” jelző is, lásd: AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP 2011. 45.o.

¹⁵¹ Nvtv. 7. § (1) bek.

Egyúttal azt is szükségesnek tartjuk rögzíteni, hogy vannak olyan köztulajdonban álló gazdasági társaságok, amelyek profitmaximalizálásra törekednek, illetve amelyeknek célja a nyereség realizálása. Ahogyan azt a következő, az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra vonatkozó fejezetben említjük, a helyi önkormányzat számára kifejezetten nagy segítséget jelent és a társaság által végzett tevékenység színvonalának javulását eredményezi, ha a jogi személy nyereségesen gazdálkodik. Emellett rögzítjük, hogy nem csak az önkormányzati tulajdonban álló társaságoknál jelenik meg a profitmaximálás, mint cél, ennek egyik kiváló példája lehet a kizárólagos állami tulajdonban álló Szerencsejáték Zrt., ami az általa nyújtott tevékenység lényegéből adódóan egyértelműen a haszonszerzésre törekvő társaság.

4.4.2. A PUHA KÖLTSÉGVETÉSI KORLÁT

A közfeladatot ellátó gazdasági társaságok tőkéjének funkciója kapcsán azonban nem hagyható figyelmen kívül a puha költségvetési korlát jelensége. A puha költségvetési korlát részletes bemutatásától eltekintve, témánk szempontjából releváns a jelenség egyik megnyilvánulása, amikor is az állam a részvételével működő gazdasági társaságot annak pénzügyi nehézsége esetén „kiszegíti”, például pénzügyi támogatás, adókedvezmény vagy kedvező hitel nyújtásával¹⁵² és erre az állami segítségre a szervezet számít is.¹⁵³ Ebben az esetben a tartósan veszteséges gazdálkodás a társaság számára nem egyenlő a véggel, nem teszi szükségessé a jogi személy átalakulását vagy jogutód nélküli megszűnését, hiszen a szervezet – korábbi tapasztalatai alapján – megalapozottan számít az állam általi segítségnyújtásra.

A jelenség hatásai közül egy, az általunk vizsgáltakhoz szorosan kapcsolódó aspektust emelünk ki, ez pedig az, hogy a költségvetési korlát puhasága negatív hatással van többek között a gazdálkodás hatékonyságára és a költségtudatosságra.¹⁵⁴ A biztos kimentés tudatában ugyanis a társaság nem lesz annyira jó gazda, mint azokban az esetekben, amikor csak addig nyújtózkodhat, ameddig a takarója, pontosabban ameddig a vagyona ér. Indokoltnak tartjuk a visszautalást a korábban említett, az állami tulajdonban álló gazdasági társaságokkal szemben támasztott vagyongazdálkodási követelményekre, amelyek között említendő a hatékonyság, az eredményesség, a költségtakarékosság is. A rendszeres állami segítségnyújtás álláspontunk szerint torzítja az említett alapelvek érvényesülését, tekintve, hogy azok következetes betartása

¹⁵² A tanulmányban nem térünk ki az Európai Unió állami támogatásokkal kapcsolatos szabályozásának vizsgálatára. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 107-110. cikkeinek részletes bemutatásához és elemzéséhez ld.: OSZTOVITS 2011. 2043-2133.o.

¹⁵³ KORNAI 1997. 941-943.o.

¹⁵⁴ KORNAI 1997. 947.o.

nélkül is biztosított a szervezet működése. A közfeladatot ellátó gazdasági társaságok tőkéjének a puha költségvetési korlát időről-időre történő megnyilvánulása esetén is a társasági vagyoni feladata a közfeladatok ellátása, azonban kérdés, hogy a szinte biztosra vehető állam általi kimentés esetén mennyire valósulnak meg a jogszabályok által támasztott vagyongazdálkodási követelmények. Kérdés, hogy a szervezet a biztos mankó tudatában mennyire törekszik tevékenységének hatékonyabbá, eredményesebbé tételére.

Megjegyezzük, hogy bár nem kifejezetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságok kapcsán, hanem általánosságban a vállalkozások – gazdasági társaságok – vonatkozásában rögzült európai uniós elv, hogy a nehéz helyzetbe került vállalkozások kizárandók a potenciális kedvezményezettek köréből az állami támogatások alkalmazása során.¹⁵⁵ Ennek az okai sokrétűek, így az ilyen szervezeteknek nyújtott támogatás hátrányosan érintené a versenyképes, támogatások nélkül működő vállalkozásokat, a politikai üzenete sem jó annak, ha az állam megmenti a nem hatékony vállalkozásokat, valamint ezek a támogatások alkalmasak a nem eléggé hatékony és innovatív vállalkozások konzerválására.¹⁵⁶ Meggyőződések szerint ezek az érvek alátámasztják, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyoni nehézségeinek csökkentése, valamint gazdálkodási, likviditási problémáik minimalizálása érdekében meglehetősen óvatosan kell döntenie az államnak az esetleges támogatásokról, mivel azok az esetleges uniós jogsértésen túl további gazdálkodási és hatékonysági nehézségekhez vezethetnek és végeredményben kontraproduktívak lehetnek.

A vagyongazdálkodási követelmények következetes betartására gyakorolt esetleges negatív hatásokkal párhuzamosan ki kell emelnünk, hogy a társaságok általi közfeladat-ellátás a társadalmi szükségletek kielégítést szolgálja, ezáltal ezek a tevékenységek egy modern polgári államban nélkülözhetetlenek. Továbbá ezek a társaságok a foglalkoztatás terén is kiemelt szereppel bírnak, így megingásuk a munkaerőpiacon is jelentős változásokat eredményezne. Indokoltnak tartjuk ezért az állami támogatások megítélése kapcsán elhatárolni egymástól a közfeladatot ellátó és más, csekély állami részvétellel működő, közfeladatot nem ellátó – így például az állam által szükségképpen „megörökölt” - gazdasági társaságokat. Az első csoportba sorolandó szervezetek kapcsán ugyanis érvekkel alátámasztható, hogy az állam – esetenként szociális funkciójának is eleget téve - időről-időre közvetlenül vagy közvetetten támogatást

¹⁵⁵ Ezt erősíti az a megállapítás is, amely szerint az állami forrásokból finanszírozott pénzügyi eszközöknek is az a közös jellemzője, hogy azokat a várhatóan életképes beruházásokat támogatják, amelyek piaci forrásokból nem jutnak megfelelő finanszírozáshoz. Lásd: NYIKOS – FUKKER 2020. 86. o.

¹⁵⁶ Az okok részletes kifejtéséhez lásd: NYIKOS 2018. 330. o.

nyújt a működés fenntartása és a jövőbeli működés biztosítása céljából,¹⁵⁷ ezzel szemben a második csoportba tartozó szervezetek vonatkozásában ezek az érvek a közfeladat ellátásának a hiányára tekintettel nem állják meg a helyüket. Összegezve a közfeladatot ellátó gazdasági társaságok vagyonához kapcsolódóan tett megállapításokat, a legfőbb konklúzióink, hogy ezeknél a társaságoknál a tőke funkciója a közfeladat ellátása, amellyel egyúttal a társasági vagyon a nemzeti vagyon alapvető rendeltetésének is eleget tesz.

4.5. ÖSSZEFOGLALÁS

A jelen fejezetben a társasági vagyon funkcióit vizsgáltuk a piaci, valamint a közfeladatot ellátó gazdasági társaságok vonatkozásában. Ezen vizsgálat célja többek között az összehasonlíthatóság és ezáltal a különbségek kiemelésének biztosítása volt, amely differenciák a klasszikus, piaci jellegű és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok között számos aspektusban megmutatkoznak. Az első kategóriánál külön vizsgáltuk a jegyzett és a saját tőke funkcióit, esetenként kritikákat megfogalmazva azzal kapcsolatban, hogy a jegyzett tőke alkalmas-e egyes, jellemzően neki tulajdonított rendeltetések ellátására. Összességében arra a megállapításra jutottunk, hogy a gazdasági társaságok működésében a saját tőke bír meghatározó jelentőséggel, ideértve a hitelezővédelmi szerepet, ahogyan a szervezet tevékenységének, működésének vagyoni háttérét is a saját tőke biztosítja. Ezek a kijelentések is megkérdőjelezhetők azokban az esetekben, amikor a társaság gazdálkodása során a jogszabályok megszegésére kerül sor, azonban ezt az esetkört jelen fejezetben nem vizsgáltuk. A közfeladatot ellátó gazdasági társaságok vagyonára fókuszálva elemeztük annak a sajátosságait, kitérve egy, a közgazdaságtanba átvezető jelenségre, a puha költségvetési korlátra. Ezeknek a szervezeteknek a vagyonával kapcsolatban a legfőbb jellemző, hogy annak fő rendeltetése és funkciója a közfeladatok ellátásának biztosítása.

A fejezet zárásaként kiemeljük, hogy a társasági vagyonnak, illetve vagyonrészeknek az egyes szervezeteknél számos egyedi szerepe, feladata, funkciója lehet, amelyek csak az adott jogi személy vonatkozásában értelmezhetők és értékelhetők. A jelen fejezetben ezért azoknak a funkcióknak a feltárására és bemutatására törekedtünk, amelyeket nem csak egy-egy szervezet vonatkozásában, hanem a társaságok egy adott csoportjánál – így a közfeladatot ellátó

¹⁵⁷ Lentner Csaba véleménye szerint a feltörekvő kelet- és közép-európai piacgazdaságokban szükség van az állami támogatásokra, különösen a közszolgáltatásokat nyújtó társaságoknál a vállalkozási tevékenység folyamatos fenntartása és a közszolgáltatás nyújtásának biztosítása érdekében. LENTNER 2015. 772-773.o.

gazdasági társaságoknál -, vagy akár valamennyi gazdasági társaság vonatkozásában helytállónak tekintünk.

5. A NEMZETI VAGYONNAL TÖRTÉNŐ GAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ SPECIÁLIS VAGYONGAZDÁLKODÁSI KÖVETELMÉNYEK

5.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A nemzeti vagyonnal¹⁵⁸ történő gazdálkodás szabályainak vizsgálata kapcsán kiindulópontként rögzítendő, hogy az állami vagyongazdálkodás az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül, tekintve, hogy az állam gazdasági szerepvállalása vonatkozásában domináns beavatkozó szereplőből átalakult egy, a közvagyonnal és közforrásokkal hatékonyan gazdálkodó, az általa előnyösnek tartott fejlesztéseket ösztönző szereplővé.¹⁵⁹ Az állami vagyongazdálkodás módjának jelentősége azon a tényen alapul, hogy az állam közpénzekkel gazdálkodik, így nemzetgazdasági jelentősége miatt a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra számos jogszabály tartalmaz speciális követelményeket és előírásokat alapelvekként megfogalmazva azokat, azonban az említett jogszabályok nem adják meg ezen alapelvek tartalmát, sem azokat az eseteket nem nevesítik, amikor vagyongazdálkodási követelmények teljesítettnek tekintendők vagy – épp ellenkezőleg – sérülnek.

A jelen fejezetben az Alaptörvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény, valamint az állami vagyonról szóló törvény vagyongazdálkodásra irányadó követelményeit vizsgáljuk, kiegészítve az Alkotmánybíróság gyakorlatában fellelhető, a témakörhöz kapcsolódó döntések főbb megállapításaival. A vizsgálat elsődlegesen az említett jogszabályok szövegére szorítkozik, arra kíván választ találni, hogy az egyes törvényekben meghatározott követelmények mennyiben feleltethetők meg egymással, tartalmuk miként értelmezhető, valamint pontos meghatározottság hiányában mikor tekinthetjük úgy, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodással szemben támasztott előírások érvényesülnek.

A fenti alapelvek érvényesülését a köztulajdonban álló gazdasági társaságok¹⁶⁰ vagyongazdálkodása kapcsán vizsgáljuk, azzal, hogy a kapcsolódó bírói gyakorlat megállapításaival egyetértve álláspontunk szerint az államot, valamint a helyi önkormányzatot

¹⁵⁸ A nemzeti vagyon elemeit az Nvtv. 1. § (2) bek. sorolja fel. A felsorolás kapcsán kérdéses annak taxatív jellege, tekintettel többek között arra, hogy a Kúria a Pfv.IV.21.175/2017/14. számú döntésében megállapította az ún. „Tao-támogatások” közpénz jellegét és nemzeti vagyonba tartozását, annak ellenére, hogy a törvényi felsorolás ezen vagyonelemet explicite nem tartalmazza.

¹⁵⁹ KOVÁCS Árpád 2010. 302. o.

¹⁶⁰ A köztulajdonban álló gazdasági társaságok meghatározásához lásd a Taktv. 1. § a) pontját. A fogalom kapcsán felmerülő dogmatikai anomáliák bemutatásához és az azok feloldása érdekében megfogalmazott javaslatokhoz lásd többek között: PAPP 2018. 123-131. o.; LEHOCZKI 2017a.

megillető társasági részesedések a nemzeti vagyona tartoznak, az általunk vizsgált alapelvek ezen szervezetek vagyongazdálkodására is kihatással bírnak. Ezeknek a jogi személyeknek további sajátossága, hogy az állami vagy helyi önkormányzati részvétel ellenére gazdasági társasági formában működnek, melynek során speciális rendelkezés hiányában a Polgári Törvénykönyv jogi személyekre és a gazdasági társaságokra – valamint az adott szervezet működési formájától függően az adott társasági formára, így jellemzően a korlátolt felelősségű társaságra vagy a részvénytársaságra - irányadó szabályai érvényesülnek.

Annak köszönhetően, hogy a működési forma szabályanyagát a Ptk. tartalmazza, a magánjogi kódex Első Könyvében megfogalmazott alapelvek is irányadónak tekintendők az általunk vizsgált szervezetek vagyongazdálkodása kapcsán, így röviden említjük a Ptk. kapcsolódó alapelveit¹⁶¹ is. Továbbá indokoltnak tartjuk jelezni, hogy – gazdasági társaságokról lévén szó – a társasági jog alapelveinek¹⁶² szintén érvényesülniük kell a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működése és vagyongazdálkodása során. Ezen alapelvek kifejtésétől a jelen fejezetben eltekintünk.

5.2. AZ EGYES, VAGYONGAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ KÖVETELMÉNYEK KIFEJTÉSE¹⁶³

5.2.1. AZ ALAPTÖRVÉNYBEN FOGLALT KÖVETELMÉNYEK ÉS AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG KAPCSOLÓDÓ MEGÁLLAPÍTÁSAI

Ahogy az a fentiekben is említettük, az államot és a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések a nemzeti vagyona tartoznak,¹⁶⁴ Magyarország Alaptörvénye a nemzeti vagyona kezelésének és védelmének céljaként a közérdek szolgálatát, a közös szükségletek kielégítését és a természeti erőforrások megóvását, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevételét¹⁶⁵ jelöli meg. Ezen alkotmányi rendelkezésre tekintettel

¹⁶¹ Ptk. 1:3-1:5. §§

¹⁶² Az alapelvek részletes kifejtéséhez lásd: AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [Szerk.: PAPP Tekla] 2011. 25–39. o.

¹⁶³ Az állami vagyongazdálkodás alapelveinek összegzéséhez lásd többek között: BOROS – GERGŐ – BÁNDI – KOCSIS – HAJDICS – SZÓLIK 2018. 17-18. o.

¹⁶⁴ Zlinszky János hosszan értekezik arról, hogy a köztulajdon alanya valójában lehet a nemzet, azonban a nemzet ténylegesen nem tudja befolyásolni a közvagyonnal történő gazdálkodást és annak felhasználását, tekintettel többek között arra, hogy „a nemzet még csak részvényesek gyülekezeteként sem jelentkezik, semmiféle joga nincs beleszólásra, mérlegelésre, védelemre, ellenőrzésre”. Erre tekintettel Zlinszky kiemeli, hogy az állami vagyona nem szolgálhat politikai célokat, arról ideális esetben az állam csak a nemzettel egyetértésben rendelkezhet. Lásd: ZLINSZKY 2007. 724-728. o.

¹⁶⁵ Az Alkotmánybíróság 13/2018. (IX. 4.) AB határozatának indokolásában a felszín alatti vizek vonatkozásában rögzítette, hogy „A nemzet közös örökségébe tartozó vagyontárgyakkal való felelős gazdálkodás egyik Alaptörvényben nevesített célja, nevezetesen a jövő nemzedékek szükségleteinek meghatározása nem politikai kérdés, azt mindenkor tudományos igénnyel lehet és kell meghatározni, az elővigyázatosság és megelőzés elvének

állapítja meg Bende-Szabó Gábor, hogy a nemzeti vagyon jellegét tekintve célvagyonnak minősül, azaz annak használata és hasznosítása meghatározott célokhoz kötött.¹⁶⁶ Az Alaptörvény továbbá rögzíti, hogy a nemzeti vagyon megőrzésének, védelmének és a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodásnak a követelményeit sarkalatos törvény (a nemzeti vagyonról szóló törvény) határozza meg.¹⁶⁷

Az Nvtv. által kialakított rendszer alapján a nemzeti vagyon egyes elemei négy kategóriába sorolhatók be, ezek a vagyonszabványok a forgalomképtelen nemzeti vagyon,¹⁶⁸ a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyon,¹⁶⁹ a korlátozottan forgalomképes nemzeti vagyon¹⁷⁰ (a felsorolt kategóriákra összefoglalóan az Nvtv. az állami vagyon esetén a kincstári vagyon,¹⁷¹ az önkormányzati vagyon esetén a törzsvagyon¹⁷² terminust használja), és az üzleti vagyon.¹⁷³ Az Alaptörvény tehát rögzíti a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének céljait, kihangsúlyozva, hogy a nemzeti vagyon kezelése nem szolgálhat magánérdekeket, a vagyonkezelés során minden esetben a köz érdekeinek szem előtt tartásával kell eljárni.

A nemzeti vagyon kezelésének és védelmének célját és annak a tulajdonhoz való joghoz fűződő viszonyát az Alkotmánybíróság a választási plakátok állami vagy önkormányzati tulajdon tárgyán történő elhelyezésével és annak engedélyhez kötöttségével kapcsolatban vizsgálta a 27/2019. (X. 22.) AB határozatban. Az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének elsődleges célja a közérdek szolgálata, amibe értelemszerűen

érvényesülésére is figyelemmel.” A hivatkozott döntésben így a bírói testület a természeti kincsek és a felszín alatti vizek védelme vonatkozásában kiemelt figyelmet fordított azon követelményre, hogy ezek megőrzése a jövő nemzedékek érdekeit és szükségleteit is szolgálja. A felszín alatti vizekkel történő felelős gazdálkodás különösen jelentős, tekintettel arra, hogy Magyarország elhelyezkedéséből adódóan a felszíni vízkészletnek csak csekély hányada keletkezik az országhatárokon belül, azonban az ország az éghajlatváltozás következményeinek jelentősen kitett térségben helyezkedik el.

Szintén a jövő nemzedékek szükségletei biztosításának fontossága mellett érvelt Czine Ágnes alkotmánybíró a 27/2017. (X. 25.) AB határozathoz fűzött különvéleményében, amelyben hangsúlyozta, hogy a termőföldvagyont értékesítéséből származó bevételt is a Nemzeti Földalap céljainak megfelelően lenne indokolt felhasználni, mivel az értékesítésből származó bevétel elvonása a Nemzeti Földalapban maradt termőföldvagyont megővését és a jövő nemzedékek számára való megőrzését is veszélyeztetheti.

¹⁶⁶ BENE-SZABÓ 2014b. 4. o.

¹⁶⁷ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.; a 3278/2017. (XI. 2.) AB határozatban és a 16/2015. (VI. 5.) AB határozatában az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy az Alaptörvény hivatkozott szabályának utolsó fordulata olyan általános jellegű megfogalmazás, amely alapján értelmezés útján csak esetről esetre állapítható meg az, hogy a konkrét jogszabályhely tekintetében a sarkalatos követelménye fennáll-e, és hogy a szóban forgó szabályozási tárgy mely elemeire terjed ki.

¹⁶⁸ Nvtv. 3. § (1) bek. 3. pont.

¹⁶⁹ Nvtv. 3. § (1) bek. 12. pont.

¹⁷⁰ Nvtv. 3. § (1) bek. 6. pont.

¹⁷¹ Nvtv. 3. § (1) bek. 5. pont.

¹⁷² Nvtv. 5. § (2) bek.

¹⁷³ Nvtv. 3. § (1) bek. 18.pont.

beletartoznak az alapvető jogok, így a véleményszabadság védelme is. A nemzeti vagyon védelme és a tulajdonvédelem kapcsolata vonatkozásában az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy „[a] tulajdonvédelmet a nemzeti vagyon körébe tartozó tulajdon esetén sem kizárt a tulajdonkorlátozással szemben úgy biztosítani, hogy az csak a jogosult előzetes, írásbeli hozzájárulásával legyen lehetséges. A közérdek szolgálatában álló nemzeti vagyon esetében ugyanakkor a jogosult tulajdonvédelme nem élvezhet automatikusan elsőbbséget akkor, amikor a korlátozást más alapvető jog érvényesülése indokolja, s az alapvető jog érdekében történő korlátozás nem minősül aránytalannak.”. A testület megállapította továbbá, hogy a nemzeti vagyonba tartozó dolog vagyonkezelője a tulajdonhoz való jog védelmére hivatkozással a véleménynyilvánításhoz való alapvető jog érvényesülését korlátozni csak indokoltan és arányos módon jogosult. A hivatkozott döntés témánk vonatkozásában két szempontból is meghatározó. Egyrészt állást foglal a nemzeti vagyon kapcsán felmerülő alapjogi ütközések és korlátozások kérdésében, másrészt pedig rögzíti és hangsúlyozza azon, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során konstans szem előtt tartandó alapelvet, amely szerint a nemzeti vagyon tárgyainak mindenkor elsődleges célja a közérdek szolgálata.

Az előző bekezdésben hivatkozott döntés kapcsán fontos továbbá rámutatni arra, hogy az alkotmányjog által értelmezett és alkalmazott tulajdonhoz való jog nem azonos a polgári jogban központi szerepet betöltő fogalommal, a tulajdonjoggal.¹⁷⁴ A két fogalom nem azonosítható egymással, Téglási András álláspontja szerint a tulajdonhoz való jog részben tágabb, részben pedig szűkebb kategória, mint a tulajdonjog. Ezen állítását azzal támasztja alá, hogy a tulajdonhoz való jog ugyan magában foglalja a polgári jogi tulajdonjogot, azonban kiegészül további egyéb, így szociális elemekkel is. Az alkotmányjog ugyanis nem a tulajdonjog közvetett tárgyát, a dolgot védi, hanem garantálja a tulajdonosi jogállást, ami elsődlegesen a tulajdonossá válás lehetőségét foglalja magában. A tulajdonhoz való jog azonban más aspektusból szűkebb

¹⁷⁴ Az Alkotmánybíróság már a meglehetősen korai határozataiban rögzítette, hogy az alkotmányos tulajdonvédelem nem azonosítható a polgári jogi tulajdon védelmével, így a 64/1993. (XII. 22.) AB határozat is kimondta, hogy: „Az Alkotmány szerinti tulajdonvédelem köre tehát nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványaival, sem pedig negatív és abszolút jogként való meghatározásával. Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkor (alkotmányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni. Az alkotmányos tulajdonvédelem terjedelme mindig konkrét; függ a tulajdon alanyától, tárgyától és funkciójától, illetve a korlátozás módjától is. A másik oldalról nézve: ugyanezen szempontoktól függően az adott fajta közhatalmi beavatkozás alkotmányos lehetősége a tulajdonjogba más és más.”. Vörös Imre alkotmánybíró a 4/1993. (II. 12.) AB határozathoz fűzött különvéleményében azt is rögzítette, hogy álláspontja szerint „[a] tulajdonhoz való alkotmányos jog hármas tartalommal bír, ennek az alapjognak három aspektusa van: a tulajdonosi jogállás védelme, a polgári jogi tulajdonjog elvonása elleni védelem, végül a polgári jogi tulajdonjog korlátozása elleni védelem. Mindezek együtt teszik ki a tulajdonhoz való alkotmányos alapjog alkotmányjogi védelmének tartalmát.”. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az alkotmányos tulajdonvédelem és a polgári jogi tulajdonvédelem elkülönítése folyamatának részletes leírásához és elemzéséhez lásd: SÓLYOM 2001. 614-657. o.

körű, mint a polgári jogi fogalom, tekintettel többek között arra, hogy a tulajdonhoz való jog nem védi meg a jogalanyokat többek között az adókkal szemben.¹⁷⁵

A nemzeti vagyon elsődleges feladata és az állami és az önkormányzati vagyon egymáshoz való viszonya vonatkozásában számos jelentős megállapítást tartalmaz a 3180/2018. (VI. 8.) AB határozat. Az fentiekben idézett 27/2019. (X. 22.) AB határozathoz hasonlóan az Alkotmánybíróság ebben a verdiktjében is rögzítette, hogy a nemzeti vagyon védelmének és kezelésének egyik legfontosabb célja a közérdek szolgálata. Az önkormányzati tulajdon védelme kapcsán a testület elhatározta az önkormányzati tulajdont a harmadik személyekkel szemben megillető és az állammal szemben megillető védelmet azzal, hogy rögzítette, a harmadik személyekkel szemben az önkormányzatok tulajdonának védelmére kizárólag az Alaptörvény tulajdonhoz való jog szabályait rögzítő rendelkezései alapján kerülhet sor. Ezzel szemben az állam és az önkormányzat viszonyában az önkormányzat vagyona vonatkozásában a feladathoz kötöttség is érvényesül, ami az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerinti általános tulajdonhoz való jog közérdekű korlátja, tekintettel arra, hogy a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Konklúzióként az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy „valamely korábban önkormányzati feladat- és hatáskör állami feladattá válása lehetővé teszi az adott feladat ellátását szolgáló önkormányzati vagyontárgyak vonatkozásában az önkormányzatok tulajdonhoz való jogának állam általi korlátozását. A korlátozás azonban csak annyiban érvényesíthető, amennyiben az adott önkormányzati vagyontárgy döntően és közvetlenül a megjelölt feladat- és hatáskör ellátását szolgálta.” Ezen megállapítás meggyőződésünk szerint kiemelt jelentőséggel bír abban a tekintetben, hogy egyfajta hierarchiát állít fel a nemzeti vagyon egyes tárgyai között azzal, hogy az önkormányzati vagyon vonatkozásában megállapítja szükség esetén annak korlátozhatóságát. Fontosnak tartjuk kiemelni továbbá, hogy az Alkotmánybíróság ebben a határozatában is megerősítette a nemzeti vagyon célvagyon jellegét, valamint azt, hogy a vagyon elsődleges célja a közérdek érvényesítése és szolgálata.

Az Alkotmánybíróság a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége fogalmak azonosságát is vizsgálta a 13/2018. (IX. 4.) AB határozatában, amely vonatkozásban rögzíti, hogy az Alaptörvény a XIII. cikkben a tulajdonhoz kapcsolódó társadalmi felelősséget általánosságban határozza meg, ezt az általános felelősséget konkretizálja a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége vonatkozásában az Alaptörvény a 38. cikkben és a P) cikkben. „Az Alkotmánybíróság kiemeli, hogy a nemzeti vagyon és a nemzet közös öröksége fogalmi nem teljesen azonosak,

¹⁷⁵ TÉGLÁSI 2011. 16. o.

ám amennyiben valamely vagyonelem esetében egybeesnek, úgy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerinti tulajdonosi felelősséget az Alaptörvény 38. cikk (1) bekezdésére és az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésére is tekintettel, azokat összeegyeztetve lehet meghatározni.” A határozattal érintett, állami tulajdonban lévő felszín alatt vizek egyidejűleg állnak a 38. cikk és a P) cikk által meghatározott védelem hatálya alatt. Ebből az Alkotmánybíróság azt a következtetést vonta le, hogy „az állam mint kizárólagos tulajdonos csak oly módon gazdálkodhat a felszín alatti vizekkel (ideértve a vízhasználat lehetőségének megteremtését is), hogy az nem csupán a jelen nemzedékek közös szükségleteire van tekintettel, hanem a jövő nemzedékek szükségleteire, illetőleg magukra a természeti erőforrásokra mint önmagukban is értéket képviselő és megóvandó szabályozási tárgyakra is.”. Ezen döntés egyrészt elaborálja a jövő nemzedékek szükségleteinek szem előtt tartását a nemzeti vagyon kezelése vonatkozásában, másrészt pedig kiválóan példázza azt a sajátos helyzetet, hogy a nemzeti vagyon kezelőjének milyen fokozott figyelemmel és felelősséggel, valamennyi körülmény egyidejű szem előtt tartásával kell eljárnia a nemzeti vagyon tárgyainak kezelése során.

Az Alaptörvény 38. cikkének (5) bekezdése az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek gazdálkodására fogalmaz meg speciális követelményeket azzal, hogy ezen szervezetek vonatkozásában is irányadók az Nvtv. vagyongazdálkodásra vonatkozó előírásai. Az Alaptörvény rögzíti, hogy a hivatkozott gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint.¹⁷⁶ Az idézett rendelkezésből következik, hogy helyi önkormányzat rendelete az önkormányzat részvételével működő gazdasági társaságok gazdálkodásának módjára vonatkozóan nem állapíthat meg további követelményeket, előírásokat, még abban az esetben sem, ha azok a törvényi előírásoknál speciálisabb szabályokat állapítanak meg az érintett szervezetek vagyongazdálkodására, ugyanis az Alaptörvény alapján a vagyongazdálkodás módját törvény határozza meg. Az előző szabály némiképpen aggályosnak tekinthető, hiszen az Nvtv. szabályozza a vagyongazdálkodás módját és nevesíti azokat a főbb elveket, amelyeknek érvényesülniük kell a gazdálkodás során, azonban a helyi önkormányzatok számos esetben a speciális, lokális viszonyokra tekintettel további elvek és követelmények meghatározásával elősegíthetnék a törvényben generálisan meghatározott vagyongazdálkodási elvek érvényesülését azzal, hogy magától értetődően a

¹⁷⁶ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

helyi rendeletben foglalt speciális előírások nem lehetnek ellentétesek a törvényben foglalt elvekkel, és nem akadályozhatják azok érvényesülését.

További kérdést vet fel, hogy az állami, illetve önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaság működésére és szervezetére irányadó szabályozás kialakítása során mennyiben határozhat meg további elveket, követelményeket a vagyonkezelés módjának vonatkozásában, illetve az egyes társaságok belső működésére irányadó egyedi szabályozás mennyiben tekinthető a vagyonkezelés módjára irányadó rendelkezések összességének. Az Alaptörvény hivatkozott szakaszának szó szerinti értelmezése alapján ugyanis a vagyonkezelés módját törvény állapítja meg, így a törvényben meghatározottaknál bővebb, részletesebb szabályozást a társaság működésére és szervezetére irányadó szabályanyag sem tartalmazhat, annak ellenére, hogy álláspontunk szerint indokolt lenne egyes szabályozási részletkérdések társaság általi kidolgozásának engedélyezése, természetesen a törvényben lefektetett elvekkel és követelményekkel összhangban, az azok által biztosított keretek között maradva.

További – az Alaptörvényben foglalt, – általunk vizsgált jogi személyek gazdálkodására irányadó követelmény, hogy közpénzzel gazdálkodó szervezetekről lévén szó, ezen tevékenységükről a nyilvánosság előtt kötelesek elszámolni, továbbá a közpénzeket és a nemzeti vagyont az átláthatóság¹⁷⁷ és a közélet tisztaságának elve szerint kötelesek kezelni,¹⁷⁸ az említett csoportokba tartozó vagyonelemekre vonatkozó adatok pedig közérdekű adatnak minősülnek.¹⁷⁹ Kérdésként merül fel, hogy az átlátható gazdálkodás követelménye, valamint az átlátható tulajdonosi szerkezettel, felépítéssel, valamint átlátható tevékenységgel működő gazdálkodó szervezetek – röviden: átlátható szervezetek¹⁸⁰ – mennyiben „feleltethetők meg” egymásnak, azaz az átlátható gazdálkodás követelménye megvalósul-e önmagában azzal, hogy a gazdálkodást végző szervezet átlátható szervezetnek minősül, avagy az átlátható gazdálkodás egy ennél tágabb, az állampolgárok általi megismerhetőséget, transzparenciát is magában foglaló fogalomnak tekintendő, ezáltal a két követelményt – azonos hangzásuk ellenére – egymástól el kell határolni, és megvalósulásukat külön kell vizsgálni. Kovács Árpád az átláthatóságot az elszámoltathatósággal együtt a nyilvánosság érvényesülésének követelményével azonosította,¹⁸¹ nem szűkítette a szervezet átláthatóságára. Álláspontunk szerint az átláthatóság követelménye magában foglalja a közérdekű és a közérdekből nyilvános

¹⁷⁷ Az átláthatóság követelményének Alaptörvényben való megjelenéséhez ld. bővebben: MICZÁN 2013. 165–186. o.

¹⁷⁸ Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.039/2017/5.; 21/2013. (VII. 19.) AB határozat

¹⁷⁹ Alaptörvény 39. cikk (2) bek.

¹⁸⁰ Alaptörvény 38. cikk (4) bek.

¹⁸¹ KOVÁCS 2010. 37. o.

adatok bárki általi hozzáférhetőségét is, ami már önmagában is jóval szélesebb adathalmazt foglal magában, mint az átlátható szervezethez kapcsolódó adatok, így meggyőződésünk szerint az átláthatóság követelményének és az átlátható szervezeti minőséghez kapcsolódó követelmények megvalósulását egymástól elkülönítetten célszerű vizsgálni.

5.2.2. A NEMZETI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN MEGHATÁROZOTT KÖVETELMÉNYEK

Az Nvtv. az Alaptörvényhez hasonlóan meghatározza, hogy a nemzeti vagyon alapvető rendeltetése a közfeladat ellátásának biztosítása, ideértve a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátását, valamint az e feladatok elvégzéséhez szükséges infrastruktúra biztosítását. A törvény továbbá rögzíti, hogy a nemzeti vagyonnal felelős módon, rendeltetésszerűen kell gazdálkodni.¹⁸² Bende-Szabó Gábor álláspontja szerint a felelős gazdálkodás elvét további vagyongazdálkodási követelmények, így többek között az arányosság, az átláthatóság, a hatékonyság, valamint a költségtakarékosság töltik meg tartalommal.¹⁸³ A nemzeti vagyon rendeltetésének megfelelő működtetését a törvény ismételten kimondja,¹⁸⁴ álláspontunk szerint a rendeltetésszerű gazdálkodás és a rendeltetésének megfelelő működtetés egymással megfeleltethető fogalmaknak tekintendő, amelyek visszautalnak az Alaptörvény és az Nvtv. azon előírásaira, amelyek szerint a nemzeti vagyon rendeltetése a közérdek szolgálata, valamint a közfeladat ellátásának biztosítása. A rendeltetésszerű gazdálkodás követelménye akkor tekinthető megvalósultnak, ha a gazdálkodás során az egyes döntések nem a döntéshozatalra jogosult egyes magánszemélyek vagy az általuk meghatározott más személyek érdekeit, hanem a társadalom szélesebb köre, a köz érdekeit szolgálják, illetve a közfeladat lehető legmagasabb színvonalú ellátását teszik lehetővé.

A nemzeti vagyon rendeltetése kapcsán fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a nemzeti vagyon körébe a korábbiakban felsorolt négy vagyonscsoport, így az üzleti vagyon is beletartozik. Álláspontunk szerint az üzleti vagyon vonatkozásában megkérdőjelezhető az előírás, miszerint a nemzeti vagyon kezelésének célja, rendeltetése a közérdek szolgálata. Az Nvtv. az „alapvető rendeltetés” fordulatot alkalmazza a nemzeti vagyon vonatkozásában, így abba beleérthető, hogy egyes vagyonelemek kapcsán más rendeltetési célok is megjelenhetnek, az Alaptörvény azonban nem tartalmazza az alapvető kifejezést, a nemzeti vagyon kezelésének és védelmének céljául egységesen a közérdek szolgálatát, a közös szükségletek kielégítését, a természeti

¹⁸² Nvtv. 7. § (1) bek.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.633/2018/4.

¹⁸³ BENE-SZABÓ 2014a. 49. o.

¹⁸⁴ Nvtv. 7. § (2) bek.

erőforrások megóvását, valamint a jövő nemzedékek szükségleteinek figyelembevételét tűzi ki.¹⁸⁵ Az állam és a helyi önkormányzat forgalomképes üzleti vagyonával azonban nyereségérdekelt gazdálkodói tevékenységet is folytathat,¹⁸⁶ amelynek közvetlen célja nem minden esetben a közérdek szolgálata, hanem profit realizálása is lehet, amely hasznot az állam és az önkormányzat saját belátása szerint, a közcélok érvényesítése érdekében is felhasználhat. Fentiek alapján szerencsésebbnek tartjuk az Nvtv. „alapvető rendeltetés” fordulatát abban az esetben, ha a köz érdekének szolgálata a nemzeti vagyonra, mint mind a négy kategóriát magában foglaló vagyontömegre vonatkozik.

Az Nvtv. meghatározza a nemzeti vagyongazdálkodás legfontosabb feladatait, nevesítve számos, a vagyongazdálkodás módjára irányadó követelményt is. A törvény előírásai alapján a nemzeti vagyongazdálkodás feladata a nemzeti vagyon – korábbiakban már említett – „rendeltetésének megfelelő, az állam és a helyi önkormányzat mindenkori teherbíró képességéhez igazodó, elsődlegesen a közfeladatok ellátásához és a mindenkori társadalmi szükségletek kielégítéséhez szükséges, egységes elveken alapuló, átlátható, hatékony és költségtakarékos működtetése, továbbá értékének megőrzése, állagának védelme, értéknövelő használata, hasznosítása, gyarapítása, továbbá az állam vagy a helyi önkormányzat feladatának ellátása szempontjából feleslegessé váló vagyontárgyak elidegenítése.”¹⁸⁷

A nemzeti vagyonnal való gazdálkodás során valamennyi, a fentiekben említett cél szem előtt tartásával és érvényesítésére való törekvéssel kell eljárni, azonban a témánk szempontjából indokoltnak tartjuk kiemelni a vagyongazdálkodásra irányadó három, legkonkrétabbnak tekinthető követelményt, így az átláthatóságot,¹⁸⁸ a hatékonyságot,¹⁸⁹ valamint a költségtakarékosságot. Az átláthatóság kapcsán ismételten felmerül a kérdés, hogy az mennyiben feleltethető meg az Nvtv. által definiált átlátható szervezet fogalmának,¹⁹⁰ azaz az átlátható szervezetből következik-e az átláthatóság követelményének teljesülése, avagy az átláthatóság további összetevőket is magában foglaló elvnek tekintendő. Azzal, hogy az

¹⁸⁵ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.

¹⁸⁶ HORVÁTH M. 2015. 114. o.

¹⁸⁷ Nvtv. 7. § (2) bek.

¹⁸⁸ A közpénzek kezelése kapcsán az Alkotmánybíróság több határozatában állást foglalt az átláthatóság alapelveinek érvényesülése kapcsán, lásd többek között: 3026/2015. (II. 9.) AB határozat és 3/2018. (IV. 20.) AB határozat.

¹⁸⁹ A kizárólagos állami tulajdonba tartozó dolgok hatékony működtetése kapcsán az Alkotmánybíróság álláspontját az 1814/B/1991. AB határozatában fejtette ki, amelyben többek között rögzítette, hogy amennyiben egy tevékenység az állami monopólium körébe tartozik, az nem része a piaci szférának, így a joggyakorlás egyes részletszabályai is eltérnek a versenyszféra klasszikus szabályaitól, az államnak a szabályok meghatározása során az alkotmányos keretek között diszkrecionális joga van a joggyakorlás feltételeinek meghatározásában. Ezen álláspontot erősítette meg az Alkotmánybíróság az 1048/B/2005. AB határozatban is.

¹⁹⁰ Nvtv. 3. § (1) bek. 1. pont.

átláthatóság terminust használó jogszabályok egyike sem adja meg annak a fogalmát vagy tartalmát, a fenti problémát nem lehet egyértelműen eldönteni, azonban fenntartjuk azon álláspontunkat, hogy a két terminus eltérő tartalmi követelményeket takar.

Az Nvtv. a hatékony működtetés tartalmát sem árnyalja, így a jogszabály szövege alapján nem dönthető el, hogy a hatékonyság követelményének teljesüléséhez elengedő-e a közfeladat ellátásának tartósan magas színvonalú biztosítása, vagy a hatékony működtetés más elemeket is magában foglaló követelménynek tekintendő. A költségtakarékos működtetés az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában konkrétan értelmezhető, ugyanis a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló törvény célként határozza meg az említett társaságok takarékosabb fenntartásának előmozdítását, igaz, a takarékoság fogalmát némiképpen megkérdőjelezhető módon csak a vezetői javadalmazások mértékének meghatározására szűkíti.¹⁹¹

5.2.3. AZ ÁLLAMI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYBEN MEGHATÁROZOTT KÖVETELMÉNYEK

Az általunk vizsgált harmadik jogszabály, az Ávtv. preambuluma szintén meghatároz a vagyongazdálkodásra irányadó követelményeket, így a hatékonyabb, eredményesebb és költségtakarékosabb vagyongazdálkodást, a nemzet számára tartós értéként megőrzendő vagyon védelmét, értékének megőrzését. Az egyes elvek értelmezése előtt célszerűnek tartjuk megjegyezni, hogy a törvény nem határozza meg pontosan a jogszabályi követelményeknek megfelelő vagyongazdálkodás hatékonyságának, eredményességének, valamint költségtakarékosságának viszonyítási alapját. A preambulum ugyan utal rá, hogy az elveknek az intézményes privatizáció lezárását követő új és korszerű vagyongazdálkodás során kell érvényesülniük, azonban ezen utalás alapján sem dönthető el pontosan, hogy az elveknek a privatizációs időszakhoz vagy más történelmi érához viszonyítva kell fokozottabban érvényesülniük, ráadásul az intézményes privatizáció időszakát sem tekintjük egy pontosan meghatározható „időtartamnak”. Álláspontunk szerint kérdéses többek között, hogy az ún.

¹⁹¹ Lásd: Taktv. preambuluma indokolása: „A törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában kíván eleget tenni a választópolgárok azon igényének, hogy a vezetői javadalmazás takarékos, átlátható, a valódi teljesítményt díjazó legyen.” Az idézett rendelkezés kapcsán szem előtt tartottuk, hogy indokolásról lévén szó, jogi kötőerővel nem rendelkezik, azonban a jogalkotói cél megértéséhez segítséget nyújt. Az indokolás megfogalmazásával kapcsolatban problémaként említendő, hogy a szöveg a „vezetői javadalmazás” terminust használja, azonban a törvény a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek, felügyelőbizottsági tagjainak, valamint munkavállalóinak a juttatásaira is tartalmaz irányadó rendelkezéseket, azonban a felügyelőbizottság tagjai vonatkozásában nehezen értelmezhető a vezető kifejezés.

„spontán privatizáció”¹⁹² időszaka értelmezhető-e az intézményes privatizáció fogalmán belül. Továbbá, amennyiben a privatizáció fogalma alatt az állami tulajdonban álló vagyonelemek magánszféra részére történő értékesítését értjük, meggyőződésünk szerint a privatizáció egészen addig nem tekinthető lezártnak, ameddig az állam tulajdonában elidegeníthető vagyonelemek állnak. További probléma, hogy véleményünk szerint ezen alapvető követelményeknek nem más időszakhoz viszonyítva kell fokozottabban érvényesülniük, hanem az adott, a jogszabály hatályba lépésétől a hatályon kívül helyezéséig tartó időszakban indokolt és elvárható a lehető legmagasabb fokú megvalósulásuk.

A hatékonyság és a költségtakarékosság követelményét a korábbiakban már vizsgáltuk, így az Ávtv. által lefektetett elvek közül az eredményesség az, amelynek rövid értékelése indokolt. Az eredményesség követelményére vonatkozóan a törvény nem ad további meghatározást, így nem adja meg annak tartalmát, megvalósulásának vagy éppen nem teljesülésének eseteit, még exemplifikatív jelleggel sem. A jogszabály szövegében is mindösszesen egyszer, a preambulumban jelenik meg az elv, az egyes szakaszok még utalás szintjén sem tartalmazzák azt. Az eredményes gazdálkodás követelményét az Alaptörvény is tartalmazza¹⁹³ az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek vonatkozásában, azonban az alkotmány sem ad pontosabb tartalmi meghatározást az eredményesség követelményére irányadóan.

Az Ávtv.-ben foglalt követelmények kifejtését követően indokoltnak tartjuk kiemelni, hogy az Möt. nem tartalmaz a helyi önkormányzatok vagyongazdálkodására, ezáltal a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok gazdálkodására irányadó speciális elveket és követelményeket, így meggyőződésünk szerint ezeknek a társaságoknak a vonatkozásában az Alaptörvényben, valamint az Nvtv.-ben foglalt előírásoknak kell érvényesülniük.

5.2.4. A POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV KAPCSOLÓDÓ ALAPELVEI

Az általunk vizsgált szervezetekre, gazdasági társaságokról lévén szó, a Ptk. rendelkezései is irányadóak, hiszen a polgári jogi kodifikáció eredményeként a társasági jogi szabályanyag a magánjogi kódex Harmadik Könyvében került elhelyezésre. A Bevezető Rendelkezésekben foglalt alapelvek a törvény egészére, így a jogi személyekre is irányadók, az Első Könyvben

¹⁹² A vállalati döntésű decentralizált privatizáció (az ún. „spontán privatizáció”) részletes kifejtéséhez lásd: SÁRKÖZY 2009. 35–67. o.

¹⁹³ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

foglalt rendelkezések közül - témánk szempontjából - a jóhiszeműség és tisztesség elve,¹⁹⁴ az elvárható magatartás elve,¹⁹⁵ valamint a joggal való visszaélés tilalma¹⁹⁶ tekinthető relevánsnak. Az említett alapelvek részletesebb kifejtésétől eltekintünk, a rendelkezések ugyanis leginkább jogon kívüli elemekből töltődnek fel,¹⁹⁷ azonban kiemeljük, hogy az alapelveknek valamennyi gazdasági társaság, így a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működése és vagyongazdálkodása során is érvényesülniük kell.

Az előző pontokban vizsgált közjogi normákban foglalt vagyongazdálkodási követelmények így kiegészülnek a magánjog egészét átható alapelvekkel, amelyek bár nem kifejezetten a jogi személyekre és a társaságok vagyongazdálkodására tekintettel kerültek megfogalmazásra, azonban a Ptk. egészét átható alapelvekről lévén szó, az általunk vizsgált társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában sem hagyhatók figyelmen kívül.

Ezzel egyidejűleg hangsúlyozandó azonban az a tény, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok – többek között a tulajdonos személyére, a kezelt vagyon nemzeti vagyon jellegére és az ellátott tevékenységekre tekintettel – a Ptk. által szabályozott, piaci jellegű gazdasági társaságokhoz képest speciális jogi személyeknek tekintendők. Ebből következően meggyőződésünk szerint az előzőekben ismertetett vagyongazdálkodási követelmények közül elsőbbséget élveznek a kifejezetten ezen szervezetek vonatkozásában az Alkotmányban, a nemzeti vagyonról szóló törvényben és az állami vagyonról szóló törvényben megfogalmazott alapelvek és a Ptk. Első Könyvében foglalt, klasszikus magánjogi alapelvek csak másodlagosan, a sajátos követelmények „mögöttes alapelveiként” érvényesülnek abban az esetben, ha az elsődleges alapelvek kiegészítése, pontosítása szükséges és erre a Ptk. alapelvei alkalmasnak mutatkoznak. Ez azt is eredményezi, hogy a speciális vagyongazdálkodási követelmények és a Ptk.-ban rögzített alapelvek hipotetikus ütközése esetében véleményünk szerint az Alaptörvényben, az Nvtv.-ben vagy az Ávtv.-ben rögzített alapelvek primátusa kell, hogy érvényesüljön.

5.3. A VAGYONGAZDÁLKODÁSRA IRÁNYADÓ KÖVETELMÉNYEK ÉRTÉKELÉSE

Az általunk vizsgált jogszabályokban megjelenő, a nemzeti és az állami vagyonnal való gazdálkodásra irányadó követelmények részletes elemzése nélkül, kizárólag a jogszabályok

¹⁹⁴ Ptk. 1:3. §; az elv bővebb kifejtéséhez lásd: NOCHTA 2017. 3–8. o.

¹⁹⁵ Ptk. 1:4. § (1) bek.

¹⁹⁶ Ptk. 1:5. §

¹⁹⁷ VÉKÁS 2014b. 53.o.

szövegére támaszkodva elmondható, hogy az egyes elvek, követelmények tartalmára, érvényesülésükre vagy éppen nem teljesülésükre a törvények nem adnak részletes, de sok esetben még érintőleges magyarázatot, iránymutatást sem,¹⁹⁸ így pontos tartalmuk nehezen meghatározható, ami álláspontunk szerint indokolatlanul relativizálja, és túlzottan a mérlegelés tárgyává teszi a követelményeknek való megfelelést vagy épp ellenkezőleg, az elvekkel ellentétes vagyongazdálkodás meghatározhatóságát.

A kérdés vizsgálata során azonban fontos annak kiemelése, hogy a fentiekben hivatkozott elvek megjelölése mellett mind az Nvtv., mind pedig az Ávtv. számos konkrét, a nemzeti vagyonnal való gazdálkodásra vonatkozó, kógens szabályt tartalmaz, amelynek a tartalma a jogszabályok szövege alapján egyértelműen meghatározható. Ebből következik a vagyongazdálkodásra irányadó elvek és követelmények érvényesülésének az egyes kógens előírásoknak való megfelelésen keresztül történő vizsgálhatósága. Álláspontunk szerint amennyiben a nemzeti vagyonnal való gazdálkodás során érvényesülnek a vizsgált törvények előírásai és más kapcsolódó jogszabályok, így például a számvitelről szóló törvény által rögzített előírások, azzal egyidejűleg a jogszabályok által előírt elvek és követelmények is megvalósulnak. Sőt, meggyőződésünk szerint egy, a vagyongazdálkodást végző által elkövetett csekély jelentőségű normasértés sem jelenti automatikusan azt, hogy a gazdálkodása összességében nem felel meg a törvényekben megfogalmazott elveknek.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában, az elemzett követelmények érvényesülése kapcsán álláspontunk szerint meghatározónak számít az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedés mértéke. Amennyiben a gazdasági társaság egyedüli tagja az állam vagy a helyi önkormányzat, a vagyongazdálkodásra irányadó törvényi előírásoknak maradéktalanul érvényesülniük kell a társaság működése során. Abban az esetben, ha az állam vagy a helyi önkormányzat mellett a gazdasági társaságnak más, nem közhatalmi szereplő tagjai is vannak, meglátásunk szerint a vizsgált követelmények maradéktalan érvényesülése nem várható el az adott szervezet vagyongazdálkodása kapcsán, hiszen a többi tagot nem feltétlenül terhelik többetkövetelmények, amelyeknek eleget kell tenniük.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Az Nvtv.-vel és az Ávtv.-vel szemben például a közbeszerzésekről szóló 2015. évi CXLI. törvény (a továbbiakban: „Kbt.”) nevesít olyan magatartásokat, amelyek a törvény 2. § (1)–(4) bekezdésében foglalt alapelvek, így például a hatékony és felelős gazdálkodás elvét sértik. Lásd: Kbt. 142. § (2) bek.

¹⁹⁹ Gondolunk itt többek között például arra a kérdésre, hogy a nem közhatalmi szereplő társasági részesedésére irányadók-e speciális követelmények, azaz a köztulajdonban álló gazdasági társaság teljes vagyona nemzeti vagyonná transzformálódik-e a többségi állami / helyi önkormányzati tulajdonlás által és célvagyonná alakul át, vagy a közhatalmat nem gyakorló tagok részesedése változatlanul „magánvagyon” marad.

Az államnak, valamint a helyi önkormányzatnak azonban részesedésének mértékétől függetlenül a nemzeti vagyonnal való gazdálkodással szemben támasztott követelmények szerint kell eljárnia, így az említett alapelveknek legalábbis a döntéshozatali folyamat során képviselt álláspont vonatkozásában érvényesülniük kell. Amennyiben az állam vagy a helyi önkormányzat az adott gazdasági társaságban jelentős részesedéssel bír vagy a szavazati jogok meghatározó részét birtokolja, a vagyongazdálkodási alapelvek annak ellenére jelentősen befolyásolják a szervezet gazdálkodását, hogy annak az államon, illetve a helyi önkormányzaton kívül más, adott esetben magánszemély tagjai is vannak.

Indokoltnak tartjuk röviden összegezni az általunk vizsgált jogszabályok és azokban foglalt követelmények egymáshoz való viszonyát is. Meggyőződésünk szerint a jogforrási hierarchia csúcsán elhelyezkedő Alaptörvényben foglalt követelmények azok, amelyek általános jelleggel meghatározzák azokat a legjelentősebb alapelveket, amelyeknek a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során érvényesülniük kell. Az Alaptörvény azonban rögzíti, hogy a nemzeti vagyonnal való felelős gazdálkodás követelményeit sarkalatos törvény (az Nvtv.) határozza meg,²⁰⁰ valamint az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek is törvényben meghatározott módon gazdálkodnak,²⁰¹ álláspontunk szerint az utóbbi szakasz is többek között az Nvtv.-re utal. Azaz maga az Alaptörvény az, ami speciális jogszabályként az Nvtv.-t jelöli meg a vagyongazdálkodás alapelveinek meghatározására. Ennek megfelelően az Nvtv. nevesít olyan követelményeket, amelyeket az alkotmány nem tartalmaz, így például a hatékony, valamint a költségtakarékos gazdálkodás alapelvét, azonban bizonyos követelmények – így például az eredményesség – csak az Alaptörvényben kerül meghatalmazásra, bizonyos követelmények – így például az átláthatóság – pedig mind a két jogszabályban szerepelnek.

Álláspontunk szerint a fentiekből következik, hogy az Alaptörvényben és az Nvtv.-ben foglalt vagyongazdálkodási követelmények között nem állítható fel hierarchia abból a szempontból, hogy mely alapelveknek kell elsődlegesen érvényesülniük, így véleményünk szerint a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás követelményeit az Alaptörvény és az Nvtv. együttesen, egymást kiegészítve tartalmazza. Az Ávtv. – bár évekkal az Alaptörvény és az Nvtv. megszületése előtt hatályba lépett – nem tartalmaz olyan vagyongazdálkodási alapelveket, amelyeket az általunk vizsgált más jogszabályok nem nevesítenek, így nézőpontunk szerint a jogalkotó a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó követelmények meghatározása során tekintettel volt

²⁰⁰ Alaptörvény 38. cikk (1) bek.

²⁰¹ Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

az Ávtv.-re, hiszen a preambulumban szereplő követelmények közül az eredményességet az Alaptörvény, a hatékonyságot és a költségtakarékosságot pedig az Nvtv. tartalmazza, elkerülve ezáltal azt a helyzetet, hogy a nemzeti vagyon egy részét jelentő állami tulajdonra olyan speciális vagyongazdálkodási követelmények legyenek irányadók, amelyeket az Alaptörvény, valamint az Nvtv. nem tartalmaz. Azáltal pedig, hogy az állami vagyon a nemzeti vagyon része, az Alaptörvény és az Nvtv. vagyongazdálkodási követelményei automatikusan irányadók az állami vagyona is, így az Ávtv.-ben nevesített vagyongazdálkodási alapelvek további követelményekkel egészülnek ki. Ugyanez igaz az önkormányzati vagyona is, így bár a Mötv. nem ír elő speciális vagyongazdálkodási követelményeket, az Alaptörvény és az Nvtv. alapelvei a helyi önkormányzatok vagyona – így az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok - vonatkozásában is irányadók.

A Ptk.-ban foglalt alapelvek vizsgálatát az utolsó pontban tartottuk indokoltnak, mivel a magánjogi kódex előírásai valamennyi gazdasági társaság valamennyi tagjára irányadók, ezzel szemben az Alaptörvényben, az Nvtv.-ben és az Ávtv.-ben foglalt követelmények csak az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra, azokon belül is csak az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető társasági részesedésekre vonatkoznak.

5.4. ÖSSZEGZÉS

A fejezetben a vizsgálatunk tárgyát képező törvények szövegére támaszkodva nevesítettük a nemzeti vagyonnal való gazdálkodásra irányadónak tekinthető követelményeket, törekedtünk az egyes alapelvek tartalmának, valamint az eltérő jogszabályokban foglalt követelmények egymással való azonosíthatóságának meghatározására, továbbá szubjektív álláspontokat, észrevételeket is megfogalmaztunk az elemzett jogszabályi rendelkezések kapcsán. Az egyes alapelveket és az azokkal összefüggésben felmerült kérdéseket az állami vagy helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodása vonatkozásában vizsgáltuk. Pontos tartalmi meghatározottság hiányában, valamint az egyes jogszabályok eltérő megfogalmazásai miatt tételesen nem nevesíthetők azok az esetek, amikor a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó törvényi alapelvek teljesülnek vagy éppen csorbulnak.

Álláspontunk szerint azonban amellet, hogy lényeges, orientáló jellegű követelményekről van szó, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során nem csak az egyes alapelveket, hanem a kapcsolódó komplex jogszabályi rendszert kell vizsgálni, és amennyiben a tételes előírások

megvalósulnak, azzal egyidejűleg az alapelvek is érvényesülnek. Így a vagyongazdálkodás vonatkozásában véleményünk szerint elsődlegesen nem azt kell vizsgálni, hogy megvalósul-e például a hatékonyság, avagy az átláthatóság követelménye, sokkal inkább azt, hogy maradéktalanul érvényesülnek-e a törvényekben meghatározott tételes előírások, valamint nem sérülnek-e az egyes normák, és ha a tételesen előírt jogszabályi követelmények teljesülnek, illetve a vagyongazdálkodás során normasértésre sem kerül sor, abban az esetben az alapelvi jellegű követelmények is érvényesültek tekintendők.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok további egyediségét adja, hogy a vizsgált közjogi jogszabályok mögött a Ptk. alapelvei is normaértékűek ezeknek a jogi személyeknek a működésére nézve. Az alapelvek vonatkozásában azonban jelentős különbség, hogy a magánjogi kódexben megfogalmazott követelmények a gazdasági társaságok valamennyi tagja által betartandók, ezzel szemben az Alaptörvényben, az Nvtv.-ben, valamint az Ávtv.-ben foglalt speciális vagyongazdálkodási követelmények csak az államot és a helyi önkormányzatot terhelik.

A fejezetben kifejtett speciális vagyongazdálkodási követelményekre és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok nemzetgazdasági jelentőségére tekintettel feltételezzük, hogy ezen jogi személyek szervezete és egyes vezető pozíciókat betöltő személyek feladatai és felelőssége eltérnek a klasszikus, piaci jellegű gazdasági társaságok szervezetétől és az ezen társaságnál bizonyos tevékenységet – így például ügyvezetést, felügyelőbizottsági tagságot – ellátó személyek feladataitól és felelősségétől. A lenti 7-9. fejezetekben így ennek hipotézisnek a helytállóságát vizsgáljuk, azzal, hogy előtte elemezzük a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó sajátos adatnyilvánossági követelményeket, amelyek szoros kapcsolatban állnak a jelen fejezetben vizsgált transzparencia követelményével, így véleményünk szerint a jelen és a következő fejezet ebből a szempontból egységet képez egymással és a lenti 6. fejezet az egyik vagyongazdálkodási alapelv részletes, az adatnyilvánosság és az üzleti titok védelmére kiterjedő bemutatását tartalmazza.

6. ADATNYILVÁNOSSÁGI SAJÁTOSSÁGOK ÉS JOGVITÁK A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKNÁL

6.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Kiindulópontként rögzítendő, hogy a cégnyilvánosság alapelve²⁰² tekintettel, valamennyi gazdasági társaságot nyilvánosságra hozatali kötelezettség terhel, a cégnyilvántartás adatai bárki által hozzáférhetők,²⁰³ valamint a társaságoknak az éves beszámolóikat és azok mellékleteit is publikálniuk kell.²⁰⁴ A köztulajdonban álló gazdasági társaságokat ennél fokozottabb transzparenciakövetelmények terhelik, ezek közül a következő fejezetben néhány kötelezően nyilvánosságra hozandó adatcsoportot kifejezetten említeni fogunk az ügyvezetés kapcsán. A Taktv.-ben konkrétan meghatározott adathalmazokon túl azonban további, előzetesen meg nem határozható adatok nyilvánosságra hozatalára is kötelezhetők a köztulajdonban álló gazdasági társaságok, amely kötelezettséget alapvetően két fő körülmény alapoz meg: egyrészt az, hogy ezek a szervezetek közpénzeket kezelnek, és azzal gazdálkodnak, másrészt pedig jellemzően közfeladatot látnak el.

Álláspontunk szerint a transzparens működés kiemelt jelentőséggel bír a köztulajdonban álló gazdasági társaságok kapcsán, tekintettel arra, hogy ezek a szervezetek közpénzekkel gazdálkodnak és vagyonuk a nemzeti vagyon része. A közpénzzel gazdálkodás jelentősége, hogy a társaságok vagyónának egyik eredője az egyes állampolgárok által fizetett adó. Ennek megfelelően meggyőződésünk szerint az egyik következménye az az állampolgárok részéről jelentkező jogos elvárás, hogy az általuk fizetett adó útját, felhasználását, hasznosulását le tudják követni, aminek az egyik módja, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok átláthatóan működnek és gazdálkodnak, vagyonmozgásaik és költségeik fokozottan megismerhetővé válnak. Annak érdekében, hogy ennek az átlátható működésnek²⁰⁵ a keretei és tartalma megfelelően megismerhetővé váljék, indokoltnak tartjuk a valamennyi társaságra irányadó nyilvánossági követelmények, így lényegében a cégnyilvánosság alapelve tartalmának a bemutatását. A cégnyilvánosság és adatnyilvánosság kérdéskörével párhuzamban felmerül a

²⁰² Az alapelvről bővebben lásd: PAPP 2019a. 78-80. o.

²⁰³ Ctv. 10. § (2) bek.

²⁰⁴ Ctv. 18-19. §

²⁰⁵ Megjegyezzük, hogy az állami vállalatok átlátható működése Norvégiában is alapvető követelmény, így egyike a Kereskedelmi és Ipari Minisztérium által kidolgozott, az állami vállalatok irányítására vonatkozó alapelvek egyikének. Lásd: CSÁKI-HATALOVICS 2019. 225. o.

társaságok üzleti titkai védelme iránti igényének kérdése és ennek terjedelme is, így röviden az üzleti titkok védelmére irányadó szabályozást is vizsgáljuk. A cégnyilvánosság elve és az üzleti titkok védelmét követően áttérünk a kifejezetten a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat érintő fokozott transzparenciakövetelményekhez fokozottabban kapcsolódó kérdéskörök vizsgálatára, így az adatnyilvánossági kérdések jogszabályi hététerének az ismertetésére és a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóságnak a nemzeti vagyonnal gazdálkodó társaságok adatainak nyilvánosságához kapcsolódó ajánlásainak ismertetésére.

Ahogy a fentiekben említettük, a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat fokozott közzétételi kötelezettség terheli, amely kötelezettségnek az érintett társaságok esetenként nem kívánnak eleget tenni, a nyilvánosságra hozatalt több okból, így például üzleti titkaik védelmére hivatkozással tagadják meg, ekkor az adatigénylések kapcsán peres eljárásra kerül sor.²⁰⁶ A köztulajdonú társaságok által közzéteendő adatokhoz hasonlóan a közzététel megtagadásának okai is szerteágazók és nem sorolhatók fel tételesen. A leggyakrabban hivatkozott megtagadási okok a minősített adatok védelme, az üzleti titok védelme, a döntéselőkészítésre való hivatkozás, a banktitok vagy adótitok, az adat hiányára vagy arra történő hivatkozás, hogy az adott szerv nem minősül adatkezelőnek, számlaszintű elszámolásra kötelezés, büntetőeljárás folyamatban létező történő hivatkozás és a személyes adatok védelmére történő hivatkozás.²⁰⁷

A következőkben áttekintjük a cégnyilvánosság alapelvét, az üzleti titokra irányadó szabályokat és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok fokozott közzétételi kötelezettségét megalapozó jogszabályi rendelkezéseket, a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (a továbbiakban: „NAIH”) ajánlásait a nemzeti vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező, piaci szereplő gazdasági társaságok üzleti adatainak nyilvánosságáról, valamint egyes, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok által teljesíteni megtagadott közérdekű adatigénylések alapján zajlott peres eljárásokban hozott jogerős ítéletek alapján levonható következtetéseket.

²⁰⁶ A közérdekű adatok kiadásával kapcsolatos perek nagyságrendjét és a kérdéskör jelentőségét jelzi, hogy a Kúria elnöke 2017. február 1-jén a közérdekű adatok kiadásával kapcsolatos bírói gyakorlat tárgykörének vizsgálatára joggyakorlat-elemző csoportot hozott része, amely csoport egyaránt elemezte a kérdéskör kapcsán felmerülő eljárási és anyagi jogi kérdéseket. Az elemzés feltárt néhány bizonytalanságot, azonban összességében arra a megállapításra jutott, hogy a vonatkozó bírói gyakorlat egységes, így kollégiumi vélemény, illetve egyéb, a jogegységet biztosító eszköz megalkotása vagy jogalkotás kezdeményezése nem szükséges. Kiemelést érdemel, hogy a joggyakorlat-elemző csoport a jelen disszertáció tárgyánál szélesebb körben vizsgálódott, így nem csak a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában felmerülő közérdekű adatigénylésekhez és az azokból kialakuló jogvitákhoz kapcsolódóan tett megállapításokat. Az összefoglaló vélemény 2018. december 3-án került lezárásra, száma: 2017.EI.II.J.GY.P.3. szám Forrás: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_adatvedelem.pdf (Letöltés ideje: 2019. május 22.)

²⁰⁷ Kúria 2017.EI.II.J.GY.P.3. számú véleménye 15.o.

6.2. CÉGNYILVÁNOSSÁG ALAPELVE

6.2.1. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A történeti áttekintésben a jelen fejezetben a XIX. század közepéig nyúlunk vissza, az azt megelőző időszakot nem vizsgáljuk. A cégjegyzék „ősei” a kereskedőkről szóló 1840. évi XVI. törvénycikk (a jelen fejezetben a továbbiakban: „**Törvénycikk**”) által szabályozott kereskedői könyvek voltak.²⁰⁸ A Törvénycikk 1. §-a kimondta, hogy „[t]örvény előtt rendes kereskedőnek csak az tartatik, ki kereskedési címét (Handlungsfirma) az alább következő szabályok szerint bejegyezteti és kereskedéséről rendes könyveket vezet.”. A vonatkozó jogszabályi rendelkezések által törvényesített és vezetett kereskedési könyvek nem csak az ún. váltótörvénytörvények előtt, hanem minden más bíróság előtt is hitelesnek tekintendők voltak.²⁰⁹

A kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvény (a továbbiakban: „**Kt.**”) Második Czime tartalmazta a kereskedelmi cégjegyzékekre irányadó szabályokat. A Kt. 7. §-a rögzítette, hogy „[a] jelen törvény által előszabott bejegyzésekre a törvénytörvények által kereskedelmi cégjegyzékek vezetendők. E jegyzékek nyilvánosak és mindenki által megtekinthetők. A bejegyzésekről és az ezekhez csatolt mellékletekről másolatok vehetők, s azok hitelesített másolatban mindenkinek kiadandók. A kereskedelmi cégjegyzékek berendezése és mikénti vezetése külön rendelet által fog szabályoztatni.”. Azaz a Kt. 7. §-ának második mondata már rögzítette a cégnyilvánosság alapelvét azzal, hogy kimondta, hogy a cégjegyzékek mindenki számára nyilvánosak, továbbá a cégjegyzékben szereplő bejegyzésekről és azok mellékleteiről bárki számára másolat adható.

A cégjegyzékbe történő bejegyzésekkel kapcsolatos részletszabályokat a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi és az igazságügyi miniszterek 26 922/1875. számú rendelete állapította meg.²¹⁰ A cégjegyzékbe a korabeli kereskedelmi társaságok²¹¹ mellett bejegyzésre kerültek egyéni cégek a kisipar körét meghaladó üzlettel bíró kereskedők és iparosok, valamint egyesületeik is.²¹² A kereskedelmi cégjegyzékbe regisztrált bejegyzéseket főszabály szerint „a földművelési-, ipar- és kereskedelmi ministerium által kiadandó „Központi értesítő”-ben, a Horvát-Szlavonországban történt bejegyzések pedig az ottani hivatalos lapban” kellett

²⁰⁸ BÁNKI-HORVÁTH - BODOR Mária - GÁL - KODAY - RÓZSA - VEZEKÉNYI

²⁰⁹ Törvénycikk 12. §

²¹⁰ BÁNKI-HORVÁTH - BODOR Mária - GÁL - KODAY - RÓZSA - VEZEKÉNYI

²¹¹ A Kt. által szabályozott kereskedelmi társaságok: közkereseti társaság, betéti társaság, részvénytársaság, szövetkezet. A korlátolt felelősségű társaság intézménye a magyar jogba a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról szóló 1930. évi V. törvénycikkkel került bevezetésre, ezt követően ezek a társaságok is bejegyzésre kerültek a cégjegyzékbe.

²¹² HORVÁTH 2015a. 9-11.o.

haladéktalanul közzétenni.²¹³ A közzététellel egyidejűleg a cégre vonatkozó valamennyi korábbi bejegyzés hatályát veszítette.²¹⁴ A cégjegyzékbe tett egyes bejegyzések harmadik személyekkel szemben a közzététellel napján váltak hatályossá, azzal, hogy „[a] megtörtént közzététel nem tudásával senki sem mentheti magát.”²¹⁵ A Kt. az átmeneti rendelkezései között elrendelte új cégjegyzékek létrehozását, egyúttal rögzítette, hogy a korábbi cégjegyzékekbe csak abban az esetben kerülhet sor bejegyzésre, ha az valamely korábbi bejegyzés törlésére vonatkozik.²¹⁶

Már a korabeli gyakorlat is különbséget tett a cégbejegyzés és a változásbejegyzés között akként, hogy a cégbejegyzést ún. első bejegyzési ügyként, a változásbejegyzést pedig ún. pótbjegyzési ügyként kezelték azzal, hogy a székhelyáthelyezés is első bejegyzési ügynek volt tekintendő.²¹⁷ Megjegyezzük, hogy a cégjegyzékbe történő bejegyzés egyes társaságok esetében, így például a részvénytársaságnál konstitutív hatályú,²¹⁸ míg más társaságok, így például a betéti társaság esetében deklaratív hatályú²¹⁹ volt. Tekintettel azonban arra, hogy azoknak a társaságoknak a létrejöttét, amelyeknél a bejelentés deklaratív hatállyal bírt is be kellett jelenteni a cégjegyzékbe, álláspontunk szerint ez a különbségtétel nem csorbította a cégnyilvánosság követelményét, hiszen a cégjegyzékben valamennyi kereskedelmi társaságnak szerepelnie kellett. A különbség sokkal inkább abban állt, hogy egyes kereskedelmi társaságok esetében a jogi személy létrejöttének feltétele volt a közhiteles nyilvántartásba történő bejegyzés, még más entitások már a bejegyzést megelőzően létrejöttek azzal, hogy „létezésüket” az irányadó eljárási szabályoknak megfelelően be kellett jelenteniük az illetékes törvényszéknek. Horváth László tanulmányában kiemeli, hogy a fentiekben is hivatkozottak szerint a cégnyilvánosság követelménye már a Kt. hatálya alatt is érvényesült, ezen a cégeljárás szabályai és alapelvei nagyban hasonlítottak napjaink hatályos rendelkezéseihez. A szerző példaként kiemeli, hogy a cégbírók már a Kt. hatálya alatt is a cégekizárólagosság, cégvalódiság

²¹³ Kt. 8. §

²¹⁴ Kt. 555. §

²¹⁵ Kt. 9. §

²¹⁶ Kt. 550. §

²¹⁷ MÁTÉFFY – BEDE 1947. 17.o.

²¹⁸ A Kt. 149. §-a szerint a részvénytársaság akkor tekinthető megalakultnak, ha többek között „a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezettetett.”

²¹⁹ A Kt. 126. §-a szerint a betéti társaság alakítását az üzlet megkezdésekor be kellett jelenteni az illetékes törvényszéknél „a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetés végett”.

és cégszabatosság elveinek²²⁰ szem előtt tartása alapján végezték el a bejegyzési eljárás során a cégnév vizsgálatát.²²¹

Tanulmányában Horváth László rámutat arra, hogy a papír alapú cégjegyzékek és bírósági iratok tömeges megsemmisülése, valamint a jogi és törvényes képviselők eltűnése vagy akadályozottsága ellenére a második világháborút követően meglehetősen gyorsan helyreállt a cégeljárások menete és 1949-ig a cégekkel kapcsolatos eljárások száma töretlenül emelkedett. Ezen folyamatban jelentős törést a gazdasági társaságok államosítása jelentette, tekintettel arra, hogy a kereskedelmi társaságok állami vállalattá alakítása lényegében megszüntette a magyarországi cégbíráskodást,²²² amely időszaknak a privatizáció és az első társasági törvény²²³ megalkotása és hatályba lépése jelentette a végét.

6.2.2. AZ ELSŐ CÉGTÖRVÉNY

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk az első cégtörvény cégnyilvánosság alapelveihez kapcsolódó legjelentősebb rendelkezéseit azzal, hogy az egymással átfedésben lévő elvek és rendelkezések részletes kifejtésére a hatályos cégtörvény szabályainak elemzése során térünk ki.

1997. december 18-án kihirdetésre került a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV. törvény (a továbbiakban: „**régi Ctv.**”), amely a kihirdetését követő 180. napon lépett hatályba.²²⁴ A régi Ctv. preambuluma rögzítette, hogy „[a] törvény célja, hogy korszerű jogi keretek megteremtésével szabályozza a vállalkozások cégalapításának, nyilvántartásba vételének rendjét és a vállalkozók alkotmányos jogai érdekében, a gazdasági forgalom biztonsága, valamint a hitelezői érdekek védelme céljából biztosítsa a közhiteles cégnyilvántartás adatainak teljes körű nyilvánosságát.”. A régi Ctv. 3. §-ához fűzött miniszteri indokolás kimondta, hogy „[a] cégnyilvántartás alapvető funkciója, hogy a cégek legfontosabb adatai, illetve azok változásai a forgalom biztonsága, a hitelezők védelme érdekében nyilvánosak, bárki számára hozzáférhetőek legyenek.”.

²²⁰ Megjegyezzük, hogy a szerző a névkizárólagosság, névvalódiság és névszabatosság terminusokat használja, mi azonban a terminológiai koherencia biztosítása érdekében az általunk preferált kifejezések alkalmazása mellett döntöttünk.

²²¹ HORVÁTH 2015a. 9-11.o.

²²² HORVÁTH 2015b. 9-12.o.

²²³ 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról

²²⁴ régi Ctv. 59. §

A cégnyilvánosság alapelveinek megvalósulásához az egyik fontos kritérium a cégnyilvántartás közhitelessége.²²⁵ A törvény kimondta, hogy a cégjegyzék fennálló és törölt adatai és a cégiratok teljes körűen nyilvánosak, azok bárki által megtekinthetők és azokról bárki feljegyzést készíthet.²²⁶ A cégbíróságon kérhető cégmásolat, cégkivonat, valamint cégbizonyítvány kiadása, továbbá a létesítő okiratról, illetve annak a változásokkal egységes szerkezetbe foglalt szövegéről, valamint a letétbe helyezett, a számviteli törvény szerinti beszámolóiról is kérhető hiteles másolat.²²⁷

Az Igazságügyi Minisztérium szervezeti keretein belül működő Cégnyilvántartási és Céginformációs Szolgálat (a jelen fejezetben a továbbiakban: „**Szolgálat**”) kérelemre a cégjegyzékekben szereplő fennálló vagy törölt adatokról, valamint a bejegyzési (változásbejegyzési) kérelem számítógépen rögzített, még be nem jegyzett adatairól adott tájékoztatást bárki számára. A Szolgálat továbbá tájékoztatást, illetve másolatot adott a cégek által az akkori számviteli törvény²²⁸ szabályainak megfelelő, a Szolgálat számára megküldött éves beszámolóiról, továbbá biztosította az ezekben a dokumentumokban történő betekintést is mindenki számára.²²⁹

A cégjegyzék adatainak és az azokban bekövetkezett változásoknak a közzétételére a Céglétesítési Rendeletben került sor.²³⁰ A Céglétesítési Rendeletben megjelenő közlemények közzétételéről és költségtérítéséről szóló szabályokat a 9/1998. (V. 23.) IM rendelet tartalmazta. A hatályos Ctv.-vel ellentétben a régi Ctv. még nem határozta meg a Céglétesítési fogalmát, így annak definícióját a következő alpontban ismertetjük.

6.2.3. A 2006. ÉVI V. TÖRVÉNY

6.2.3.1. A Ctv. hatályba lépése és a törvény célja

2006. január 4. napján került kihirdetésre és 2006. július 1. napján lépett hatályba a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény. A Ctv.-hez fűzött miniszteri indoklás a cégeljárás újraszabályozásának indokai között kiemeli

²²⁵ PAPP 2019a. 78-80. o.; BDT2010. 2341.: A cégnyilvántartás vezetésével kapcsolatos nemperes eljárásban alapvető szempont a közhitelesség megőrzése. Ezért a Ctv. kifejezett rendelkezésének hiányában is szükséges, hogy a bejegyzendő adatokat alátámasztó okiratok legalább a teljes bizonyító erejű magánokirat követelményeinek megfeleljenek.

²²⁶ régi Ctv. 3. § (2) bek.

²²⁷ régi Ctv. 3. § (3)-(4) bek.

²²⁸ 1991. évi XVIII. törvény a számvitelről

²²⁹ régi Ctv. 4. §

²³⁰ régi Ctv. 7. § (1) bek.

a társasági jogi anyagi szabályok megújulását,²³¹ valamint a modern technika vívmányaihoz történő alkalmazkodás szükségességét.

A Ctv. preambuluma kimondja, hogy „[a] törvény célja, hogy korszerű jogi keretek megteremtésével, az Európai Unió szabályozásával összhangban állapítsa meg a vállalkozások cégalapításának, nyilvántartásba vételének rendjét, és a vállalkozók alkotmányos jogai érdekében, a gazdasági forgalom biztonsága, valamint a hitelezői érdekek vagy más közérdek védelme céljából biztosítsa a közhiteles cégnyilvántartás adatainak teljes körű nyilvánosságát, közvetlenül vagy elektronikus úton.”.

6.2.3.2. Céglőny, Céginformációs Szolgálat, cégiratok megtekintése

Ctv. 11. §-a rögzíti, hogy „[a] cégnyilvánosságot a cégbíróság, a céginformációs szolgálat, valamint a Céglőnyben történő közzététel biztosítja.”. „A Céglőny az igazságügyért felelős miniszter által vezetett minisztérium hivatalos lapja, amelynek elektronikus formában történő közzétételére az erre a célra fenntartott honlapon kerül sor, biztosítva a Céglőny egyes lapszámaiba való ingyenes betekintés és a lapszámok ingyenes letöltésének lehetőségét.”²³² A cégjegyzékbe bejegyzett adatokat és azok változásait tartalmazó végzéseket a cégbíróság – főszabály szerint költségtérítés ellenében²³³ – a Céglőnyben hozza nyilvánosságra, felsorolva egyúttal a végzés meghozatalának alapjául szolgáló okiratokat is.²³⁴

A cégnyilvánosságot biztosítja továbbá az Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat (a továbbiakban: „**Céginformációs Szolgálat**”) is, amely köteles az elektronikusan vezetett cégjegyzék és elektronikus cégiratok megismerését biztosítani mindenki számára.²³⁵ A cégiratok a cégjegyzék, a cégjegyzékben szereplő adat igazolására szolgáló mellékletek, továbbá az egyéb olyan okiratok, amelyeknek benyújtására a céget - közérdekből, illetve a forgalom biztonsága, valamint a hitelezői érdekek védelme céljából törvény kötelezi.²³⁶ A cégnyilvántartás vezetésével kapcsolatos nempéres eljárásban alapvető szempont a közhitelesség megőrzése. Ezért a Ctv. kifejezett rendelkezésének hiányában is

²³¹ A fentiekben hivatkozott első társasági törvényt (1988. évi VI. törvény) követően a társasági jog anyagi szabályait a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. törvény, majd azt követően – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépéséig - a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény tartalmazta.

²³² Ctv. 20. § (1) bek.; a Céglőny egyes lapszámai mindenki számára ingyenes elérhetők a <http://www.ceglony.hu/> honlapon.

²³³ A közzétételért fizetendő költségtérítés mértékét a Céglőnyben megjelenő közlemények közzétételéről és költségtérítéséről szóló 22/2006. (V. 18.) IM rendelet tartalmazza.

²³⁴ Ctv. 20. § (2) bek.

²³⁵ BÁNKI-HORVÁTH - BODOR - GÁL - KODAY - RÓZSA - VEZEKÉNYI

²³⁶ Ctv. 10. § (1) bek.

szükséges, hogy a bejegyzendő adatokat alátámasztó okiratok legalább a teljes bizonyító erejű magánokirat követelményeinek megfeleljenek.²³⁷

A Céginformációs Szolgálat előnye az elektronikus ügyintézés nyújtotta kényelmi szempontokon túl az, hogy a cégbíróságok csak az illetékességi területükök lévő cégek vonatkozásában tudnak adatokat és információt szolgáltatni, a Céginformációs Szolgálat azonban a számítógépes hálózatra tekintettel egész Magyarország területére vonatkozóan biztosít információt a cégnyilvántartásba bejegyzett cégekről. A Céginformációs Szolgálat a cégjegyzékben szereplő fennálló vagy törölt adatok, valamint a bejegyzési (változásbejegyzési) kérelem elektronikusan rögzített, még be nem jegyzett adatainak a megismerését betekintéssel bárki számára ingyenesen és korlátozásmentesen biztosítja.²³⁸ A Céginformációs Szolgálat továbbá tájékoztatást ad az elektronikusan benyújtott vagy elektronikus formába átalakított cégiratokról és a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény szerinti beszámolókról, továbbá biztosítja az ezekben a cégiratokba és beszámolóba történő ingyenes betekintést a Céginformációs Szolgálat helyiségében.²³⁹

A cégjegyzék fennálló és törölt adatai és a cégiratok teljeskörűen nyilvánosak.²⁴⁰ A benyújtott, de még el nem bírált bejegyzési kérelem és annak mellékletei az adóregisztrációs eljárás eredményes lefolytatását követően szintén teljeskörűen nyilvánosak azzal, hogy a cégnyilvántartásnak utalnia kell a bejegyzési vagy változásbejegyzési eljárás folyamatban léteire. A törvényességi felügyeleti eljárás iratai a Ctv. rendelkezései szerint nyilvánosak.²⁴¹ A vezető tisztségviselő és a tag eltiltásának hatálya alatt teljeskörűen nyilvánosak a Ctv. vonatkozó szakaszai²⁴² alapján bejegyzett adatok.²⁴³

A cégbíróságon a cégiratokat bárki ingyenesen megtekintheti, és azokról feljegyzést készíthet. A cégjegyzék adatairól cégmásolat, cégkivonat vagy cégbizonyítvány kiadása kérhető.²⁴⁴ A cégnyilvántartásban szereplő elektronikus okiratokról a cégbíróságtól vagy a Céginformációs

²³⁷ BDT2010. 2341.

²³⁸ Ctv. 15. § (1) bek.

²³⁹ Ctv. 13. § (2) bek.

²⁴⁰ A 1350/B/2009. AB határozat rögzíti, hogy „[a] közhiteles cégnyilvántartásban szereplő - akár személyes - adatok köre és az adatok hozzáférhetőségének a jelentősége tagadhatatlan a gazdasági társaságok átláthatósága, a forgalom biztonsága és a hitelezői érdekek, illetve az adott céggel jogviszonyokat létesítők érdekeinek a védelme szempontjából. A gazdasági jogban megjelenő forgalombiztonság és hitelezővédelem követelményének alaptörvényi foglalatára a jogbiztonság [ld. 935/B/1997. AB határozat, ABH 1998, 765, 773.; megerősítve: 3/2006. (II. 8.) AB határozat, ABH 2006, 65, 94.] és a tulajdonvédelem.”

²⁴¹ Ctv. 10. § (2) bek.

²⁴² Ctv. 9/B-9/E. §§

²⁴³ Ctv. 10.§ (3) bek.

²⁴⁴ Ctv. 12. § (1) bek.

Szolgálattól – illeték, illetve költségtérítés ellenében – hiteles vagy nem hiteles papíralapú másolat kérhető.²⁴⁵

6.2.3.3. A cégnyilvántartás közhitelessége

Ahogy az a fentiekben már említettük, a cégnyilvánosság alapelve érvényesülésének egyik fontos biztosítója a cégnyilvántartás közhitelessége. A cégnyilvántartás vezetésével kapcsolatos nemperes eljárásban alapvető szempont a közhitelesség megőrzése. Ezért a Ctv. kifejezett rendelkezésének hiányában is szükséges, hogy a bejegyzendő adatokat alátámasztó okiratok legalább a teljes bizonyító erejű magánokirat követelményeinek megfeleljenek.²⁴⁶

A közhitelesség következménye az, hogy az ellenkező bizonyításig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a cégnyilvántartásban szereplő adatban bízva, ellenérték fejében jogot szerez. A cégnyilvántartás közhitelessége a gazdasági élet minden szereplőjének fontos érdeke. A cégeljárás szereplőinek, a bejegyzést kérőnek, a jogi képviselőnek és a cégbíróságnak mindent meg kell tennie a közhitelesség megőrzése érdekében azért, hogy a cégnyilvántartásban csak valós adatok szerepeljenek. A cégbíróságnak a bejegyzési eljárás során mindvégig a közhitelesség elvét szem előtt tartva kell eljárnia.²⁴⁷

Az Alkotmánybíróság határozatában rögzítette, hogy a cégnyilvántartás közhitelessége megkívánja, hogy a cég valós működési adatai és a cégjegyzék, valamint a cégnyilvántartás adatai ne térjenek el egymástól.²⁴⁸ A cégnyilvántartás közhitelessége azt is jelenti, hogy sem a cég, sem annak képviselője nem hivatkozhat arra, hogy a közhiteles nyilvántartásba a kérelmére bejegyzett adatok nem valósak.²⁴⁹ A Ctv. 22. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „[a] cégnyilvántartás hitelesen tanúsítja a benne feltüntetett adatok, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását, illetve azok változásait.²⁵⁰ Ellenkező bizonyításig vélelmezni kell annak jóhiszeműségét, aki a

²⁴⁵ Ctv. 16. § (1) bek.

²⁴⁶ BDT2010. 2341.

²⁴⁷ Pécsi Ítéltábla Cgf.V.30.434/2003.

²⁴⁸ 33/B/2007. AB határozat

²⁴⁹ Debreceni Ítéltábla Cgf.III.30.216/2009/2.

²⁵⁰ Megjegyezzük, hogy erre a szabályra tekintettel, bizonyos jogügyletek vonatkozásában jelentős mértékben elkülönül egymástól az adott jogügylet harmadik személyekkel, illetve a társasággal szembeni hatályosulásának időpontja. Példaként említjük, hogy egy kft.-ben fennálló üzletrész átruházása eltérő időpontban hatályosul a szerződő felek között, az érintett gazdasági társasággal szemben, valamint harmadik személyekkel szemben. A felek belső viszonyában elmondható, hogy a szerző fél a kötelmi ügylet (az üzletrész-átruházási szerződés) hatályosulásával megszerzi az üzletrész tulajdonjogát. A Ptk. 3:168. § (2) bek. értelmében az üzletrész jogosultja személyének megváltozását és annak az időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés céljából az üzletrész megszerzője a szerzéstől számított nyolc napon belül köteles bejelenteni a társaságnak. Az EBH2004. 1145. sz. döntés kimondta, hogy „[a]z üzletrész-átruházás folytán bekövetkezett tagváltozás a társasággal szemben akkor hatályos, amikor az üzletrész új tulajdonosa a tulajdonszerzést az 1997. évi CXIV. törvényben írt módon a társaságnak bejelenti. Ettől az időponttól kezdődően az üzletrész új tulajdonosa gyakorolhatja a tagokat megillető jogokat mindaddig, amíg a bíróság a tulajdonszerzés jogellenességét meg nem állapítja, és tagváltozás bejegyzésére irányuló kérelmet érdemi okból el nem utasítja.” Ahogy azonban az a Ctv. hivatkozott

cégnyilvántartásban szereplő, illetve a Céglőzönyben közzétett adatban bízva, ellenérték fejében szerez jogot.”. Erre példaként említjük azt az esetet, amikor egy személy a cégnyilvántartásba az egyszemélyes kft. tagjaként bejegyzett személlyel üzletrész-átruházási szerződést köt azzal a céllal, hogy az üzletrész ellenérték fejében történő megszerzésével a gazdasági társaság tagjává váljon. A vevő azonban nem bír tudomással arról, hogy a tag az üzletrészt már elidegenítette egy másik személy számára, mivel a tagváltás még nem került átvezetésre a cégnyilvántartásban, sőt, az is előfordulhat, hogy még a változásbejegyzési kérelmet sem nyújtották be a cégbírósághoz. Ebben az esetben az üzletrész vételárát megfizető, második vevője álláspontunk szerint jóhiszemű szerzőnek minősül, hiszen a cégnyilvántartás adataiban bízva kötötte meg a társaság tagjával az üzletrész-átruházási szerződést.²⁵¹

Jóhiszemű személlyel szemben a cég nem hivatkozhat arra, hogy az általa bejelentett és a cégjegyzékben feltüntetett adat nem felel meg a valóságnak.²⁵² Így a cég jóhiszemű harmadik személlyel szemben nem hivatkozhat arra, hogy a cégjegyzékbe bejegyzett ügyvezető álképviselőként járt el, mert a képviseleti joga korábban megszűnt. A bejegyzett ügyvezető által átvett kölcsönösszeget vissza kell fizetni.²⁵³ Főszabály szerint a cég a cégjegyzékbe bejegyzett adata - és az annak igazolására szolgáló okiratra - harmadik személlyel szemben csak annak a Céglőzönyben történő közzétételét követően hivatkozhat, ez alól a szabály alól kivételt jelent az az eset, ha a cég bizonyítja, hogy a harmadik személy az adatot már korábban ismerte.²⁵⁴ Ha a cégjegyzékbe bejegyzett és a Céglőzönyben közzétett adat egymástól eltér, harmadik

rendelkezéseiből kiolvasható, harmadik személyekkel szemben az üzletrész tulajdonjogának átruházása következtében bekövetkezett tagváltás a cégnyilvántartásban történő átvezetéstől és a változás Céglőzönyben történő közzétételétől hatályos. Így az üzletrész megszerzésének társasággal szembeni és harmadik személyekkel szembeni hatályosulásának időpontja is elkülönül egymástól azzal, hogy az ügyvezető a tagváltást a tagjegyzéken jellemzően az üzletrész új tag általi megszerzésének időpontjával (azaz a kötelmi ügylet hatályosulásának az időpontjával) vezeti át. Továbbá kiemelendő, hogy bár a cégbíróság a tagváltást annak bejegyzésével ismeri el jogszerűnek, „hatályaként tipikusan a szerződéskötés dátumát tünteti fel, tehát nem azt, amikor a tag a társasággal szemben taggá vált, hanem amikor az üzletrész átruházása kötelmi jogilag hatályossá vált.”. [EBH2004. 1145.] További példaként említhető az új vezető tisztségviselő kinevezése is, mivel a vezető tisztségviselői jogviszony a Ptk. 3:21. § (3) bekezdése alapján a kinevezett vezető tisztségviselő elfogadó nyilatkozatával jön létre és ettől kezdve a vezető tisztségviselő jogosult a társaság képviseletére és a nevében nyilatkozattételre akkor is, ha a cégjegyzékbe még nem jegyezték be. [BDT2013. 2847.] Ennek megfelelően az ügyvezető személyének a változásához kapcsolódó változásbejegyzési kérelem benyújtásához az ügyvédi meghatalmazást már a gazdasági társaság új ügyvezetője írja alá a változással érintett társaság nevében. Harmadik személyekkel szemben azonban az ügyvezető személyében bekövetkezett változás csak a Céglőzönyben történő közzététellel válik hatályossá, lásd: EBH2002. 780.: Az ügyvezető személyében bekövetkezett változás befelé a társaság vonatkozásában, a társaság és a tagok viszonyában, valamint a cégbíróság irányába azonnal hatályos. Harmadik személyek vonatkozásában pedig az új ügyvezető bejegyzésének közzétételét követően, de visszamenőleges hatállyal.

²⁵¹ A cégjegyzék adataiban bízva szerző személy jóhiszeműségének kérdésköre kapcsán lásd többek között: KISFALUDI 2003. 3-15. o.

²⁵² Ctv. 22. § (2) bek.

²⁵³ BDT2014. 3102.

²⁵⁴ Ctv. 22. § (3) bek.

személy hivatkozhat a Céglőnyben nyilvánosságra hozott adatra, kivéve, ha a cég bizonyítja, hogy a harmadik személy a cégjegyzékbe bejegyzett, a közzétett adattól eltérő adatot ismerte.²⁵⁵

Fontos azonban kiemelni, hogy a cégnyilvántartás közhitelessége nem abszolút és korlátlan, a közhiteles cégnyilvántartással szemben van helye bizonyításnak. A közhitelesség azt jelenti, az ellenkező bizonyításáig mindenki köteles az abban feltüntetett adatokat hitelesnek, illetve a valósággal egyezőnek elfogadni. Ugyanakkor ez nem jelenti egyben azt, hogy a bejegyzés valótlanúsága ne lenne bizonyítható.²⁵⁶ A Kúria precedensképes határozata²⁵⁷ rögzítette a kapcsolódó bírósági joggyakorlat áttekintését követően, hogy a szabályozás alapján lehetőség van a cégnyilvántartásban szereplő adatok megdöntésére.²⁵⁸

6.2.4. ÖSSZEFOGLALÁS

A fentieket összefoglalva elmondhatjuk, hogy a cégnyilvánosság elve kiemelt jelentőséggel bír mind a gazdasági élet és a forgalom biztonsága, mind pedig a hitelezők védelme kapcsán. A cégnyilvántartás közhitelesen tanúsítja a benne feltüntetett adatok, továbbá a bejegyzett jogok és tények fennállását, illetve azok változásait. A cégnyilvántartás adatai teljeskörűen

²⁵⁵ Ctv. 22. § (4) bek.

²⁵⁶ BH2014. 254.

²⁵⁷ A precedensképes határozatok az ún. korlátozott precedensrendszer bevezetésével kapcsolódnak össze. Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. tv. 185. §-a akként módosította a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvénynek a bírósági ítéletek indokolásáról szóló rendelkezését, hogy az indokolásnak tartalmaznia kell azokat az okokat is, amelyek miatt a bíróság jogkérdésben eltért a Kúriának a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától, vagy az arra irányuló indítványt elutasította. A törvény továbbá bevezette az ún. jogegységi panasz intézményét is, amelynek részletes szabályai a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény tartalmazza. A 2019. évi CXXVII. tv.-ként elfogadott és hatályba lépett jogszabály T/8016. számú törvényjavaslatához fűzött indokolás szerint „[a] korlátozott precedens-rendszer, amely eredetileg az angolszász jogban jelent meg, de egyre jobban áthatja a kontinentális jogrendszereket is, a jogegység biztosításának alkotmányos, gyors és hatékony eszköze. A javaslat értelmében a bíróságok kötelesek a Kúria jogértelmezését követni.” A javaslat indokolása rögzítette továbbá, hogy „[a] külföldi és hazai szakirodalom irányadó álláspontja szerint a precedensbíráskodás stabilitást, kiszámíthatóságot és a jog egységét biztosítja, és ezáltal az önkényes (az egyedi esetről egyedi esetre történő) döntéshozatal lehetőségét csökkenti, mivel igazolási kötelezettséget ró a bíróságra. Az igazolási kötelezettség miatt a bíróságnak számot kell vetnie a korábbi gyakorlatában kialakított szabályokkal, és meg kell indokolnia, ha nem, vagy eltérő módon alkalmazza azokat (horizontális hatás). A korábbi határozatok kötőerejéről való döntés során számos, sok esetben egymással versengő megfontolás között kell dönteni, és figyelembe kell venni azokat az eltérő jogi és tényleges (de facto) körülményeket, amelyek az egyes esetek kontextusával változnak. A korábbi döntésektől tehát indokolt esetben, racionális érveléssel – különleges igazolással, megfelelő mérlegeléssel – el lehet térni, és így a régebbi jogtételek megújíthatók: a nyílt felülbírálat esetén a bíróság kifejezésre juttatja, hogy a korábbi döntésében megfogalmazott szabályt a döntés meghozatalától nem alkalmazza; a hallgatólagos felülbírálat esetében pedig a korábbi szabályt direkt konfrontáció nélkül rontja le.” A korlátozott precedensrendszer részletes vizsgálatától és értékelésétől a jelen értekezésben eltekintünk azzal, hogy jelezzük, hogy annak egyes aspektusait a fenti 19. sz. lábjegyzetben is vizsgáltuk, azt azonban kiemeljük, hogy a kérdéskörrel kapcsolatban jelentős tudományos és szakmai diskurzus indult és a témához kapcsolódóan több tanulmány is született, lásd többek között: OSZTOVITS 2020. 72-80.o.; VARGA Zs. 2020. 81-87.o.

²⁵⁸ Kúria Kfv.35082/2018/4.

nyilvánosak, azokba bárki betekinhet. A cégnyilvánosság alapelve azonban nem korlátlan, nem jelenti azt, hogy valamennyi, az adott gazdasági társasághoz kapcsolódó adatnak és információnak teljes körűen nyilvánosnak kell lennie, csupán azokra az adatokra és dokumentumokra terjed ki, amelyek a cégnyilvántartás részét képezik. A nyilvánosság szempontjából ki kell emelnünk továbbá, hogy a gazdasági társaságoknak a számviteli törvény szerinti éves beszámolóikat is meg kell küldeniük a Céginformációs Szolgálat részére, amely gondoskodik azok közzétételéről. Ezek az éves beszámolók szintén bárki számára nyilvánosan hozzáférhetőek.²⁵⁹

Egyidejűleg fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok által nyilvánosságra hozandó adatok köre bővebb, a Taktv. más gazdasági társaságokhoz képest széleskörűbb adatnyilvánossági követelményeket ír elő ezen szervezetek számára, amelyet a disszertáció Taktv. rendelkezéseit vizsgáló fejezetében bővebben is kifejtünk. Tekintettel arra, hogy ezt a kötelezettséget nem a Ctv., hanem egy másik jogszabály írja elő a köztulajdonban álló gazdasági társaságok számára, álláspontunk szerint ez a többlet-adatszolgáltatási kötelezettség nem része a cégnyilvánosság alapelveinek, hanem egy attól eltérő, speciális rendelkezés. Ennek az oka kettős. Egyrészt a Ctv. által rögzített cégnyilvánossági alapelv valamennyi, a Ctv. hatálya alá tartozó szervezetre kiterjed, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok adatszolgáltatási kötelezettsége azonban csak ezeknek a jogalanyoknak a viszonylatában áll fenn, így a rendelkezések egymással generális-speciális viszonyban vannak. A cégnyilvánosság alapelve kiterjed a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra, azonban a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátos adatszolgáltatási kötelezettségei nem terjednek ki valamennyi, a Ctv. hatálya alá tartozó cégre. Ezzel egyidejűleg megjegyezzük, hogy vannak a cégnyilvántartásnak különleges, csak az állami tulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában értelmezhető tartalmi elemei, így például az, hogy amennyiben az adott gazdasági társaságban a Magyar Állam tagként vesz részt, a Magyar Állam nevében eljáró tulajdonosi joggyakorlót és annak adatait – így elnevezését és székhelyét – a cégbejegyzési kérelem, illetve a változásbejegyzési kérelem formanyomtatványában rögzíteni kell és ezeket az adatokat a cégnyilvántartás is tartalmazza.²⁶⁰

A második ok arra vonatkozóan, hogy miért tartjuk a Taktv. által előírt többlet-adatszolgáltatási kötelezettséget a cégnyilvántartás alapelvein kívül eső, speciális kötelezettségnek az az, hogy a

²⁵⁹ Az egyes gazdasági társaságok letétbe helyezett és közzétett éves beszámolóit és az azokhoz kapcsolódó dokumentumok bárki számára elérhetőek a <https://e-beszamolo.im.gov.hu/> honlapon.

²⁶⁰ Ctv. 25. § (1) bek. u) pont

Taktv. által előírt adatszolgáltatási kötelezettségének a köztulajdonban álló gazdasági társaság nem feltétlenül a cégbíróság és a Céginformációs Szolgálat közreműködésével tesz eleget, továbbá ezek az adatok nem jelennek meg a cégnyilvántartásban sem. Így például a vezető tisztségviselők, a felügyelőbizottsági tagok, a vezető állású munkavállalók, valamint az önállóan cégjegyzésre vagy a bankszámla feletti rendelkezésre jogosult munkavállalók javadalmazásának a mértékét²⁶¹ jellemzően az adott társaság honlapja tartalmazza.

6.3. AZ ÜZLETI TITOK FOGALMA ÉS HAZAI SZABÁLYOZÁSA

6.3.1. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELME NEK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE ÉS A RÉGI PTK. IRÁNYADÓ SZABÁLYAI

Az előző alfejezetben bemutatottak szerint a cégnyilvánosság alapelve nem korlátlan, az csak a gazdasági társaságok bizonyos adatainak nyilvános elérhetőségére terjed ki. Ezzel egyidejűleg a gazdasági társaságok működésére, gazdálkodására, egzisztálásra vonatkozó információk és adatok jelentős része üzleti titoknak minősül, amelyet széles körű védelem illet meg. Az üzleti titok védelme minden olyan vállalkozás érdeke, mely piaci pozíciója megőrzéséhez vagy javításához, gazdasági stabilitásának kialakításához vagy megtartásához információkat, technológiát, tudást, egyéb speciális ismereteket használ fel.²⁶²

Az üzleti titok védelme kapcsán előjáróban rögzítendő, hogy a védelem egy komplex, több jogágban megjelenő védelemként realizálódik, hiszen mind a versenyjog,²⁶³ mind a büntetőjog,²⁶⁴ mind pedig a polgári jog védelemben részesíti az üzleti titkokat, pontosabban szankcionálja az üzleti titkok jogosulatlan megszerzését, továbbá más jogágakban is megjelenik az üzleti titok megóvására irányuló kötelezettség, így például a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény a munkavállaló kötelezettségévé teszi a munkája során a tudomására jutott üzleti titkok megőrzését.²⁶⁵

A jelen disszertáció témájára tekintettel a fejezetben csak a polgári jogi szabályokat tekintjük át az üzleti titok védelme kapcsán azzal, hogy rögzítjük, hogy Magyarországon az üzleti titok védelmére vonatkozó jogszabályi előírás elsőként a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikkben (a jelen fejezetben a továbbiakban: „**Tv. törvénycikk**”) jelent meg. A Tv.

²⁶¹ A kapcsolódó nyilvánosságra hozatali kötelezettséget a Taktv. 2. § (1) bekezdése írja elő.

²⁶² MÁRTON 2016. 48-55. o.

²⁶³ A versenyjogi aspektusok, valamint az üzleti titok védelmének szükségességét megalapozó egyes elméletek bemutatásához lásd többek között: NAGY 2008. 553-561. o.

²⁶⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 418. §

²⁶⁵ 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről 8. § (4) bek.

törvénycikk 15. §-a tartalmazta az üzleti vagy üzemi titok elárulásra vagy jogosulatlan felhasználására irányadó rendelkezéseket. A Tv. törvénycikk rögzítette, hogy „[v]erseny céljára senkinek sem szabad a neki elárult vagy a törvénybe vagy a jó erkölcsbe ütköző bármely más módon tudomására jutott üzleti vagy üzemi (eljárási, gyártási) titkot a maga vagy más javára felhasználni.” A jogszabály tartalmazott továbbá egyfajta know-how, illetve szellemi tulajdon védelmet is azzal, hogy kimondta, hogy „[a]nnak, akire az üzleti érintkezésben műszaki jellegű mintát vagy utasítást, így különösen rajzot, modellt, szabást vagy vényt bíztak, nem szabad azt verseny céljára sem a maga, sem más javára felhasználni.” A Tv. törvénycikk 15. §-a titokvédelmi kötelezettséget írt elő az alkalmazottak számára is.

A Tv. törvénycikk hivatkozott szabályait áttekintve megállapítható, hogy hazánkban az üzleti titok védelme elsőként a versenyjog területén jelent meg²⁶⁶ és a titokvédelem a tisztességtelen verseny megelőzését, illetve megakadályozását volt hivatott szolgálni. Kiemelendő, hogy a törvénycikk az üzleti titok védelmére irányuló kötelezettség előírásán túl az ezen kötelezettség megszegése esetén alkalmazandó szankciókat is rögzítette, a következők szerint: „[a]ki másnak olyan üzleti vagy üzemi (gyártási) titkát, melyet neki elárultak vagy amelyet törvénybe vagy a jó erkölcsbe ütköző módon tudott meg, a maga vagy más javára felhasználja, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, - vétséget követ el és három évig terjedhető fogházzal és ötszázezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.”²⁶⁷ Az idézettel azonosan szankcionálta a jogszabály a titokvédelmi kötelezettségét megszegő alkalmazottat, valamint a műszaki jellegű mintát vagy utasítást verseny céljára maga vagy más javára felhasználó személyt is. Az üzleti titok védelmének versenyjogi vetületeit a továbbiakban nem boncolgatjuk, azonban megjegyezzük, hogy nem csak az 1923. évi V. törvénycikk, hanem további jogszabályok, így például a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról szóló 1984. évi IV. törvény is rendelkezett az üzleti titok védelméről.²⁶⁸ Ezen jogszabály azért is jelentős, mert ugyan csak a saját alkalmazási körében, de kezdetlegesen meghatározta az üzleti titok fogalmát,²⁶⁹ ami az ezidőben hatályos Polgári Törvénykönyvben – az alábbiakban ismertetettek szerint - még nem történt meg.

²⁶⁶ BARTA – VÁGNER 2019. 10.o.

²⁶⁷ 1923. évi V. törvénycikk 21. §

²⁶⁸ 1984. évi IV. törvény 5-6. §§

²⁶⁹ 1984. évi IV. törvény 5. § (2) bekezdés: „E törvény alkalmazásában üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik.”

Az üzleti titok védelmére irányuló szabályozás a klasszikus magánjogi jogszabályok közé csak jóval később épült be, így elfogadásakor és hatályba lépésekor²⁷⁰ még a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: „**régi Ptk.**”) sem tartalmazott az üzleti titok védelmére vonatkozó rendelkezést. Ilyen szabály a régi Ptk.-ba 1978. március 1-től került be, a törvény 81. §-a rögzítette, hogy „[s]zemélyhez fűződő jogot sért, aki a levéltitkot megsérti, továbbá aki magántitok, üzemi vagy üzleti titok birtokába jut és azt jogosulatlanul nyilvánosságra hozza,²⁷¹ vagy azzal egyéb módon visszaél.”. A régi Ptk. így a személyhez fűződő jogok között szabályozta az üzleti titok védelmét is, azzal, hogy a törvény nem határozta meg, hogy mi minősül üzemi vagy üzleti titoknak.

A régi Ptk. tartalmazta a személyhez fűződő jogok megsértésének szankcióit is, amelyek szerint az, aki a személyhez fűződő jogában megsértettek, követelheti: (i) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását; (ii) a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől; (iii) hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak; (iv) a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását; továbbá (v) a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is.²⁷²

Az üzleti titok fogalma csak a 2003. június 9-től hatályos módosítással²⁷³ került be a régi Ptk.-ba.²⁷⁴ Ezt követően a törvény 81. § (2) bekezdése rögzítette, hogy „[ü]zleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.” A módosítás a

²⁷⁰ A régi Ptk. 1959. augusztus 11-én került kihirdetésre és a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1960. évi 11. törvényerejű rendelet 1. §-a szerint 1960. május 1-jén lépett hatályba.

²⁷¹ Nem minősül az üzleti titok nyilvánosságra hozatalának annak a peres eljárásban bizonyítékként való felhasználása. A nyilvánosságra hozatal előre meg nem határozható kör számára való megismerést tesz lehetővé, ehhez képest a peres eljárásban csak meghatározott személyek szereznek tudomást a peranyag tartalmáról. Lásd: BH+2014. 263.

²⁷² régi Ptk. 84. § (1) bek.

²⁷³ A közpénzek felhasználásával, a köztulajdon használatának nyilvánosságával, átláthatóbbá tételével és ellenőrzésének bővítésével összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2003. évi XXIV. törvény 16. §-a iktatta be az üzleti titok fogalmát a régi Ptk.-ba.

²⁷⁴ A konkrét definíció hiányából, az egyes jogágak definíciói közötti különbségekből és az egyes fogalmi elemek kapcsán felmerülő kérdésekből következő értelmezési problémák és bírói jogalkalmazásban felmerülő nehézségek bemutatásához lásd: SZILÁGYI – SZILÁGYI 2004. 666-669.o.

definícióval együtt az üzemi titkot kivette a védelem alól, ezt követően a régi Ptk. csak az üzleti titkot részesítette védelemben.

A régi Ptk. egyidejűleg egy negatív definíciót is rögzített, azaz meghatározta, hogy mi nem minősül üzleti titoknak.²⁷⁵ A disszertáció tárgya szempontjából jelentőséggel bír, hogy a régi Ptk. 81. § (3) bekezdése szerint nem minősült üzleti titoknak többek között az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat sem.²⁷⁶ Megvizsgálva az idézett definíciót, az üzleti titokként történő minősítéshez három konjunktív feltételnek kell teljesülnie: (i) a jogosult gazdasági tevékenységéhez kapcsolódó tény, információ, megoldás vagy adat léte; (ii) amelynek nyilvánosságra hozatala vagy mások általi jogosulatlan megszerzése sértené a titokgazda gazdasági érdekeit azzal, hogy (iii) a titokgazda a titokban tartás érdekében minden szükséges intézkedést megtesz.²⁷⁷ Az említett feltételek alapján megállapítható, hogy az üzleti titoknak minősülő tények, adatok, információk és megoldások meglehetősen széles kört ölelnek fel, így például a BDT2006. 1492. számú eseti döntés alapjául szolgáló tényállás szerint az eljáró bíróság egy energiatartaléktárolóról állapította meg, hogy az üzleti titoknak minősül és így megilleti a kapcsolódó védelem is.

Az üzleti titok a polgári jogi védelem sajátos tárgya, amely általánosságban a gazdasági élet területén felhasználható olyan üzleti, kereskedelmi ismereteket jelenti, amelyek vagyoni értéket is képviselnek. Az adott üzleti titokvédelemnek csak akkor van jelentősége, akkor alkalmazható, ha olyan ismeretekről van szó, ami általánosságban nem ismert, mások számára nem hozzáférhető, azonban nem feltétele, hogy alkotói jellegű megoldásról legyen szó,

²⁷⁵ régi Ptk. 81. § (3) bekezdés: „Nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezményvel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli. A nyilvánosságra hozatal azonban nem eredményezheti az olyan adatokhoz - így különösen a technológiai eljárásokra, a műszaki megoldásokra, a gyártási folyamatokra, a munkaszervezési és logisztikai módszerekre, továbbá a know-how-ra vonatkozó adatokhoz - való hozzáférést, amelyek megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna, feltéve, hogy ez nem akadályozza meg a közérdekből nyilvános adat megismerésének lehetőségét.”

²⁷⁶ A régi Ptk. 81. §-át módosító törvény vonatkozó 16. §-ához fűzött jogalkotói indokolás többek között rögzítette azt is, hogy: „[a] módosítás általános alapelveként mondja ki, hogy a költségvetési pénzek felhasználására, valamint a közvagyonnal való gazdálkodásra vonatkozó adatok nyilvánosságra-hozatalát az üzleti titok védelme nem korlátozhatja.”

²⁷⁷ Ezt támasztotta alá a Legfelsőbb Bíróság is, többek között a következő ítéletében: Ahhoz tehát, hogy valamely adatot, tény ismertetanyagot üzleti titoknak lehessen minősíteni, szükség van egyrészt arra, hogy az illetéktelen személy részéről való információszerzés az érintett pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértse, veszélyeztesse, másrészt azonban arra is, hogy az érdekelt a titokban tartás érdekében mindent megtett. Lásd: BH+2008. 129.

megalapozza az egyszerű szaktudás, korábbi ismeretek adott üzleti tevékenység elősegítése szempontjából történő összessége.²⁷⁸ Az üzleti titok védelmének személyhez fűződő jogként történő szabályozásából²⁷⁹ következett az igényérvényesítés személyhez kötöttsége is, így a magántitokkal, üzemi vagy üzleti titokkal kapcsolatos visszaélés miatt - az objektív és szubjektív szankciók alkalmazása érdekében - csak az léphet fel, aki a titok jogosultja.²⁸⁰

Az üzleti titok védelme kapcsán egyúttal fontos leszögezni, hogy a védelem nem korlátlan és nem terjed ki minden, az adott gazdasági szereplőhöz és az általa végzett tevékenységhez kapcsolódó adatra. Így például az előző alfejezetben bemutatott cégnyilvánosság alapelvehez kapcsolódóan, a cégnyilvántartásban szereplő adatok bárki általi hozzáférhetőségük okán semmiképpen sem minősülhetnek üzleti titoknak, még abban az esetben sem, ha ezekből a nyilvános adatokból valaki következtetéseket, konklúziókat van le vagy a közzétett adatokat összeveti a gazdasági élet egy másik szereplőjének adataival. Ennek megfelelően a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítélete is rögzítette, hogy nem minősül üzleti titok jogosulatlan felhasználásának két cég tevékenységére, vagy bármilyen más jellemzőjére vonatkozó olyan összehasonlító adatok közzétevése, melyek alapjául szolgáló tények a cégbírói nyilvántartás adataiból megismerhetők.²⁸¹ Az ítélet indokolásra rögzítette, hogy „[a] cégbírói nyilvántartás adatai általános jellegű összehasonlítást lehetővé tesznek, azaz a cégek adatai alapján bárki levonhat olyan következtetést, hogy az egyik cég a másiknál "tízszer nagyobb".”.

A gazdasági társaságok adatai vonatkozásában bizonyos további, a cégnyilvántartásban közzé nem tett adatoknak egy adott személyi kör általi megismerése sem vezet az üzleti titok sérelméhez. A társaság tagjainak egyik fontos jogosultsága, hogy a jogi személy vezető tisztségviselőjétől felvilágosítást kérhetnek az adott gazdasági társaságról, továbbá betekinhetnek a gazdasági társaság vonatkozó irataiba és nyilvántartásaiba.²⁸²²⁸³ Az alapvető

²⁷⁸ Fővárosi Ítéltábla Pf.21521/2012/4.

²⁷⁹ Azt, hogy a régi Ptk. egyértelműen a személyhez fűződő jogok közé sorolta az üzleti titkot és annak védelmét is, több bírósági ítélet, így többek között a BDT2012. 2720. sz. döntés is megerősítette, az alábbiak szerint: I. Az üzleti titok nem minősül vagyoni értékű jogosítványnak, nem szellemi tulajdon, hanem a jogosult személyhez fűződő joga. Az üzleti titok nem biztosít kizárólagos vagyoni értékű jogot, hanem csak a titok közzététele, megszerzése és felhasználásának tisztességtelen módjával szemben biztosít védelmet a jogosult személy számára.

²⁸⁰ BH2002. 52.

²⁸¹ BH2003. 189.

²⁸² Ptk. 3:23. § (1) bek., ill. a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 27. § (2)-(3) bekezdések; Megjegyezzük, hogy ez a jogosultság nem korlátlan, így a társaság tagjának iratbetekintési joga nem terjed ki arra, hogy a társaságtól a beszámoló tervezetét alátámasztó okiratok megküldését kérhesse, lásd: BH2004. 371.

²⁸³ A gazdasági társaság vezető tisztségviselői kötelesek a tag kérésére a társaság ügyeiről megfelelő felvilágosítást adni, a társaság üzleti könyveibe és irataiba való betekintést biztosítani - Ilyen kérelemmel a tag időbeli korlátozás nélkül fordulhat az ügyvezetéshez - E jog terjedelmét mindig az adott eset összes körülményeinek vizsgálatával lehet megállapítani - Az iratbetekintési jog kizárása vagy korlátozása miatt a tag a társaság felett törvényességi felügyeletet gyakorló cégbírósághoz fordulhat jogainak biztosítása végett. Ha a társaság ügyvezetése az

tagsági jogokat sérti az a taggyűlési határozat, amely a tagnak egyáltalán nem biztosítja a közvetlen iratbetekintési jogot, azt más, általa kijelölt személy útján, vagy csak annak jelenlétében gyakorolhatja.²⁸⁴ Az iratbetekintési jog tagi jogosultság, versenytársba való tagi részvétel önmagában nem zárja ki az iratbetekintési jog gyakorolhatóságát.²⁸⁵ Ez az iratbetekintés, a felvilágosításkérés olyan alapvető joga a társaság tagjának, melynek érvényesülését a gazdasági társaság ügyvezetésének biztosítania kell, nem igényelheti azonban a tag iratmásolatok készítését, kiadását. Önmagában az üzleti titokra hivatkozással a tag nem zárható el iratbetekintési, felvilágosításkérési joga érvényesítésétől. A tag a tudomására jutott üzleti titkot köteles megőrizni, e kötelezettségének megsértéséből eredő károkért a polgári jog általános szabályai szerint felel.²⁸⁶ Ebben a vonatkozásban Török Tamás is rögzíti, hogy „[a]z iratbetekintés a tag alapvető joga, amelytől a tag önmagában az üzleti titokra hivatkozással nem zárható el. Az üzleti titok védelme, az üzleti titok megtartásának kötelezettsége elsősorban a társaság külső jogviszonyaiban érvényesülő szabály.”²⁸⁷ Tekintettel azonban arra, hogy a tag az iratbetekintési, valamint felvilágosításkérési jogának gyakorlása során olyan adatoknak és információknak is a birtokába jut, amelyek ténylegesen az adott gazdasági társaság üzleti titkának minősülnek, a jogi személy vezető tisztségviselője jogosult ennek a jogosultságnak gyakorlását a tag által írásbeli titoktartási nyilatkozat tételéhez kötni.²⁸⁸ Rendeltetésellenes az iratbetekintési és felvilágosításkérési jog gyakorlása, ha az nem a társaság irányításában, ellenőrzésében való részvételhez szükséges információk megszerzését, hanem az iratok felhasználásával a társaságnak hátrány okozását célozza. Tényekkel és az azokból okszerűen levonható következtetésekkel alá nem támasztható feltételezések azonban nem szolgáltathatnak alapot az iratbetekintés, felvilágosításnyújtás megtagadásához.²⁸⁹

Az előzőekből következően a gazdasági társaság tagja iratbetekintési, illetve felvilágosításkérési jogának gyakorlásával megsértheti a társaság üzleti titkát, ha a megismert információkat külső, harmadik személyek részére átadja és ezzel a szervezet gazdasági, pénzügyi érdekeit veszélyezteti. Üzleti titoksértést értelemszerűen nem csak a természetes

iratbetekintési kérelem teljesítését azért tagadja meg, mert álláspontja szerint az irattanulmányozás a társaság üzleti érdekét vagy üzleti titkát sértene, úgy ez a döntése a társaság szerve által hozott határozatnak minősül, amelynek felülvizsgálatát a Gt. 47. § (1) bekezdése alapján perbíróságtól lehet kérni. Lásd: BH2005. 26.I-II.

²⁸⁴ BH2005. 293.

²⁸⁵ BH+2007. 557.

²⁸⁶ BDT2013. 2896.

²⁸⁷ TÖRÖK 2005. 3-10.o.

²⁸⁸ Ptk. 3:23. § (1) bek.; megjegyezzük, hogy a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 27. § (1) bekezdése és a 38. § (3) bekezdése alapján a gazdasági társaság vezető tisztségviselői és felügyelőbizottsági tagjai kötelesek voltak a szervezet üzleti titkait megőrizni.

²⁸⁹ BDT2013. 2896.

személy tagok, hanem maga a jogi személy is megvalósíthat, így üzleti titkot sértő magatartást valósít meg a betéti társaság, ha az egyik kültagja más munkáltatónál fennálló munkaviszonya útján tudomására jutott tényeket felhasználja.²⁹⁰ Nem állapítható meg az üzleti titok megsértése olyan információk közzététele esetén, amelyek nem tartoznak a Ptk. 81. § (2) bekezdésében meghatározott adatok körébe.²⁹¹ Nem sért üzleti titkot a felszámolási eljárás megindításáról szóló sajtóközlemény sem.²⁹²

Összefoglalva a gazdasági társaságok vonatkozásában elmondható, hogy a cégnyilvántartásban közzétett adatok, valamint a számviteli törvény rendelkezései alapján elkészített éves beszámolóban szereplő adatok semmiképpen sem képezhetik a gazdasági társaság üzleti titkát, hiszen ezen adatok közzététele ezeknek a szervezeteknek a jogszabályok által előírt kötelezettsége. A gazdasági társaság tagjai pedig értelemszerűen még szélesebb körben rendelkeznek és rendelkezhetnek adatokkal az adott társaság működéséről és gazdálkodásáról, mint harmadik személyek, azzal, hogy a tagok által megismert, azonban a szervezet üzleti titkának minősülő adatokat és információkat a tagok kötelesek megőrizni és biztosítani ezen adatoknak a titokban maradását.

Kiemelendő továbbá az üzleti titok régi Ptk. által adott definíciójából, hogy a titokjogosultnak egyfajta aktív védelmi kötelezettsége is van, azaz a jogosultnak a titokban tartás érdekében szükséges intézkedéseket mindenképpen meg kell tennie ahhoz, hogy az üzleti titok mások általi megszerzése esetén eredményesen léphessen fel az üzleti titok megszerzőivel szemben. A régi Ptk. ugyanis az üzleti titoksértés megállapításához kifejezetten megkívánta a jogosult aktív, tevékeny intézkedését az üzleti titokkörbe tartozó információk, adatok titokban tartása érdekében. Ennek hiányában a jogsértés nem állapítható meg.²⁹³ Ha az ötlet megvalósításától, hasznosításától a felek üzleti eredményt remélnek és azt titoktartási kötelezettséggel övezik, az ötlet üzleti titoknak minősül.²⁹⁴ A Ptk. 81. § (2) bekezdése valamely tény, információ, megoldás, vagy adat más részéről történt illetéktelen megszerzését, vagy felhasználását csak akkor tekinti jogellenes magatartásnak, ha a szóban levő adat, tény, információ titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette.²⁹⁵ Nagy Csongor István a kapcsolódó bírósági gyakorlat alapján arra a megállapításra jutott, hogy a titokban tartás

²⁹⁰ BH+2009. 556.

²⁹¹ BH+2013. 277.

²⁹² BH1995. 413.

²⁹³ BH+2014. 296.

²⁹⁴ BDT2012. 2743.II.

²⁹⁵ Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.240/2007.

érdekében szükséges intézkedések megtételének követelményét kielégíti a titoktartási kötelezettség szerződésben történő rögzítése.²⁹⁶

6.3.2. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELME A PTK.-BAN

A régi Ptk. hatályon kívül helyezését követően, 2014. március 15. napjától a Ptk. tartalmazta az üzleti titokra és a know-how-ra vonatkozó polgári jogi szabályokat. A szabályozás újítás volt a régi Ptk. szabályaihoz képest abban, hogy nem csak az üzleti titkot, hanem a know-how-t (védett ismeretet) is részletesebben definiálta, abból a szempontból azonban követte a korábbi Polgári Törvénykönyv szabályozási rendszerét, hogy az üzleti titkok védelmét továbbra is a személyhez fűződő jogok (az új Ptk. terminológiája szerint: személyiségi jogok) körében szabályozta.²⁹⁷

A Ptk. alapján „[ü]zleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek illetéktelenek által történő megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a jogosult jogos pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekét sértené vagy veszélyeztetné, feltéve, hogy a titok megőrzésével kapcsolatban a vele jogszerűen rendelkező jogosultat felróhatóság nem terheli.”. A régi Ptk. definíciójához képest két ponton figyelhető meg változás: egyrészt, a Ptk. hangsúlyozza, hogy az üzleti titok tárgyának nem közismertnek vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhetőnek kell lennie ahhoz, hogy védelemben részesüljön. A másik változás pedig a titokgazda titokvédelmi kötelezettsége kapcsán figyelhető meg, a régi Ptk. azt rögzítette, hogy a titokgazdának a titokban tartás érdekében szükséges intézkedéseket kell megtennie, a Ptk. a titokvédelmi kötelezettséget a titokgazda felróhatóságához kapcsolja, azaz a jogosultnak a titok megőrzése kapcsán úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

Tekintettel arra, hogy az üzleti titok védelme a Ptk.-ban is a személyiségi jogok között került rögzítésre, az üzleti titok megsértése esetén a személyiségi jogok megsértésének szankciói alkalmazandók. Az objektív szankciók egy kivételtől eltekintve lényegében megegyeznek a

²⁹⁶ NAGY 2008. 553-561. o.

²⁹⁷ A joggyakorlatban kérdésként merült fel, hogy a régi Ptk. vagy a Ptk. szabályai alkalmazandók-e az üzleti titok és a know-how vonatkozásában, abban az esetben, ha a védelem még a régi Ptk. hatálya alatt keletkezett, azonban a jogsértés a Ptk. hatályba lépésér követően került sor. A Győri Ítéltábla egy releváns döntése szerint, ha az üzleti titok, know-how a Ptk. hatályba lépését megelőzően keletkezett, akkor a védelem feltételeit illetően a korábbi rendelkezések az irányadók az oltalom megszűnéséig. Az védett jog engedély nélküli hasznosításával kapcsolatos jogsértés jogkövetkezményeire azonban a jogsértés időpontjában hatályos alkalmazandó Ptk. 2:47. §, illetőleg a Ptk. 2:51. § alkalmazandó. Lásd: ÍH2020. 15.

régi Ptk. alapján kérhető objektív szankciókkal, a Ptk. újítása, hogy a jogosult követelheti, hogy a jogsértő vagy jogutódja a jogsértéssel elért vagyoni előnyt engedje át javára a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.²⁹⁸ A szubjektív szankciók kapcsán a jogosult a régi Ptk.-hoz hasonlóan kártérítést követelhet a jogsértőtől azzal, hogy a Ptk. rögzíti, hogy a kártérítés követelésre a jogellenesen okozott – azaz a szerződésszegésen kívül okozott – károkért való felelősség szabályai irányadók. A Ptk. új szubjektív szankcióként vezette a személyiségi jogok megsértése körében a sérelemdíj jogintézményét, amelyet jelentős tudományos szakirodalom dolgoz fel,²⁹⁹ azonban a jogintézmény részletes elemzésétől a jelen fejezet témájára tekintettel eltekintünk.

Annak ellenére, hogy a régi Ptk. még nem tartalmazott konkrét definíciót a know-how-ra, csak annyit rögzített, hogy „[a] személyeket védelem illeti meg a vagyoni értékű gazdasági, műszaki és szervezési ismereteik és tapasztalataik tekintetében is”,³⁰⁰ a tudományos szakirodalom³⁰¹ és a bírói joggyakorlat ennél részletesebben meghatározta annak ismérveit és tartalmát.³⁰² Így többek között a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítélete rögzítette, hogy „[a] know-how vagyoni értékű gazdasági (műszaki, szervezési) ismeret (tapasztalat). Nem elegendő a know-how-ként való minősítéshez a vagyoni érték megállapíthatósága. Egy termékre vonatkozó névötletnek lehet vagyoni értéke, ami polgári jogi jogügylet tárgya is lehet. E vagyoni értéket azonban védelemre jogosult szellemi alkotásnak kell hordoznia. Egyrészt tehát a gazdasági életben hasznosítható javaslat és a gazdasági ismeret nem ugyanazon fogalmakat fedi. Másrészt az ismeretnek (tapasztalatnak) valamilyen megoldásban testet kell öltenie ahhoz, hogy a know-how-t jellemző védelem megillessen. Az ötlet, javaslat - adott esetben egy névnek egy termékkel való párosítása - abban az esetben érne el az "ismeret" illetve a know-how-ra jellemző "megoldás" szintjét, ha a megfelelő kifejtés, indoklás azt megfelelő ismerettartalommal tölti meg, egyben megjelenítené megalkotásának reprodukálható gondolati folyamatát.”³⁰³

²⁹⁸ Ptk. 2:51. § (1) bek. e) pont

²⁹⁹ Lásd többek között: MOLNÁR 2013. 744-748. o.; LÁBADY 2016. szám, 40-45. o.; VÉKÁS 2005. szám, 193-207. o.; PRIBULA 2016. 129-138. o.; PARLAGI 2018. 369-379. o.; SZALMA 2018.; SZABÓ Csilla 2017., BARZÓ 2019b. 133-147. o.; FÉZER 2019. 125-131. o.

³⁰⁰ régi Ptk. 86. § (4) bek.

³⁰¹ A hazai jogtudomány jeles képviselői által megfogalmazott know-how definíciók összefoglalásához lásd többek között: CSÉCSY 2019. 62-69. o.; JENEI 2015. 36-58. o.

³⁰² A know-how bíróságok általi értelmezése kapcsán megjegyezzük, hogy a Kúria egy 2013-ban hozott ítéletében rögzítette, hogy nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy a know-how értelmezésével kapcsolatban ellentétes döntések születtek volna, így nem tartotta indokoltnak jogegységi határozat meghozatalának kezdeményezését a felperes erre irányuló indítványa ellenére, lásd: Kúria Pfv. 22.067/2012/6.

³⁰³ BH2005. 209.

A know-how vagyoni értékű, szellemi tevékenység útján létrejött, gazdasági, műszaki, vagy szervezési ismeretek és tapasztalatok összessége, ami a gyakorlatban felhasználható, korlátozottan hozzáférhető, a védelem addig illeti meg, amíg közkinccsé nem válik, másra átruházható, átadható, vagyis forgalomképes. Értékét a korlátozott hozzáférhetősége adja, tudása másokkal szemben előnyt jelent.³⁰⁴ A Fővárosi Ítéltábla egy darált háztartási keksz know-how jellegének megállapítását kérő kereseti kérelem kapcsán rögzítette, hogy a know-how vagyoni értékkel bíró műszaki megoldás, tehát annak tárgya maga a termék nem lehet.³⁰⁵ A know-how tudásvagyon, mely tudásvagyon eredője az azt létrehozó, létrehozók szellemi potenciálja.³⁰⁶ A gyakorlatban és az elméletben a know-how ismérveiként a relatív titkosság, vagyoni érték, gyakorlati jellegű olyan műszaki, gazdasági, szervezési ismeret, tapasztalat jelenik meg, mely – műszaki know-how esetén – nem áll más, nevesített iparjogvédelmi oltalom alatt és nem részesül kizárólagos jellegű védelemben.³⁰⁷

Nemzetközi vonatkozásban a know-how fogalmát rögzítette többek között a Szellemi Tulajdonjogok Kereskedelmi Vonzatairól szóló Megállapodás (TRIPS Megállapodás) 39. cikk 2. pontja is: „[a] természetes vagy jogi személyeknek lehetőséget kell adni arra, hogy a jogosan ellenőrzésük alá tartozó információnak a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, hozzájárulásuk nélkül mások által való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát megakadályozzák mindaddig, amíg az ilyen információ: (i) titkos abban az értelemben, hogy mint egységes egész vagy elemei bármely megjelenése és összeállítása általánosan nem ismert, vagy könnyen nem ismerhető meg az olyan körökben mozgó személyek számára, akik rendes körülmények között az említett információval foglalkoznak; (ii) kereskedelmi értékkel rendelkezik, mivel titkos; és (iii) titokban tartása érdekében az adatok felett ellenőrzés gyakorlására feljogosított személy a körülményekhez képest ésszerű lépést tett.”³⁰⁸

A Ptk. előrébb lépett elődjéhez képest abból a szempontból, hogy a know-how-ra rövid, általános leírást felváltotta egy hosszabb, komplexebb definícióval, amely szerint „[a]z üzleti titokkal azonos védelemben részesül az azonosításra alkalmas módon rögzített, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, tapasztalat vagy ezek összeállítása (e

³⁰⁴ Fővárosi Ítéltábla Pf.20.692/2012/6.

³⁰⁵ Fővárosi Ítéltábla Pf.21.223/2008/4.

³⁰⁶ GÖRÖG 2012. 11. o.

³⁰⁷ MIAVEC – GÖRÖG 2014. 18-28. o.

³⁰⁸ A megállapodás szövege hazánkban az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) keretében kialakított, a Kereskedelmi Világszervezetet létrehozó Marrakesh-i Egyezmény és mellékleteinek kihirdetéséről szóló 1998. évi IX. törvényben került kihirdetésre.

törvény alkalmazásában: védett ismeret), ha a jóhiszeműség és tisztesség elvét sértő módon szerzik meg, hasznosítják, közlik mással vagy hozzák nyilvánosságra. E védelemre nem lehet hivatkozni azzal szemben, aki a védett ismerethez vagy az azt lényegében helyettesítő hasonló ismerethez a) a jogosulttól független fejlesztéssel vagy b) jogszerűen megszerzett termék vagy jogszerűen igénybevett szolgáltatás vizsgálata és elemzése útján jutott hozzá.”³⁰⁹ További kivételként rögzítette a Ptk., hogy nem lehet az üzleti titok megsértésére hivatkozni azzal szemben, aki az üzleti titkot vagy a know-how-t harmadik személytől kereskedelmi forgalomban jóhiszeműen és ellenérték fejében szerezte meg.³¹⁰

A fenti definíció alapján egyértelmű, hogy az új Ptk. megalkotása során a kodifikátorok amellett tették le a voksukat, hogy a know-how az üzleti titok fogalmán belül elhelyezkedő, speciális üzleti titokfajta, és mint ilyet, az üzleti titokkal azonos védelem illeti meg. Ez az álláspont már a Ptk. megalkotását megelőzően megjelent a Szegedi Ítéltábla számos ítéletében, így többek között a BDT2010. 2328. számú eseti döntés is rögzítette, hogy a know-how az üzleti titok speciális fajtája. Egy másik ügyben, a műszaki, szervezési ismeretek – ami a fentiek alapján know-how-nak minősül – megsértésére alapított keresetet a Szegedi Ítéltábla szintén az üzleti titok megsértésére vonatkozó rendelkezések alapján bírálta el.³¹¹

A Ptk. vonatkozó szabályozásának az ismeretében határozta meg az Iparjogvédelmi Szakértői Testület (a továbbiakban: „**ISZT**”) a know-how fogalmi elemeit, illetve az üzleti titokhoz való viszonyát.³¹² Az Iparjogvédelmi Szakértői Testületet szakértői vélemény elkészítésére a bíróság rendelte ki, feladata volt többek között annak a meghatározása, hogy a felperesek által létrehozott gyermek ügyességi lovasverseny-rendszer részesül-e a szellemi alkotások számára biztosított törvényi védelemben. Szakértői véleményében az ISZT a következőképpen határozta meg a védett ismeret fogalmi elemeit: „relatív titkossággal bír (közkinccsé még nem vált); vagyoni értéket képvisel; gazdasági, műszaki vagy szervezési jellegű; jogosultja az a személy (jogalany), aki az ismeretet, tapasztalatot kifejlesztette, illetve a meglévő korábbi ismeretekből, tapasztalatokból leszűrte (szintetizálta); gyakorlati ismeretnek minősül, azaz nem valamilyen jelenség felismeréséről van szó, hanem olyan - a gyakorlatban alkalmazható - ismeretről vagy tapasztalatról, amelynek a hasznosítása legalább tervbe van véve; nem áll más, nevesített

³⁰⁹ Ptk. 2:47. § (2) bek.

³¹⁰ Ptk. 2:47. § (3) bek.

³¹¹ BDT2012. 2720.

³¹² ISZT - 3/2013. In: Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 9. (119.) évfolyam 4. szám, 2014. augusztus 230-244. o. (a továbbiakban: ISZT - 3/2013.) Forrás: <http://www.sztnh.gov.hu/sites/default/files/files/szemle/iparjog.pdf> (Letöltés ideje: 2020. október 1.)

iparjogvédelmi oltalom alatt”.³¹³ A fogalmi elemek meghatározását követően párhuzamot vont az üzleti titokkal is, és megállapította, hogy a védett ismeret az „üzleti titok titkossági kritériumához képest szélesebb kört ölel fel”, mivel nem csak titkos információk, hanem bárki által hozzáférhető, de speciális szempontok alapján csoportosított ismeretek is képezhetik a know-how tárgyát, amelyek esetén a felhasználó számára kedvezőbb a kész ismeret megszerzése, mint az, hogy saját kutatása útján előállítsa, mivel az ismeretek összeállítása aránytalanul nagy munkaráfordítást igényelne.³¹⁴

Az ISZT hivatkozott véleménye a Ptk. és a Szegedi Ítéltábla véleményeitől eltérő álláspontra helyezkedett, a know-how-t nem azonosította az üzleti titokkal és nem is tekintette az üzleti titok egy speciális fajtájának, épp ellenkezőleg, a know-how-t az üzleti titoknál nagyobb kiterjedésű információhalmaznak minősítette. Azt megelőzően azonban, hogy a vonatkozó bírósági joggyakorlat egyértelműen kimunkálta volna a Ptk. szabályozási keretei között a know-how és az üzleti titok egymáshoz való viszonyát és egymással való kapcsolatát, a Ptk. vonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyezték, mivel az üzleti titok védelmére vonatkozó szabályanyag egy új, önálló törvényben került rögzítésre.

6.3.3. AZ ÜZLETI TITOK VÉDELMEÉRŐL SZÓLÓ 2018. ÉVI LIV. TÖRVÉNY

2018. augusztus 8-án lépett hatályba az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény (a továbbiakban: „**Üzleti titok tv.**”), amely alapvetően eltérő alapokra helyezte az üzleti titok és a know-how hazai szabályozását. Az Üzleti titok tv. hatályba lépésével egyidejűleg a Ptk. üzleti titokra vonatkozó rendelkezéseit hatályon kívül helyezték. A törvény lényegében a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, hasznosításával és felfedésével szembeni védelemről szóló 2016/943/EU irányelv (a jelen fejezetben a továbbiakban: „**Irányelv**”) rendelkezéseit ülteti át a magyar jogba.³¹⁵

Az önálló törvényben történő szabályozás okát a törvény miniszteri indokolása szerint többek között az adta, hogy az Irányelv anyagi és eljárási rendelkezéseinek átültetése jelentős jogszabálymódosításokat igényelt volna, így az új, önálló törvényben történő szabályozás kézenfekvőbbnek tűnt. Az Irányelv preambuluma hangsúlyozza mind az üzleti titkok, mind azok védelmének a fontosságát. „Függetlenül a méretüktől, a vállalkozások [...] [a]z információk bizalmas kezelését üzleti versenyképességi és kutatási innovációs menedzsmenteszközként alkalmazzák, méghozzá az információknak olyan sokrétű körével

³¹³ ISZT-3/2013.

³¹⁴ ISZT-3/2013.

³¹⁵ Az irányelv rendelkezéseinek implementálásáról bővebben lásd: FALUDI 2018a. és 2018b.

kapcsolatban, amely a technológiai ismereteken túl kiterjed az olyan üzleti adatokra is, mint például a vevőkre és szállítókra vonatkozó adatok, az üzleti tervek, valamint a piackutatások és stratégiák. [...] Az üzleti titkok azáltal, hogy a know-how és az üzleti információk ilyen széles köre számára biztosítanak védelmet - függetlenül attól, hogy a szellemi tulajdon-jogok kiegészítéséről vagy alternatívájáról van-e szó -, lehetővé teszik az alkotók és innovátorok számára, hogy nyereségre tegyenek szert az alkotásukból és innovációjukból, következésképp az üzleti titkok különösen fontosak az üzleti versenyképesség, valamint a kutatás-fejlesztés és az innovációs teljesítmény szempontjából.”³¹⁶

Az Irányelv hangsúlyozza továbbá, hogy az üzleti titkok egységes védelme a határokon átnyúló fejlesztések ösztönzését is szolgálja, mivel a TRIPS megállapodás ellenére az egyes tagállamok üzleti titokvédelmi szabályai, így többek között a titoksértés esetén alkalmazandó szankciók között is jelentős különbségek mutatkoznak és az egységes szabályozás hiánya széttagolttá teszi és ezáltal gyengíti a belső piacot.³¹⁷ Az Irányelv szintén tesz egyfajta állásfoglalást az üzleti titok és a know-how egymáshoz való viszonyában, amikor rögzíti, hogy „[f]ontos megalkotni az üzleti titok egységes, az eltulajdonítással szembeni védelem tárgyi hatályát nem korlátozó fogalommeghatározását. A fogalmat tehát úgy kell megalkotni, hogy lefedje a know-how-t, üzleti információkat és a technológiai információkat, feltéve, hogy egyrészt jogos érdek fűződik az üzleti titok bizalmas jellegének fenntartásához, másrészt jogos elvárás a bizalmas jelleg megőrzése.”³¹⁸ Az idézet alapján megállapítható, hogy az Irányelv megalkotói a know-how-t az üzleti titok halmazán belül helyezték el, azaz nem azonosították egymással a két fogalmat, azonban az üzleti titkot a know-how-t is magában foglaló fogalomként határozták meg.

Az Irányelv értelmében üzleti titok az az információ, amely a következőkben felsorolt követelmények mindegyikének megfelel: (i) titkos abban az értelemben, hogy - mint egységes egész vagy mint elemeinek egy adott pontos konfigurációban összeállított összessége - általában nem ismert, illetve nem könnyen hozzáférhető az általában ilyen jellegű információval foglalkozó körökhöz tartozó személyek számára; (ii) titkossága folytán kereskedelmi értékkel bír és (iii) titokban tartása érdekében az információ feletti ellenőrzést jogszerűen gyakorló személy a körülmények figyelembevételével elvárható lépéseket megtette.³¹⁹

³¹⁶ Irányelv preambulum (2) bekezdés

³¹⁷ Irányelv preambulum (3)-(10) bekezdések

³¹⁸ Irányelv preambulum (14) bekezdés

³¹⁹ Irányelv 2. cikk 1. pont

A Ptk. módosítása helyett az új, önálló törvényben történő szabályozás indokát adta továbbá az a jelentős paradigmaváltás is, amely az üzleti titok szemlélete kapcsán bekövetkezett az Irányelv átültetése kapcsán, azt ugyanis az Üzleti titok tv. miniszteri indokolása rögzíti, hogy a korábbi, személyiségi – személyhez fűződő jogi – védelem helyett az új szabályozás elsődlegesen az üzleti titkok vagyoni jellegű védelmét domborítja ki, így az üzleti titok védelme a személyiségi jogok közül átkerült a vagyoni jogok közé. Az indokolás szerint „[e]z egyrészt feloldja a hatályos Ptk. azon paradox megoldását, miszerint az üzleti titok és a védett ismeret (know-how) személyiségi jogi védelmet élvez, ugyanakkor ezzel párhuzamosan forgalomképes és elidegeníthető is.”. Emellett - az indokolás szerint – az új fogalom alkalmas a TRIPS megállapodással való összhang fenntartására is.

Az Üzleti titok tv. rendelkezései alapján „[ü]zleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, titkos - egészben, vagy elemeinek összességéként nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető -, ennél fogva vagyoni értékkel bíró olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek a titokban tartása érdekében a titok jogosultja az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítja.”. A Ptk. üzleti titok fogalmával összevetve elmondható, hogy az Üzleti titok tv.-ban foglalt definíció több vonatkozásban is eltér a korábitól, egyúttal a fogalomból kellőképpen kidomborodik az új, elsődlegesen vagyoni jellegű megközelítés. Az Üzleti titok tv. nem csak az üzleti titok, hanem a know-how fogalmát is rögzíti, a következők szerint: „[v]édett ismeret (know-how) az üzleti titoknak minősülő, azonosításra alkalmas módon rögzített, műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, megoldás, tapasztalat vagy ezek összeállítása.”.

Az Üzleti titok tv. vonatkozásában rögzítendő, hogy mind az anyagi, mind az eljárási szabályokat jóval cizelláltabban rögzíti, mind elődei.³²⁰ Ennek megfelelően az anyagi jogi szabályok közül kiemelendő, hogy az Üzleti titok tv. részletesen meghatározza a kivételeket az üzleti titok védelme alól,³²¹ részletezi azokat a magatartásokat, amelyek megvalósítják az üzleti titokhoz fűződő jog megsértését,³²² továbbá kidolgozott szabályrendszert tartalmaz az üzleti titok megsértésének szankcióira is.³²³ A speciális eljárási szabályok a peres eljárásokban az

³²⁰ Az Üzleti titok tv. rendelkezéseinek kritikai szemléletű elemzése, vizsgálata kapcsán lásd többek között: KOVÁCS László 2020a. 7-9. o., 2020b. 7-10. o., 2020c. 2-4. o.; FALUDI 2018a és 2018b

³²¹ Üzleti titok tv. 5. §

³²² Üzleti titok tv. 6. §

³²³ Üzleti titok tv. 7-9. §§

üzleti titok megőrzésére vonatkozó kötelezettségre,³²⁴ az iratbetekintési és a tárgyaláson történő részvételi jog korlátozására,³²⁵ valamint az ideiglenes intézkedésekre³²⁶ vonatkoznak.

Össességében az Üzleti titok tv. rendelkezéseit vizsgálva megállapítható, hogy az jelentős változást jelent a korábbi szabályozáshoz képest, elsődlegesen arra tekintettel, hogy az üzleti titkot és a know-how-t nem személyhez fűződő jogként (személyiségi jogként), hanem vagyoni jogként kezeli és szabályozza, másodlagosan pedig abból fakadóan, hogy az Irányelv rendelkezéseinek átültetése és az önálló törvényben történő szabályozás egy, a korábbinál jóval részletezettebb és koncentráltabb védelmi mechanizmus kiépítését teszi lehetővé álláspontunk szerint. Ezzel egyidejűleg megjegyezzük, hogy az Üzleti titok tv. egyes rendelkezéseinek értelmezését és gyakorlati interpretálását várhatóan nagyban fogja formálni az elkövetkező évek bírósági joggyakorlata.

6.4. AZ ADATNYILVÁNOSSÁG JOGSZABÁLYI HÁTTERE

6.4.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Az adatnyilvánosság jogszabályi hátterének ismertetését bevezetendő idézzük az Alkotmánybíróság egy, még az 1990-es években született határozatának megállapítását, amely álláspontunk szerint nagyon kifejezően rögzíti a közérdekű adatok nyilvánosságának szerepét és fontosságát: „[a] közérdekű adatok megismeréséhez való alkotmányos jog, mint a kommunikációs alapjogok egyik nevesített joga (...) nem korlátozhatatlan alapjog ugyan, de a szabad véleménynyilvánításhoz való jog gyakorlásának egyik feltételeként és annak részeként kitüntetett alkotmányos védelemben részesül. Ez azt jelenti, hogy az információszabadságot korlátozó törvényeket is megszorítóan kell értelmezni, mert az információszabadság, a közhatalom gyakorlásának nyilvánossága, az állam és a végrehajtó hatalom tevékenységének átláthatósága, ellenőrizhetősége feltétele a bírálat jogának, a kritika szabadásának, a szabad véleménynyilvánításnak. Ez az alapjog tehát – az alkotmányos korlátok megítélésével összefüggésben – legalább annyi alkotmányos védelmet élvez, mint az „anyajog”, a véleménynyilvánítás szabadságjoga. A nyílt, áttetsző és ellenőrizhető közhatalmi tevékenység, általában az állami szervek és a végrehajtó hatalom nyilvánosság előtti működése a demokratizmus egyik alapköve, a jogállami államberendezkedés garanciája. A nyilvánosság próbája nélkül az állam polgáraitól „elidegenedett gépezetté”, működése kiszámíthatatlanná,

³²⁴ Üzleti titok tv. 11. §

³²⁵ Üzleti titok tv. 12. §

³²⁶ Üzleti titok tv. 13-15. §§

előreláthatatlanná, kifejezetten veszélyessé válik, mert az állam működésének átláthatatlansága fokozott veszélyt jelent az alkotmányos szabadságjogokra.”³²⁷

Az információs szabadság tartalma és jelentősége kapcsán szintén az Alkotmánybíróság gyakorlatára hivatkozunk, ami rögzítette, hogy „[a]z információs szabadság többfunkciós: mind önálló alapjog, mind számos más jogosultság előfeltétele. Mindkét esetben elválaszthatatlanul kapcsolódik a demokratikus, vagyis a közéleti kérdéseket minél szélesebb társadalmi vita úján rendezni kívánó alkotmányos berendezkedéshez. Célját tekintve az Alkotmánybíróság szerint az információs szabadság „mögött alapvetően két, egymással összefüggő indok áll: egyrészt a közhatalom működéséről való tájékozott véleményformálás feltételeinek a megteremtése, másrészt a demokratikus és hatékony működés külső kontrollja és ösztönzése. Az állam működéséről való tájékozott véleményformálás elengedhetetlen a hatalomgyakorlók tevékenységének megítéléséhez és számonkéréséhez, a közhatalmi döntéshozatalra, a közügyek intézésére gyakorolt állampolgári ellenőrzés és befolyás gyakorlásához, tágabb értelemben a közügyekhez kapcsolódó nyilvános, tényeken alapuló diskurzus kialakulásához.”³²⁸

A közérdekű adatok nyilvánossága meghatározó jelentőséggel bír az információs szabadság szempontjából. Ahogyan azt az Alkotmánybíróság – saját gyakorlatának felhívása útján – rögzítette, [a]z információs szabadság meghatározó és jellegadó rendezőelvé a közérdekű adatok nyilvánossága. Eszerint „minden közérdekű adat nyilvános” {2/2014. (I. 21.) AB határozat, Indokolás [41]}, vagyis „egy demokratikus társadalomban [...] a közérdekű adatok nyilvánossága a főszabály; ehhez képest a közérdekű adatok nyilvánosságának korlátozását kivételnek kell tekinteni” {21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [39]; 5/2014. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [33]; 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [13]; 4/2015. (II. 13.) AB határozat, Indokolás [28]; 6/2016. (III. 11.) AB határozat, Indokolás [44]; 8/2016. (IV. 6.) AB határozat, Indokolás [42]; 13/2019. (IV. 8.) AB határozat, Indokolás [34]}.”³²⁹

Az Alaptörvény VI. cikk (3) bekezdése szerint „[m]indenkinek joga van a személyes adatai védelméhez, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez.” A 39. cikk (2) bekezdése rögzíti, hogy „[a] közpénzekkel gazdálkodó minden szervezet köteles a nyilvánosság előtt elszámolni a közpénzekre vonatkozó gazdálkodásával. A közpénzeket és a nemzeti vagyont az átláthatóság és a közélet tisztaságának elve szerint kell kezelni. A közpénzekre és a nemzeti vagyona vonatkozó adatok közérdekű adatok.”. Az alaptörvényi rendelkezés alapján

³²⁷ 34/1994. (VI. 24.) AB határozat

³²⁸ 4/2021. (I. 22.) AB határozat

³²⁹ 4/2021. (I. 22.) AB határozat

a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat fokozott nyilvánossági követelmények terhelik, tekintettel egyrészt arra, hogy az állami vagy helyi önkormányzati részvétel ténye alapján közpénzekkel gazdálkodnak – ahogyan azt a fenti 2. fejezetben ismertettük -, másrészt pedig az államot vagy helyi önkormányzatot megillető társasági részesedések a nemzeti vagyona tartoznak.³³⁰ Megjegyezzük, hogy az alkotmánybírói gyakorlat a közérdekű adatok körét az Alaptörvény 39. cikk (2) bekezdésében foglalt rendelkezésénél szélesebb körben határozza meg, így az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy „[k]özérdekű adatnak minősül alapvetően az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint egyéb közfeladatot ellátó szervek és személyek kezelésében lévő, tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett információ és ismeret.”³³¹

6.4.2. AZ ÁLLAMI VAGYONRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNY VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI

Az állami vagyonról szóló törvény 5. §-a témánk szempontjából két jelentős előírást is tartalmaz. A szakasz (1) bekezdése rögzíti, hogy „[k]özérdekből nyilvános minden, az állami vagyonnal való gazdálkodásra és az azzal való rendelkezésre vonatkozó, közérdekű adatnak nem minősülő adat. Külön törvény az adat megismerhetőségét korlátozhatja.”. Ez alapján a szabály alapján azok az adatok, amelyek bár fogalmilag nem minősülnek közérdekű adatnak, azonban az állami vagyonnal való gazdálkodásra, állami vagyonnal való rendelkezésre vonatkoznak, közérdekből nyilvános adatok.

Ezzel az előírással párhuzamosan azt is rögzíti az Ávtv., hogy az állami vagyonra vonatkozó adatok megismerhetősége nem korlátlan, törvényben meghatározott esetekben ezen adatok megismerhetősége korlátozható. Az Ávtv. 5. § (2) bekezdése előírja, hogy „[a]z állami vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező szerv vagy személy a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvény szerinti közfeladatot ellátó szervnek vagy személynek minősül.”. Azaz az állami vagyonnal gazdálkodás ténye megalapozza – legalábbis adatvédelmi szempontból – a szervezet közfeladatot ellátó minősítését.

6.4.3. AZ INFOTV. VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI, KITEKINTÉSSEL A TAKTV.-RE

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: „**Infotv.**”) meghatározza a közérdekű adat és a közérdekből nyilvános adat fogalmát, valamint a közfeladatot ellátó szervek vonatkozásában is megfogalmaz közzétételi szabályokat. Közérdekű adat „az állami vagy helyi önkormányzati feladatot,

³³⁰ Nvtv. 1.§ (2) bek. c) pont

³³¹ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat

valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett, a személyes adat fogalma alá nem eső, bármilyen módon vagy formában rögzített információ vagy ismeret, függetlenül kezelésének módjától, önálló vagy gyűjteményes jellegétől, így különösen a hatáskörre, illetékességre, szervezeti felépítésre, szakmai tevékenységre, annak eredményességére is kiterjedő értékelésére, a birtokolt adatfajtákra és a működést szabályozó jogszabályokra, valamint a gazdálkodásra, a megkötött szerződésekre vonatkozó adat”.³³² Közérdekből nyilvános adat „a közérdekű adat fogalma alá nem tartozó minden olyan adat, amelynek nyilvánosságra hozatalát, megismerhetőségét vagy hozzáférhetővé tételét törvény közérdekből elrendeli”.³³³

Az Infotv. 26. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „[a]z állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szervnek vagy személynek (a továbbiakban együtt: közfeladatot ellátó szerv) lehetővé kell tennie, hogy a kezelésében lévő közérdekű adatot és közérdekből nyilvános adatot - az e törvényben meghatározott kivételekkel - erre irányuló igény alapján bárki megismerhesse.” A szakasz (2) és (3) bekezdése meghatározza, hogy melyek azok az adatok, amelyek közérdekből nyilvános adatnak minősülnek. Az Infotv. rögzíti, hogy közérdekből nyilvános adat minősítésére tekintettel nem minősül üzleti titoknak az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat.

A törvény egyúttal meghatározza a nyilvánosságra hozatal egyik korlátját is azáltal, hogy rögzíti, hogy az „nem eredményezheti az olyan adatokhoz – különösen a védett ismerethez - való hozzáférést, amelyek megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna, feltéve, hogy ez nem akadályozza meg a közérdekből nyilvános adat megismerésének lehetőségét”.³³⁴ Álláspontunk szerint ez a rendelkezés némiképpen problematikus, tekintettel arra, hogy adatszolgáltatást megtagadó félnek egy hipotetikus tényt kell bizonyítania, azáltal, hogy bizonyítania kell, hogy amennyiben eleget tenne az adatigénylésnek és a kért adatok nyilvánosságra kerülnének, az aránytalanul sértené üzleti tevékenységének végzését. Ennek a bizonyítása, tekintettel arra, hogy nem egy tényről, hanem feltételezésről van szó, meglehetősen nehéz, továbbá az Infotv. nem rögzíti, hogy mi minősül

³³² Infotv. 3. § 5. pont; a közérdekű adatok nyilvánosságra hozatala és az ebben a tárgyban indított perek bemutatása kapcsán lásd: SZALAI 2016. 6-11. o.

³³³ Infotv. 3. § 6. pont

³³⁴ Infotv. 27. § (3) bek.

aránytalan sérelemnek, azaz nem ismert, hogy mi az a sérelem, amelyet az adatszolgáltatásra kötelezettnek még el kell viselnie a nyilvánosságra hozatal következményeként és hol van az a szint, ami ezt az „arányos” sérelmet már annyira meghaladja, hogy arra tekintettel az adatszolgáltatás megtagadható. Továbbá a Kúria összefoglaló véleménye is kiemel egy esetet, amikor az alperes szakértő kirendelését indítványozta annak érdekében, hogy szakértő állapítsa meg, hogy a felperes által kért adatok nyilvánosságra kerülése az adatkezelőre nézve aránytalan sérelmet jelent. Az indítványt azonban az eljáró bíróság elutasította arra hivatkozással, hogy a kérdés nem igényel szakértői bizonyítást, tekintettel arra, hogy az arányosság megítélése jogkérdésnek minősül.³³⁵

Az Infotv. idézett szabályához hasonló rendelkezést tartalmaz a Taktv. is, amelynek 7/I. § (2) bekezdése rögzíti, hogy „[n]em ismerhető meg továbbá a köztulajdonban álló gazdasági társaság, valamint az általa irányított vállalkozás üzleti tevékenységével kapcsolatos azon adat, amelynek más által történő megszerzése vagy nyilvánosságra hozatala a köztulajdonban álló gazdasági társaság vagy az általa irányított vállalkozás üzleti tevékenysége szempontjából aránytalan sérelmet okoz.”. Az Infotv.-el ellentétben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló törvény meghatározza az aránytalan sérelem fogalmát azzal, hogy rögzíti, „[a]ránytalan a sérelem akkor, ha az adat más általi megszerzése, hasznosítása, másokkal való közlése vagy nyilvánosságra hozatala a köztulajdonban álló gazdasági társaság, vagy az általa irányított vállalkozás versenytársát indokolatlan előnyhöz juttatná.”³³⁶ A rendelkezéshez kapcsolódóan indokoltnak tartjuk megjegyezni, hogy célszerű lenne, ha az aránytalan sérelem meghatározását az Infotv. is tartalmazná, tekintettel arra, hogy a Taktv. meghatározása csak a törvény által köztulajdonban álló gazdasági társaságokra, valamint az általuk irányított vállalkozásokra irányadó. További észrevétel, hogy a Taktv.-ben rögzített szabály szintén tartalmaz bizonytalan fogalmi elemeket. Így többek között nem határozza meg, hogy mi minősül indokolatlan előnynek, így szintén egy bizonytalan bizonyítási terhet helyez a köztulajdonban álló gazdasági társaságra, amelynek azt kell bizonyítania, hogy az adat nyilvánossá válása indokolatlan előnyhöz juttatna más gazdasági szereplőket. Továbbá a jogszabály nem határozza meg pontosan, hogy kik tekintendők versenytársnak, azaz a versenytárs fogalmi körébe csak a hazai vagy a külföldi gazdasági entitások is beletartoznak. Meggyőződésünk szerint ez az aspektus azért hangsúlyos, mert bizonyos köztulajdonban álló gazdasági társaságok Magyarországon monopolhelyzetben vannak, azonban a nemzetközi

³³⁵ Kúria 2017.EI.II.J.GY.P.3. számú véleménye 14.o.

³³⁶ Taktv. 7/I. § (3) bek.

piacon vannak versenytársaik, így vonatkozásukban fontos annak a rögzítése, hogy a Taktv. versenytárs fogalma csak kiterjed-e a más országban honos vállalkozásokra.

További fontos rendelkezése az Infotv.-nek, hogy az adatszolgáltatási kötelezettséget nem csak egyoldalúan rendezi, így előírja, hogy az államháztartás alrendszerébe tartozó valamely személlyel pénzügyi vagy üzleti kapcsolatot létesítő személy vagy szervezet köteles az e jogviszonnyal összefüggő és az Infotv. alapján közérdekből nyilvános adatnak minősülő adatra vonatkozóan tájékoztatást adni.³³⁷ Azaz a köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal üzleti kapcsolatba kerülő piaci szereplőknek, így például az ezekkel a társaságokkal szerződő feleknek is számítaniuk kell arra, hogy annak ellenére, hogy ők nem kezelnek közpénzeket és nem látnak el közfeladatot, az üzleti kapcsolat vonatkozásában bizonyos adatokat kérelem esetén kötelesek nyilvánosságra hozni.

Közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatok megismerésére irányuló adatigénylést bárki benyújthat,³³⁸ amely igénynek főszabály szerint a közfeladatot ellátó szerv a beérkezést követő legrövidebb idő alatt, legfeljebb azonban tizenöt napon belül eleget tesz.³³⁹ A 21/2013. (VII. 19.) AB határozat indokolásában az Alkotmánybíróság rögzítette, hogy „[a]z Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése szerint a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog alanya bárki lehet. Az Alaptörvény értelmében tehát az információszerzéshez kötődő érdekeltség igazolása nem szükséges.”³⁴⁰ Ha az adatigénylés nagyszámú adatra vonatkozik vagy a közfeladatot ellátó szerv alaptevékenységének ellátásához szükséges munkaerőforrás aránytalan igénybevételével jár, a tizenöt napos határidő egy alkalommal tizenöt nappal meghosszabbítható.³⁴¹ Az igényelt adatot kezelő közfeladatot ellátó szerv az adatigénylés teljesítéséért költségtérítést állapíthat meg.³⁴²

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok a közérdekű adatigénylések teljesítését esetenként üzleti titkaik védelmére hivatkozással tagadják meg. A fentiekben röviden áttekintettük az üzleti titok hazai – polgári jogi - szabályozásának a legjelentősebb állomásait és változásait. Az üzleti titkok nyilvánosságra kerülése meggyőződésünk szerint az egyik olyan körülmény, amely alkalmas lehet az Infotv.-ben és a Taktv.-ben rögzített aránytalan sérelem megvalósítására. Az üzleti titkok komoly vagyoni értéket képviselnek a gazdasági társaságok számára, vonatkozzon

³³⁷ Infotv. 26. § (3a) bek.

³³⁸ Infotv. 28. § (1) bek.

³³⁹ Infotv. 29. § (1) bek.

³⁴⁰ 21/2013. (VII. 29.) AB határozat Indokolás [40] bek.

³⁴¹ Infotv. 29. § (2) bek.

³⁴² Infotv. 29. § (3) bek.

ez a titok akár a társaság által végzett tevékenységek egyes részleteire, akár a tevékenységvégzés egyes sajátosságaira. Abban az esetben, ha az üzleti titkok nyilvánosságra kerülnek, közismertté válnak, azzal a versenytársak kétségkívül előnyhöz jutnak, az adott gazdasági társaság pedig jelentős hátrányt szenved, amely gazdálkodásának eredményességére és a piacon elfoglalt pozíciójára is komoly befolyást gyakorolhat.

Témánk szempontjából különösen jelentős az Üzleti titok tv. azon rendelkezése, amely előírja, hogy nem minősül az üzleti titokhoz fűződő jog megsértésének, ha az üzleti titok megszerzését, hasznosítását vagy felfedését közvetlenül alkalmazandó uniós jogi aktus vagy törvény írja elő, vagy teszi lehetővé.³⁴³ Ahogyan azt a fentiekben ismertettük, a közpénzekkel gazdálkodó vagy közfeladatot ellátó szervezeteknek számos esetben adatszolgáltatási kötelezettségük áll fenn a vonatkozó törvényi előírások alapján, ezek az előírások pedig meggyőződésünk szerint az üzleti titok védelméről szóló törvény idézett rendelkezésének a hatálya alá tartoznak, azaz olyan eseteknek minősülnek, amikor törvény írja elő vagy teszi lehetővé az üzleti titkok felfedését, amely ezáltal nem minősül az üzleti titokhoz fűződő jog megsértésének.

6.5. A NAIH AJÁNLÁSAI A NEMZETI VAGYONNAL GAZDÁLKODÓ VAGY AZZAL RENDELKEZŐ, PIACI SZEREPLŐ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÜZLETI ADATAINAK NYILVÁNOSSÁGÁRÓL

6.5.1. AZ ELSŐ AJÁNLÁS

A NAIH 2012. augusztus 31-én bocsátotta ki első ajánlását a nemzeti vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező, piaci szereplő gazdasági társaságok üzleti adatainak nyilvánosságáról.³⁴⁴ Az ajánlás kibocsátásának oka, hogy a közpénzből létrehozott és azzal gazdálkodó piaci szereplő gazdasági társaságok szervezetének és gazdálkodásának nyilvánosságához fűződő közérdek és a gazdasági társaságok saját üzleti érdekei gyakran konfliktusba, összeütközésbe kerülnek egymással. Az ajánlás célja egyfajta segítség nyújtása a jogalkalmazók számára az említett konfliktusok feloldása során.

Az ajánlás rögzíti, hogy a közügyek nyilvánosságának vonatkozásában közszféra alatt nem csak a klasszikus közigazgatási, közhatalmi szervek, hanem a köztulajdonban álló, közfeladatot ellátó gazdasági társaságok is értendők. A releváns jogszabályi háttér felvázolása kapcsán az ajánlás kiemeli, hogy a közpénzek ellenőrizhetősége és a közhatalom átláthatósága érdekében

³⁴³ Üzleti titok tv. 5. § (3) bek. c) pont

³⁴⁴ Az Első ajánlás az alábbi linken keresztül érhető el: https://naih.hu/files/Uzleti-titok_kontra_nyilvanossag_AJANLAS.pdf (Letöltés ideje: 2021. április 18.)

a kétezres évek elején a személyes adatok védelme és a közérdekű adatok nyilvánossága közötti összeütközés feloldása során a nyilvánosság vált főszabállyá. A konfliktus nehézségét tovább fokozza, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok csoportja nem homogén, hiszen egy társaságok közfeladatot látnak el, azonban nem szereplői a piacnak, mások nem látnak el közfeladatot és a piacnak sem szereplői, a harmadik csoportba pedig a piaci szereplő, közfeladatot ellátó gazdasági társaságok sorolhatók. Annak ellenére, hogy egy szervezet közfeladatot lát el vagy közpénzekkel gazdálkodik, vonatkozásában is fennállhat az üzleti adatok, információk titokban maradásához fűződő méltányolható érdek, ami esetenként egyúttal nemzetgazdasági érdeknek is minősülhet, amelynek sérelmét nem eredményezheti az információszabadság széleskörű értelmezése.

Az ajánlás következtetésként rögzíti, hogy „a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való alapjog értelmezésének tehát egyensúlyt kell tartania az alapjog társadalmi rendeltetése, lényegi tartalma és a nemzetgazdasági érdek között” és „mindig az adott eset körülményeinek mérlegelésével dönthető el, hogy a nemzeti vagyonnal gazdálkodó vagy azzal rendelkező, piaci szereplő gazdasági társaságok üzleti titokká minősített adatainak megismerhetősége korlátozható-e”. Azaz a NAIH tartózkodott attól, hogy ajánlásában túlzottan szűkkörű, konkretizált véleményt fogalmazzon meg, ehelyett törekedett a kérdéskör szabályozási hátterének alapos feltárására és olyan átfogó, azonban kellő értelmezési teret engedő álláspont megfogalmazására, amely valóban támpontként szolgál a jogalkalmazó szervek számára mérlegelésük során.

6.5.2. A MÁSODIK AJÁNLÁS

A NAIH ugyanezen témakörben újabb ajánlást bocsátott ki 2016. március 11-én,³⁴⁵ amelynek oka a postai szolgáltatásokról szóló 2012. évi CLIX. törvény és a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény módosításáról szóló törvényjavaslatok NAIH általi véleményezése és a 2012 óta megváltozott jogszabályi háttér és alkotmánybírósági gyakorlat alapján új ajánlásban összefoglalni a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában a közérdekű adatok és az üzleti titkok közötti konfliktusok kapcsán a gócpontok összefoglalása és elemzése.

A két NAIH ajánlás összevetése alapján megállapítható, hogy a második dokumentum az első ajánláshoz képest konkrétabb és szigorúbb álláspontot foglal el bizonyos kérdésekben.

³⁴⁵ A Második ajánlás az alábbi linken keresztül érhető el: https://naih.hu/files/2016-03-11-nemzeti_vagyonnal_gazd_2016_1911_V.pdf (Letöltés ideje: 2021. április 18.)

Kiemelést érdemel, hogy a második ajánlás meghatároz két olyan esetkört, amikor a NAIH álláspontja szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaság nem tagadhatja meg bizonyos adatok nyilvánosságra hozatalát üzleti titkainak védelmére történő hivatkozással. Az említett esetkörök közül az egyik, amikor jogszabály jelöl ki konkrét állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságot egy adott közfeladat ellátására, a NAIH álláspontja szerint ugyanis ezek a cégek „más struktúrában ugyan, de jogszabályban meghatározott közfeladatot ellátó szervezeteknek minősülnek, tehát sokkal inkább a közhatalmi szférához kapcsolódnak ezáltal”. A másik csoportba az állami monopolfeladatokat ellátó gazdasági társaságokat sorolja az ajánlás, tekintettel arra, hogy „az állami monopólium kiváltsága a piacon egyedülálló szolgáltatást engedélyezett számukra”, ezeknek a szervezeteknek nincsenek olyan versenytársaik, amelyekre tekintettel az információszabadság érvényesülése korlátozható lenne.

Meggyőződésünk szerint mindenképpen pozitív irányba mutat, hogy a NAIH törekedett olyan csoportok meghatározására, amelyek esetén a társaságok jellegénél fogva a közérdekű adatok nyilvánossága és a transzparens működés követelménye felülírják az üzleti titkok védelmét. A második esetkör kapcsán azonban megjegyezzük, hogy attól, hogy egy adott gazdasági társaság Magyarországon monopolhelyzetére tekintettel nem részese a piaci versenynek, nem jelenti egyúttal azt, hogy a nemzetközi piacokon sem rendelkezik versenytársakkal. Amennyiben pedig – a vizsgált NAIH álláspontot követve - semmiképpen sem hivatkozhat üzleti titkainak védelmére, a nemzetközi piacokon kerülhet hátrányos pozícióba versenytársaival szemben, akik úgy férhetnek hozzá a társaság működési és gazdálkodási adataihoz, hogy az ellen a magyar köztulajdonban álló gazdasági társaság nem tiltakozhat.

A negatív kivételek ismertetése után az ajánlás rögzíti, hogy az előző két csoportba nem tartozó, „piaci, profitorientált tevékenységet folytató állami cégek hivatkozhatnak arra, hogy bizonyos adatok nyilvánossága már 'az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna'.”, ez a hivatkozás azonban csak akkor állhatja meg a helyét, ha az érintett társaság bizonyítani tudja, hogy a nyilvánosságra hozatal megtagadását megalapozó közérdek nagyobb súlyú, mint a közérdekű adat megismerésére irányuló igény teljesítéséhez fűződő közérdek. Általános követelményként az ajánlás rögzíti, hogy az információszabadságot korlátozó rendelkezések vonatkozásában is fokozottan figyelemmel kell lenni a visszaható hatályú jogalkotás tilalmára, továbbá fontos, hogy az „Alaptörvényben lefektetett garanciák által elért alapjogvédelmi szintet ne erodálhassák alacsonyabb szintű jogszabályok, hanem sokkal inkább az alapjogvédelem gyakorlati érvényesülését segítsék elő”.

A jogalkotó irányába az ajánlás rögzíti a közpénzekkel gazdálkodás átláthatósága és „a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos cél” közötti egyensúly megőrzésének fontosságát, célszerűnek tartja azon adatkörök szem előtt tartását az esetleges jövőbeli jogalkotás során, amelyek nyilvánosságra hozatala ténylegesen ellehetetlenítené a piaci szereplő köztulajdonú gazdasági társaságok nyereséges működését, valamint javasolja olyan közérdekűségi teszt alkalmazását, amely „megfelel a jogszerű, tisztességes piaci érdek védelmének, de nem lehetetleníti el a közpénzekkel való gazdálkodás alaptörvényi követelményének érvényesülését”.

Összegzésként elmondható, hogy a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság által kibocsátott ajánlások átfogóan bemutatják a köztulajdonban álló, piaci szereplő gazdasági társaságok kapcsán felmerülő adatnyilvánosság kontra titokvédelem dilemmát, feldolgozva a kapcsolódó jogszabályi háttérrel és az alkotmánybírói gyakorlatot. Az ajánlások inkább egyfajta iránymutatásként, mint szöveg szerint citálható bizonyossággként szolgálnak a kérdéskörben döntést hozó bíróságok számára, meggyőződésünk szerint megfelelően hangsúlyozva a témakör legfőbb ütközési pontjait és a jövőben megválaszolendő kérdéseket egyaránt.

6.6. A KÖZÉRDEKŰ ADATOK KÖZZÉTÉTELÉNEK BÍRÓI GYAKORLATA

Ahogy azt a fentiekben említettük, a közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatok nyilvánosságra hozatalát esetenként megtagadják a köztulajdonban álló gazdasági társaságok, különböző okokra hivatkozással. A jelen alfejezet célja elsődlegesen annak a vizsgálata, hogy az üzleti titok, valamint a védett ismeret védelmére történő hivatkozással megtagadhatják-e a gazdasági társaságok a közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatok kiadását.

Előjáróban rögzítjük, hogy nem példa nélküli, hogy a közérdekű adat kiadása megtagadható az üzleti titok védelmére történő hivatkozással, így például a BH+2014. 391. számon közzétett eseti döntésében a Kúria rögzítette, hogy a közérdekű adat kiadását - az egyéb feltétel fennállása mellett - meg lehet tagadni üzleti titokra, ezen belül a know-how-ra való hivatkozással, ha annak megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozhat. A

fejezet írása során számos, elsődlegesen a Kúria és a Fővárosi Ítéltábla által hozott ítéleteket tekintettük át,³⁴⁶ amely ítéletekből az alábbi tendencia rajzolódik ki.

A vizsgált ítéletek alapján megállapítható, hogy egységes bírósági gyakorlat olvasható ki a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában felmerülő adatnyilvánossági követelmények kapcsán. Az ügyekben eljáró bíróságok – mind elsőfokon, mind másodfokon – az esetek túlnyomó többségében kötelezték a köztulajdonban álló gazdasági társaságokat a felperesek által igényelt adatok kiadására vagy az igényelt adatok egy meghatározott körének kiadására. Ezzel párhuzamosan a bíróságok határozataikban lehetőséget biztosítottak a kiadni rendelt adatokból a személyes adatok törlésére. Az alperesi gazdasági társaságok gyakran hivatkoztak üzleti titkaik védelmére és arra, hogy az igényelt adatok, dokumentumok kiadásra számukra aránytalan sérelmet okoz, versenytársaikat pedig előnyhöz juttatja. Ezeket az érveket az eljáró bíróságok rendszerint elutasították, egyrészt arra hivatkozással, hogy az alperes nem bizonyította az aránytalan sérelmet, másrészt pedig a közérdekű adatok nyilvánosságának elsődlegességére tekintettel.

Meggyőződésünk szerint – ahogyan azt a fentiekben is jeleztük – az aránytalan sérelem bekövetkezésének alperes részéről történő bizonyítása meglehetősen nehéz, szinte lehetetlen, tekintettel arra, hogy a gazdasági társaságnak egy fikatív, a jövőben várhatóan bekövetkező helyzetet kell bizonyítania. Szintén a bírósági határozatokból kiolvasható tendencia, hogy explicit jogszabályi rendelkezés hiányában is a bírói gyakorlat a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyont is nemzeti vagyonnak tekinti, nem csak az állam és az önkormányzat tulajdonában álló társasági részesedést.

A bírói gyakorlatban is leképződik a köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal gazdasági kapcsolatba kerülő személyekkel szemben támasztott fokozott nyilvánossági követelmény, tekintettel arra, hogy az áttekintett ítéletek között több esetben is szerződések nyilvánosságra hozatalára kötelezte a bíróság az alperest, amely kötelezés értelemszerűen a köztulajdonban álló gazdasági társasággal szerződéses kapcsolatban álló partnerre is kiterjedt. Álláspontunk szerint ezen szerződések vonatkozásában állhatja meg leginkább a helyét az üzleti titok védelmére történő hivatkozás, tekintettel arra, hogy ezek a kontraktusok az állami tulajdonú

³⁴⁶ Így többek között: BH+2014. 391.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.718/2019/14.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.039/2017/5.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.103/2016/6.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.193/2016/9.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.040/2017/6.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.893/2016/10.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.382/2016/14.; Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.346/2015/5.

társasággal jogviszonyba kerülő szervezet vonatkozásában is számos szenzitív információt tartalmazhatnak.

Összességében megállapítható, hogy a hazai bírói gyakorlatban a meglehetősen sokszínű és a jogszabályi rendelkezések hiányának kiemelésére törekvő alperesi érvelések ellenére a köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal szemben közérdekű adatigénylés iránt benyújtott keresetek alapján a jogalkalmazó szerv rendszerint a társaságot kötelezi a felperes által kiadni kért adatok egészének vagy meghatározott részének nyilvánosságra hozatalára. A fentiekben kiemelt problémákra a Kúria elnöke által létrehozott joggyakorlat-elemző csoport nem tért ki összefoglaló véleményében – vélhetően többek között arra tekintettel, hogy a csoport által vizsgált döntések az általunk elemzettnél jóval szélesebb kört fedtek le -, azonban meggyőződésünk szerint azok kiemelt jelentőséggel bírnak, különös tekintettel arra a dilemmára, amely a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyonának nemzeti vagyonkénti minősítése kapcsán kialakult.

6.7. ÖSSZEGZÉS

A jelen fejezet célja a cégnyilvánosság alapelveinek, az üzleti titok védelmének, valamint a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok metszéspontjainak és ütközéseinek bemutatása volt a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában. Ennek érdekében áttekintettük a cégnyilvánosság alapelveinek tartalmát és hazai jogfejlődését, az üzleti titkok és a know-how védelmének hazai szabályozástörténetét, valamint a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó többlet-adatszolgáltatási kötelezettségek jogszabályi háttérét és a kapcsolódó bírósági joggyakorlatból levonható következtetéseket.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal szemben támasztott fokozott közzétételi kötelezettségek kapcsán a jelenlegi szabályozásból és az ehhez igazodó bírói gyakorlatban a transzparens működés követelményének érvényesítése és az adatnyilvánosság elsődlegessége rajzolódik ki. Alapvetően ezt az irányt jónak és követendőnek tartjuk, tekintettel arra, hogy a vizsgált szervezetek közpénzekkel gazdálkodnak, és jellemzően közfeladatokat látnak el, mind a két sajátosság szükségessé teszi a fokozott átláthatóságot.

Ezzel párhuzamosan azonban álláspontunk szerint indokolt lenne egy pontosabban kimunkált szabályozást megalkotni arra az esetkörre, amikor az érintett társaság üzleti titkainak védelmére hivatkozással kíván mentesülni a nyilvánosságra hozatali kötelezettség alól, tekintettel arra, hogy ezek a jogi személyek – bár nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőséggel bírnak -

, esetenként mind a hazai, mind a nemzetközi piacokon versenyszereplők, amely versenyben történő eredményes részvételük szintén nemzetgazdasági érdeknek tekintendő.

A fejezet lezárásaként megjegyezzük, hogy nem példanélküli az az eset sem, amikor bizonyos, egyébként közérdekű vagy közérdekből nyilvános adatok védelme érdekében a jogalkotó jogszabályi rendelkezéssel biztosítja azt, hogy adott határidőn belül a vonatkozó adatok ne legyenek megismerhetők és bárki által hozzáférhetők. Így például a Paksi Atomerőmű kapacitásának fenntartásával kapcsolatos beruházásról, valamint az ezzel kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi VII. törvény („**Projekt törvény**”) 5. §-a 30 évre titkosította a beruházás és a kapcsolódó szerződések, megállapodások adatait, így azok közérdekű adatigénylés útján sem ismerhetők meg ezen időtartamon belül.³⁴⁷ A rendelkezés alkotmányos megfelelőségét az Alkotmánybíróság is vizsgálta, részletesen vizsgálva az információszabadság és a nyilvánosságkorlátozás ütközését is. Határozatában az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a Projekt törvény által elérni kívánt nyilvánosságkorlátozás a nemzetközi kötelezettség, illetve a Beruházás jellege miatt felértékelődően védendő érdekek fényében igazolható, legitim célt szolgál.”³⁴⁸ A testület konklúzióként levonta, hogy „[a] Projekt törvény által a nemzetbiztonsági érdekek, illetve a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok védelmét szolgáló információszabadság-korlátozás az üzleti és műszaki adatok védelme érdekében, a Beruházás jelentőségére tekintettel indokolt, tehát szükséges.”³⁴⁹ Az Alkotmánybíróság így egyaránt elutasította a Projekt törvény 5. §-a alaptörvény-ellenességének megállapítására, valamint megsemmisítésére irányuló utólagos normakontroll indítványt és ezen jogszabályi rendelkezés nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítására, valamint megsemmisítésére irányuló indítványt is.

³⁴⁷ Megjegyezzük, hogy a közérdekű adatigénylések szabályait a SARS-CoV-2 világjárvány (COVID-19) is befolyásolta, ugyanis a veszélyhelyzet idején az egyes adatigénylési rendelkezésektől való eltérésekről szóló 521/2020. (XI. 25.) Korm. rendelet az Infotv.-ben rögzítettektől eltérő szabályokat állapított meg a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismerésére irányuló igényekre. A speciális szabályokat a koronavírus-világjárvány elleni védekezésről szóló – 2021. február 22. napján 23.00-kor hatályba lépett - 2021. évi I. törvény 2. § (4) bekezdésének 17. pontja ismételt hatályba léptette és a 2021. február 8. napjával kihirdetett veszélyhelyzettel összefüggő rendkívüli intézkedések hatályának újbóli meghosszabbításáról szóló 271/2021. (V. 21.) Korm. rendelet 1. § 17. pontja azt később a 2021. évi I. törvény hatályvesztéséig meghosszabbította.

³⁴⁸ 4/2021. (I. 22.) AB határozat

³⁴⁹ 4/2021. (I. 22.) AB határozat

7. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÜGYVEZETÉSE

7.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A dolgozat egyik hipotézise, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezete, tekintettel többek között ezeknek a jogi személyeknek a nemzetgazdaságban betöltött szerepére és a közpénzekkel történő gazdálkodásra, eltér a klasszikus, piaci jellegű gazdasági társaságok szervezetétől. A jelen hipotézis alaposabb elemzéséhez célszerűnek tartottuk előkérdésként megvizsgálni, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül-e. Konkrét jogszabályi rendelkezés hiányában a rendelkezésre álló bírói gyakorlatra támaszkodva a fenti 2. fejezetben megállapítottuk, hogy a társasági vagyon a nemzeti vagyon részének tekintendő és akként kezelendő. Ezen előkérdés tisztázását követően következő lépcsőként áttekintettük azokat a speciális jogszabályi előírásokat és követelményeket, amelyek a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadók. A vizsgálatunk elsődlegesen a kapcsolódó jogszabályok szövegére és a rendelkezésre álló alkotmánybírósági gyakorlatra terjedt ki.

Az alapvető jellegű vagyonkezelési és vagyongazdálkodási követelmények azonosítását és értelmezését követően kívánjuk az jelen fejezet elején említett hipotézis helytállóságát vizsgálni. Az elemzés a gazdasági társaságok ügyvezetésére és a belső ellenőrzést ellátó felügyelőbizottságra, valamint a társaságok könyvvizsgálójára és belső ellenőrzésére fókuszál, törekszik ezen szervek sajátosságainak vizsgálatára és a klasszikus, piaci jellegű gazdasági társaságok azonos szerveivel történő összevetésére annak érdekében, hogy ténylegesen megállapítható legyen, hogy eltér-e és ha igen, akkor hogyan a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetést ellátó szerve, valamint a felügyelőbizottsága és a könyvvizsgálója más gazdasági társaságok szervezetétől. Az előzőekben említett szervezeti egységek közül a jelen fejezet elsőként a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetését vizsgálja.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti sajátosságainak bemutatása során kiemelt figyelmet fordítunk a sajátos felelősségi kérdésekre. A szervezeti sajátosságok alapos ismerete és bemutatása nélkülözhetetlen a vagyoni és a vagyongazdálkodási kérdések vizsgálata során, tekintettel arra, hogy ezek a szervezeti egységek hoznak számos, a vagyonkezeléshez és vagyongazdálkodáshoz kapcsolódó döntést és ellenőrzik a társasági vagyonnal történő gazdálkodást, a tőke működtetését és „használatát”. Annak érdekében, hogy

a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátosságai egyértelműen megmutatkoznak, ismertetjük a legjelentősebb generális, valamennyi gazdasági társaságra irányadó rendelkezéseket is, annak érdekében, hogy az állami tulajdonú gazdasági társaságok jellegzetességeit ezekkel összevetve hangsúlyozzuk.

A Ptk. jogi személyek, azon belül is a gazdasági társaságok ügyvezetésére, a vezető tisztségviselők tevékenységére és felelősségére irányadó szabályait számos tanulmány dolgozta fel a normaszöveg ismertté válását követően.³⁵⁰ A Ptk. rendelkezései közül az egyik legnagyobb jogirodalmi visszhangot a 6:541. §³⁵¹ keltette, amely szabály a vezető tisztségviselő és a jogi személy egyetemleges felelősségét mondta ki a vezető tisztségviselő által e jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott károkért. Ezt a szabályt azonban a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról szóló 2016. évi LXXVII. törvény 2016. július 1. napjától hatályon kívül helyezte.³⁵² A vezető tisztségviselőknek egy, az előzőekben említettől eltérő relációban, a hitelezőkkel szemben fennálló felelősségének szabályozása azonban továbbra is kiemelt szakmai figyelemmel kísért kérdéskör, ami meglehetősen komplex, tekintettel arra, hogy a Ptk. mellett a Ctv. és a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény is tartalmaz a jogintézményre irányadó rendelkezéseket.³⁵³ A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége és az említett jogszabályi rendelkezések kapcsán a jogalkalmazásban felmerült kérdések feltárása és szükség esetén iránymutatás adása céljából a Kúria joggyakorlat-elemző csoportot állított fel.³⁵⁴

A téma iránti fokozott érdeklődés azonban jellemzően a piaci gazdasági társaságokra irányul és nem terjed ki a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátosságainak, specialitásainak feltárására, annak ellenére, hogy utóbbi szervezetek tulajdonosaikra, tevékenységükre és az

³⁵⁰ Lásd többek között: AUER 2019b. 315-319. o.; CSEHI 2014b. 9-50. o., DZSULA 2016. 217-237. o., KISFALUDI 2014b. 307-338. o., BARTA – MAJOROS 2015. 5-16. o., KEMENES 2014a. 3-9. o., 2014b. 3-5.o., 2015. 3-5. o., TÖRÖK Tamás 2016b.

³⁵¹ A Ptk. 6:541. §-a a következőképpen rendelkezett: „Ha a jogi személy vezető tisztségviselője e jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felel.”

³⁵² 2016. évi LXXVII. tv. 24. § c) pont, 30. §

³⁵³ Az említett jogszabályi rendelkezéseket a későbbiekben részletesen elemezzük, azok egymáshoz való viszonya kapcsán kiemelést érdemel, hogy egyes jogirodalmi álláspontok szerint az új Ptk. hatályba lépésével egyidejűleg a jogalkotó elmulasztotta a Ptk., a Ctv. és a Cstv. felelősségi szabályainak összhangba hozatalát, lásd: TÖRÖK Tamás 2017a. 3-9. o.

³⁵⁴ A joggyakorlat-elemző csoport felállításáról a Kúria elnöke 2016. január 20-án döntött, a joggyakorlat-elemző csoport által elkészített összefoglaló véleményt a Kúria Polgári Kollégiuma 2017. február 6-án fogadta el. Az összefoglaló véleményt lásd: http://www.kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_6.pdf (Letöltés ideje: 2018. április 17.) Az összefoglaló vélemény legjelentősebb megállapításait a joggyakorlat-elemző csoportban tagként résztvevő Török Tamás tanulmányában is összefoglalta, lásd: TÖRÖK Tamás 2017a. 3-9. o.

általunk kezelt vagyontárgyak sajátosságaira tekintettel hipotézisünk szerint az ügyvezetés vonatkozásában is különböznek a klasszikus, piaci jellegű gazdasági társaságoktól.

A fejezet célja a Ptk. kapcsolódó rendelkezéseinek áttekintését és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok rövid bemutatását követően az utóbbi szervezetek ügyvezetésére irányadó sajátosságok vizsgálata. A disszertáció jelen részében az állami és a helyi önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságok operatív szervére vonatkozó jogszabályi rendelkezések áttekintése és elemzése mellett vizsgáljuk, hogy az említett jogi személyek vagyongazdálkodására irányadó, a fenti 5. fejezetben kifejtett vagyongazdálkodási követelmények befolyásolják-e a vezető tisztségviselők tevékenységét, végül néhány kritikai gondolatot felvázolunk a felelősségi kérdések kapcsán is.

7.2. A PTK. IRÁNYADÓ RENDELKEZÉSEINEK ÁTTEKINTÉSE

7.2.1. A JOGI SZEMÉLYEK KÖZÖS SZABÁLYAI

A Ptk. 3:1. § (5) bekezdése rögzíti – és ez egyúttal a jogi személyiség egyik attribútuma -, hogy a jogi személy az ügyvezetését ellátó szervezettel rendelkezik.³⁵⁵ A gazdasági társaság alapítói és tagjai a jogi személy szervezetének kialakítása és szabályozása során főszabály szerint nagyfokú szabadságot élveznek, a Ptk. 3:4. § (3) bekezdésében rögzített korlátok között a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk.-nak a jogi személyek szervezetére és működésére irányadó szabályaitól.³⁵⁶ A felügyelőbizottság és az állandó könyvvizsgáló létrehozásától, illetve megválasztásától eltérően a vezető tisztségviselő kijelölése vagy megválasztása nem mellőzhető, hiszen az ügyvezetést ellátó szervezet léte a jogi személyiség egyik ismérve, valamint a jogi személy első vezető tisztségviselőjét már a létesítő okiratban is meg kell nevezni.³⁵⁷

A Ptk. 3:21. § (1) bekezdése meghatározza az ügyvezetés fogalmát, eszerint „a jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe, egy vagy több vezető tisztségviselő vagy a vezető tisztségviselőkből

³⁵⁵ PAPP Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. 158. o. *Pro Publico Bono Magyar Közigazgatás*, 2014/2. szám, 150-159. o.

³⁵⁶ Ptk. 3:4. § (2) bek. A diszpozitív szabályozás bevezetése szintén jelentős jogirodalmi visszhangot váltott ki, lásd többek között: AUER 2016. 395-404. o.; CSEHI 2014a. 19-33. o.; DZSULA 2017a és 2017b.; GYŐRI 2014. 3-8. o.; JÓJÁRT 2014. 673-685. o.; METZINGER 2015. 42-56. o.; SÁRKÖZY 2015. 8-14. o.; VÉKÁS 2018. 385-391. o.

³⁵⁷ Ptk. 3:5. § f) pont. A létesítő okiratban csak az első ügyvezetőt kell feltüntetni, a későbbi ügyvezetőváltás létesítő okirat módosítását nem igényli. Lásd: ÍH2010. 86. II. A fejezetben a gazdasági társaság alapítói, tagjai által megválasztott és kinevezett vezető tisztségviselőkre fókuszálunk, a dolgozat az ún. árnyék vezető tisztségviselőkre vonatkozóan nem tartalmaz megállapításokat.

álló testület jogosult”. A jogi személy fikciós jellegére, fizikai formában történő megjelenésének és cselekvőképességének hiányára tekintettel önálló cselekvésre nem képes, tevékenységét csak természetes személyek útján gyakorolhatja, a szervezet nevében eljáró személyek tevékenysége a jogi személy tevékenységének minősül.³⁵⁸ Az ügyvezetés lényegében tehát a jogi személy ügyeiben való, vezető tisztségviselő(k) általi, azon döntéshozatali tevékenységet – a társaság számára kínálkozó cselekvési lehetőségek közötti választások sorozatát³⁵⁹ - jelenti, ami egyrésztől nem tartozik az alapítók vagy a tagok – azaz a legfőbb szerv - kizárólagos döntési jogkörébe,³⁶⁰ másrésztől pedig összefügg a jogi személy irányításával.³⁶¹

A vezető tisztségviselők a jogi személyt életre keltő és életben tartó tényezői, tevékenységük kifelé a jogi személy tevékenységének számít.³⁶² Csehi Zoltán különbséget tesz a szűkebb és a tágabb értelemben vett ügyvezetés között, álláspontja szerint az ügyvezetés szűkebb értelemben kizárólag a jogi személy belső ügyeinek intézését jelenti, tágabb értelemben azonban magában foglalja a jogi személy működésével kapcsolatos, a vezető tisztségviselő kompetenciájába tartozó valamennyi kérdést, így például az alkalmazottak felvételét, az üzleti döntések meghozatalát és a közterhek megfelelő módon és időben történő kiegyenlítését is.³⁶³ Török Tamás álláspontja szerint az ügyvezetés fogalmába nem csak a szoros értelemben vett irányítási döntések tartoznak, tekintettel arra, hogy az adott gazdasági társaság mérete nagymértékben befolyásolja a vezető tisztségviselő által hozandó döntések körét.³⁶⁴

Az ügyvezetés tartalmának pontos meghatározása kiemelt jelentőséggel bír, hiszen a vezető tisztségviselő a jogi személlyel szemben csak az ügyvezetési tevékenysége körében okozott károkért tartozik felelősséggel, az ügyvezetés körébe nem tartozó cselekvésért vagy mulasztásért a vezető tisztségviselő nem vonható felelősségre. Az ügyvezetési tevékenység tartalmát nagyban befolyásolja, hogy melyek azok a kérdések, amelyekben döntéshozatalra a legfőbb szerv jogosult. Kisfaludi András álláspontja szerint jellemző, hogy az alapítók és a

³⁵⁸ PAPP 2014a. 412. o.

³⁵⁹ KISFALUDI – SZABÓ (szerk.) 2008. 333. o.

³⁶⁰ Lásd ÍH2017. 147.: A korlátolt felelősségű társaság taggyűlésének hatáskörébe csakis azon alapvető üzleti és személyi kérdésekben való döntéshozatal tartozik, amelyeket a Ptk. vagy a társaság létesítő okirata a legfőbb szerv hatáskörébe utal. A társaság irányításával kapcsolatos minden egyéb döntés meghozatalára az ügyvezető rendelkezik hatáskörrel, amely hatáskör a társasági szerződés módosításának nem minősülő taggyűlési határozattal nem vonható el, ezekben a kérdésekben a taggyűlés csakis akkor dönthet, ha a létesítő okirat módosításával megfelelően bővítik a hatáskörét.

³⁶¹ VÉKÁS– GÁRDOS (szerk.) 2014. 230. o.

³⁶² MOHAI 2015b. 507. o. NOCHTA 2013. 5. o.

³⁶³ CSEHI 2014. 22. o.

³⁶⁴ TÖRÖK Tamás 2015. 337. o.

tagok csak a legfőbb, stratégiai jellegű döntéshozatalt tartják fenn maguk számára, minden más kérdésben a vezető tisztségviselők határoznak.³⁶⁵ Ezt a megállapítást alátámasztja, hogy a legfőbb szerv csak bizonyos időközönként, de legalább évente egyszer – a számviteli törvény szerinti éves beszámoló elfogadása és a nyereség felosztásáról szóló döntés meghozatala kapcsán – ülésezik, ezzel szemben a vezető tisztségviselő tevékenységvégzése folyamatos, az ügyvezetési tevékenység állandósult vezetői tevékenységet igényel.³⁶⁶

Lőrincz György azonban felhívja a figyelmet, hogy a legfőbb szerv a saját döntési jogkörének szinte korlátlan növelésére, kiterjesztésére jogosult, ami értelemszerűen szűkíti a vezető tisztségviselők döntési kompetenciáját.³⁶⁷ Meggyőződésünk szerint annak a meghatározása, hogy melyek azok a kérdések, amelyekben a legfőbb szerv dönt és melyek azok, amelyek a vezető tisztségviselő döntési kompetenciájába tartoznak, nagyban függ a társaság méretétől, tevékenységétől, taglétszámától és a társaság formájától, így a döntési hatáskörök rögzítése társaságonként eltérő és az adott szervezet sajátosságaihoz igazodik. A köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál szintén nyitva áll a kérdés, hogy melyek azok a döntések, amelyek meghozatalában a tulajdonosi joggyakorló a legfőbb szervi határozathozatalával útján – egyszemélyes társaság esetén a legfőbb szerv „egyedüli tagjaként” – közvetlenül részt kíván venni és melyek azok, amelyekben teret enged az ügyvezetést ellátó személynek. E körben kifejezetten utalunk a Ptk. azon rendelkezésére, amely szerint „[e]gyszemélyes gazdasági társaságnál az egyedüli tag az ügyvezetésnek utasítást adhat, amelyet a vezető tisztségviselő köteles végrehajtani.”³⁶⁸ Ez alapján a rendelkezés alapján az egyedüli tag (részvényes) Magyar Államnak vagy helyi önkormányzatnak lényegében széles körű utasítása joga van a vezető tisztségviselő felett, így függetlenül attól, hogy hivatalosan mire terjed ki a vezető tisztségviselő döntési jogköre, az egyedüli tag (részvényes) ténylegesen bármilyen kérdésben utasítást adhat neki, amely utasítást a fenti szabály alapján az operatív szerv köteles végrehajtani. Ezt a rendelkezést a szakaszhoz fűzött kommentár nagyon érzékletesen akként fogalmazza meg, hogy egyszemélyes társaságok esetén „a tag akarata és a társasági akarat közötti határvonal sokkal kevésbé éles”.³⁶⁹

A Ptk. 3:21. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenység ellátása során a jogi személy érdekeinek megfelelően köteles eljárni, azaz az egyes cselekvési

³⁶⁵ KISFALUDI 2007. 309. o.

³⁶⁶ NOCHTA 2011. 140. o.

³⁶⁷ LŐRINCZ 2017. 4. o.

³⁶⁸ Ptk. 3:112. § (3) bek.

³⁶⁹ VÉKÁS – GÁRDOS (szerk.)

lehetőségek közötti választás során a szervezet érdekeit kell szem előtt tartania.³⁷⁰ Ezt az előírást ismételten rögzíti a Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között.³⁷¹ A szabály kimondása azért jelentős, mert a gazdasági társaság érdekei nem feltétlenül azonosak a vezető tisztségviselő, illetve a társasági tagok érdekeivel, így fontos rögzíteni, hogy az egymással versengő érdekek közül az ügyvezetést ellátó személynek melyik érdek érvényesülését kell döntéseivel elősegítenie. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet³⁷² beálltát követően a Ptk.³⁷³ és más jogszabályok – így pl. a Cstv.³⁷⁴ – a hitelezői érdekek figyelembevételét is elvárják a vezető tisztségviselőtől.³⁷⁵ Rövid nemzetközi kitekintésként rögzítjük, hogy a finn társasági jog a hűségi kötelezettséget rögzíti, amely követelmény a társaságra és annak részvényeseire is kiterjed.³⁷⁶ Álláspontunk ez a hűségi kötelezettség tartalmában nagyon közel áll ahhoz a Ptk. által rögzített kötelezettséghez, hogy a vezető tisztségviselő a tevékenységét az adott társaság érdekeinek elsődlegessége alapján látja el.

³⁷⁰ AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [Szerk.: PAPP Tekla] 2011. 158. o.

³⁷¹ Ptk. 3:112. § (2) bek.

³⁷² A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fennálltának meghatározására eltérő megközelítések figyelhetők meg a bírósági gyakorlatban. A leggyakoribb meghatározás szerint fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet áll fenn, ha az adós kötelezettségeinek kielégítéséhez nem áll a rendelkezésére elegendő likvid pénzeszköz. Más álláspontok szerint a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet a társaság vagyonának nagyságát meghaladó tartozások mellett észszerűtlen kockázattal végzett gazdasági tevékenységhez kapcsolódik, azaz minden alultőkésített gazdasági társaság lényegében fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet utáni állapotban van. Abban az esetben, ha a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beálltának időpontja a vezető tisztségviselő felelősségével összefüggésben vizsgálendő, figyelembe kell venni azt a szubjektív tényezőt is, hogy az adott vezető tisztségviselő mikor ismerhette fel a fenyegető fizetéseképtelenség helyzetét. Lásd: Fővárosi Ítéltábla Gf.40.091/2016/5. Más bíróságok álláspontja szerint egyöntetű a bírósági gyakorlat abban, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet akkor következik be, amikor az adós likvid (azaz könnyen készpénzzé konvertálható) vagyonát a rövid lejáratú (egy éven belül esedékessé váló) kötelezettségei meghaladják. Lásd: Szegedi Ítéltábla Gf. 30.302/2018/4. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fogalmát kifejtő szakirodalmi álláspontokhoz lásd többek között: NAGY BARNÁ 2019. 127-128. o.; CSÖKE – FODORNÉ LETTNER – JUHÁSZ 2009. 400. o. Dzsula Marianna álláspontja szerint a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fennállásának indikátora lehetnek többek között a társaság éves beszámolójában foglalt adatok, az, hogy a cég készpénzvagyonra nem fedezi a lejárt kötelezettségeket vagy az is, ha a céggel szemben a cégjegyzékbe végrehajtást jegyezték be. Lásd: DZSULA 2015. 96. o.; MOHAI 2016b. 10. o.

³⁷³ Ptk. 3:118. §; A PJD2019. 25.I. számon publikált döntésben az ügyben eljáró Szegedi Ítéltábla rögzítette, hogy „A vezető tisztségviselő felelőssége körében a Ptk. 3:118. §-ában megjelölt felelősségi szabályt – a Ptk. elsőbbségét hangsúlyozva – együttesen kell alkalmazni a Cstv. 33/A. §-ában szereplő felelősségi szabályokkal, mert egy alanyi jogról és annak meghatározott eljárási rend szerinti érvényesítéséről van szó.”

³⁷⁴ Cstv. 33/A. § (1) bek.

³⁷⁵ TÖRÖK 2014. 58. o. Mohai Máté rámutat arra, hogy a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 30. § (3) bekezdésével szemben a Ptk. szerint a vezető tisztségviselőnek fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet esetén nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján, hanem a hitelezői érdekek figyelembevételével kell eljárnia. A szerző ebből arra következtet – álláspontunk szerint helytállóan -, hogy a vezető tisztségviselőnek a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beállta után is elsődlegesen a társaság érdekeit szem előtt tartva kell eljárnia, figyelembe véve e mellett a hitelezői érdekeket is. Lásd: MOHAI 2016b. 10-11. o.; MOHAI 2017. 113-114. o. Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedik Csöke Andrea, aki szerint a két megfogalmazás között nincs tartalmi különbség. Lásd: CSÖKE 2015a. 142. o.

³⁷⁶ NOCHTA 2019. 162. o.

A Ptk. a jogi személy általános szabályai között rögzíti a vezető tisztségviselővel szemben támasztott követelményeket és kizáró okokat,³⁷⁷ a vezető tisztségviselői megbízás megszűnésének eseteit,³⁷⁸ a vezető tisztségviselő jogi személlyel és harmadik személyekkel szembeni felelősségére irányadó szabályokat,³⁷⁹ valamint az ügyvezetést ellátó személy titoktartási és felvilágosítási kötelezettségét.³⁸⁰ Utóbbi rendelkezés célja a vezető tisztségviselő és a jogi személy tagjai között fennálló információs aszimmetria csökkentése,³⁸¹ ugyanis az ügyvezetést ellátó személyek – a jogi személy tagjaival ellentétben - rendszeresen hozzájutnak a jogi személy működése kapcsán releváns információkhoz, a vezető tisztségviselők felvilágosítás nyújtási és betekintést biztosítási kötelezettsége azonban némiképp egyensúlyba hozza a mérleg két serpenyőjét.

7.2.2. A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK KÖZÖS SZABÁLYAI

A Ptk. a gazdasági társaságok közös szabályai között rögzíti, hogy a társaság vezető tisztségviselője ezen tevékenységét megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban³⁸² látja el,³⁸³ főszabály szerint öt éven keresztül.³⁸⁴ Tevékenységvégezte során a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján,³⁸⁵ önállóan jár el a jogszabályok és a társasági szerződés

³⁷⁷ Ptk. 3:22. §

³⁷⁸ Ptk. 3:25. §

³⁷⁹ Ptk. 3:24. §

³⁸⁰ Ptk. 3:23. §; A vezető tisztségviselő tájékoztatási kötelezettségének megszegéséből származó kárigények elsődlegesen a gazdasági társasággal szemben érvényesítendők. Lásd: Györi Ítéltábla Gf. 20.158/2014/4.

³⁸¹ VÉKÁS – GÁRDOS (szerk.) 2013. 233. o.

³⁸² A jogviszony jellege az igényérvényesítési fórum kapcsán is jelentőséggel bír, abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő tevékenységét munkaviszonyban látja el, a jogi személy által a vezető tisztségviselővel szemben indított kártérítési per a közigazgatási és munkaügyi bíróság hatáskörébe tartozik. Lásd: BDT 2017. 3706. I.; BH1993. 98.; Fontos kiemelni továbbá, hogy a vezető tisztségviselő a társasággal nem „szerződésen kívüli”, hanem társasági jogviszonyban (megbízási jogviszonyban vagy munkaviszonyban) áll. Lásd: Szegedi Ítéltábla Gf. III.30.413/2014/2.; A tevékenységét munkaviszonyban ellátó vezető tisztségviselő felelősségének megítéléséről bővebben lásd: CSÖNDES 2017. 271-280. o.

³⁸³ Ptk. 3:112. § (1) bek.; Legfelsőbb Bíróság Mfv. I. 10. 321/1994.; Lőrincz György a jogi személy vezető tisztségviselője kapcsán a Ptk. 3:21. § szövegezéséből kiindulva felveti, hogy a megbízási jogviszony és a munkaviszony mellett a vezető tisztségviselő és a jogi személy között ún. megbízási, mint nem nevesített atipikus szerződés is létrejöhet. [Lásd: Lőrincz 2017. 4. o.] Lőrincz ezen álláspontjával nem értünk egyet, álláspontunk szerint a vezető tisztségviselő és a jogi személy között minden esetben munkaviszony vagy megbízási jogviszony jön létre.

³⁸⁴ Ptk. 3:114. §

³⁸⁵ BDT2019. 3994.: Amennyiben bíróság jogerősen megállapította, hogy a vezető tisztségviselő nem az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható gondossággal, a társaság érdekének elsődlegessége alapján járt el, és a társaságnak a kötelezettségzegéssel okozott károk megtérítéséért felel, az e magatartással okozott, de később bekövetkezett károk megtérítése iránti ugyanazon felek között folyó perben a felelősségét nem teheti vitássá, azt a bíróság ismét nem vizsgálhatja.; A társasági érdek elsődlegességének kiemelése különös jelentőséggel bír azokban az esetekben, amikor a vezető tisztségviselő egyúttal a gazdasági társaság tagja is, hiszen ekkor a saját tagi (tulajdonosi) érdekeit háttérbe kell szorítania és a gazdasági társaság érdekeit kell előtérbe helyeznie tevékenységvégezte során. Lásd: GÁL 2014a. 3-6. o.

rendelkezéseinek és a legfőbb szerv által hozott határozatoknak megfelelően.³⁸⁶ A vezető tisztségviselőt főszabály szerint a társaság tagjai nem utasíthatják, hatáskörét a legfőbb szerv nem vonhatja el.³⁸⁷ Ahogyan arra már korábban utaltunk, meghatározó jelentősége van annak, hogy melyek azok a döntések, amelyek meghozatala a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik, ugyanis minden más kérdésben az ügyvezetés jogosult dönteni, utólag ezektől a hatásköröktől önkényesen nem foszthatja meg a legfőbb szerv a vezető tisztségviselőt.

A gazdasági társaságok közös szabályai között rögzíti továbbá a Ptk. a vezető tisztségviselőkre irányadó összeférhetlenségi előírásokat,³⁸⁸ a cégjegyzésre irányadó szabályokat,³⁸⁹ a vezető tisztségviselő társasággal és harmadik személyekkel szembeni kártérítési felelősségének szabályait,³⁹⁰ valamint a cégvezetőre vonatkozó rendelkezéseket.³⁹¹ A Harmadik Könyv sajátos szerkezetéből adódóan speciális rendelkezés hiányában a jogi személy általános szabályai kapcsán ismertett szabályok is irányadók a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőjének jogviszonyára.

7.2.3. A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐK ELTILTÁSA

A Polgári Törvénykönyv releváns rendelkezéseinek áttekintését követően rögzítenünk kell, hogy a vezető tisztségviselők eltiltására vonatkozó szabályanyagot a cégtörvény tartalmazza.³⁹² A cégbíróság általi eltiltásra két nagy esetkör alapján kerülhet sor, ezeket a Ctv. 9/B.-9/C. §-ai részletezik. A 9/C. § szerinti esetben az eltiltás azokkal a vezető tisztségviselőkkel szemben alkalmazható, akik által vezetett cég a kényszertörlési eljárásban kielégítetlen követelést hagy maga után.³⁹³ Az eltiltás azonban nem mechanikusan alkalmazandó intézkedés, így alkalmazása mellőzhető többek között abban az esetben, ha a kényszertörléssel megszüntetendő cég valamennyi tartozását a vezető tisztségviselő a jogorvoslati döntés meghozatala előtt megfizeti.³⁹⁴ Az eltiltás időtartama részben az eltiltást megalapozó okhoz, részben pedig a céggel szemben bejelentett követelések mértékéhez igazodik. Az eltiltott személy nem

³⁸⁶ Török Tamás álláspontja szerint a Ptk.-nak valamennyi gazdasági társasági formánál meg kellene tiltania azt, hogy a társaság ügyvezetését a vezető tisztségviselő munkaviszonyban lássa el, tekintettel arra, hogy a klasszikus munkaviszony lényegi fogalmi ismérvei – így többek között az alá-fölérendeltségi viszony és a folyamatos széleskörű munkáltatói utasítási és ellenőrzési jogkör – nem jellemzik a vezető tisztségviselői jogviszonyt, mivel az egy mellérendeltségi kapcsolat. Lásd: TÖRÖK Tamás 2015. 334. o.

³⁸⁷ Ptk. 3:112. § (2) bek.; Budapest Környéki Törvényszék G. 40.178/2009/6.; AUER 2019c. 314-315. o.

³⁸⁸ Ptk. 3:115. §

³⁸⁹ Ptk. 3:116. §

³⁹⁰ Ptk. 3:117-118. §§

³⁹¹ Ptk. 3:113. §

³⁹² Ctv. 9/B-9/E. §§

³⁹³ ÍH 2015. 157.

³⁹⁴ ÍH 2016. 33.

szerezhet gazdasági társaságban többségi befolyást, nem válhat gazdasági társaság korlátlanul felelős tagjává, egyéni cég tagjává és nem lehet cég vezető tisztségviselője sem,³⁹⁵ illetve azokban az esetekben, amikor az eltiltásra a Ctv. 9/C. §-a alapján került sor, az eltiltott személy cégvezető és felügyelőbizottsági tag sem lehet.³⁹⁶ Ha valamely cég ügyében a cégbíróság a vezető tisztségviselő eltiltásáról jogerősen rendelkezett, az érintett személyt automatikus végzéssel minden más cégben viselt vezető tisztségviselői tevékenységétől el kell tiltani. E végzés ellen fellebbezés terjeszthető elő, azonban a másodfokú bíróság a jogerős eltiltás tényén és a személyazonosságon kívül mást nem vizsgálhat, ezen eljárásban nincs helye az eltiltást eredetileg kimondó "alapeljárás" törvényességi felülbírálatának.³⁹⁷

A cégjegyzékből a cég kényszertörlése megindítását megelőzően törölt vezető tisztségviselő eltiltásának feltételeit, a Ctv. 9/C. § (2) bekezdésében foglalt tényállás megvalósulását a cégbíróságnak hivatalból kell megállapítania, és ennek eredményeként hivatalból kell döntenie az eltiltás alkalmazásáról vagy mellőzéséről.³⁹⁸ A cég kényszertörlését elrendelő, egyben a vezető tisztségviselő eltiltását tartalmazó végzés ellen a végzés ez utóbbi rendelkezésével szemben - a cég törlésétől függetlenül az eltiltott vezető tisztségviselő - felülvizsgálati kérelmet előterjeszhet. A felülvizsgálati kérelem nem vizsgálható érdemben, ha az eltiltott vezető tisztségviselő az eltiltást elrendelő végzés ellen nem fellebbezett.³⁹⁹ Az eltiltás időbeli hatálya az eltiltást kimondó határozat jogerőre emelkedésének napjától kezdődik, abban az esetben, ha ugyanazon személyt több cég vonatkozásában is eltiltják, az időbeli hatály az utolsó eltiltás kezdő időpontjához igazodik.⁴⁰⁰ A vezető tisztségviselő eltiltása esetén, ha a vezető tisztségviselő az eltiltást kimondó határozat meghozatalának napján egyúttal a cég bejegyzett képviselője is, a cégbíróság az eltiltásra vonatkozó tények feltüntetése mellett egyben törli is a vezető tisztségviselőt a cégjegyzékből.⁴⁰¹

Ha a vezető tisztségviselő cégjegyzékből való törlésével a cégjegyzékbe bejegyzett vezető tisztségviselők száma az adott cégformára vonatkozó szabályok szerint előírt mérték alá csökken vagy a cégnek nem marad vezető tisztségviselője, a cégbíróság a törléssel egyidejűleg felhívja a céget, hogy hatvan napon belül jelentse be az új vezető tisztségviselő személyét. Ha a cég ennek nem tesz eleget, a cégbíróság törvényességi felügyeleti eljárást hivatalból folytat

³⁹⁵ Ctv. 9/B. § (2) bek.

³⁹⁶ Ctv. 9/C. § (4) bek.

³⁹⁷ ÍH2016. 34.

³⁹⁸ ÍH2019. 101.

³⁹⁹ BH+ 2014.3.126.II.

⁴⁰⁰ Ctv. 9/D. § (1) bek.

⁴⁰¹ Ctv. 9/D. § (3) bek.

le azzal, hogy a jogkövetkezményekre vonatkozó figyelmeztetés alkalmazására nem kerül sor.⁴⁰²

7.3. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK ÜGYVEZETÉSÉNEK SAJÁTOSSÁGAI

7.3.1. AZ ÜGYVEZETÉSRE IRÁNYADÓ SPECIÁLIS SZABÁLYOK

7.3.1.1. Az ügyvezetés létszámára irányadó rendelkezések

A Ptk. generális rendelkezéseit a köztulajdonban gazdasági társaságok kapcsán számos speciális szabály árnyalja, az említett rendelkezések közül kifejezetten a vezető tisztségviselőre irányadó rendelkezéseket a Taktv. tartalmaz. A Ptk. főszabályként rögzíti, hogy a korlátolt felelősségű társaság ügyvezetését egy vagy több ügyvezető látja el,⁴⁰³ részvénytársaságnál pedig főszabály szerint három természetes személy tagból álló igazgatóság választására kerül sor,⁴⁰⁴ azzal, hogy az alapszabály rendelkezése alapján zártkörűen működő részvénytársaságnál vezérigazgató,⁴⁰⁵ nyilvánosan működő részvénytársaságnál⁴⁰⁶ pedig igazgatótanács működhet.⁴⁰⁷ Az említett társasági formák közül a zártkörűen működő részvénytársaság ügyvezetése kapcsán a Taktv. a Ptk. rendelkezéseitől eltérő formát tesz főszabállyá azzal, hogy rögzíti, igazgatóság megválasztására csak abban az esetben kerül sor, ha azt a társaság jelentősége, mérete és működésének jellege indokolja, ennek hiányában az ügyvezetési tevékenységet vezérigazgató végzi.⁴⁰⁸ Sem maga a Taktv., sem a jogszabály indokolása, sem a rendelkezéshez kapcsolódóan hozott bírósági döntés nem fejti ki, hogy mi az a társasági jelentőség, méret, valamint működési jelleg, ami indokolja az igazgatóság létrehozását, így álláspontunk szerint az egyes köztulajdonban álló zrt.-k kapcsán esetről esetre vizsgálandó, hogy fennáll-e olyan körülmény, ami a sajátos ügyvezető szerv létrehozását szükségessé teszi.

Abban az esetben, ha a társaságnál igazgatóság létrehozása indokolt, a szerv létszámára is speciális rendelkezések irányadók. A Ptk. ugyanis csak az igazgatóság minimális létszámát határozza meg – három főben -, ez a szabály klauzikálisan kógens, ugyanis az alapszabály ennél

⁴⁰² Ctv. 9/D. § (5) bek.

⁴⁰³ Ptk. 3:196. § (1) bek.

⁴⁰⁴ Ptk. 3:282. § (1) bek.

⁴⁰⁵ Ptk. 3:283. §

⁴⁰⁶ Megjegyzést érdemel, hogy témánk szempontjából a nyilvánosan működő részvénytársaságok csekély jelentőséggel bírnak, ugyanis az MNV Zrt. honlapján szereplő társasági portfólió alapján egyetlen olyan nyrt. van [RÁBA Járműipari Holding Nyrt.], amelyben az állami tulajdon mértéke az 50 %-ot meghaladja. Forrás: http://www.mnvzrt.hu/felso_menu/tarsasagi_portfolio/mnvportfolio/tarsasagiportfolio/tobbsegi_tulajdonu_tarsasagok (Letöltés ideje: 2019. november 1.)

⁴⁰⁷ Ptk. 3:285. § (1) bek.

⁴⁰⁸ Taktv. 3. § (1)-(2) bek.

kisebbségi taglétszámú igazgatóság létrehozását előíró rendelkezése semmis,⁴⁰⁹ azonban három természetes személynél több tagot számláló igazgatóság működhet a társaságnál, a magánjogi kódex nem határoz meg felső korlátot az ügyvezetést ellátó szerv létszáma vonatkozásában.

Ezzel szemben a Taktv. rögzíti, hogy a köztulajdonban álló zrt. igazgatósága a társaság jelentőségétől, méretétől és működésének jellegétől függően legalább három, legfeljebb öt természetes személy tagból áll, nemzetgazdasági szempontból kiemelkedő jelentőségű társaságnál az igazgatóság maximális létszáma hét fő.⁴¹⁰ Azaz ezeknél a szervezeteknél a tagok döntési autonómiája korlátozott, tekintve, hogy csak a Taktv. által rögzített létszámkereten belül mozoghatnak, ráadásul az igazgatósági tagok számának meghatározása ezen a kereten belül sem kizárólag a tagok döntésén múlik, mivel a létszám meghatározása elsődlegesen a társaság jelentőségének, méretének és működése jellegének a függvénye. Felmerül a kérdés, hogy a zártkörűen működő részvénytársaság alapítása során hogyan tudják meghatározni a tagok vagy az egyedüli részvényes, hogy a létrehozni kívánt szervezet pontosan milyen méretű lesz, valamint mekkora jelentőséggel bír majd működése során. Azaz kérdéses, hogyan határozzák meg az említett kritériumokra tekintettel az ügyvezető szerv létszámát.

Meggyőződésünk szerint abban az esetben, ha a köztulajdonban álló zrt. működése során a tagok arra az álláspontra jutnak, hogy a társaság jelentősége, mérete és működési jellege az alapszabályban foglalttól eltérő létszámú igazgatóság működését indokolja, a tagok legalább háromnegyedes szótöbbséggel módosíthatják a létesítő okiratot.⁴¹¹ Ez a módosítás nem jelent különösebb nehézséget, ha az állam vagy a helyi önkormányzat az egyedüli részvényes, azonban ellentmondásokhoz vezethet, ha az államot vagy a helyi önkormányzatot megillető szavazati jog mértéke nem éri el a döntés meghozatalához szükséges – legalább háromnegyedes - szótöbbséget és a kisebbségi részvényesek nem kívánják az igazgatóság taglétszámának módosítását. További észrevétel, hogy a Taktv. csak a zártkörűen működő részvénytársaságok ügyvezetésének létszáma kapcsán fogalmaz meg speciális rendelkezéseket, más, így leginkább korlátolt felelősségű társasági formában működő gazdasági társaságok vonatkozásában nem tartalmaz a társaság ügyvezetését ellátó személyek létszámára irányadó szabályt.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének létszámára irányadó speciális rendelkezéseket az alábbi táblázatban mutatjuk be:

⁴⁰⁹ Ptk. 3:282. § (1) bek.

⁴¹⁰ Taktv. 3. § (3) bek.; a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonban tartandó állami tulajdonban álló társasági részesedéseket az Nvtv. 2. melléklet I. pontja tartalmazza.

⁴¹¹ Ptk. 3:102. § (1) bek.

	A Ptk. generális rendelkezései	A Taktv. speciális rendelkezései
Korlátolt felelősségű társaság	Egy vagy több ügyvezető (Ptk. 3:196. § (1) bek.) [Megj.: a BDT2015. 3272. sz. eseti döntés szerint a kft. ügyvezetését igazgatóság is elláthatja]	Nem tartalmaz speciális rendelkezést
Zártkörűen működő részvénytársaság	- legalább három természetes személy tagból álló igazgatóság vagy - egyedüli vezérigazgató (Ptk. 3:282. § (1) bek.; 3:283. §)	- főszabály szerint egyedüli vezérigazgató, - ha a társaság jelentősége, mérete, működésének jellege indokolja, akkor: • legalább három, legfeljebb öt természetes személy tagból álló igazgatóság; • legalább három, legfeljebb hét természetes személy tagból álló igazgatóság, ha a gazdasági társaság nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű (Taktv. 3. §)
Nyilvánosan működő részvénytársaság	Legalább három természetes személy tagból álló igazgatóság (Ptk. 3:282. § (1) bek.)	Nem tartalmaz speciális rendelkezést

*A táblázat a szerző saját szerkesztése.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok operatív testületeire irányadó speciális szabályok kapcsán érdekességként rögzítjük, hogy egyes országokban az ügyvezető testületben a nemek közötti megoszlás is szereppel bír. Így például Svédországban az igazgatóság 6-8 igazgatóból áll, a tagok megválasztásakor a sokszínűség szempontjai is figyelembe veendőek. Az igazgatósági tagoknak rendelkezniük kell az adott iparággal kapcsolatos ismeretekkel is. Az igazgatói posztra jelölt személyeknek magas szintű szakértelemmel kell rendelkezniük többek között a vállalat üzleti tevékenysége, az üzleti fejlődés, a pénzügyek területén. Kiemelt jelentőséggel bír a svéd állami tulajdonú gazdasági társaságok ügyvezetése vonatkozásában is, hogy az igazgatóság tagjai mindig a vállalat érdekeit tartsák elsődlegesen szem előtt. A fentiekben említett nemek közötti paritás is meghatározó jelentőséggel bír, így például a 3 tagból álló igazgatóságban női és férfi tagnak is lennie kell, a 6-8 főből álló igazgatóság

esetében mind a két nemből legalább 3 főnek részt kell vennie az igazgatóság munkájában. A nemek megfelelő arányú reprezentációja mellett, a széles körű szakértelem biztosítása érdekében az igazgatóság különböző háttérrel és tapasztalatokkal rendelkező személyek közül választják ki.⁴¹² Azt gondoljuk, hogy ez a kiválasztás során érvényesülő célkitűzés, miszerint sokszínű ismeretanyaggal és végzettséggel rendelkező, professzionális és elkötelezett szakemberekkel célszerű feltölteni a köztulajdonban álló gazdasági társaság ügyvezetését ellátó testületet, kétségkívül a társaság érdekeit szolgálja és követendő példaként szolgálhat.

7.3.1.2. A speciális javadalmazási szabályok

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének szabályozása kapcsán a javadalmazás mértékének felső határa is rögzített a Taktv.-ben. A legfőbb szerv kötelessége szabályzatot alkotni többek között a vezető tisztségviselőket megillető javadalmazás, valamint a jogviszony megszűnése esetére biztosított juttatások módjának, mértékének elveiről és azok rendszeréről, amely szabályzat rendelkezéseitől érvényesen nem lehet eltérni.⁴¹³ A Taktv. nem rögzíti, hogy a szabályzat elfogadásához mekkora szótöbbségre van szükség, ez a probléma az egyszemélyes gazdasági társaságok esetében fel sem merül, azonban kérdéseket vethet fel azon társaságoknál, ahol az államot megillető szavazati jog mértéke több, mint 50 %, azonban önmagában nem elegendő például a háromnegyedes szótöbbség eléréséhez.

A Taktv. a javadalmazás mértékének meghatározása kapcsán is korlátozza a tagok döntési autonómiáját, ugyanis előírja, hogy az igazgatóság elnökének e jogviszonyára tekintettel megállapított havi díjazása nem haladhatja meg a mindenkori kötelező legkisebb munkabér hétszeresét, az igazgatóság többi tagja esetén pedig a mindenkori kötelező legkisebb munkabér ötszörösét.⁴¹⁴ Az igazgatóság elnökének vagy más tagjának e jogviszonyára tekintettel a megbízatás megszűnése esetére juttatás nem biztosítható.⁴¹⁵

Álláspontunk szerint ezek a szabályok a társasággal megbízási jogviszonyban és munkaviszonyban álló vezető tisztségviselőkre egyaránt irányadók. Felmerül azonban a kérdés, hogy a hivatkozott rendelkezések a vezérigazgatóra, valamint a korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjére irányadók-e, hiszen a törvény szövege csak az igazgatóság elnökének és többi tagjának javadalmazásáról rendelkezik, a vezérigazgatót és az ügyvezetőt nem említi. Így nyitott a kérdés, hogy a vezérigazgatót és az ügyvezetőt megillető díjazás maximuma az

⁴¹² BARZÓ 2019a. 195-196. o.

⁴¹³ Taktv. 5. § (3)-(4) bek.

⁴¹⁴ Taktv. 6. § (1) bek.

⁴¹⁵ Taktv. 6. § (3) bek.

igazgatóság elnökével vagy tagjaival azonos, avagy rájuk nem vonatkozik a Taktv. 6. § (1) bekezdésében rögzített korlátozás.

Egy természetes személy legfeljebb egy köztulajdonban álló gazdasági társaságnál betöltött vezető tisztségviselői megbízatás után részesülhet javadalmazásban.⁴¹⁶ Ezen korlátozás kapcsán indokoltnak tartjuk kiemelni, hogy az kifejezetten a köztulajdonban álló társaságoknál betöltött vezető tisztségviselői pozícióra irányadó, azaz egy természetes személy több állami vagy helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságnál betöltött vezető tisztségviselői pozíció után részesülhet – akár a Taktv. által meghatározott mértéket meghaladó – javadalmazásban, amennyiben azok nem minősülnek köztulajdonban állónak. A javadalmazás maximumának törvényi meghatározása álláspontunk szerint több szempontból is nehézségekhez vezethet. Megkérdőjelezhető, hogy a Taktv. által rögzített javadalmazási plafon alkalmas-e a versenyszféra által hasonló pozíciók betöltéséért kínált bérekkel felvenni a versenyt, azaz biztosítja-e, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőit az arra legalkalmasabb, magasan kvalifikált és kellő gyakorlati tapasztalattal rendelkező szakemberek lássák el. Az állami és helyi önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságokkal szemben álláspontunk szerint megalapozott elvárás, hogy ezen szervezetek működése egyfajta mintaként és mérceként szolgáljon más gazdasági társaságok számára. Ebből következik, hogy a társaság mindennapi irányítását végző operatív szerv tagjaival szemben is fokozott elvárások mutatkoznak, kérdéses, hogy az ezeket a követelményeket teljesítő vezető tisztségviselő számára mennyire megfelelő és vonzó javadalmazás a mindenkori kötelező legkisebb munkabér ötszöröse vagy hétszerese. Másodsorban a szabályozás alkalmassága abból – az általunk előbb kiemelt – szempontból is megkérdőjelezhető, hogy csak egy köztulajdonban álló gazdasági társaságnál betöltött vezető tisztségviselői pozíció után részesülhet a természetes személy javadalmazásban, azonban a jogszabályok – az összeférhetetlenségi szabályoktól eltekintve⁴¹⁷ – nem zárják ki, hogy az ügyvezetést ellátó személy más társaságnál is hasonló pozíciót vállaljon. Így felmerülhet az az eset, hogy a köztulajdonban álló társaság vezető tisztségviselője jövedelemmaximálás céljából más - köztulajdonban álló gazdasági társaságnak nem minősülő - szervezetnél is hasonló pozíciót tölt be, melynek következtében kérdésessé válik, hogy mennyire tudja lelkiismeretesen

⁴¹⁶ Taktv. 6. § (4) bek.

⁴¹⁷ Ptk. 3:115. §

és alaposan, a társaság érdekeit szem előtt tartva ellátni a köztulajdonban álló gazdasági társaság ügyvezetését.⁴¹⁸

7.3.1.3. Fokozott közzétételi kötelezettségek

A köztulajdonban álló gazdasági társaságokkal szemben fokozottan érvényesül a transzparencia követelménye, ezért ezeknek a szervezeteknek számos, a vezető tisztségviselőkkel kapcsolatos adatot közzé kell tenniük. A kötelező közzététel kiterjed a vezető tisztségviselő nevére, tisztségére vagy munkakörére, valamint a társasággal fennálló jogviszonyára tekintettel kapott különböző pénzügyi juttatásokra.⁴¹⁹ A törvény az utóbbi adatszoport tekintetében különbséget tesz a társasággal megbízási jogviszonyban,⁴²⁰ valamint munkaviszonyban álló vezető tisztségviselők között. A közzétett adatok a közzétételt követő két évig nem távolíthatóak el.⁴²¹ Amellett, hogy a közzéteendő adatok jelentős része a vezető tisztségviselőhöz kapcsolódik, a közzétételi kötelezettség is a vezető tisztségviselőt terheli, amennyiben ezt a kötelezettségét elmulasztja vagy annak késedelmesen vagy hiányosan tesz eleget, törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezhető.⁴²²

A törvényességi felügyeleti eljárás megindítása esetén a cégbíróság az eljárás alapjául szolgáló jogsértés pontos megjelölésével és a jogkövetkezményekre történő figyelmeztetéssel felhívja a céget, hogy a végzésben meghatározott határidőn belül írásban nyilatkozzon arról, hogy vitatja-e az eljárás megindításának alapjául szolgáló okokat és körülményeket vagy amennyiben azokat

⁴¹⁸ Megjegyezzük, hogy 2012. július 1-ig a Taktv. speciális szabályokat tartalmazott a társasággal munkaviszonyban álló vezető tisztségviselő számára fizethető prémium vonatkozásában is, lásd: Taktv. 5. § (2) bekezdése: „A köztulajdonban álló gazdasági társasággal munkaviszonyban álló vezető tisztségviselő, továbbá az Mt. 188. § (1) bekezdése vagy 188/A. § (1) bekezdése hatálya alá eső munkavállaló számára teljesítménykövetelményt, valamint az ahhoz kapcsolódó teljesítménybért vagy más juttatást a vezető tisztségviselő és az Mt. 188. § (1) bekezdése hatálya alá eső munkavállaló esetében a gazdasági társaság legfőbb szerve vagy - ha a társasági szerződés (alapszabály, alapító okirat) így rendelkezik - az igazgatóság, az Mt. 188/A. § (1) bekezdése hatálya alá eső munkavállaló esetében pedig a munkáltatói jogokat gyakorló vezető tisztségviselő vagy a vezérigazgató határozhat meg, amelyről a felügyelőbizottság véleményét előzetesen ki kell kérni. Teljesítménykövetelményként az üzleti terv fő számainak teljesítése mellett csak olyan feltétel határozható meg, amelynek teljesítése a munkakör elvárható szakértelemmel és gondossággal való ellátásán túlmutató, objektíven meghatározható teljesítményt takar.” Az idézett szabályhoz kapcsolódóan rögzítette a Kúria a BH2013. 283. számú határozatában, hogy „[a] köztulajdonban álló gazdasági társaság vezető tisztségviselője részére teljesítménykövetelmény meghatározásánál különös szabályok irányadók.” Továbbá „[k]öztulajdonban álló gazdasági társaság vezetője részére csak a külön törvényben meghatározott módon tűzhető ki prémiumfeladat.” Lásd: Fővárosi Törvényszék 51.Mf. 636.503/2012. II. Az idézett szabályt a Munka Törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti rendelkezésekről és törvénymódosításokról szóló 2012. évi LXXXVI. törvény 69. § (3) bek. a) pontja helyezte hatályon kívül.

⁴¹⁹ Taktv. 2. § (1) bek.

⁴²⁰ Álláspontunk szerint az adatszolgáltatási kötelezettség teljesítését ténylegesen nem befolyásolja, azonban kiemelt érdemmel, hogy a Taktv. a vezető tisztségviselő megbízási jogviszonya kapcsán nem a Ptk., hanem a 2014. március 15-én hatályát veszített, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény rendelkezésére hivatkozik. Szintén elmulasztotta a jogalkotó a Taktv. rendelkezéseinek a hatályosítását a 3. § (2) bekezdésében.

⁴²¹ Taktv. 2. § (8) bek.

⁴²² Taktv. 2. § (7)-(8) bek. A törvényességi felügyeleti eljárásról bővebben lásd: LEHOCZKI 2019d. 277-278. o.

nem vitatja, akkor a törvénytörtő állapotot szüntesse meg.⁴²³ Amennyiben a gazdasági társaság nem tesz eleget a törvényes állapot helyreállítására irányuló kötelezettségének, a cégbíróság törvényességi felügyeleti intézkedés alkalmazására jogosult, ilyen intézkedés többek között a vezető tisztségviselőt sújtó – százezer forinttól tízmillió forintig terjedő - pénzbírság kiszabása, amennyiben a törvényességi felügyeleti eljárásra a vezető tisztségviselő adott okot.⁴²⁴ Álláspontunk szerint a közzétételi kötelezettség elmulasztása vagy nem megfelelő teljesítése esetén a cégbíróság eljárásának okát a vezető tisztségviselő cselekvése vagy mulasztása képezi, így ebben az esetben fennállnak a vezető tisztségviselővel szemben kiszabható pénzbírság alkalmazásának feltételei.

7.3.2. A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐK TEVÉKENYSÉGÉT BEFOLYÁSOLÓ TOVÁBBI RENDELKEZÉSEK

Az előző pontban áttekintettük a kifejezetten a vezető tisztségviselőkre irányadó törvényi rendelkezéseket, azonban véleményünk szerint más, a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó speciális szabály is befolyásolja az ügyvezetést ellátó személyek tevékenységvégzését.

Ebben a vonatkozásban a speciális szabályok közül kiemelésre érdemesnek a korábbi fejezetben részletesen bemutatott, a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó speciális vagyongazdálkodási követelmények. Meggyőződésünk szerint az említett alapelvek a nemzeti vagyon körébe tartozó társasági részesedéseken keresztül a társaság működésére és döntéshozatalára is hatással bírnak, különös tekintettel arra a fentiekben megerősített előkérdésre, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül. Ezen alapelvek érvényesítésére a szervezet működése során folyamatosan törekedni kell, így érvényre juttatásuk és betartásuk – a társaság más szervei mellett – a vezető tisztségviselő kötelezettsége. A kapcsolódó jogszabályok explicit módon nem nevesítik az ügyvezetést ellátó személyek kapcsán ezt a feladatot, azonban szerintünk azzal, hogy a legfőbb szerv hatáskörébe nem tartozó irányítási feladatok ellátása és az ehhez kapcsolódó döntések meghozatala a vezető tisztségviselőket terheli, tevékenységük során figyelemmel kell lenniük a sajátos vagyongazdálkodási követelmények betartására, ami a piaci gazdasági társaságokkal összemérve többetkötelezettséget jelent az operatív szerv tagjai számára.

⁴²³ Ctv. 80. § (1) bek.

⁴²⁴ Ctv. 81. § (1) bek. b) pont

A vezető tisztségviselők tevékenységvégzése kapcsán kiemelendők továbbá az ún. összeférhetetlenségi szabályok. A Ptk. 3:115. §-a a gazdasági társaságok vezető tisztségviselői vonatkozásában rögzíti, hogy „[a] vezető tisztségviselő - a nyilvánosan működő részvénytársaság részvénye kivételével - nem szerezhethet társasági részesedést, és nem lehet vezető tisztségviselő olyan gazdasági társaságban, amely főtevékenységként ugyanolyan⁴²⁵ gazdasági tevékenységet folytat,⁴²⁶ mint az a társaság, amelyben vezető tisztségviselő. Ha a vezető tisztségviselő új vezető tisztségviselői megbízást fogad el, a tisztség elfogadásától számított tizenöt napon belül köteles e tényről értesíteni azokat a társaságokat, ahol már vezető tisztségviselő vagy felügyelőbizottsági tag.”, illetve „[a] vezető tisztségviselő és hozzátartozója - a mindennapi élet szokásos ügyletei kivételével - nem köthet saját nevében vagy saját javára a gazdasági társaság főtevékenysége körébe tartozó szerződéseket.”⁴²⁷

Ezek az összeférhetetlenségi szabályok a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetését ellátó személyekre is irányadók, tekintettel arra, hogy ezen szervezetek vezető tisztségviselőinek összeférhetetlenségére nem állapít meg más törvény a Ptk. rendelkezéseitől eltérő, speciális szabályokat. Az irányadó összeférhetetlenségi szabályok abban az esetben is alkalmazandók, ha a vezető tisztségviselő az összeférhetetlenséggel érintett, a törvényben megjelölt pozíciót külföldi székhelyű társaságban tölti be.⁴²⁸ Az összeférhetetlenségi szabályok a társaság vezető tisztségviselőjének pozíciójába lépő végelszámoló vonatkozásában is irányadók,⁴²⁹ azonban fontos kiemelni, hogy a vezető tisztségviselőéhez hasonló összeférhetetlenségi szabályt a Ptk. a tagok vonatkozásában nem ír elő, így az, hogy a társaság tagja egy, a társasággal azonos tevékenység végzésére egyéni vállalkozói tevékenységet is alapított, önmagában nem alapozhatja meg az adott tag tagsági jogviszonyának kizárással történő megszüntetését.⁴³⁰ Az idézett összeférhetetlenségi szabály „a törvénybe ütköző részesedésszerzést tiltja annak érdekében, hogy megvédje a gazdasági társaságot attól, hogy a vezető tisztségviselője a kialakult üzleti kapcsolatait, információt más gazdálkodó szervezet

⁴²⁵ Megjegyezzük, hogy az irányadó összeférhetetlenségi szabályozás és bírói gyakorlat a korábbiakban a jelenleg hatályosnál szigorúbb volt, tekintettel arra, hogy nem csak az azonos, hanem a hasonló tevékenységet végző társaságok vonatkozásában is tilalmat állapított meg. Lásd többek között: BH1990. 437.: Részvénytársaság igazgatósági vagy felügyelő bizottsági tagja nem lehet vezető tisztségviselő a részvénytársasághoz hasonló vagy azonos tevékenységet végző más gazdasági társaságban. Ez a tilalom az egyéb gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselőjére is kiterjed, ha az az Rt-hez hasonló tevékenységet fejt ki, és a két konkurens cég - akár hallgatólagosan is - a piac felosztásában állapodik meg. Az ilyen közgyűlési határozat jogszabályba ütközik, tehát semmis; a cégbíróság ilyen esetben a cégbejegyzést megtagadja.

⁴²⁶ A tevékenység azonosságának megítélésénél a cégjegyzékbe bejegyzett adatok irányadók. Lásd: Legfelsőbb Bíróság Gf. II.31.200/2002.

⁴²⁷ Ezek az ún. in sich saját számlás ügyletek, lásd: NOCHTA 2014. 487-552. o.

⁴²⁸ ÍH2010. 132.

⁴²⁹ Fővárosi Ítéltábla Cgf. 43.948/2006/2.

⁴³⁰ Debreceni Ítéltábla Gf. 30.275/2018/3.

érdekében használja fel. A gazdasági társaság érdekeit annak tiltásával kívánja biztosítani, hogy a vezető tisztségviselő ne szerezhessen tulajdonosi érdekeltséget a versenytársban.”⁴³¹

Az összeférhetlenségi szabályok köztulajdonban álló gazdasági társaságokra vonatkozó alkalmazásának szükségessége kétségtelen, azonban indokoltnak tartjuk megjegyezni, hogy ezen szervezetek közül több is monopolhelyzetben van az általa ellátott tevékenység vonatkozásában, azaz az azonos tevékenységet végző társaságnál történő tisztségbetöltés vagy részesedésszerzés más hazai jogi személy vonatkozásában nem, esetlegesen külföldön székhellyel rendelkező gazdasági társaság kapcsán merülhet fel, azzal, hogy ahogyan arra a fentiekben idézett döntés is rámutatott, utóbbi szintén tilalmazott.

Azokban az esetekben, amikor a köztulajdonban álló gazdasági társaság által végzett tevékenységet több más gazdasági társaság is ellátja, véleményünk szerint különös figyelmet kell fordítani az összeférhetlenségi normák betartására, tekintettel arra, hogy a vezető tisztségviselő egy más szervezetben betöltött pozícióval nem veszélyeztetheti a gyakran közfeladatot ellátó és a közérdek szolgálatát ellátó nemzeti vagyonnal gazdálkodó, köztulajdonban álló gazdasági társaság által végzett tevékenység eredményességét és sikerét. Ismételten röviden utalunk azon fentiekben bemutatott dilemmára, hogy továbbra is kérdésesnek tartjuk, hogy az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek törvény által maximált javadalmazása alkalmas-e arra, hogy feddhetetlen és a társaság érdekeinek elsődlegességét a messzemenőig szem előtt tartó személyek töltsék be a vezető tisztségviselői pozíciókat ezeknél a szervezeteknél.

7.4. A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐINEK FELELŐSSÉGÉRE IRÁNYADÓ SZABÁLYOK

7.4.1. A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐK GAZDASÁGI TÁRSASÁGGAL SZEMBENI FELELŐSSÉGE

7.4.1.1. A vezető tisztségviselő kontraktuális felelőssége

A felelősségi szabályok áttekintését megelőzően kiindulópontként rögzítendő, hogy az értekezés jelen fejezetében a vezető tisztségviselők magánjogi felelősségére irányadó rendelkezéseket és az azokhoz kapcsolódó bírósági joggyakorlatot mutatjuk be, a büntetőjogi felelősségre vonatkozóan nem teszünk megállapításokat. A gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek felelősségét rendező szabályozás meglehetősen összetett, tekintve, hogy a

⁴³¹ Debreceni Ítéletábla Gf. 30.425/2012/4.

Ptk. Harmadik Könyvében a jogi személyek közös és a gazdasági társaságok közös szabályai között,⁴³² valamint a Cstv.-ben és a Ctv.-ben is szerepelnek felelősségi klauzulák.⁴³³ A köztulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó speciális jogszabályok nem tartalmazzak eltérő felelősségi rendelkezéseket, azonban álláspontunk szerint az állami vagy önkormányzati tulajdonban lévő szervezetek sajátos jellege a felelősség kapcsán is jelentőséggel bír. A felelősségi kérdések részletes elemzése nélkül az alábbi néhány pontban foglaljuk össze a kérdéskörhöz kapcsolódó gondolatainkat.

A vezető tisztségviselő által ügyvezetési tevékenysége során a társaságnak okozott károkért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség⁴³⁴ szabályai szerint tartozik felelősséggel a jogi személlyel szemben.⁴³⁵ Török Tamás öt konjunktív előfeltételt határoz meg a vezető tisztségviselő gazdasági társasággal szembeni felelősségének megállapításához, ezek *(i)* a szerződéses jogviszony fennállása a vezető tisztségviselő és a társaság között, *(ii)* a kárt a vezető tisztségviselő ezen szerződés megszegésével okozza, *(iii)* ügyvezetői tisztségével összefüggésben, feltétel továbbá *(iv)* a kár bekövetkezése a gazdasági társaság oldalán és végül *(v)* a szerződésszegő magatartás és a kár bekövetkezése között okozati összefüggésnek kell fennállnia.⁴³⁶ A Török által meghatározott feltételekkel alapvetően egyetértve megjegyezzük, hogy meggyőződésünk szerint a második feltétel lényegében magában foglalja a harmadikat is, ugyanis a társaság és a vezető tisztségviselő közötti szerződés megszegése szükségképpen összefügg a vezető tisztségviselő ügyvezetői tisztségével, tekintettel arra, hogy a kontraktus pont ennek a tisztségnek az ellátásával kapcsolatos követelményeket, az ügyvezető kötelezettségeit és feladatait határozza meg. A vezető tisztségviselővel szemben kártérítési igény érvényesítéséről a társaság legfőbb szerve dönt,⁴³⁷ azonban abban az esetben, ha a szervezet felszámolás alá kerül, az igényérvényesítésről szóló döntés meghozatala a felszámoló jogosultsága, tekintettel arra, hogy a társaság vagyonáról szóló döntési jog a felszámolót illeti meg.⁴³⁸

⁴³² A Ptk.-nek a jogi személyek szervezetére és működésére irányadó szabályaitól a kódexben rögzített keretek között a tagok a létesítő okiratban eltérhetnek, azaz a Harmadik Könyvben foglalt szabályok jelentős része diszpozitív, lásd Ptk. 3:4. § (2)-(3) bek. A felelősségre irányadó rendelkezések kapcsán Bodzási Balázs rögzíti, hogy álláspontja szerint a hitelezői jogokat sértené, ha a felelősségi klauzuláktól enyhébb rendelkezéseket írhatnának elő a tagok, így a vezető tisztségviselő felelősségére a Ptk.-ban rögzített vagy annál szigorúbb – a létesítő okiratban meghatározott – szabályoknak kell érvényesülniük. Lásd: BODZÁSI 2013. 9. o.

⁴³³ A vezetők tisztségviselőknél a Gt. és a régi Ptk. szerint fennálló, valamint az új Ptk. szerinti felelősségére vonatkozó rendelkezések bemutatásához és összevetéséhez lásd: GÁL 2014a. 3-6. o.

⁴³⁴ Ptk. 6:142. §

⁴³⁵ Ptk. 3:24. § (1) bek.

⁴³⁶ TÖRÖK 2015. 347. o.

⁴³⁷ Ptk. 3:109. § (3) bek.

⁴³⁸ Cstv. 34. § (2) bek.; CSÓKE 2015a. 125. o.

Fuglinszky a felelősség megállapításának feltételei közül kiemelt hangsúlyt fektet annak a vizsgálatára, hogy a vezető tisztségviselő vonatkozásában történt-e szerződésszegés, mivel az ügyvezető csak abban az esetben szegi meg a kontraktust, ha nem tanúsítja az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondosságot. Megjegyzi, hogy abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő tevékenységvégeztése során a kellő gondosság kifejtésével járt el, akkor felelőssége fel sem merülhet, azonban abban az esetben, ha bebizonyosodik, hogy ezen gondosságot nem tanúsította, aligha mentesülhet a felelősség alól, mivel nem valószínű, hogy a mentesüléshez szükséges három feltétel együttes teljesülésének bizonyítására képes.⁴³⁹

Azt, hogy mi várható el egy vezető tisztségviselőtől, számos körülmény, így többek között a társaság mérete, tevékenysége is befolyásolja.⁴⁴⁰ Egyetértünk Nochta Tiborral abban, hogy vannak olyan tevékenységek, amelyeknek kifejtése valamennyi vezető tisztségviselőtől elvárható, ilyen például a működés jogszerűségének a biztosítása vagy a társaság ügyeinek folyamatos figyelemmel kísérése, azonban nem várható el reálisan minden vezető tisztségviselőtől többek között az, hogy magas szintű számviteli, adójogi ismeretekkel rendelkezzen.⁴⁴¹ Amennyiben a szervezet és a vezető tisztségviselő között létrejövő kontraktusba a társaság jelentőségére vagy az ellátott feladatra tekintettel speciális, az operatív szerv tevékenységét részletesen meghatározó kikötéseket foglalnak, az azzal a következménnyel járhat, hogy az ügyvezetést ellátó személy felelőssége más társaságokhoz képest jóval szélesebb körben és több esetben megállapíthatóvá válik.

7.4.1.2. A felmentvény

A felek közötti megállapodás tartalma továbbá a felmentvény⁴⁴² megadása kapcsán is jelentőséggel bírhat. A felmentvény ugyanis kvázi előzetes mentesülést biztosít a vezető tisztségviselőnek a felelősség alól azáltal, hogy ha a gazdasági társaság legfőbb szerve megadja számára a felmentvényt, a jogi személy csak abban az esetben léphet fel a vezető tisztségviselővel szemben az ügyvezetési kötelezettségeinek megszegésére alapozott kártérítési igénnyel, ha bizonyítani tudja, hogy a felmentvény megadásának alapjául szolgáló tények vagy adatok valótlanok vagy hiányosak voltak.⁴⁴³ A felmentvényt a legfőbb szerv az éves beszámoló elfogadásával, az előző üzleti évben kifejtett ügyvezetői tevékenység megfelelése vonatkozásában adhatja meg a vezető tisztségviselőnek, azaz a társaság utólagosan értékeli az

⁴³⁹ FUGLINSZKY 2015. 136. o.

⁴⁴⁰ FUGLINSZKY 2015. 137-140. o.

⁴⁴¹ NOCHTA 2013a. 491. o..

⁴⁴² A felmentvény jogintézményéről bővebben lásd: BALÁSHÁZY 2010. 3-4. o.

⁴⁴³ Ptk. 3:117. § (1) bek.

ügyvezető tevékenységét és a beszámoló elfogadásával utólagosan igazolja munkáját, egyúttal mentesítve a vezető tisztségviselőt a felelősség alól. Abban az esetben, ha a társaság ügyvezetését testület látja el, a legfőbb szervnek a testület tagjait külön-külön kell értékelnie és az egyes tagok vonatkozásában önállóan kell döntenie a felmentvény megadásáról.⁴⁴⁴

Megjegyezzük, hogy a szabályozás e tekintetben eltér a korábbi társasági törvény rendelkezéseitől, a 2006. évi IV. törvény⁴⁴⁵ alapján a felmentvény abban az esetben vált hatálytalanná, ha utólag a bíróság jogerős határozatával megállapította, hogy a felmentvény megadásának alapul szolgáló információk valótlanok vagy hiányosak voltak,⁴⁴⁶ azaz a hatályos szabályozás annyiban könnyíti a gazdasági társaságok helyzetét, hogy nem teszi szükségessé a jogerős bírósági határozat meglétét, elegendő, ha a társaság tudja bizonyítani a felmentvény alapjául szolgáló tények, adatok valótlanosságát vagy hiányosságát. A felmentvény minden esetben a tagoknak az ügyvezetés megvizsgálásakor rendelkezésére álló információkat tükrözi, a tagok az ismert adatok alapján döntenek el, hogy lemondanak-e a felelősségre vonás lehetőségéről vagy sem. Ha utóbb derül ki, hogy a döntés alapjául szolgáló információk nem feleltek meg a valóságnak, a felmentvényhez nem fűződhetnek joghatások.⁴⁴⁷ Amennyiben ez bebizonyosodik, az azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselő nem tanúsította a tőle elvárt gondosságot.

Fuglinszky álláspontja szerint a felmentvény jogintézménye a vezető tisztségviselői jogviszony gondossági kötetmi jellegét erősíti.⁴⁴⁸ A felmentvény megadásával a legfőbb szerv igazolja, hogy a vezető tisztségviselők az értékelt időszakban munkájukat a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegességét szem előtt tartva végezték.⁴⁴⁹ A Kúria a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelősségét vizsgáló joggyakorlat-elemző csoportja által készített összefoglaló véleményének⁴⁵⁰ 12. számú tanulmány melléklete Török Tamás: A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségével összefüggő, a magyar jogirodalomban megjelent egyes jogkérdésekkel kapcsolatos álláspontok című tanulmánya, amelyben a szerző arra a kérdésre keres választ, hogy a vezető tisztségviselőnek adott felmentvény hatálya kiterjed-e az adott gazdasági társaság hitelezőire is, avagy sem. A kérdésre a szerző Kisfaludi

⁴⁴⁴ AUER – BAKOS – BUZÁSI - FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [Szerk.: PAPP Tekla] 2011. 178. o.; Győri Ítéltábla Gf. 20.020/2016/3.

⁴⁴⁵ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (a továbbiakban: „Gt.”)

⁴⁴⁶ Gt. 30. § (5) bek.

⁴⁴⁷ Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.171/2016/4.

⁴⁴⁸ Fuglinszky 2015. 141. o.

⁴⁴⁹ Győri Ítéltábla Pf. 20.086/2018/4.

⁴⁵⁰ Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleménye 2016.El.II.JGY.G.2. „A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége” tárgy körben felállított joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye.

Andrásnak a Ptk. kommentárban rögzített válaszát idézi, amely a következő: „[a] korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságról szóló 1930. évi 5. törvénycikk szerint a taggyűlésnek az a határozata, amely az ügyvezetőket a felelősség alól felmenti, a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan. Sem a Gt., sem a Ptk. nem tartalmaz ehhez hasonló szabályt, és a gyakorlatban sem merült fel ez a kérdés. Úgy gondoljuk azonban, kifejezett rendelkezés hiányában is egyértelmű, hogy a háború előtti magánjog álláspontja ma is irányadó, tehát a felmentvény kizárólag a társaság és a vezető tisztségviselő belső jogviszonyában hatályos, harmadik személy károsultak, vagy hitelezők esetleges igényeivel szemben nem mentesíti a vezető tisztségviselőt.”

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában a jogi személy és a vezető tisztségviselő között létrejövő szerződés azon speciális rendelkezése, amely a társaság jellegére, tevékenységére tekintettel került a kontraktusba, kiemelt jelentőséggel bírhat a fentiekben ismertetett felmentvény vonatkozásában is, ha tekintve, hogy gazdasági társaság vezető tisztségviselője abban az esetben kapja meg a legfőbb szervtől a felmentvényt, ha az az ügyvezetési tevékenységét megfelelőnek ítéli,⁴⁵¹ a megfelelő tevékenységellátás mércéje meggyőződésünk szerint egy közfeladatot ellátó köztulajdonban álló gazdasági társaság esetén meglehetősen magasra tehető. Abban az esetben, ha a fenti 5. fejezetben összefoglalt vagyongazdálkodási követelmények érvényesítése is a vezető tisztségviselő feladata, az ügyvezetési tevékenység megfelelése kapcsán az egyes alapelvek betartása és megvalósítása is jelentőséggel bír.

7.4.1.3. A jogviszony ingyenes vagy visszterhes jellegének jelentősége

A vezető tisztségviselő gazdasági társasággal szembeni felelőssége kapcsán meghatározó jelentőséggel bír továbbá, hogy az ügyvezetési tevékenységet a vezető tisztségviselő ingyenes vagy visszterhes jogviszony keretei között látja-e el. A legjelentősebb különbség a felelősség alóli mentesülés szabályai között mutatkozik. Előljáróban megjegyezzük, hogy a vezetői tisztségviselői tevékenység ingyenes ellátása meggyőződésünk szerint inkább hipotetikus, mintsem gyakran előforduló sajátosság a gazdasági társaságoknál, de törvényi tilalom hiányában nem hagyható figyelmen kívül az anyagi ellentételezés nélküli ügyvezetési tevékenységellátás sem.

Abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő visszterhes jogviszony keretei között látja el a gazdasági társaság ügyvezetését és a társaságnak tevékenységvégzése során kárt okoz, abban

⁴⁵¹ Ptk. 3:117. § (1) bek.

az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy (i) a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, (ii) a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta és (iii) nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.⁴⁵² Az előzőekben megnevezett három feltétel konjunktív, azaz együttesen kell teljesülniük ahhoz, hogy a vezető tisztségviselő mentesüljön a társasággal szembeni felelősség alól. A vezető tisztségviselői jogviszony tartós jellegére tekintettel első benyomásként az a következtetés vonható le, hogy az előreláthatóság hiánya meglehetősen könnyen bizonyítható a vezető tisztségviselő által, főleg azokban az esetekben, amikor a káresemény évekkal a jogviszony létrejöttét követően következik be,⁴⁵³ azonban a rendelkezés alaposabb vizsgálatát követően felmerül a kérdés, hogy egy ilyen speciális jogviszony vonatkozásában értékelhető-e és ha igen, akkor hogyan az előreláthatósági követelmény. Az előzőekben nevesített három feltétel teljesülésének együttes bizonyítása meglehetősen nehéz, erre tekintettel jegyzi meg Gál Judit, hogy az új Ptk.-ban a kontraktuális felelősség csaknem objektív, és a korábbi magánjogi kódexben rögzített felróhatósággal szemben sokkal inkább a veszélyes üzem üzembentartójának felelősségével rokon.⁴⁵⁴

Eltérően alakulnak a felelősség alóli mentesülés szabályai abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő ezt a tevékenységét ingyenes jogviszony keretei között látja el. Az ingyenes szerződések vonatkozásában a kártérítési felelősséget a Ptk. 6:147. §-a szabályozza, két bekezdésben.⁴⁵⁵ Török Tamás álláspontja szerint az első bekezdésben rögzített mentesülési szabály az ingyenes vezető tisztségviselői jogviszony esetében nem alkalmazható, tekintettel arra, hogy a szolgáltatás tárgyában bekövetkező kár nem értelmezhető egy olyan jogviszonyban, ahol a szolgáltatás tárgya tevékenység kifejtése. A Ptk. 6:147. § (2) bekezdésében szabályozott, a jogosult vagyonában bekövetkező kárra irányadó szabályt már alkalmazhatónak tartja Török az ingyenes vezető tisztségviselői jogviszonyokra.⁴⁵⁶ Ezen felelősségi alakzat esetén a mentesüléshez a vezető tisztségviselőnek azt kell bizonyítania, hogy

⁴⁵² Ptk. 6:142. §

⁴⁵³ Erre az álláspontra helyezkedik többek között Török Tamás és Fuglinszky Ádám is, lásd: TÖRÖK Tamás 2015. 354. o.; FUGLINSZKY 2014. 246. o.

⁴⁵⁴ GÁL 2014a. 5. o.

⁴⁵⁵ A Ptk. 6:147. §-a a következőképp rendelkezik: „(1) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett kárért akkor felel, ha a jogosult bizonyítja, hogy a kötelezett a kárt szándékos szerződésszegéssel okozta, vagy elmulasztotta a tájékoztatást a szolgáltatás olyan lényeges tulajdonságáról, amelyet a jogosult nem ismert.

(2) Aki szolgáltatás teljesítését ingyenesen vállalja, köteles a jogosult vagyonában a szolgáltatással okozott kárt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy magatartása nem volt felróható.”

⁴⁵⁶ TÖRÖK 2015. 355. o.

magatartása nem volt felróható, azaz tevékenységének kifejtése során úgy járt el, ahogyan az az adott helyzetben általában elvárható.

Kiemelendő továbbá, hogy az új Ptk. főszabály szerint kizárja a párhuzamos igényérvényesítést, azaz ugyanazon káresemény miatt nem lehet egyidejűleg kontraktuális és deliktuális igényt is érvényesíteni.⁴⁵⁷ A Szegedi Ítéltábla egy döntésében azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogalkotó szándéka nem irányult arra, hogy ingyenes szerződések megszegésével okozott károk esetén is kizárja a párhuzamos igényérvényesítést, a bíróság meglátása szerint a jogalkotói szándéknak az felel meg, hogy az ingyenes szerződés megszegése folytán a károsult fél választhassa akár a szerződésen kívüli kártérítés szabályainak alkalmazását is, hiszen az ingyenes szerződések megszegésére vonatkozó felelősségi rendszer nem szigorúbb az általános deliktuális kárfelelősségi szabályokhoz képest.⁴⁵⁸ Ismételten megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint az ingyenes vezető tisztségviselői jogviszony az üzleti életben ritkán előforduló konstrukció, azonban a Szegedi Ítéltábla fentiekben hivatkozott döntésében szereplő megállapítások szintén relevanciával bírhatnak a felelősség alóli mentesülés során.⁴⁵⁹

A felelősség alóli mentesülés kapcsán felmerül továbbá a kérdés, hogy testületi ügyvezetés esetén hogyan alakul a felelősség abban az esetben, ha az operatív testület valamely tagja nem vett részt vagy nemmel szavazott a gazdasági társaságnak kárt okozó döntés meghozatala során. Főszabály szerint több károkozó a károsulttal szemben egyetemleges felelősséggel tartozik,⁴⁶⁰ azaz az operatív testület valamennyi tagja a kötelezetti egyetemlegesség szabályai szerint tartozik felelősséggel a gazdasági társaság irányába az okozott károkért. A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény még tartalmazta azt a szabályt, amely a határozat meghozatalában részt nem vevő vagy a határozat ellen nemmel szavazó személyt mentesítette a társasággal szembeni felelősség alól,⁴⁶¹ ilyen rendelkezést a hatályos Ptk. azonban nem tartalmaz.

Kiemeljük, hogy vannak olyan speciális jogszabályok, amelyek egyes gazdasági társaságok vonatkozásában fenntartották a korábbi szabályozást, így például a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. igazgatósági tagja mentesül az állammal és az MNV Zrt.-vel szemben fennálló felelősség alól abban az esetben, ha a kárt testületi határozat okozta, azonban az

⁴⁵⁷ Ptk. 6:145. §

⁴⁵⁸ Szegedi Ítéltábla Pf. 20.753/2018/7.

⁴⁵⁹ Például egy olyan esetben, amikor a vezető tisztségviselő üzleti útra indul a társaság tulajdonában álló személygépjárművel, azonban az indulás során, még a társaság székhelyének parkolójában nekihajt egy másik, szintén a társaság tulajdonában álló járműnek és a járművekben a baleset következtében kár keletkezik.

⁴⁶⁰ Ptk. 6:524. §

⁴⁶¹ Gt. 30. § (4) bek.

igazgatóság tagja a döntésben nem vett részt vagy a határozat ellen szavazott.⁴⁶² Álláspontunk szerint célszerű lett volna, ha a Ptk. átemeli a korábbi társasági törvény rendelkezését és explicit módon rögzíti az egyetemleges felelősség alóli mentesülést a döntéshozataltól távolmaradó, tartózkodó vagy a határozatra nemmel szavazó vezető tisztségviselővel szemben. Ennek ellenére véleményünk szerint a jelenlegi szabályozási környezetben is alappal hivatkozhat kimentési okként a vezető tisztségviselő a döntéshozatalban történő aktív részvétel hiányára vagy a határozattal szembeni szavazatára a felelősség alóli mentesülés érdekében.⁴⁶³

7.4.2. A VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐ HARMADIK SZEMÉLYEKSEL SZEMBENI FELELŐSSÉGE

7.4.2.1. A Ptk. és a Ctv. irányadó rendelkezései

Áttérve a vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szembeni felelősségének a kérdésére, ez a felelősségi alakzat leginkább a jogutód nélküli – de nem végelszámolással történő – megszűnés kapcsán merülhet fel. A likviditási problémáktól mentes működés során ugyanis az operatív szerv tagja csak akkor tartozik felelősséggel harmadik személyekkel szemben, ha a kárt szándékosan okozta és felelőssége ebben az esetben is a jogi személlyel egyetemleges.⁴⁶⁴ Ki kell emelnünk, hogy a magánjogi kódex egyetemlegességet előíró szabálya nem eredményezi azt, hogy az adott jogi személy felelősséggel tartozik a vezető tisztségviselője által harmadik személy(ek)nek okozott károkért, hiszen ebben az esetben a gazdasági társaságot valójában csak helytállási kötelezettség terheli, a törvény ezzel a szabállyal lényegében megfelelő fedezetet kívánt teremteni a károsulti követelések kielégítéséhez.⁴⁶⁵

A társaság jogutód nélküli megszűnése esetén azonban a hitelezők közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesíthetik kártérítési igényüket a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint, ha a vezető tisztségviselő a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beállta után a hitelezői érdekeket nem vette figyelembe.⁴⁶⁶ A jogutód nélküli megszűnési estekre azonban nem csak a Polgári Törvénykönyv tartalmaz a vezető tisztségviselőkre nézve felelősségi szabályokat. A Ctv. 118/B. § (1) bek. rögzíti, hogy „[h]a a cégbíróóság a céget kényszertörlési eljárásban törölte a cégjegyzékből, a cég vezető tisztségviselője - ideértve a kényszertörlési eljárás előtt a cégjegyzékből törölt vezető

⁴⁶² Ávtv. 20. § (10) bek.

⁴⁶³ A szerzővel azonos álláspontra helyezkedik többek között Török Tamás is. Lásd: TÖRÖK 2015. 359. o.

⁴⁶⁴ Ptk. 3:24. § (2) bek.

⁴⁶⁵ MOHAI 2017. 98.o.

⁴⁶⁶ Ptk. 3:118. §, A hitelezői érdekek elsődlegességének figyelmen kívül hagyása mellett a vezető tisztségviselő felelőssége megállapításának elengedhetetlen feltétele, hogy ezen magatartása következtében az adós vagyona csökkenjen és a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése megghiúsuljon. Lásd: BH 2017. 306.

tisztviselőt is - az okozott hátrány erejéig felel a kielégítetlenül maradt hitelezői követelésekért, ha a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezését követően ügyvezetési feladatait nem a hitelezői érdekek figyelembe vételével látta el, és ezáltal a cég vagyona csökkent,⁴⁶⁷ illetve a hitelezők követeléseinek kielégítése megghiúsult. Több vezető tisztviselő esetén felelősségük egyetemleges.”⁴⁶⁸ Az idézett rendelkezéssel szemben kritikai észrevételként megjegyezzük, hogy az „illetve” szó használata nem a legszerencsésebb,⁴⁶⁹ célszerűbb lett volna, ha a jogalkotó az „és” kötőszó használata mellett dönt a norma szövegezése során.

A Ctv. a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét elsődlegesen a vezető tisztviselő szubjektív szemszögéből és nem a jogi személy gazdálkodási adataira tekintettel határozza meg, amikor rögzíti, hogy „[a] fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a cég vezetői előre látták vagy az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható gondosság mellett látniuk kellett, hogy a cég nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.”⁴⁷⁰ Dzsula Marianna álláspontja szerint a cégtörvényben rögzített felelősségi szabály elsődleges célja a társaság szemszögéből külső szereplőknek – azaz nem tagoknak – minősülő hitelezők érdekeinek védelme és ezáltal a gazdasági élet biztonságának szolgálata.⁴⁷¹

A korlátolt felelősségű társaságok és a részvénytársaságok vonatkozásában a Ptk. előírja, hogy amennyiben a vezető tisztviselő tudomást szerez arról, hogy a társaságot fizetésképtelenség fenyegeti, késelem nélkül – részvénytársaság esetén nyolc napon belül - köteles összehívni a taggyűlést vagy kezdeményezni annak ülés tartása nélküli döntéshozatalát a szükséges intézkedések megtétele céljából.⁴⁷² A vezető tisztviselő abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy „fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet nem a vezető tisztviselői jogviszonya alatt vagy ügyvezetési tevékenysége miatt következett be, a

⁴⁶⁷ Dzsula Marianna álláspontja szerint vannak olyan vagyonszökkenést eredményező magatartások, amelyek vonatkozásában értelemszerűen nem állapítható meg az ügyvezető felelőssége, ezek között említi példaként a társaság működési feltételeit megteremtő közüzemi szolgáltatások, alapanyagok és munkabérek kifizetését. Lásd: DZSULA 2015. 99. o.

⁴⁶⁸ A Ctv. idézett szabályában rögzített felelősségi rendelkezések Dzsula Marianna álláspontja szerint sok szempontból megegyeznek a Cstv. 33/A. §-ban foglalt, szintén a vezető tisztviselők felelősségére vonatkozó rendelkezésekkel, így a csődtörvényi rendelkezéseken alapuló bírói gyakorlatot a cégtörvény felelősségi szabályának alkalmazása során is irányadónak tekintti. Lásd: DZSULA 2015. 91-119. o.

⁴⁶⁹ Ezt az álláspontot erősíti meg a jogszabályszerkesztésről szóló 61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet 7. § (3) bekezdése is, amely rögzíti, hogy „[a]z „illetve” kötőszó jogszabály tervezetében csak más egyértelmű nyelvi megfogalmazás alkalmazhatatlansága esetén alkalmazható.”.

⁴⁷⁰ Ctv. 118/B. § (3) bek.

⁴⁷¹ DZSULA 2015. 98. o.

⁴⁷² Ptk. 3:189. § (1) bek. c) pont és 3:270. § (1) bek. c) pont

fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően pedig az adott helyzetben az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható valamennyi intézkedést megtette a hitelezői veszteségek elkerülése, csökkentése, továbbá a cég legfőbb szerve intézkedéseinek kezdeményezése érdekében.”⁴⁷³ A Ctv. 118/B. §-a szerinti vezetői felelősség csak azon időszak vonatkozásában terheli az ügyvezetőt, amely időszakban a gazdasági társaságnál vezető tisztségviselői státuszt tölt be.⁴⁷⁴ A kereset benyújtására a cég hitelezője jogosult, hitelező az a személy, aki követelését a kényszertörlési eljárásban a Ctv. vonatkozó rendelkezése – a 117. § (2) bekezdése - szerint bejelentette és követelése jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton, más végrehajtható okiraton alapul vagy nem vitatott vagy elismert, pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelés.⁴⁷⁵ A hitelező a keresetét a cég törlését elrendelő jogerős határozat Céglépcsőben való közzétételét követő kilencven napos jogvesztő határidőn belül a cég utolsó bejegyzett székhelye szerint illetékes törvényszéken terjesztheti elő.⁴⁷⁶

A felelősség konjunktív törvényi tényállási elemei közül, amennyiben peres eljárásra kerül sor, a felperesnek kell bizonyítania a törölt cég fizetéképtelenséggel fenyegető helyzete bekövetkeztének időpontját, az ezt követően kifejtett azon vezetői magatartásokat, amelyek a hitelezői érdekek sérelmét jelentették és azt, hogy azokkal okozati összefüggésben a cég vagyona csökkent, vagy a hitelező követeléseinek kielégítése megghiúsult. Amennyiben a vezetői felelősség fennállta bizonyított, azt követően az alperesi vezető a Ctv. 118/B. § (4) bekezdésében írt okok bizonyításával kimentheti magát a felelősség alól.⁴⁷⁷ Az, hogy a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét három és fél hónappal követően a vezető tisztségviselő lemond ezen tisztségéről, nem ad alapot arra, hogy mentesüljön az őt a Ctv. 118/B. § (1) bek. alapján terhelő felelősség alól.⁴⁷⁸ A gazdasági társaság alapítása során jogszabály az ügyvezetőtől nem vár el végzettséget, jártasságot, gazdasági társaság szabadon alapítható. Ha az alperes tudta, hogy a társaság alapításához, vezetéséhez szükséges képességeknek nincs a birtokában és mégis vállalta vagy tovább folytatta ügyvezetői

⁴⁷³ Ctv. 118/B. § (4) bek.; 2017. július 1-ig a Ctv. 118/B. § (4) bekezdése is tartalmazta azon, a Cstv.-ben jelenleg is szereplő vélelmet, amely szerint „Ha a vezető tisztségviselő a kényszertörlés elrendelését megelőzően vagy a kényszertörlési eljárás alatt nem tett eleget a számviteli beszámoló letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének, vagy - végelszámolás esetén - nem teljesítette a 98. § (3) bekezdés a), c) és d) pontja szerinti kötelezettségét, a hitelezői érdekek sérelmét vélelmezni kell. A hitelezői érdekek sérelmét vélelmezni kell akkor is, ha a kényszertörlési eljárást végelszámolás előzte meg és a végelszámoló nem tett eleget a 104. § (3) és (4) bekezdésében foglalt kötelezettségének.” Ezt a jogszabályi rendelkezést a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, valamint az azzal összefüggő törvények módosításáról szóló 2017. évi XLIX. törvény 44. § (3) bekezdése helyezte hatályon kívül.

⁴⁷⁴ Szegedi Ítéltábla Gf. 30.018/2019/19.

⁴⁷⁵ Ctv. 118/C. § (1) bek.

⁴⁷⁶ Ctv. 118/C. § (2) bek.

⁴⁷⁷ Szegedi Ítéltábla Gf. 30.302/2018/4.

⁴⁷⁸ Debreceni Ítéltábla Gf. 30.488/2017/4.

tevékenységét, utóbb pénzügyi-gazdasági ismeretek hiányára nem hivatkozhat és az előző körülményekre történő hivatkozással nem mentesülhet a felelősség alól.⁴⁷⁹

A mentesülés kapcsán kiemelendő továbbá, hogy a vezető tisztségviselővel szemben támasztott elvárhatósági követelmény objektív fogalom, a társadalom által elvárható magatartást jelenti, amely az ügyvezetői tisztséget betöltő személyek esetében is az általánost meghaladó, magasabb mértékű. Ezért az elvárhatóságot a vezető tisztségviselő esetében sem az egyéni adottságok, körülmények alapján kell megítélni, hanem ún. objektív zsinórmértéket kell alkalmazni, ezért nem vezet a felelősség alóli mentesüléshez az alperes vezető tisztségviselő saját lakhatási körülményeire, nehéz anyagi helyzetére, házastársa munkanélküliségére, gyermekének születésére történő hivatkozása.⁴⁸⁰ A cégtörvény nem csak a vezető tisztségviselő, hanem a korlátolt felelősségével visszaélő tag kényszertörést követő felelősségét is szabályozza,⁴⁸¹ azonban a két felelősségi alakzat egymástól eltér, így kritériumaik nem moshatók össze, a tag és a vezető tisztségviselő más-más magatartásért tartozik felelősséggel.⁴⁸²

7.4.2.2. A Cstv. irányadó rendelkezései

A fentiekben már utaltunk a Cstv. 33/A. §-ra,⁴⁸³ amely szintén a gazdasági társaság vezető tisztségviselőinek vonatkozásában rögzít felelősségi szabályokat. A hivatkozott rendelkezés szerint „[a] hitelező⁴⁸⁴ vagy - az adós nevében - a felszámoló a felszámolási eljárás alatt keresettel kérheti a 6. § szerint illetékes bíróságtól annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét⁴⁸⁵ követően a vezetői feladataikat nem a hitelezők érdekeinek figyelembevételével látták el,⁴⁸⁶ és ezzel okozati összefüggésben a

⁴⁷⁹ Szegedi Ítéltábla Gf. 30.051/2019/5.

⁴⁸⁰ Szegedi Ítéltábla Gf. 30.051/2019/5.

⁴⁸¹ Ctv. 118/A. §

⁴⁸² BDT2018. 3857.; Györi Ítéltábla Gf.20.284/2017/7.

⁴⁸³ A Cstv. 33/A. § részletes bemutatásához és elemzéséhez lásd többek között: JUHÁSZ 2019. 608-649. o. A Cstv. 33/A. § 2014. március 15-ét (az új Polgári Törvénykönyv hatályba lépését) megelőzően történő alkalmazásáról és a felmerülő kérdések áttekintéséről lásd: CSÖKE 2015a. 129-139. o.

⁴⁸⁴ A felszámolás kezdő időpontja után az minősül hitelezőnek és annak van a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítására irányuló perben keresetösségi joga, aki követelését a jogvesztő határidőn belül a felszámolónak bejelentette és a nyilvántartásba vételi díjat befizette. Lásd: BH2017.345.

⁴⁸⁵ A fenyegető fizetéseképtelenség bekövetkezik, ha az adós tartozását esedékességkor előreláthatólag nem képes kiegyenlíteni. Ennek fennállása alatt a vezető tisztségviselőnek a hitelezői érdekeket szolgálva kell gazdálkodnia. Ez a kötelező gazdálkodási elv addig áll fenn, amíg a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet. Lásd: BH2014. 188. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beálltának meghatározása utólag meglehetősen nehéz, tekintettel arra, hogy utólag kell értékelni egy olyan pillanatot, amikor még esetleg van remény a fizetéseképtelenség elkerülésére. Lásd: CSÖKE 2015b. 406. o.

⁴⁸⁶ Néhány példa az elmúlt évek bírósági gyakorlatából a vezető tisztségviselő felelősségét megalapozó és nem megalapozó ügyletekre, magatartásokra: A vezető tisztségviselő nem a hitelezők érdekeinek megfelelően jár el,

gazdálkodó szervezet vagyona csökkent,⁴⁸⁷ vagy a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése más okból meghiúsulhat.⁴⁸⁸ E bekezdés alkalmazásában a hitelezői érdekeket figyelmen kívül hagyó tevékenységnek minősül az is, ha a vezető elmulasztotta a környezetkárosodás megelőzésére, a környezetkárosítás abbahagyására, illetve a kármentesítésre vonatkozó, jogszabályban meghatározott kötelezettségeket, és ennek következtében a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése meghiúsulhat. Ha többen közösen okoztak kárt, felelőségük egyetemleges.”.

A vezető tisztségviselő felelőségének megállapítására irányuló kereset a felszámolási eljárás jogerős befejezéséig terjeszthető elő.⁴⁸⁹ A felszámolási eljárás jogerős lezárásán azt az időpontot kell érteni, amikor az adós társaság felszámolásának megszüntetéséről szóló végzésről valamennyi érintett hitelező tudomást szerezhet, tehát amikor az erről szóló jogerős bírósági határozat a Céglözlönyben közzétételre kerül.⁴⁹⁰ A felperesnek kell bizonyítania a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztének időpontját, az alperesi magatartás és

ha a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése után igazolható módon létre nem jött szerződések, és teljesítési igazolások nélkül rendelkezik különböző nagyságú összegek kifizetése felől. Lásd: BH2013. 222.I.; Az adós fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetében a hitelezői érdekek elsődlegességét sérti az olyan - a kölcsönvevő projektjének finanszírozását szolgáló - kölcsönnyújtás, amelyből az adósnak haszna nem származhat, amelynek megtérülésére a hitelezők nem számíthatnak, és amely csak az adós és a kölcsönvevő közvetett - magánszemély - tulajdonosának érdekeit szolgálja. Lásd: BDT2016. 3436.; Önmagában az, hogy a vezető tisztségviselőnek a fenyegető fizetésképtelenség bekövetkezése után meghozott gazdasági döntése utóbb tévesnek bizonyult, még nem alapozza meg a Csódtv. 33/A. §-a szerinti felelőségét. Erre csak akkor kerülhet sor, ha a konkrét gazdasági döntés meghozatalához többlettényállási elem kapcsolódik. Ilyen lehet például, a döntéssel (ügylettel) érintett felek csalárd összejátszása a saját gazdasági érdekeik érvényesítése, vagy a hitelezők kijátszása érdekében, vagy ha az ügyletkötés tételes jogszabályi rendelkezést sértett. Ugyancsak alapot adhat a felelőség megállapítására az a gazdasági döntés, amelynek meghozatala során a vezető az általa irányított gazdasági társaság helyzetét, piaci környezetét alapvetően tévesen felmérve, ésszerűtlen vagy - kellő körültekintés esetén - már előre láthatóan teljesíthetetlen ügyletet kötött. Lásd: BDT2016. 3499.I.; A gazdálkodó szervezet vezetőjének kártérítési felelősége fennáll, ha a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően ügyvezetési feladatait nem a hitelezők érdekeinek figyelembevételével látta el, és ezáltal a gazdálkodó szervezet vagyona csökkent, mert foglalóval biztosított olyan szerződést kötött, amelynek teljesítésére előre láthatóan a szervezet képtelen volt. Csak akkor mentesül a felelőség alól, ha bizonyítja, hogy valamennyi elvárható intézkedést megtette a hitelezői veszteségek elkerülése, csökkentése, továbbá az adós gazdálkodó szervezet legfőbb szerve intézkedéseinek kezdeményezése érdekében. Azzal nem védekezhet, hogy a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetet nem ő idézte elő. Lásd: BDT2014. 3144.; Megalapozza a vezető tisztségviselő felelőségét, ha úgy járul hozzá a társaság felé fennálló tartozás átvállalásához, hogy tudja, az új kötelezett a tartozás megfizetésére nem képes, és a tartozás az új kötelezett felszámolása eredményeként bekövetkezett megszűnése folytán behajthatatlanná válik. Lásd: BDT2021. 4302.

⁴⁸⁷ A vezető tisztségviselő felszámolás alá került adós cég vagyonsökkenéséért való helytállási kötelezettsége vizsgálata esetén az általa nyújtott tagi kölcsön nem a kimentés körében értékelendő, hanem a tekintetben, hogy az e jogcímen átadott pénzösszeg kompenzálja-e az ügyvezetői magatartás folytán bekövetkezett vagyonsökkenést. Lásd: BH2015. 104.

⁴⁸⁸ A vezető tisztségviselő hitelezők irányában fennálló felelősége megállapításának elengedhetetlen feltétele, hogy a vezető tisztségviselőnek a hitelezői érdekek elsődlegességét figyelmen kívül hagyó magatartása következtében az adós vagyona csökkenjen, a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítése meghiúsuljon. Lásd: BH2017. 306.

⁴⁸⁹ BH2018. 231.

⁴⁹⁰ BH2014. 279.

a vagyonsökkenés mértéke közötti okozati összefüggést és a vagyonsökkenés mértékét.⁴⁹¹ A vezető tisztségviselőnek pedig azt kell bizonyítania, hogy az adott helyzetben elvárható valamennyi intézkedést megtette a hitelezői veszteségek csökkentése érdekében.⁴⁹² Amennyiben a gazdasági társaság vezető tisztségviselője a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztétől kezdve ügyvezetési feladatait nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látja el, személyes felelőssége megállapítható. A vezető tisztségviselő nem a hitelezők érdekeinek megfelelően jár el, ha a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése után igazolható módon létre nem jött szerződések, és teljesítési igazolások nélkül rendelkezik különböző nagyságú összegek kifizetése felől.⁴⁹³ Megalapozza a vezető tisztségviselő felelősségét, ha a társaság követelését a kötelezett elleni felszámolási eljárásban nem jelenti be és a jogvesztő határidő elteltével a társaság követelése nem érvényesíthető és a követelés megszűnése önmagában vagyonszűntést idéz elő a társaság vonatkozásában.⁴⁹⁴ Szintén megalapozza a felelősséget a vezető tisztségviselő azon magatartása, hogy egy olyan külföldi, ismeretlen lakóhelyű személynek nyújt kölcsönt, aki nem fellelhető és ezért a követelés behajthatatlan.⁴⁹⁵ A fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet nem teszi lehetővé a vezető tisztségviselő számára, hogy a tagi kölcsönköveteléssel rendelkező hitelezőt - ezen belül saját magát - előnyben részesítse a társaság külső érdektelen hitelezőivel szemben.⁴⁹⁶ A jelentős tartozással rendelkező adós fizetéképtelenséggel fenyegető helyzete megállapítható, amennyiben bevételei radikálisan csökkennek, tartozásainak kiegyenlítésére fedezettel nem rendelkezik. Ilyen helyzetben az adós tulajdonában álló, más társaságban meglévő üzletrész névérték töredékéért hozzátartozó részére történő értékesítése megalapozza az adós vezetőjének vagyoni felelősségét.⁴⁹⁷

A vezető tisztségviselő helytállási kötelezettsége azonban nem a ki nem elégített hitelezői követelések teljes összegére áll fenn, hanem csak olyan mértékben, amilyen mértékben a társasági vagyon a vezető tisztségviselő felróható eljárása folytán csökkent.⁴⁹⁸ A kereset

⁴⁹¹ BDT2020. 4121.I.: A Cstv. 33/A. §-ára alapított kereset esetén a felperes bizonyítási érdekébe tartozik a vezető tisztségviselő hitelezői érdekeket sértő magatartása (mulasztása) és a hitelezői igények megghiúsulása közti okozati összefüggés bizonyítása. A bizonyítási érdek a Cstv. 33/A. § (5) bekezdésében írt tényállás esetén sem fordul át az alperesre.

II.: Ha az adós iratait a vezető tisztségviselő a felszámolónak nem adta át, a felperes bizonyítási szükséghelyzetben van, melynek következtében azt a tényt, hogy az alperes hitelezői érdekeket sértő magatartása és a hitelezői igények kielégítésének megghiúsulása közt fennáll az ok-okozati összefüggés, valónak kell elfogadni.

⁴⁹² Legfelsőbb Bíróság Gfv. X.30.047/2011/3.

⁴⁹³ BH2013. 222.I.

⁴⁹⁴ Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.143/2012/7.

⁴⁹⁵ Pécsi Ítéltábla Pf.IV.20.470/2013/15.

⁴⁹⁶ BH2016. 179.III.

⁴⁹⁷ BDT2013. 3036.

⁴⁹⁸ BDT 2012. 2619.

benyújtójának a releváns bizonyítékok megjelölésével kell állítania azt az időpontot vagy időszakot, amikor a fizetése képtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét teszi. A megállapítási kereset jogmegóvó kereset, jogérvényesítéssel a megállapítás nem jár.⁴⁹⁹ A felszámolás kezdő időpontja után az minősül hitelezőnek és annak van a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítására irányuló perben keresetjogi joga, aki követelését a jogvesztő határidőn belül a felszámolónak bejelentette és a nyilvántartásba vételi díjat befizette.⁵⁰⁰

A csődtörvény lényegében a Ctv.-vel azonosan határozza meg a fizetése képtelenséggel fenyegető helyzet fogalmát,⁵⁰¹ így azt ehelyütt nem ismételjük meg. A vezető abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy „a fizetése képtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően nem vállalt az adós pénzügyi helyzetéhez képest indokolatlan üzleti kockázatot, illetve az adott helyzetben az ilyen tisztséget betöltő személytől elvárható valamennyi intézkedést megtette a hitelezői veszteségek elkerülése, csökkentése, továbbá az adós gazdálkodó szervezet legfőbb szerve (döntéshozó szerve) intézkedéseinek kezdeményezése érdekében.”⁵⁰²

7.4.3. EGYES SZAKIRODALMI ÁLLÁSPONTOK ISMERTETÉSE A GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐINEK FELELŐSSÉGE KAPCSÁN

7.4.3.1. Török Tamás álláspontjának összefoglalása

A 2013. évi V. törvény szövegének ismertté válását és a jogszabály hatályba lépését követően a jogirodalomban számos vélemény fogalmazódott meg a vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségéről és a Ptk., a Cstv. és a Ctv. szabályainak egymáshoz való viszonyáról. A következőkben röviden áttekintjük egyes szerzők témában megfogalmazott álláspontjait, kiemelve és részletesen vizsgálva Török Tamás, Gál Judit és Mohai Máté gondolatait. Az említett három szerző véleményéhez kapcsolatos, valamint már az előző bekezdésekben is hivatkozunk további jeles szerzők, így többek között Fuglinszky Ádám, Nochta Tibor, Csőke Andrea, Bodzási Balázs és Dzsula Marianna vezető tisztségviselők felelősségéhez kapcsolódó megállapításaira. Zárásként néhány szubjektív észrevételt is teszünk a vezető tisztségviselők felelősségére irányadó rendelkezések kapcsán.

Elsőként Török Tamás gondolatait foglaljuk össze. A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni, Ptk.-ban rögzített felelősségi szabályai kapcsán kiindulópontként Török nevesíti azt

⁴⁹⁹ CSŐKE – FODORNÉ LETTNER – JUHÁSZ 2009. 396-397. o.

⁵⁰⁰ BH2017. 345.

⁵⁰¹ Cstv. 33/A. § (3) bek.

⁵⁰² Cstv. 33/A. § (4) bek.

az öt konjunktív feltételt, amelyek a felelősség megállapításának előfeltételeit jelentik. Ezek a következők: (i) a gazdasági társaság felszámolással vagy kényszertöreléssel történő megszűnése; (ii) a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése; (iii) a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beálltát követően a vezető tisztségviselő részéről a hitelezői érdekek figyelembevételének elmulasztása; (iv) a gazdasági társaság hitelezője követelésének kielégítetlensége és (v) okozati összefüggés fennállása a vezető tisztségviselő magatartása és a hitelezői követelés kielégítetlenül maradása között.⁵⁰³ A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet vonatkozásában kifogásolja, hogy azt a jogalkotó nem az anyagi jogi szabályok között, a Ptk.-ban helyezte el, hanem a fogalmat a Ctv. és a Cstv. is meghatározza, lényegében azonos módon. Török álláspontja szerint a meghatározást a magánjogi kódexnek kellene tartalmaznia. Ezen állásponttal egyetértve megjegyezzük, hogy a jelenlegi szabályozási struktúrában is célszerű lett volna a jogalkotó részéről legalább egy utaló normában annak a rögzítése, hogy pontosan mi értendő a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fogalma alatt, egyértelműsítve ezáltal, hogy a Ctv.-ben vagy a Cstv.-ben szereplő meghatározás tekintendő irányadónak a Ptk. szabályainak értelmezése és alkalmazása során.

A jogszabályi elhelyezésen túl Török további kritikákat fogalmaz meg a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet definíciója kapcsán, álláspontja szerint a meghatározás nem tesz eleget a normavilágosság alkotmányos követelményének és irreális, valójában teljesíthetetlen követelményt támaszt az ügyvezetőkkel szemben, lényegében a jövőbe látás képességét várja el tőlük,⁵⁰⁴ ugyanis nem határozható meg egyértelműen az az időpont, amelytől kezdve a vezető tisztségviselőnek a hitelezők érdekeihez igazodva kell ellátnia tevékenységét.⁵⁰⁵ A hitelezői érdekek figyelembe vételének szükségessége kapcsán Török Tamás megjegyzi, hogy ez ellentétes érdekkövetést tesz szükségessé a vezető tisztségviselő számára,⁵⁰⁶ hiszen tevékenységvégezte során a gazdasági társaság érdekeinek megfelelően kell eljárnia, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése esetén azonban a hitelezői érdekeket is figyelembe kell vennie, amely érdekek egymással ellentétben állnak, ráadásul nem határozható meg olyan absztrakt fogalom, hogy hitelezői érdek,⁵⁰⁷ hiszen az egyes hitelezők

⁵⁰³ TÖRÖK Tamás 2015. 380. o.

⁵⁰⁴ TÖRÖK Tamás 2015. 410. o. Nem ért egyet Török Tamás ezen álláspontjával Dzsula Marianna, aki szerint a bírósági gyakorlat a Török által kifogásolt szabályt megfelelően értelmezni tudta. Lásd: DZSULA 2015. 95. o. 2. lj.

⁵⁰⁵ TÖRÖK Tamás 2015. 383. o.

⁵⁰⁶ Ezzel szemben a bírósági joggyakorlatból merítve több olyan esetet is citál Dzsula Marianna, amikor álláspontja szerint a vezető tisztségviselő magatartása mind a hitelezők, mind pedig a gazdasági társaság érdekeivel ellentétes volt. Lásd: DZSULA 2015. 100-101. o.

⁵⁰⁷ Ezzel azonos álláspontra helyezkedik Bencze Bálint is, amikor megjegyzi, hogy „homályban marad az összhitelezői érdek mibenléte”. Lásd: BENCZE 2012. 12-13. o.

érdekei egymással ellentétesek, az egyik hitelező követelésének kielégítése a másik hitelező követelésének kielégítetlenül maradásához vezethet.⁵⁰⁸

Török a Cstv.-ben és a Ctv.-ben rögzített felelősségi szabályokat a Ptk.-hoz képest további, speciális szabályokként jelöli meg, rögzítve egyúttal a két speciális szabályrendszer között fennálló különbségeket is.⁵⁰⁹ Ezen álláspont némiképp eltér a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának véleményétől, amely nem találta egyértelműnek, így nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a Ptk. vonatkozó rendelkezéseire történő hivatkozással, a Cstv. vagy a Ctv. szabályainak felhívása nélkül van-e lehetőség önálló igényérvényesítésre, avagy a Ptk. 3:118. §-a egy olyan generális, felelősséget megállapító rendelkezés, amelyet a csődtörvény vagy a cégtörvény megfelelő szabályainak alkalmazásával, az ott írt rendelkezések maradéktalan betartásával lehet-e alkalmazni.⁵¹⁰ Török véleménye szerint a magánjogi kódexben rögzített felelősségi szabályok olyan általános, közös szabályok, amelyekkel a cégtörvény és a csődtörvény speciális előírásai együttesen alkalmazandók, tekintettel arra, hogy a hivatkozott normák egymással szoros logikai kapcsolatban állnak, így kizárólag a Ptk. rendelkezéseire hivatkozással történő igényérvényesítésre nincs mód.⁵¹¹

⁵⁰⁸ TÖRÖK Tamás 2015. 384. o.; Hasonló álláspontra helyezkedik Mohai Máté is, aki megjegyzi, hogy egy több száz hitelezővel rendelkező társaság esetében nem lehet reális elvárás az, hogy a vezető tisztségviselő a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján járjon el, lásd: MOHAI 2016b. 11. o. Az idézett véleményekkel, kritikákkal nem ért egyet Dzsula Marianna, véleménye szerint ugyanis a bírói gyakorlat a jogalkalmazó tevékenysége során képes azon magatartások felismerésére, amelyek a hitelezői érdekekkel figyelmen kívül hagyását jelentik. Lásd: DZSULA 2015. 97. o. Dzsula Marianna észrevételét nem vitatva megjegyezzük, hogy álláspontunk szerint az, hogy a bírói joggyakorlat kidolgozza az adott normaszöveg alkalmazása során irányadó szempontokat a joggyakorlat kiszámíthatóbbá tétele, egységesítése érdekében, még nem jelenti azt, hogy az adott jogszabályi rendelkezés megfelelő vagy nem szorul pontosításra, csupán azt jelzi, hogy a bírói gyakorlat a jogszabályok biztosította keretek között törekedett az általa szükségképpen alkalmazandó rendelkezés értelmezésére. Azaz önmagában egy adott terminusnak, szabálynak a bíróságok általi értelmezése nem teszi a terminust egyértelművé vagy a jogszabályi rendelkezést megfelelővé, jóvá.

⁵⁰⁹ TÖRÖK Tamás 2015. 385. o.

⁵¹⁰ 2016.El.II.JGY.G.2. számon publikált összefoglaló vélemény 11. o., 42-43. o. A három különböző jogszabályban foglalt rendelkezések közötti összhang hiánya jelentős probléma volt, hiszen ahogyan azt Török Tamás is kiemelte, a jogalkalmazási bizonytalanságok végső soron a magyar gazdaság versenyképességét és a civil szféra szereplőinek társadalmi hatékonyságát is veszélyeztették. Lásd: TÖRÖK 2017b. 11-18. o.; A Ptk. 3:118. §-ban és a Ctv. 118/B. §-ban rögzített felelősségi szabályok közötti számos eltérést részletesen összefoglalja Dzsula Marianna, lásd: DZSULA 2015. 114-118. o.; Csőke Andrea álláspontja szerint a Ptk. 3:118. § általános szabálynak tekintendő, így nincs lehetőség arra, hogy kizárólag ezen szabályra hivatkozással indítson pert a hitelező, hanem kényszertörletési eljárás esetén a Ctv. 118/B. §-ban, felszámolási eljárásban pedig a Cstv. 33/A. §-ban foglalt rendelkezésekre hivatkozással nyújtható be kereset a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítása érdekében. Lásd: CSŐKE 2015. 141. o.; Tanulmányában hosszan vizsgálja a kérdést az egyes szakirodalmi álláspontok bemutatásával Juhász László, aki arra a megállapításra jut, hogy - Csőke Andreaéhoz hasonlóan - a Ptk. 3:118. §-ban rögzített szabály egy utaló rendelkezés és nem egy önálló jogcím a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítására. Lásd: JUHÁSZ 2015. 11-14. o.; Az előzőekkel ellentétes álláspontra helyezkedett Bodzási Balázs, aki a Ptk. 3:118. §-t egy önálló felelősségi tényállásnak tekintette, lásd: BODZÁSI 2013. 13. o.

⁵¹¹ TÖRÖK 2017a. 3-9. o.; TÖRÖK 2016a. 13-20. o.; Törökkel ellentétben Mohai Máté álláspontja szerint a Ptk. 3:118. §-ra hivatkozással is lehet keresetet benyújtani a vezető tisztségviselő felelősségének megállapítása érdekében, erre enged következtetni, hogy tanulmányában önállóan, a Ctv.-ben és a Cstv.-ben szabályozott felelősségi klauzulától elkülönítetten elemzi a Ptk. rendelkezésére alapított perlés eljárási szabályait. Lásd:

Kiemelést érdemel, hogy a joggyakorlat-elemző csoport azért is hagyta nyitva a szabályok egymáshoz való viszonyának a kérdését, mert az általa vizsgált határozatok között nem szerepelt olyan, amely a probléma vonatkozásában állást foglalt, így nem állt rendelkezésre a csoport által elemezhető, véleményezhető döntés. Az összefoglaló vélemény publikálása óta ez a helyzet megváltozott, hiszen a Cstv. 33/A. §-ának 2017. július 1-től hatályos szövege kiegészült a (14) bekezdéssel, amely rögzíti, hogy „[a] Ptk. 3:86. § (2) bekezdésében, 3:118. §-ában, 3:347. § (3) bekezdésében, valamint a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben a vezető tisztségviselők polgári jogi felelősségének megállapítására és velük szemben a szerződésen kívüli kártérítési igény érvényesítésére az e §-ban foglaltak alapján kerülhet sor, ha a jogi személy jogutód nélküli megszüntetésére felszámolási eljárásban kerül sor.”. A Ctv. hatályos 118/B. §-a pedig tartalmazza a (7) bekezdést, amely szerint: „[a] Ptk. 3:86. § (2) bekezdésében, 3:118. §-ában, 3:347. § (3) bekezdésében, valamint a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben a vezető tisztségviselők polgári jogi felelősségének megállapítására és velük szemben a szerződésen kívüli kártérítési igény érvényesítésére az e §-ban foglalt alapján kerülhet sor, ha a jogi személy jogutód nélküli megszüntetésére kényszertörlési eljárásban kerül sor.”. Továbbá időközben a jogszabályi előírást megerősítő döntések is születtek, így például a Szegedi Ítéltábla egy határozatában rögzítette, hogy a Ptk. 3:118. §-a szerinti felelősségi szabályt a Cstv. 33/A. §-ával együttesen kell alkalmazni és értelmezni.⁵¹²

A jelenlegi, három különböző törvényben fellelhető szabályozási szisztémát Török Tamás nem tartja megfelelőnek, álláspontja szerint valamennyi anyagi jogi szabályt a Polgári Törvénykönyvnek kellene tartalmaznia, a speciális eljárási szabályok Polgári Perrendtartásban történő rögzítésével egyidejűleg. A Cstv. 33/A. §-ban rögzített felelősségi rendelkezések kapcsán Török Tamás kifogásolja azt, hogy a megállapítási perben felperesi legitimációval nem csak a hitelező, hanem a felszámoló is rendelkezik.⁵¹³ A Ctv. 118/B. § felelősségi szabályait szintén a Ptk. generális rendelkezéseire képest speciálisnak tekinti, kritikaként fogalmazza

MOHAI 2016b. 11-13. o. Utóbbi állásponttal nem értünk egyet, meggyőződésünk szerint a Ptk. 3:118. §-ban rögzített felelősségi szabályra alapítottnan önállóan nincs lehetőség a vezető tisztségviselő felelősségre vonására, ehhez a Ctv. 118/B. §-ban vagy a Cstv. 33/A. §-ban meghatározott felelősségi rendelkezések valamelyikének – természetesen az adott eljárás típusához illeszkedően – a felhívására a magánjogi kódex szabálya mellett szükség van.

⁵¹² ÍH2018. 139.

⁵¹³ TÖRÖK Tamás 2015. 387. o. A Kúria "A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége" tárgykörben felállított joggyakorlat-elemző csoportja összesen száznál is kevesebbet, a vezető tisztségviselők felelősségét jogerősen megállapító bírósági határozatot vizsgált, ezen pereknek csak 16 %-át indították a felszámolók, azaz elmondható, hogy a felszámolók által benyújtott keresetek aránya jóval elmarad a hitelezők által indított eljárások száma mögött. Lásd: 2016.El.II.JGY.G.2. számon publikált összefoglaló vélemény 25. lj.

meg a Ctv. rendelkezéseivel szemben, hogy az eljárásra vonatkozó szabályozás hiányos, nincs irányadó rendelkezés arra az esetre, ha egyidejűleg több hitelező indít pert a vezető tisztségviselővel szemben,⁵¹⁴ továbbá indokolatlannak tartja a több vezető tisztségviselő esetén az egyetemleges felelősség rögzítését.⁵¹⁵

Nem értünk egyet Török Tamás azon álláspontjával, amely szerint a vezető tisztségviselő marasztalása esetén a bíróság a hitelező ki nem elégített követeléseinek megfizetésére kötelezi az alperest,⁵¹⁶ tekintettel arra, hogy a releváns törvényi rendelkezés alapján az ügyvezető csak az okozott hátrány erejéig – azaz nem feltétlenül teljes mértékben – felel a kielégítetlenül maradt hitelezői követelésekért. Török Tamás számos kritikai észrevételt fogalmaz meg a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelősségére irányadó szabályozás kapcsán, ezek közül néhányat a fentiekben már kiemeltünk. A szabályozás egyik legjelentősebb problémája álláspontja szerint az, hogy figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a gazdasági társaság tagjainak tulajdonát képezi, ezért végső soron a tagok vagyoni érdekeinek megfelelően működik, azonban a társaság tagjai a hitelezőkkel szemben korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok esetén nem tartoznak felelősséggel, ellentétben a tőlük függő vezető tisztségviselővel.⁵¹⁷ Meggyőződése szerint nem lehet elvárni a vezető tisztségviselőktől a hitelezői érdekek figyelembevételét, továbbá a Cstv. ún. „kétlépcsős” perindítási szabályaival szemben támogatja az „egylépcsős” perlési modellt.⁵¹⁸

7.4.3.2. Gál Judit álláspontjának összefoglalása

Gál Judit a vezető tisztségviselők felelősségével kapcsolatos tanulmányaiban kiindulópontként összeveti a 2013. évi V. törvény hatályba lépését megelőzően a gazdasági társaságokról szóló törvény és az 1959-es Ptk. vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályait a hatályos magánjogi kódexben rögzített rendelkezésekkel.⁵¹⁹ Tanulmányában kiemelt figyelmet fordít továbbá a két Polgári Törvénykönyv kártérítési felelősségi rendszereiben bekövetkezett legjelentősebb változások áttekintésére is, hiszen az ügyvezetői felelősség vonatkozásában is kiemelt jelentőséggel bír, hogy a régi Ptk. egységesen felróhatósági alapú felelősségi szabályaival szemben az új törvény élesen elkülöníti egymástól a kontraktuális és a deliktuális

⁵¹⁴ TÖRÖK Tamás 2015. 395. o.

⁵¹⁵ TÖRÖK Tamás 2015. 396. o.

⁵¹⁶ TÖRÖK Tamás 2015. 398. o.

⁵¹⁷ TÖRÖK Tamás 2015. 409. o.

⁵¹⁸ TÖRÖK Tamás 2015. 410. o.

⁵¹⁹ GÁL 2014a. 3-6. o.

felelősség szabályait, a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősséget szinte objektív felelősséggént szabályozva a szigorú kimentési rendszerre tekintettel.⁵²⁰

Gál nem tartja megfelelő szabályozásnak azt, hogy a vezető tisztségviselő a társasággal szemben a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel, tekintettel arra, hogy álláspontja szerint a felelősség alóli mentesülés érdekében bizonyítandó három konjunktív feltétel részben értelmezhetetlen a vezető tisztségviselők vonatkozásában. Egyetért azzal, hogy az ellenőrzési kör terjedelmét nagyban befolyásolja az adott jogi személy mérete, egy kisebb társaság ügyvezetőjétől szélesebb körű ismeretek várhatóak el, mint egy jóval nagyobb szervezet vezetőjétől. Az előreláthatóság kritériuma ugyanakkor meggyőződése szerint értelmezhetetlen a jogalkalmazók számára, tekintettel a vezető tisztségviselői jogviszony tartós jellegére, kérdéses, hogy a szerződéskötés pillanatában milyen körülményeket láthat előre egy évvel később bekövetkező szerződésszegési helyzetre a vezető tisztségviselő. Annak érdekében, hogy a felelősségi rendelkezés a joggyakorlat számára alkalmazhatóvá váljon, Gál egy jogszabálmódosításra irányuló javaslatot is megfogalmaz, álláspontja szerint a vonatkozó szabályt akként kellett volna megfogalmazni, hogy a vezető tisztségviselő a társaságnak okozott károkért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályainak megfelelő alkalmazásával felel.⁵²¹

Az előreláthatósági követelmény kapcsán Gál Judithoz hasonlóan kiemeli az előreláthatósági kritérium alkalmazhatóságának nehézségét a vezető tisztségviselői felelősség megítélése kapcsán Bodzási Balázs is, aki megjegyzi, hogy az előreláthatóság egyik értelmezése esetén az előreláthatóságot szinte sose lehet bizonyítani, egy ezzel ellentétes, szigorúbb értelmezés esetén pedig a vezető tisztségviselő az előreláthatóság hiányára történő hivatkozással szinte sosem tudna mentesülni a felelősség alól.⁵²² A jogalkalmazási kérdések áttekintésén túl Gál kiemeli továbbá a 2014. március 15. napja előtt hatályos magánjogi kódex és a társasági törvény ismeretének fontosságát, tekintettel arra, hogy a jogalkalmazásban az új Ptk. hatályba lépését követően évvel később is előfordulhat olyan helyzet, amikor a vezető tisztségviselő felelősségének megítélésére nem az új magánjogi kódex rendelkezései alapján kerül sor.⁵²³

⁵²⁰ GÁL 2014a. 5. o.

⁵²¹ GÁL 2014b. 3. o.

⁵²² BODZÁSI 2013. 11. o.

⁵²³ GÁL 2014b. 4. o.

7.4.3.3. Mohai Máté álláspontjának összefoglalása

Mohai Máté doktori értekezésében hosszan elemzi a vezető tisztségviselők harmadik személyekkel szembeni felelősségének kérdéseit, az ügyvezetők társasággal szembeni felelősségének kérdéseit azonban PhD dolgozatában részletesen nem fejt ki,⁵²⁴ így elsődlegesen a vezető tisztségviselők társaságon kívüli felelőssége kapcsán megfogalmazott gondolatait tekintjük át. Mohai a gazdasági társaságok jogutód nélküli megszűnésének eseteihez társuló vezető tisztségviselői felelősség kapcsán kiemeli annak hitelezővédelmi szerepét,⁵²⁵ hiszen a gazdasági társaságok vezető tisztségviselőiken keresztül jelennek meg az üzleti, gazdasági életben, így a hitelezők védelmét célzó szabályrendszernek is kiemelt figyelmet kell fordítania rájuk.⁵²⁶

A Ptk. 3:118. § és a cégtörvény és a csődtörvény vezető tisztségviselői felelősségre vonatkozó szabályainak egymáshoz való viszonya kapcsán – ezzel kvázi felülírva a fenti 486. lábjegyzetben hivatkozott álláspontját – rögzíti, hogy a magánjogi kódex szabálya általánosnak tekintendő, amely generális szabály speciális, a kényszertörlésre és a felszámolásra irányadó alakzatait a Ctv. és a Cstv. tartalmazza.⁵²⁷ A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fogalmának meghatározásához és értelmezéséhez segítségül hívja a bírósági joggyakorlatot, Mohai azonban nem fogalmaz meg Törökhöz hasonló kritikákat a terminus megfelelésével szemben.⁵²⁸ Kiemeli, hogy a korábban hatályos társasági törvény rendelkezésével ellentétben a vezető tisztségviselőnek a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte esetén már nem a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján, hanem a hitelezői érdekek figyelembevételével kell eljárnia, így véleménye szerint a vezető tisztségviselőknél ebben az esetben is elsődlegesen a társaság érdekeit kell szem előtt tartaniuk tevékenységvégzésük során azzal, hogy a hitelezői érdekekre is tekintettel kell lenniük.⁵²⁹ A szövegbéli módosulás értékelése során – Csőke Andreához hasonlóan⁵³⁰ – arra az álláspontra helyezkedik, hogy az inkább megfogalmazásbéli, és nem tartalmi különbséget jelent, így várhatóan a jogalkalmazásban sem fog jelentős módosulásokat eredményezni. Török Tamás – a fentiekben általunk is idézett – álláspontjával, amely szerint nincs olyan, hogy összhitelezői érdek, ismertet több olyan bírósági határozatot, amelyek ezen vélemény cáfolatát adják.⁵³¹

⁵²⁴ MOHAI 2017.

⁵²⁵ MOHAI 2017. 108. o.

⁵²⁶ MOHAI 2017. 110. o.

⁵²⁷ MOHAI 2017. 110. o.

⁵²⁸ MOHAI 2017. 111-113. o.

⁵²⁹ MOHAI 2017. 113-114. o.

⁵³⁰ CSŐKE 2015a. 142. o.

⁵³¹ MOHAI 2017. 114-115. o.

Mohai meggyőződése – Törökhöz hasonlóan -, hogy célszerű lenne a jelenlegi fragmentált, három különböző törvényben szereplő felelősségi szabályozás helyett egy egységes szabályozást bevezetni, amelyben az irányadó anyagi jogi rendelkezéseket a Polgári Törvénykönyv tartalmazza, mivel ez az átláthatóságot fokozná.⁵³² Egyúttal hangsúlyozza, hogy a Ctv. 118/B. § és a Cstv. 33/A. § hatályon kívül helyezése esetén a Ptk. 3:118. §-nak a hatályos szövege önmagában nem lenne alkalmas a csődtörvényben és a cégtörvényben rögzített felelősségi klauzulák teljeskörű helyettesítésére, hiszen azok specifikálják a felelősségre vonás alapjául szolgáló generális szabályt. Így az egységes, Ptk.-ban történő szabályozás esetén a magánjogi kódexben átfogóan kellene szabályozni a wrongful tradingre irányadó szabályanyagot vagy megőrizni a csődtörvény és a cégtörvény egyes rendelkezéseit a kielégítően részletes és átlátható szabályozás biztosítása érdekében.⁵³³

7.4.3.4. A szerző álláspontja a vezető tisztségviselők harmadik személyekkel szembeni felelőssége kapcsán

Az egyes szakirodalmi álláspontok áttekintését követően röviden összefoglaljuk saját meglátásainkat a vezető tisztségviselők felelősségére irányadó szabályanyag kapcsán, azzal, hogy bizonyos észrevételeinket már a fentiekben, más szerzőkhöz csatolakoza ismertettük, ezeket ehelyütt nem kívánjuk megismételni. A társasággal szembeni, belső felelősség kapcsán egyetértünk azokkal az álláspontokkal, amelyek szerint a kontraktuális felelősség és a Ptk. 6:142. §-ban rögzített kimentési okok ügyvezetési tevékenységet ellátó személyek kapcsán történő értelmezése kérdéseket, értelmezési nehézségeket vethet fel egy-egy tényállás megítélésakor. Elfogadjuk és támogatjuk azokat az álláspontokat, amelyek szerint a vezető tisztségviselő ellenőrzési köre nagyban igazodik az adott jogi személy méretéhez, tevékenységeihez és sajátosságaihoz, azonban megjegyezzük, hogy annak a meghatározása, hogy az adott esemény vagy körülmény a vezető tisztségviselő ellenőrzési körébe tartozik-e, esetenként jelentős nehézségekbe ütközhet. Példaként említjük, hogy ha az operatív szerv egyes kötelezettségeit, feladatait részletezhetik szindikátusi szerződésben,⁵³⁴ amelynek titokban maradása a gazdasági társaság érdekeit is szolgálhatja. Így a vezető tisztségviselő hivatkozhat arra, hogy az adott körülmény sem a jogszabályok, sem a létesítő okirat, sem a jogviszonya alapjául szolgáló megbízási vagy munkaszerződés, sem pedig a társasági határozatok alapján nem tartozik az ellenőrzési körébe. Ha az eljárás során nem derül fény a szindikátusi szerződés

⁵³² MOHAI 2017. 119. o.

⁵³³ MOHAI 2017. 123-129. o.

⁵³⁴ A szindikátusi szerződésről bővebben lásd többek között: PAPP 2015. 224-235. o.; BALÁSHÁZY 1993. 16-18. o.; NAGY BARNA 2018.; SZABÓ 2012. 7-11. o.; VERESS 2018. 464-476. o.; VERESS 2019. 168-185. o.

létére és tartalmára és arra a gazdasági társaság sem hivatkozik, a vezető tisztségviselő bizonyíthatja ezen mentesülési ok fennállását abban az esetben is, ha a szindikátusi kontraktus az adott eseményt vagy körülményt egyébként az operatív szerv ellenőrzési körébe sorolja. Az előreláthatósági követelmény kapcsán egyetértünk a fentiekben citált álláspontok közül azokkal, amelyek szerint az a vezető tisztségviselő jogviszony tekintetében nehezen értelmezhető. A követelmény kapcsán jelentkező problémák illusztrálására véleményünk szerint a legegyszerűbb példa, hogy a gazdasági társaság alapítása során a létesítő okiratban megjelölt ügyvezető úgy kerül ebbe a pozícióba, hogy a jogi személy még nem nyert jogalanyiságot, nem fejtett ki semmiféle tevékenységet, azaz érdemben nem vált az üzleti, gazdasági élet szereplőjévé.⁵³⁵ Ebben az időpillanatban, amely a vezető tisztségviselő esetében vélhetően a szerződéskötés időpontjának tekintendő aligha nevesíthető olyan körülmény, amelyet előre láthat, így lényegében minden későbbi károkozó magatartása esetén alappal hivatkozhat arra, hogy a kárt a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta. A jelenlegi szabály gyakorlati alkalmazhatóságának álláspontunk szerint megfelelő indikátora lehet a következő évek bírósági gyakorlata, amikor a publikált döntésekből kiolvashatóvá válik, hogy a jogalkalmazó fórumok miként értelmezik a vonatkozó törvényi rendelkezéseket és azok alkalmazása mennyire okoz számukra – ha egyáltalán okoz - nehézséget és mennyiben lesznek megfigyelhetők különbségek az egyes bíróságok joggyakorlatában.

A fentiekben megfogalmazott kritikai észrevételek ellenére egyúttal hangsúlyozzuk, hogy egyetértünk azon indokolással is, hogy a kontraktuális és a deliktuális felelősségi rendelkezések közül álláspontunk szerint valóban a kontraktuális felelősség az, ami megfelelően képes rendezni a vezető tisztségviselők társasággal szembeni felelősségét. Ennek megfelelően egyetértünk azon kommentári megállapítással is, miszerint „[a] vezető tisztségviselő sosem véletlenül, nem az akarata ellenére kerül ebbe a pozícióba, hanem tudatosan vállalja a jogi személlyel szemben a jogi személy érdekeinek megfelelő irányítási feladatok ellátását. Ha ezt az előzetesen mérlegelt, tudatosan elvállalt kötelezettségét szegi meg a vezető tisztségviselő, akkor indokolt vele szemben a szerződésen kívül okozott károkért való felróhatósági felelősségnél szigorúbb fellépés.”⁵³⁶ Megjegyezzük továbbá, hogy a szigorúbb felelősségi rezsím választása a vezető tisztségviselők körültekintőbb, megfontoltabb és átgondoltabb cselekvését idézheti elő, tekintettel arra, hogy egy esetleges kötelezettségszegés esetén a jóval

⁵³⁵ Ezt az álláspontot fogalmazza meg Bodzási Balázs is, lásd: BODZÁSI 2013. 11. o.

⁵³⁶ VÉKÁS – GÁRDOS [Új Jogtár-formátum]

szigorúbb és összetettebb mentesülési feltételek együttes teljesülése esetén mentesülhetnek a felelősség alól. Amennyiben a kontraktuális felelősség szabályainak alkalmazása a vezető tisztségviselőbb felelősségteljesebb cselekvését eredményezi, álláspontunk szerint a jogalkotói célt teljesültnek tekinthetjük.

A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége kapcsán támogatjuk azokat a meglátásokat, amelyek a koncentráltabb szabályozás bevezetésének szükségességét hangsúlyozzák. Ennek megvalósítására alapvetően két megoldást tartunk megfelelőnek. Ezek közül az egyik, hogy valamennyi, a harmadik személyekkel szembeni felelősségre irányadó anyagi jogi szabály a Polgári Törvénykönyvben kerüljön elhelyezésre és csak az egyes eljárási szabályok kerüljenek rendezésre más jogszabályban, így vagy a Polgári Perrendtartásban vagy az adott jogutód nélküli megszűnési eljárást szabályozó törvényben. A másik megoldás lehet a jelenlegi, némiképp fragmentált szabályozás fenntartása a szükségtelen átfedések kiiktatásával, így például a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet fogalmát indokolatlannak tartjuk mind a cégtörvényben, mind a csódtörvényben szerepeltetni, ehelyett egységesen szabályozhatná a magánjogi kódex és csak az egyes, kifejezetten a felszámolási vagy kényszertörlési eljárás vonatkozásában felmerülő speciális szabályokat tartalmazná a Ctv. vagy a Cstv.

A hitelezőkkel szembeni felelősség kapcsán – a belső felelősséggel szemben – jelentős előny, hogy az elmúlt évek bírói gyakorlata számos döntéssel értelmezte, pontosította a vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, segítve ezzel az egyes vezető tisztségviselői magatartások megítélését a felszámolási és a kényszertörlési eljárások vonatkozásában. Kérdés, hogy a hatályos szabályozás radikális átalakítását követően mennyiben lennének követhetőek, követendőek ezen álláspontok, jogértelmezések. Meggyőződésünk, hogy a Ptk. 3:118. §-ban foglalt rendelkezések mellett indokolt, hogy vagy a magánjogi kódex, vagy a Ctv. és Cstv. tartalmazzon a rendelkezést kiegészítő, pontosító szabályokat.

7.4.4. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK A FELELŐSSÉGI KÉRDÉSEK KAPCSÁN

Az előzőekben röviden áttekintett felelősségi szabályok valamennyi gazdasági társaság vonatkozásában irányadók azzal, hogy a Ctv.-ben és a Cstv.-ben szabályozott felelősségi alakzatoknak feltétele a társaság fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetének bekövetkezése. Véleményünk szerint a közfeladatot ellátó, köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek azonban a piaci társaságok ügyvezetési tevékenységét ellátó személyekhez képest több érdeket kell szem előtt tartaniuk mind a társaság működése, mind pedig a jogutód nélküli megszűnés során.

Ennek az oka, hogy a közfeladat ellátása, amelybe többek között a különböző közszolgáltatások nyújtása is beletartozik, egy, a társaságban közvetlen érdekeltséggel nem rendelkező, azonban a működés kapcsán kiemelt jelentőséggel bíró közösség, a társadalom tagjainak érdekeit is szolgálja. Ebből következik, hogy a vezető tisztségviselőnek a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beállta esetén egyes döntései kapcsán azt is fel kell mérnie, hogy azok az érintett állampolgárokra milyen hatást gyakorolnak. Álláspontunk szerint ez a sajátos helyzet a hitelezői érdekek háttérbe szorulását, esetenként figyelmen kívül hagyását eredményezheti, ami alkalmas lehet a vezető tisztségviselő felelősségének megalapozására. Egyúttal az is kiemelendő, hogy ezekben az esetekben a hitelezői érdekek csorbulását eredményező döntés a közösség érdekeinek védelme érdekében született, így felmerül a kérdés, hogy a felvázolt szituációban indokolt-e a vezető tisztségviselő saját vagyonával történő helytállásának előírása. A kapcsolódó jogszabályok eltérő rendelkezésének hiányában azonban meg kell állapítanunk, hogy amennyiben bebizonyosodik, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beálltát követően a vezető tisztségviselő a hitelezők érdekeinek figyelmen kívül hagyásával járt el, akkor ezen érdekek háttérbe szorulásának okától függetlenül a vezető tisztségviselő a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai szerint tartozik felelősséggel a hitelezőkkel szemben a kielégítetlen követeléseik erejéig.

A Ptk. a vezető tisztségviselőknek a harmadik személyekkel szembeni felelőssége kapcsán a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait rendeli alkalmazni,⁵³⁷ azaz a vezető tisztségviselő abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet beálltát követően úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Felmerül a kérdés, egy köztulajdonban álló gazdasági társaság ügyvezetési tevékenységének ellátása eltérő elvárhatósági szintet jelent-e a piaci gazdasági társaságok vezető tisztségviselőitől általában elvárható magatartáshoz képest. Álláspontunk szerint többek között a köztulajdonú társaságok nemzetgazdasági jelentőségére, az általuk ellátott tevékenység jellegére, valamint a közpénzekkel gazdálkodásra tekintettel a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőitől általában elvárható magatartás egy fokozott gondossági követelményt támaszt az operatív szerv tagjainak tevékenységvégzésével szemben. Ezen meggyőződésünket azonban nem támasztja alá konkrét jogszabályi rendelkezés, így ez a kérdés csak abban az esetben válna megválaszolhatóvá, ha a jogalkotó rögzítené, hogy melyek a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetőivel szemben támasztott elvárások, vagy ha megszorodnának az ezen szervezetek vezető

⁵³⁷ Ptk. 6:519. §

tisztviselőivel szemben indított peres eljárások és kialakulna egy, az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetőivel szemben támasztott elvárhatósági mérce sajátosságait összefoglaló bírói gyakorlat.

A vezető tisztviselő felelősségéhez kapcsolódó gondolatok lezárásaként megemlítjük, hogy bár az értekezés nem vizsgálja, Magyarországon is egyre inkább terjedőben van a vezető tisztviselők felelősségbiztosításának jogintézménye, amely mind a társasággal, mind pedig a hitelezőkkel szembeni felelősség esetén fedezetül szolgálhat a vezető tisztviselők által okozott károk megtérítésére.⁵³⁸

7.5. AZ ÜGYVEZETÉSEL KAPCSOLATOS MEGÁLLAPÍTÁSOK ÖSSZEGZÉSE

A dolgozat jelen részében a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének sajátosságait vizsgáltuk, bemutatva a Taktv. speciális rendelkezéseit, az alapelv-jellegű vagyongazdálkodási követelmények esetleges hatását a vezető tisztviselők tevékenységére és elemeztük az ügyvezetési tevékenységet ellátó személyek felelőssége kapcsán felmerülő sajátosságokat is. Az egyes rendelkezések speciális jellegének érzékeltetéséhez nélkülözhetetlen a generális, valamennyi gazdasági társaságra irányadó szabályanyag áttekintése is, ennek megfelelően ismertettük a Ptk. Harmadik Könyvében a jogi személyek és a gazdasági társaságok ügyvezetésére irányadó legjelentősebb rendelkezéseket is.

Az operatív szervezetre irányadó sajátos jogszabályi rendelkezések közvetlenül csak a létszám és a javadalmozás vonatkozásában mutatnak eltéréseket a generális szabályokhoz képest, azonban álláspontunk szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok társadalmi és nemzetgazdasági jelentőségére, valamint az általuk végzett tevékenység specialitására tekintettel számos más aspektusban is a klasszikustól eltérő ügyvezetés jellemzi ezeket a szervezeteket. Így a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó, alapelv-jellegű követelmények érvényesítése és betartása szerintünk többletkötelezettséget ró a vezető tisztviselőre e tevékenységének ellátása során.

Emellett meggyőződésünk szerint az általunk vizsgált szervezetek társadalmi és gazdasági jelentősége miatt az operatív szerv tagjaitól elvárható gondosság szintje is magasabban húzódik, ami a vezető tisztviselők felelősségének megítélése kapcsán jelentőséggel bírhat,

⁵³⁸ A vezető tisztviselők felelősségbiztosításáról lásd többek között: TÓTHNÉ MAJOROS – CERTICKY 5. évf. 1. szám, 30-41. o.; KOVÁCS Zsolt 2015. 187-214. o.; PANDURICS – MARKÓ 2. évf. 3. szám. 78-93. o.

azzal, hogy a hatályos szabályozás nem tartalmaz speciális, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetését ellátó személyek felelősségére irányadó rendelkezéseket. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a felelősségi kérdéseket nagyban befolyásolja, hogy melyek azok a döntések, amelyek meghozatala a vezető tisztségviselő döntési kompetenciájába tartozik és melyek azok, amelyekben a legfőbb szerv – vagy egyszemélyes társaság esetében az egyedüli tag - határoz.

8. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK FELÜGYELŐBIZOTTSÁGA

8.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A szervezeti sajátosságok feltérképezésének folytatásaként a jelen fejezetben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságát vizsgáljuk, választ keresve többek között arra a kérdésre, hogy terheli-e bármiféle többletkötelezettség, valamint többletfelelősség ezen szervezetek felügyelőbizottságának a tagjait, tekintettel arra, hogy ezekben a jogi személyekben az állam vagy a helyi önkormányzat is tagként vesz részt.

Vizsgálatunk tárgyát képezi továbbá azon kérdéskör körbejárása, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára irányadó speciális törvényi rendelkezések alkalmasak-e teljes mértékben a jogalkotó által elérni kívánt cél megvalósítására. A felügyelőbizottság vonatkozásában az ügyvezetéshez hasonlóan a Taktv. tartalmaz szövegszerűen speciális szabályokat, azonban meggyőződésünk szerint más, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra és az állami részvétellel működő gazdasági társaságok gazdálkodására irányadó jogszabályi követelmény is hatással bír a felügyelőbizottság működésére és feladataira.

Az ügyvezetéshez hasonlóan a felügyelőbizottsághoz kapcsolódó elemzést is a magánjogi kódex generális szabályainak áttekintésével kezdjük, ezzel biztosítva az összehasonlítási alapot a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára irányadó szabályanyag specialitásának érzékeltetéséhez.

8.2. A PTK. FELÜGYELŐBIZOTTSÁGRA IRÁNYADÓ RENDELKEZÉSEI

8.2.1. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁGI TAGSÁG

Az alfejezetben első lépésként általánosságban röviden áttekintjük a felügyelőbizottság létrehozására irányadó szabályokat és a felügyelőbizottság feladatait, ezt követően vizsgálatunkat a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára szűkítjük. Elemezzük, hogy terheli-e bármiféle speciális többletkötelezettség az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságának a tagjait. Továbbá vizsgáljuk, hogy a Taktv.-ben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok

felügyelőbizottságának létszámával és javadalmazásával kapcsolatban megfogalmazott rendelkezések vélhetően alkalmasak-e a jogalkotó által elérni kívánt cél megvalósítására.

A Ptk. előírásai szerint a felügyelőbizottság a tagok, illetve alapítók által létrehozott szerv, amelynek elsődleges feladata az ügyvezetés ellenőrzése a jogi személy érdekeinek megóvása érdekében.⁵³⁹ A felügyelőbizottság létrehozásával a tagok az ügyvezetés ellenőrzését közvetetten, egy elkülönült szerv létrehozásával gyakorolják.⁵⁴⁰ A felügyelőbizottság tagja nagykorú személy lehet, akinek a cselekvőképessége ezen tevékenysége ellátásához szükséges körben nem került korlátozásra. Ebből a rendelkezésből következik, hogy a felügyelőbizottsági tagság vonatkozásában kizáró oknak minősül a kiskorúság, valamint a tagsághoz kötődő tevékenységi körök kapcsán korlátozott cselekvőképesség. Nem lehet továbbá a felügyelőbizottság tagja: *(i)* akit bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen szabadságvesztés büntetésre ítélték, amíg a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól nem mentesült; *(ii)* akit e foglalkozástól jogerősen eltiltottak, az eltiltást kimondó határozatban megjelölt időtartamig; *(iii)* akit valamely foglalkozástól jogerős bírói ítélettel eltiltott személy az ítéletben megjelölt tevékenységet folytató jogi személynél az eltiltás hatálya alatt és *(iv)* aki vagy akinek a hozzátartozója⁵⁴¹ a jogi személy vezető tisztségviselője.⁵⁴² A felügyelőbizottsági tagok a testület munkájában kötelesek személyesen részt venni, az ügyvezetéstől függetlenek és feladatellátásuk során nem utasíthatók.⁵⁴³ Az ügyvezetéstől való függetlenség biztosítását szolgálja többek között a fenti felsorolásban utolsóként nevesített kizáró ok is.

A felügyelőbizottsági tagsági jogviszony megszűnik *(i)* határozott idejű megbízás esetén a megbízás időtartamának lejártával; *(ii)* megszüntető feltételhez kötött megbízás esetén a feltétel bekövetkezésével; *(iii)* visszahívással; *(iv)* lemondással; *(v)* a felügyelőbizottsági tag halálával; *(vi)* a felügyelőbizottsági tag cselekvőképességének a tevékenysége ellátásához szükséges körben történő korlátozásával és *(vii)* a felügyelőbizottsági taggal szembeni kizáró vagy összeférhetlenségi ok bekövetkeztével. A felügyelőbizottság tagnak a jogi személy tagjai vagy egyszemélyes jogi személy esetén az alapító általi indokolás nélküli visszahívására bármikor sor kerülhet. A felügyelőbizottság tagja ezen tisztségéről a jogi személyhez címzett, a jogi személy vezető tisztségviselőjéhez intézett egyoldalú nyilatkozatával bármikor

⁵³⁹ Ptk. 3:26. § (1) bek.

⁵⁴⁰ PAPP 2014a. 359–460. o.

⁵⁴¹ A Ptk. 8:1. § (1) bek. 2. pontja szerint hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa. A Ptk. 8:1. § (1) bek. 1. pontja szerint közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér.

⁵⁴² Ptk. 3:26. § (2) bek.

⁵⁴³ Ptk. 3:26. § (3) bek.

lemondhat,⁵⁴⁴ a jogviszony ezen okból történő megszűnéséhez a jogi személy jóváhagyására, elfogadására nincs szükség. Ha a felügyelőbizottsági tag törlésére irányuló változásbejegyzési kérelem a felügyelőbizottsági tag lemondásán alapul, amely lemondási nyilatkozat nem szerepel a Ctv. 1-2. számú mellékletében csatolandó nevesített okiratként, a kérelmező a változásbejegyzési kérelmében köteles jelezni, hogy miért nem csatol a változás alapjául szolgáló okiratot. A cégbíróság ugyanis ez alapján szerez arról tudomást, hogy az okirat nem hiányzik a mellékletek közül, ezért erre hivatkozással nincs helye a változásbejegyzési kérelem visszautasításának és a körben hiánypótlás elrendelésének sem.⁵⁴⁵

8.2.2. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁG FELADATAI, TEVÉKENYSÉGE

A belső ellenőrző szerv a tagok védelme érdekében általános, azaz teljeskörű ellenőrzésre jogosult és köteles.⁵⁴⁶ A felügyelőbizottság megvizsgálja és észrevételezi a döntéshozó szerv elé kerülő előterjesztéseket,⁵⁴⁷ valamint széles körű iratbetekintési, felvilágosításkérési és vizsgálati jogosultságokkal rendelkezik.⁵⁴⁸ A felügyelőbizottság a társaság éves beszámolóját is megvizsgálja és arról írásbeli jelentést készít.⁵⁴⁹ A felügyelőbizottság mint testület a döntéseit a jelenlévő tagok szótöbbségével hozza, ami egy klauzikálisan kógens rendelkezés, ugyanis a létesítő okirat ennél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis,⁵⁵⁰ attól azonban nincs elzárva a társaság, hogy a határozathozatalhoz magasabb szavazati arányt írjon elő.

A felügyelőbizottság jogosult a legfőbb szerv összehívására, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az ügyvezetés tevékenysége jogszabályba vagy a létesítő okiratba ütközik, ellentétes a legfőbb szerv határozataival vagy egyébként sérti a gazdasági társaság érdekeit.⁵⁵¹ Ezzel egyidejűleg kiemeljük, hogy a felügyelőbizottság mint testület nem jogosult törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezni.⁵⁵²

Kisfaludi András kiemeli, hogy a felügyelőbizottság ellenőrzésének szempontja nem kizárólag a jogszabályoknak történő megfelelés, hanem az, hogy a gazdasági társaság tevékenysége mennyire szolgálja tagjainak érdekeit.⁵⁵³ Sárközy Tamás szkeptikus álláspontot fogalmaz meg

⁵⁴⁴ Ptk. 3:26. § (5) bek. és az alapján alkalmazandó Ptk. 3:25. §

⁵⁴⁵ ÍH2019. 139.

⁵⁴⁶ AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP 2011. 181. o.

⁵⁴⁷ Ptk. 3:27. § (1) bek.

⁵⁴⁸ Ptk. 3:27. § (2) bek.

⁵⁴⁹ Ptk. 3:120. § (2) bek.

⁵⁵⁰ Ptk. 3:27. § (3) bek.

⁵⁵¹ Ptk. 3:120. § (3) bek.

⁵⁵² BH2002. 367.

⁵⁵³ KISFALUDI 2007. 184. o.

a felügyelőbizottság ellenőrzési kapacitásai kapcsán, álláspontja szerint a felügyelőbizottság tagjai nem rendelkeznek olyan információs szinttel, hogy kétségbe tudják vonni a más szervek által előkészített anyagok és javaslatok helyességét.⁵⁵⁴ Az idézett álláspontok közül Kisfaludiéval teljes mértékben egyetértünk, hangsúlyozva, hogy csak azon tagi érdekek védelme lehet a felügyelőbizottság feladata, amelyek nem ellentétesek a gazdasági társaság tevékenységével és az általa elérni kívánt céllal. Részben egyetértünk Sárközy Tamás álláspontjával is, meglátásunk szerint is fennáll egy információs deficit, amelyet a felügyelőbizottság valamennyi betekintési és vizsgálati jogosultságának a gyakorlásával sem biztos, hogy teljes mértékben ki tud egyenlíteni. Álláspontunk szerint azonban a felügyelőbizottság a jogszabályok és a létesítő okirat rendelkezéseinek a betartását megfelelően ellenőrizni tudja és az általa beszerezhető információk alapján a társasági érdekekkel ellentétes döntések és eljárások nagyarányú felismerésére is alkalmas, továbbá szükség esetén a szerv létszámának magasabb mértékben történő meghatározásával a tagok képesek egy, az ellenőrzési kötelezettségeket megfelelőbben elosztani képes, sokrétűbb és árnyaltabb álláspontok megfogalmazására alkalmas felügyelőbizottság létrehozására.

8.2.3. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁG LÉTREHOZÁSA

A felügyelőbizottság létrehozása főszabály szerint nem kötelező, a szerv létrehozásáról a tagok a létesítő okiratban rendelkezhetnek.⁵⁵⁵ A jogi személy működése során a felügyelőbizottsági tagokat a döntéshozó szerv választja azzal, hogy a jogviszony a leendő felügyelőbizottsági tag általi elfogadással jön létre.⁵⁵⁶ A felügyelőbizottsági tagok személyében bekövetkezett változás nem igényli a létesítő okirat módosítását. Ezen megváltozott adat hatályosítására, e változással is egybefoglalt egységes szerkezetű társasági szerződés csatolására a legközelebbi szerződésmódosítás alkalmával kell sor kerülni. A létesítő okirat (alapító okirat) kötelező tartalmi elemét, részét csupán a társaság alapításakor megválasztott első felügyelőbizottsági tagok képezik, ezt követően a működés során a felügyelőbizottsági tagok személyében történő változást nem kell szerződésmódosítással a létesítő okirat részévé tenni, tehát e változás önmagában nem jelenti a társasági szerződés módosítását.⁵⁵⁷

⁵⁵⁴ SÁRKÖZY 2001. 173–174. o.

⁵⁵⁵ Ptk. 3:26. § (1) bek.; BDT2019. 4007.: A szociális szövetkezetnél nem kötelező felügyelőbizottság létrehozása és működése, ezért ennek hiánya miatt a létesítő okirata nem érvénytelen, és az ilyen létesítő okiraton alapuló cégbejegyzést elrendelő végzés nem jogszabálysértő.

⁵⁵⁶ Ptk. 3:26. § (4) bek.

⁵⁵⁷ ÍH2014. 119.

A Ptk.⁵⁵⁸ és más jogszabályok⁵⁵⁹ azonban meghatároznak olyan eseteket, amikor a tagok akaratától függetlenül kötelező a testület létrehozása. Ezen más jogszabályok közül témánk szempontjából jelentős a Taktv. előírása, amely a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában kötelezővé teszi a felügyelőbizottság létrehozását.⁵⁶⁰ A Ptk. a felügyelőbizottság létszámát három főben határozza meg,⁵⁶¹ a rendelkezés értelmezéséhez kapcsolódóan megoszlanak a szakirodalmi álláspontok, egyes szerzők véleménye szerint a három fős létszám klauzikálisan kógens előírás, attól csak „felfelé” lehet eltérni,⁵⁶² más szerzők meglátása szerint a felügyelőbizottság háromnál kevesebb taggal is létrehozható.⁵⁶³ Abban az esetben, ha a gazdasági társaságnál kötelező felügyelőbizottság létrehozása vagy ügydöntő felügyelőbizottság működik, semmis a létesítő okirat azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú felügyelőbizottság felállítását írja elő.⁵⁶⁴ A létszámmal kapcsolatos vita a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában azonban fel sem merül, tekintve, hogy a Taktv. kógens előírással meghatározza a felügyelőbizottság tagjainak számát,⁵⁶⁵ ezt a rendelkezést részletesen egy későbbi alfejezetben vizsgáljuk.

8.2.4. AZ ÜGYDÖNTŐ FELÜGYELŐBIZOTTSÁG

A nyilvánosan működő részvénytársaságok kivételével⁵⁶⁶ a felügyelőbizottság bizonyos döntési jogkörökkel is felruházható, ezt a szervezeti egységet ügydöntő felügyelőbizottságnak nevezzük. Az ügydöntő felügyelőbizottság létrehozásáról a létesítő okiratban kell rendelkezni, a belső ellenőrző szerv abban az esetben tekintendő ügydöntőnek, ha a létesítő okirat a legfőbb szerv vagy az ügyvezetés hatáskörébe tartozó egyes döntések meghozatalát vagy ezeknek a döntéseknek a jóváhagyását a felügyelőbizottság hatáskörébe utalja.⁵⁶⁷ A Ptk. nem határozza meg pontosan, hogy melyek azok a döntések, amelyek meghozatala, avagy amely döntések

⁵⁵⁸ Ptk. 3:119. §, 3:290. § (1), (3) bek.

⁵⁵⁹ Lásd többek között Ávtv. 20/A. § (1) bekezdése az MNV Zrt. Felügyelő Bizottságáról, illetve a 2013. évi CXXXIX. törvény 14. § (1) bekezdése az MNB Zrt.-nél működő felügyelőbizottságról.

⁵⁶⁰ Taktv. 4. § (1) bek.

⁵⁶¹ Ptk. 3:26. § (1) bek. és Ptk.3:121. § (1) bekezdésének első mondata. Megjegyezzük, hogy a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény a felügyelőbizottság létszámának minimuma mellett annak a maximumát is meghatározta, a 34. § (1) bekezdése ugyanis rögzítette, hogy „[a] felügyelőbizottság legalább három, legfeljebb tizenöt tagból áll.”

⁵⁶² PAPP 2014A. 422. o.; TÖRÖK Gábor 2013. 7. o.

⁵⁶³ Lásd többek között NOCHTA 2014. 537. o.; KISFALUDI 2014a. 338. o.; TÖRÖK Tamás 2015. 416. o.

⁵⁶⁴ Ptk. 3:121. § (1) bek.; Megjegyezzük továbbá, hogy a háromnál kevesebb taggal működő felügyelőbizottság problematikája a szövetkezetek esetében sem merül fel, a Ptk. 3:349. § (1) bekezdése ugyanis akként rendelkezik, hogy „[a] szövetkezet felügyelőbizottsága háromtagú. Semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely háromnál kevesebb tagú felügyelőbizottság létrehozását teszi lehetővé.”

⁵⁶⁵ Taktv. 4. § (2) bek.

⁵⁶⁶ Ptk. 3:290. § (2) bek.

⁵⁶⁷ Ptk. 3:123. § (1) bek.

jóváhagyása a felügyelőbizottságra delegálható, ezeknek az ügyköröknek a listáját az adott társaság létesítő okiratának kell rögzítenie.

A Ptk. rendelkezik arról az esetről is, amikor az ügyvezetés döntése a felügyelőbizottság jóváhagyásához kötött, azonban a belső ellenőrző szerv az adott döntést nem hagyja jóvá. Ebben az esetben, ha az ügyvezetés nem áll el a javaslatától, hanem azt fenntartja, az ügyvezetés a legfőbb szervhez fordulhat a határozati javaslatról szóló döntés meghozatala érdekében. Az ügyvezetés döntésének jóváhagyása a belső ellenőrző szerv tagjainak felelősségét is befolyásolja, ugyanis ha a felügyelőbizottság jóváhagyta az ügyvezetés javaslatát, a határozatból eredő károkért az azt megszavazó vezető tisztségviselők és felügyelőbizottsági tagok a társasággal szemben egyetemlegesen felelnek a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint.⁵⁶⁸

Megjegyezzük, hogy a Ptk. nem rendelkezik arról az esetről, hogy ha a legfőbb szerv hatáskörébe tartozó döntést az ügydöntő felügyelőbizottság nem hagyja jóvá, akkor a legfőbb szerv kihez fordulhat a határozati javaslatról szóló döntés végső meghozatala érdekében. Álláspontunk szerint ebben az esetben egyfajta ultima ratioként igénybe vezető a jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata, tekintettel arra, hogy az ügydöntő felügyelőbizottság döntése is a jogi személy szervei által hozott határozatnak minősül, így a Ptk. 3:35. §-a szerint⁵⁶⁹ az ott megjelölt személyek⁵⁷⁰ – a Ptk. 3:36. § (2) bekezdésében rögzített kivétellel⁵⁷¹ - kérhetik a bíróságtól az adott határozat hatályon kívül helyezését.

A jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálata iránti perben a keresetindítási jognak a per során folyamatosan, a per befejezéséig fenn kell állnia. Ha a keresetindítást megalapozó jogviszonyban bekövetkezett változás folytán – a jogutódlás esetét kivéve – a keresetindítási jog megszűnik, a bíróság a pert megszünteti.⁵⁷² A jogi személy határozatának bírósági felülvizsgálata során az alperes az érintett jogi személy, amelynek valamely szerve a keresettel támadott határozatot hozta. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy abban az esetben, ha az eljáró bíróság megállapítja, hogy a keresettel támadott határozat jogszabályt sért vagy a létesítő okirat

⁵⁶⁸ Ptk. 3:123. § (2) bek.

⁵⁶⁹ A Ptk. 3:35. §-a a következőképpen rendelkezik: „A jogi személy tagja, tagság nélküli jogi személy esetén az alapítói jogok gyakorlója, a jogi személy vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja kérheti a bíróságtól a tagok vagy az alapítók és a jogi személy szervei által hozott határozat hatályon kívül helyezését, ha a határozat jogszabálysértő vagy a létesítő okiratba ütközik.”

⁵⁷⁰ Ezen rendelkezést érvényesítve rögzítette a BDT2019. 3982. sz. eseti döntés, hogy a kft. tulajdonában álló részvényekre elrendelt vagyonekbevitel miatt kirendelt záragnak nem jogosult a nyilvánosan működő részvénytársaság közgyűlési határozatainak megtámadására, ugyanis nem minősül részvényesnek.

⁵⁷¹ Ptk. 3:36. § (2) bek.: „Nem jogosult perindításra az, aki a határozat meghozatalához szavazatával hozzájárult, kivéve, ha tévedés, megtévesztés vagy jogellenes fenyegetés miatt szavazott a határozat mellett.”

⁵⁷² BDT2020. 4211.

rendelkezéseibe ütközik,⁵⁷³ akkor az adott határozatot hatályon kívül helyezi és szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el.⁵⁷⁴ Abban az esetben, ha a jogszabálysértés vagy a létesítő okiratba ütközés nem jelentős és nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróság a jogsértés tényét állapítja meg.⁵⁷⁵

A cég határozata esetén nem merülhet fel annak Ptk. szerinti semmissége. Mindaddig érvényesnek kell tekinteni, amíg peres eljárásban a bíróság jogerős ítéletben hatályon kívül nem helyezi, vagy a cégbíróság törvényességi felügyeleti eljárás keretében meghozott jogerős végzésével meg nem semmisíti.⁵⁷⁶ A perindításra a Ptk. szubjektív és objektív határidőt egyaránt rögzít, a keresetet attól az időponttól számított 30 napon belül kell benyújtani, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy a határozatról tudomást szerezhetett volna (szubjektív határidő),⁵⁷⁷ de legkésőbb a határozat meghozatalától számított 1 éves, jogvesztő határidőn belül (objektív határidő).⁵⁷⁸ A társasági határozat felülvizsgálata iránti perben a bíróság az adott tényállásra irányadó keresetindítási határidőn belül benyújtott keresetben,

⁵⁷³ A jogi személy szervei által hozott határozat hatályon kívül helyezésére csak a Ptk. 3:35. §-ban meghatározott okok, azaz a határozat jogszabálysértő jellege vagy a határozat létesítő okiratba ütközése szolgálhatnak alapul. A PJD2017. 14. számon közzétett eseti döntésben a Fővárosi Ítéltábla rögzítette, hogy a bíróság a belső autonómiával rendelkező szervezet szabályozásának hiányosságait nem pótolhatja. A szabályozási hiányosság nem ad alapot a meghozott határozat hatályon kívül helyezésére. Kifejezett jogszabályi vagy létesítő okirati rendelkezésbe ütközés hiányában a bíróságnak nincs lehetősége az autonómiába történő beavatkozásra. Hasonlóképpen a PJD2017. 12. számú döntésben – amely ügy alapjául szolgáló tényállás szerint az alperes egy párt volt - is rögzítésre került, hogy a bíróság az alperes szervezeti és működési autonómiájába nem avatkozhat be, nem vizsgálhatja, hogy a keresettel támadott határozat az alperes politikai céljának, érdekeinek, programjának megfelelt-e. A BDT2019. 4044.II. sz. döntés is megerősíti, hogy a bíróság nem vizsgálhatja felül a jogi személy döntésének célszerűségét, gazdaságosságát, nem mérlegelheti a döntéshozatalban összeütköző érdekeket. A bíróság felülvizsgálati jogköre azonban kiterjed arra, hogy a támadott határozat, a döntés alapjául megjelölt felperesi magatartás fegyelmi vétségként való minősítésére a jogszabálynak, illetve az alapszabálynak megfelelően került-e sor, a felperes terhére rótt magatartás kimeríti-e valamely fegyelmi vétség tényállási elemeit. A BDT2019. 4093.I. alapján a jogi személy legfőbb szerve által elfogadott zárómérleg adatai, számszaki helyessége a határozat felülvizsgálata iránti perben nem vizsgálható. Az elfogadott zárómérleg benyújtásának, valamint közzétételének módja nem érinti a határozathozatal jogszerűségét.

⁵⁷⁴ Ptk. 3:37. § (1) bek.

⁵⁷⁵ Ptk. 3:37. § (3) bek.; A BH2018. 19. sz. döntésében a Kúria rögzítette, hogy ha a társasági határozat kapcsán megvalósult jogszabálysértés nem jelentős, nem veszélyezteti a jogi személy jogszerű működését, a bíróságnak ítéletében a jogsértés tényét kell megállapítania. A döntés alapjául szolgáló tényállás szerint a kereseti kérelemben hivatkozott és az eljáró bíróságok által megállapított jogszabálysértés lényege, hogy a közgyűlési meghívó tartalma nem felelt meg a jogszabályi követelményeknek, mivel az nem a zrt. alapszabályának megfelelően tartalmazta a szavazati jog gyakorlásának a feltételeit. A Kúria álláspontja szerint egy ilyen volumenű jogszabálysértés esetén a bíróságnak a Ptk. 3:37. § (3) bekezdése által biztosított lehetőséget kell alkalmaznia. Ennek alátámasztására a Kúria kifejtette, hogy „[a] Kúria megítélése szerint a Ptk. a perbeli esethez hasonló tényállásokra tekintettel vezette be a hivatkozott új rendelkezést, amely alkalmas arra, hogy kis jelentőségű jogszabálysértésnek ne legyen szükségszerű következménye a hozott társasági határozatok hatályon kívül helyezése, ugyanakkor a jogszabálysértés ténye mégis megállapításra kerüljön.”

⁵⁷⁶ PJD2020. 36.I.

⁵⁷⁷ A BH 2018. 121. sz. döntésében a Kúria a szubjektív keresetindítási határidő kapcsán rögzítette, hogy a jogi személy határozata bírósági felülvizsgálatára irányuló kereset előterjesztésére rendelkezésre álló szubjektív határidő kezdő időpontja az a nap, amikor arról a felperes tudomást szerzett vagy szerezhetett, nem az, amikor a határozatot szabályszerűen közzétették vele.

⁵⁷⁸ Ptk. 3:36. § (1) bek.

további beadványban megjelölt jogszabálysértéseken túl hivatalból nem észlelhet, nem vizsgálhat további jogszabálysértést.⁵⁷⁹ A kereset benyújtására előírt jogvesztő határidőn túl a taggyűlési határozat hatályon kívül helyezése iránti keresetben az eredetileg megjelölt érvénytelenségi ok helyett más okra hivatkozni nem lehet.⁵⁸⁰

Összegezve az előzőeket, álláspontunk szerint az ügydöntő felügyelőbizottság döntésével szemben is kezdeményezhető bírósági felülvizsgálat – a Ptk.-ban meghatározott személyi kör által és az ott rögzített igényérvényesítési határidőt megtartva -, amely eljárás során a bíróság érdemben vizsgálja, hogy a támadott határozat a keresetben előadottak szerint jogszabálysértőnek vagy létesítő okiratba ütközőnek minősül-e. Amennyiben az eljáró bíróság ezek valamelyikét megállapítja, a jogsértés súlyosságának függvényében a határozatot hatályon kívül helyezi és szükség esetén új határozat meghozatalát rendeli el vagy a megállapítja a jogsértés tényét, azonban a keresettel támadott határozatot nem helyezi hatályon kívül.

Kiemeljük továbbá, hogy a Ptk. a korábbi társasági törvénynél jóval kevesebb feltételt és korlátot állít az ügydöntő felügyelőbizottság létrehozása elé. A 2006. évi IV. törvény a korlátolt felelősségű társaságok és a zártkörűen működő részvénytársaságok számára tartotta fenn az ügydöntő felügyelőbizottság létrehozásának a lehetőségét, ezeknek a társaságoknak szintén a létesítő okiratukban kellett rendelkezni ennek a szervnek a létrehozásáról. A legfőbb szerv helyett a felügyelőbizottság által meghozható döntések köre a Gt.-ben sokkal szűkebb körű volt, mint a Ptk.-ban,⁵⁸¹ a belső ellenőrző szerv az igazgatóság tagjainak és az ügyvezetők megválasztásának, visszahívásának, díjazása megállapításának jogát gyakorolhatta a társaság legfőbb szerve helyett, továbbá a létesítő okirat egyes ügydöntő határozatok meghozatalát a felügyelőbizottság jóváhagyásához köthette. A Gt. nem határozta meg, hogy az operatív szerv hatáskörébe utalt döntések közül melyek minősülnek ügydöntő határozatoknak.

A felügyelőbizottság tagjai ezen speciális, a létesítő okirat által rájuk ruházott jogosultságaik és funkciók gyakorlása során vezető tisztségviselőknek minősültek.⁵⁸² A határozat felügyelőbizottság általi jóváhagyásának megtagadása esetén a társaság ügyvezetése jogosult volt a legfőbb szerv összehívására, amely megváltoztathatta az ügydöntő felügyelőbizottság döntését.⁵⁸³ Az ügydöntő határozatok meghozatalával a társaságnak okozott károkért a vezető

⁵⁷⁹ BH2020. 117.

⁵⁸⁰ BH2011. 287.; ítéletének indokolásában a Legfelsőbb Bíróság rögzítette, hogy „[e]gy határozat jogszabálysértésének megállapítása alapjául több körülményre is hivatkozhat a keresetet előterjesztő fél. Azokat ismernie kell, és az adott határidőn belül el kell döntenie, hogy melyik okra alapítva kíván igényt érvényesíteni.”.

⁵⁸¹ TÖRÖK Gábor 2013. 7.o.

⁵⁸² 2006. évi IV. törvény 37. § (1) bek.

⁵⁸³ 2006. évi IV. törvény 37. § (2) bek.

tisztviselők és a felügyelőbizottság tagjai egyetemleges felelősséggel tartoztak a régi Ptk. közös károkozásra vonatkozó szabályai szerint.⁵⁸⁴

8.2.5. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁGI TAGOK FELELŐSSÉGE

8.2.5.1. A felügyelőbizottsági tagok kontraktuális felelőssége

A felügyelőbizottsági tagok felelőssége kapcsán a Ptk. rögzíti, hogy „[a] felügyelőbizottsági tagok az ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával vagy nem megfelelő teljesítésével a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felelnek a jogi személlyel szemben.”⁵⁸⁵ Az ügydöntő felügyelőbizottság tagjai szintén a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint kötelesek megtéríteni a gazdasági társaságnak az e hatáskörükben kifejtett tevékenységgel okozott károkat.⁵⁸⁶

Álláspontunk szerint a felügyelőbizottsági tagok felelősségi szabályainak a kontraktuális felelősséghez kapcsolása több vonatkozásban is kérdéseket vet fel. A Ptk. 6:142. §-a rögzíti, hogy aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. A felelősség alóli mentesülés érdekében a károkozó félnek három feltétel együttes fennállását kell bizonyítania. A magánjogi kódex rendelkezéseinek megfelelően a károkozó mentesül a felelősség, ha bizonyítja, hogy (i) hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső; (ii) a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta; (iii) és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

Az 1959-es Ptk. rendelkezéseivel összevetve az új szabályozás egy szigorúbb, objektív alapú kimentést rögzít a felelősség alóli mentesülés érdekében. A régi Ptk. ugyanis a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait rendelte alkalmazni azzal, hogy a kártérítés mérséklésének - ha a jogszabály kivételt nem tesz - nincs helye.⁵⁸⁷ A szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait a régi magánjogi kódex 339. § (1) bekezdése rögzítette, amely kimondta, hogy „[a]ki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.”. A kontraktuális és a deliktuális felelősségi rezsím Ptk.-beli elválasztását és a kontraktuális felelősség Ptk.-ban kimunkált szabályait a jelen értekezésben részletesen nem

⁵⁸⁴ 2006. évi IV. törvény 37. § (3) bek.

⁵⁸⁵ Ptk. 3:28. §

⁵⁸⁶ Ptk. 3:123. § (1) bek.

⁵⁸⁷ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 318. § (1) bek.

vizsgáljuk,⁵⁸⁸ azonban rögzítjük, hogy a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség fentiekben ismertetett objektív alapra helyezése jelentős mértékben leszűkítette a felelősség alóli mentesülés lehetőségét, így áttételesen a felügyelőbizottsági tagok felelősségét és egy jóval szigorúbb és magasabb szinten elhelyezkedő mércéhez kapcsolta.

8.2.5.2. A jogviszony gondossági kötelem jellege

A felügyelőbizottsági jogviszonyra a megbízási szerződés szabályai megfelelően alkalmazandók,⁵⁸⁹ a megbízási szerződés pedig közismerten egy gondossági kötelem. A gondossági kötelmek vonatkozásában – tekintettel arra, hogy azok nem objektív szempontból könnyebben értékelhető eredménykötelmek – önmagában nehézséget jelenthet a Ptk. 6:142. §-ban lefektetett objektív alapú kontraktuális felelősségi szabályok alkalmazása. A kérdéskör hangsúlyosságát jelzi, hogy ahhoz kapcsolódóan a Kúria Új Ptk. Tanácsadó Testülete is közzétett egy rövid véleményt,⁵⁹⁰ amelyben rögzítette, hogy „[m]egbízási jellegű jogviszonyok (gondossági kötelmek) esetén abban az esetben, ha a kötelezett (megbízott) tevékenysége a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás követelményének megfelelt, szerződésszegést nem követett el, ezért a szerződésszegésért való felelősség alapvető feltétele sem valósul meg.”.

A válaszból idézett részlet a felügyelőbizottsági tagok vonatkozásában álláspontom szerint több kérdést vet fel, mint amennyire választ ad. A belső ellenőrző szerv tagjai vonatkozásában ugyanis nehéz meghatározni, hogy pontosan mi minősül a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás követelményének. Ennek elsődleges oka, hogy a gazdasági társaság és a felügyelőbizottság tagjai között létrejövő szerződés nem egy, a felek jogait és kötelezettségeit részletező és azokat pontosan meghatározó, alaposan kimunkált kontraktus. Ahogyan azt a fentiekben rögzítettük, a felügyelőbizottság tagjait az alapítók kijelölik a létesítő okiratban, később pedig a társaság döntéshozó szerve választja őket, a jogviszony létrejöttéhez pedig a felügyelőbizottsági tagok pedig elfogadják ezt a kijelölést vagy megválasztást. A belső ellenőrző szerv tagjainak tevékenységére, működésére értelemszerűen a Ptk. releváns előírásai irányadók, azonban meggyőződésünk szerint ez a kontraktus nem azonosítható tartalmában azokkal a megbízási szerződésekkel, amelyet a felek a Ptk. 6:272. §-nak megfelelően hoznak létre. Utóbbi kontraktusok ugyanis – legalábbis jobb esetben – részletesen kimunkálják, illetve tartalmazzák a szerződő felek jogait és kötelezettségeit, pontosan körülírják és meghatározzák

⁵⁸⁸ A Ptk. kontraktuális felelősségre irányadó szabályainak vizsgálatához, elemzéséhez lásd többek között: FÉZER 2017. 159-173.o.; KEMENES 2017. 1-10.o.;

⁵⁸⁹ Ptk. 3:121. § (3) bek.

⁵⁹⁰ Kúria: „Milyen módon alkalmazható Ptk. a 6:142. § szerinti objektív kontraktuális kártérítési felelősség gondossági kötelmek esetén?” Link: <https://kuria-birosag.hu/hu/content/milyen-modon-alkalmazhato-ptk-6142-ss-szerinti-objektiv-kontraktualis-karteritesi-felelosseg> (Letöltés ideje: 2020. december 17.)

a megbízott által ellátandó feladatot, amely rendelkezésekből a szerződés alapján megkövetelt gondos eljárás is levezethető, továbbá osztályozhatók a megbízott egyes magatartásai az alapján, hogy az adott cselekvés megfelelt-e ennek a követelményeknek, avagy a megbízott magatartása nem szerződésszerű.

Meglátásunk szerint a felügyelőbizottsági tagok vonatkozásában a gondos eljárás követelménye kimunkálásának a hiánya miatt ez az osztályozás sem végezhető el egyszerűen. Példaként említjük a felügyelőbizottság által igénybe vehető szakértők kérdéskörét⁵⁹¹ egy 3 tagból álló felügyelőbizottság esetében. Tekintettel arra, hogy a felügyelőbizottság tagjai sem rendelkeznek mindenre kiterjedő szakértelemmel, az ügyvezetéstől kérhetik szakértő igénybevételét, amely kérelemnek az operatív szerv köteles eleget tenni. Felmerül a kérdés, hogy ebben az esetben mikor járnak el a felügyelőbizottsági tagok a szerződés által megkövetelt gondossággal. Az a kellően gondos eljárás, ha minden olyan kérdés eldöntéséhez szakértő igénybevételét kezdeményezik, amely kérdéskörhöz csak a testület egy tagja rendelkezik kellő ismerettel, abból kiindulva, hogy ez a tag akár téves információkat is nyújthat a testület másik két tagjának és csalárd módon olyan határozatok meghozatalára ösztönözheti őket, amelyek nélkülözik a kellő szakmai alapot? Vagy az a kellően gondos eljárás, hogy minden, speciális szakértelmet igénylő kérdésben – függetlenül a felügyelőbizottsági tagok egyéni szakismereteiből – szakértő igénybevételét kezdeményezi a testület, tekintettel arra, hogy egy, a társaság szempontjából külső és teljes mértékben független személy is vizsgálja meg a kérdést és nyújtson véleményt, tanácsot a testület számára? Kellően gondos-e az az eljárás, amely a külső szakértő által adott véleményben foglaltakat fenntartások nélkül helytállónak fogadja el és arra alapozva hoz döntést, annak ellenére, hogy a felügyelőbizottság egy tagja a szakvéleményben foglaltakkal nem ért egyet? Vagy ebben az esetben indokolt és a gondossági mérce megütéséhez szükséges egy másik szakértő igénybevétele is?

A további kérdések listázásától eltekintünk, azonban hangsúlyozzuk, hogy a szakértő igénybevétele – amelyet az ügyvezetés a felügyelőbizottság erre irányuló kérelme esetén nem tagadhat meg – komoly kiadásokat, költségeket jelenthet a gazdasági társaság számára. Ebben az esetben a társaság érdekében tanúsított nagyfokú óvatosság – ami kérdés, hogy azonos-e a felügyelőbizottság tagjaitól elvárt kellő gondossággal – ténylegesen kontraproduktív lehet a jogi személy számára, ugyanis komoly kiadásokat terhel rá olyan kérdésekben, amelyek eldöntéséhez a külső szakértő igénybevétele mellőzhető lett volna.

⁵⁹¹ A Ptk. 3:120. § (1) bekezdése rögzíti, hogy: „[h]a a felügyelőbizottság ellenőrző tevékenységéhez szakértőket kíván igénybe venni, a felügyelőbizottság erre irányuló kérelmét az ügyvezetés köteles teljesíteni.”

Összegezve a fentieket, a felügyelőbizottsági tagok társasággal szembeni felelősségére a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályainak alkalmazni rendelése meggyőződésünk szerint több aspektusból problémás és egyes esetekben ellehetetleníti a felügyelőbizottsági tagok felelősség alóli mentesülését olyan helyzetekben is, amikor a felelősség tényleges fennállása erősen megkérdőjelezhető.

8.2.5.3. Történeti kitekintés a Gt. felelősségi szabályaira

Megjegyezzük, hogy a felügyelőbizottsági tagok felelősségére vonatkozó Ptk.-beli rendelkezés jelentősen eltér a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvényben rögzített szabályoktól. A Gt. 36. § (4) bekezdése kimondta, hogy „[a] felügyelőbizottsági tagok - a Ptk. közös károkozásra vonatkozó szabályai szerint⁵⁹² - korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társasággal szemben a társaságnak az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért, ideértve a számviteli törvény szerinti beszámoló, valamint a kapcsolódó üzleti jelentés összeállításával és nyilvánosságra hozatalával összefüggő ellenőrzési kötelezettség megszegését is.”.

A jelenleg hatályos Ptk. objektív alapú kimentési rendszerével szemben a Gt. alapján alkalmazandó régi Ptk. szerint a felügyelőbizottsági tag felelősség alóli mentesüléséhez elegendő volt, ha a belső ellenőrző szerv tagja bizonyította, hogy magatartása nem volt felróható, azaz úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.

A felügyelőbizottsági tagok felelőssége kapcsán Kisfaludi András rögzíti, hogy a károkozás jellemzően nem aktív cselekvéssel, hanem az ellenőrzési kötelezettség elmulasztásával következik be azzal, hogy önmagában az ellenőrzés elmulasztása még nem feltétlenül eredményez vagyoni veszteséget a társaság számára, a kár bekövetkezéséhez az ügyvezetés károkozó cselekvése és az ügyvezetés feletti felügyelőbizottsági ellenőrzés elmulasztása együttesen szükséges.⁵⁹³

⁵⁹² 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről 344. § a következőképpen rendelkezett:

„(1) Ha többen közösen okoznak kárt, felelősségük a károsulttal szemben egyetemleges, egymással szemben pedig magatartásuk felróhatósága arányában oszlik meg.

(2) A kár a károkozók között egyenlő arányban oszlik meg, ha magatartásuk felróhatóságának arányát nem lehet megállapítani.

(3) A bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását, és a károkozókat közrehatásuk arányában is marasztalhatja, ha

a) ez a kár megtérítését nem veszélyezteti, és tetemesen nem is késlelteti, vagy

b) a károsult maga is közrehatott a kár bekövetkezésében, vagy igénye érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.”

⁵⁹³ KISFALUDI 2007. 200. o.

8.3. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK FELÜGYELŐBIZOTTSÁGA

8.3.1. A VAGYONGAZDÁLKODÁSI KÖVETELMÉNYEK BETARTÁSÁNAK ELLENŐRZÉSE

8.3.1.1. Bevezető gondolatok

A belső ellenőrző szerv rövid, általános bemutatását követően a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára fókuszálunk. A jogalkotó ezen társaságok felügyelőbizottságának működésére és feladataira nem fogalmazott meg a Ptk. előírásaitól eltérő rendelkezéseket. Álláspontunk szerint azonban célszerű vizsgálni, hogy ezen szervezetek specialitása és sajátos tagi összetétele eredményez-e valamilyen eltérést a generális szabályokhoz képest.

Ahogy az egy korábbi fejezetben részletesen kifejtettük, a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra, így meggyőződésünk szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására is speciális, alapelv jellegű vagyongazdálkodási követelmények irányadók. Felmerül a kérdés, hogy az említett alapelvek érvényesítése a társaság mely szervének a feladata. Erre a kérdésre – legalábbis részben – az Ávtv. 30. § (1) bekezdése ad választ, amely kimondja, hogy az állam nevében tulajdonosi jogokat gyakorló szervezetek a tulajdonosi joggyakorlásuk alá tartozó gazdasági társaságoknál és más gazdálkodó szervezeteknél kötelesek érvényesíteni a cégvezetés felelősségét, valamint a közérdek érvényesülését biztosító vagyongazdálkodást. A közérdek érvényesülését biztosító vagyongazdálkodás álláspontunk szerint egyfajta „óriásamőba-fogalom”, amely bekebelezi és ezáltal magában foglalja a fentiekben említett egyes vagyongazdálkodási követelményeket, amelyek érvényesítése ezáltal a tulajdonosi joggyakorló feladata. A tulajdonosi joggyakorló az akaratát a döntéshozó szervén keresztül tudja kifejezni és – az államot megillető szavazati jog mértéknek, illetve az esetleges többletjogosultságoknak⁵⁹⁴ a függvényében – érvényesíteni.

A döntéshozó szerv üléseire azonban nem napi rendszerességgel, hanem sokkal ritkábban kerül sor, a mindennapi ügyvitel ellátása elsődlegesen a társaság operatív szervének a feladata. Álláspontunk szerint a vagyongazdálkodási alapelveknek a társaság mindennapi működése és valamennyi döntés vonatkozásában érvényesülniük kell, így azok betartása - ahogyan azt az előző fejezetben is kifejtettük - az ügyvezetésnek is feladata. A felügyelőbizottság létrehozására elsődlegesen az operatív szerv tevékenységének ellenőrzése céljából kerül sor, így felmerül a

⁵⁹⁴ Gondolunk itt elsődlegesen az elsőbbségi, azon belül is leginkább a szavazatelsőbbségi részvényekre. Lásd Ptk. 3:230. §, 3:232. §.

kérdés, hogy a vagyongazdálkodási követelmények érvényesülését a felügyelőbizottságnak vizsgálnia kell-e feladatellátása során. A vonatkozó jogszabályok még az említés szintjén sem tartalmazzák a felügyelőbizottság többletkötelezettségeire, speciális ellenőrzési feladataira irányadó rendelkezéseket, továbbá az állami vagy helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok belső ellenőrző szerve tagjainak a felelősségére is a Ptk.-ban rögzített, a felügyelőbizottság tagjainak felelősségére irányadó rendelkezés alkalmazandó.⁵⁹⁵

Álláspontunk szerint azzal, hogy a jogalkotó a tulajdonosi jogokat gyakorló szervezet kötelezettségévé teszi a közérdek érvényesülését biztosító vagyongazdálkodás követelményének az érvényesítését, a tulajdonosi joggyakorlóra egyfajta többletkötelezettséget ró, amelyet az a döntéshozó szervén keresztül tud érvényesíteni. Annak érdekében, hogy a tulajdonosi joggyakorló eleget tudjon tenni a többletkötelezettségének, meggyőződésünk szerint többletinformációkkal kell rendelkeznie az egyes vagyongazdálkodási alapelveknek történő megfeleléséről, azok érvényre juttatásáról. Ezen információk legmegfelelőbb forrása – amennyiben az adott társaságnál létrehozásra került – a felügyelőbizottság. Amennyiben vélelmezzük, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságának feladata a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodással szemben támasztott követelmények teljesülésének a vizsgálata, számos további kérdés is megválaszolásra szorul.

8.3.1.2. A felügyelőbizottság közreműködése kapcsán felmerülő kérdések

Az első felmerülő kérdés, hogy jogszabályi rendelkezés hiányában hogyan és hol írható elő a felügyelőbizottság számára a speciális vagyongazdálkodási követelmények érvényesülésének vizsgálata. A Ptk. rögzíti, hogy a felügyelőbizottsági tagsági jogviszonyra a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁵⁹⁶ A többletkötelezettség előírása álláspontunk szerint a társaság és a felügyelőbizottsági tag között létrejövő jogviszony részévé tehető, azzal, hogy a társaság – a megbízási szerződésre irányadó előírásoktól eltérően – nem utasíthatja a felügyelőbizottság tagját a vagyongazdálkodási alapelvek érvényesülésének ellenőrzésére.⁵⁹⁷ A többletkötelezettség előírására, illetve szabályainak rögzítésére meglátásunk szerint lehetőség van továbbá a felügyelőbizottság ügyrendjében is, amelyben az egyes ellenőrzési kötelezettségek kifejtésére a társaság sajátosságaihoz igazodva kerülhet sor.⁵⁹⁸ A

⁵⁹⁵ Ptk. 3:28. §. A felügyelőbizottság tagjainak felelősségéről bővebben lásd TÖRÖK Tamás 2015. 413–425. o.; MOHAI 2015a. 19–22. o.

⁵⁹⁶ Ptk. 3:121. § (3) bekezdés. Balásházy Mária álláspontja szerint a társaság és a felügyelőbizottság tagja között létrejövő jogviszony nem megbízási, hanem egy *sui generis* társasági jogi jogviszony, amelyben a megbízásra vonatkozó szabályok csak kiegészítő jelleggel alkalmazhatóak. Erről bővebben lásd BALÁSHÁZY 2010. 27-28.o.

⁵⁹⁷ Ptk. 3:26. § (3) bek.

⁵⁹⁸ BALÁSHÁZY 2010. 16. o.

vagyongazdálkodási követelményeknek való megfelelés vizsgálatával és az erre irányuló kötelezettség előírásával kapcsolatban felmerül továbbá a kérdés, hogy az említett kötelezettség a felügyelőbizottság minden tagját terheli, avagy ki lehet jelölni egy – vagy akár több – tagot, akinek a szakértelméből vagy más okból következően a feladata az alapelvek érvényesülésének az ellenőrzése. Meggyőződésünk szerint abból következően, hogy a vagyongazdálkodási követelményeknek a társaság működése, gazdálkodása, döntéshozatala során állandóan érvényesülniük kell, az alapelveknek történő megfelelés a jogi személy mindennapi működésének a részévé válik, így ezen követelmények betartásának az ellenőrzése valamennyi felügyelőbizottsági tag feladata, feltéve, hogy az alapelvek érvényesülésének ellenőrzése valóban a felügyelőbizottság kötelezettsége. Ezzel párhuzamosan azonban meglátásunk szerint kijelölhető olyan felügyelőbizottsági tag, akinek a többi taghoz képest is fokozott figyelmet kell fordítania a vagyongazdálkodási alapelvek megvalósulásának ellenőrzésére.

Szintén kérdéses, hogy amennyiben a felügyelőbizottságnak munkavállaló tagja is van, tőle mennyire várható el tevékenységvégeztése során a speciális vagyongazdálkodási alapelvek érvényesülésének ellenőrzése. Ez persze felveti azt a kérdést is, hogy a felügyelőbizottság nem munkavállaló tagjai mennyire rendelkeznek a többletkötelezettség ellátásához szükséges tudással és ismeretekkel. Meggyőződésünk szerint a felügyelőbizottsági tagok kiválasztásának szempontjai nem azonosak például egy közfeladatot ellátó társaságnál, ahol az állam az egyedüli tag, valamint egy olyan társaságnál, ahol az állam csekélyebb mértékű, például 20 %-os részesedéssel rendelkezik. Előbbinél a felügyelőbizottsági tagok kiválasztásánál meghatározó a kizárólagos állami tulajdonlás és az ebből következő sajátosságok, utóbbi esetben azonban kérdéses, hogy az állami részvétel ténye mennyiben befolyásolja a kiválasztást, különös tekintettel arra az esetre, ha a társaság elsődlegesen profitorientált tevékenységet végez. Így véleményünk szerint azoknál a társaságoknál, amelyekben az állam nem öröklés útján szerzett legalább többségi befolyást biztosító részesedést, a felügyelőbizottság tagjainak rendelkezniük kell a jogi személy speciális jellegéből adódóan szükséges szakértelemmel, így alkalmasnak kell lenniük a vagyongazdálkodási alapelvek érvényesülésének vizsgálatára is. Amennyiben pedig a felügyelőbizottság tagjainak kiválasztása során – az államot megillető részesedés mértéke vagy más ok miatt – nem került előtérbe a speciális szakértelem szükségessége, a felügyelőbizottság tagjai szakértők segítségét vehetik igénybe ellenőrző tevékenységük elvégzéséhez.⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ Ptk. 3:120. § (1) bekezdés. Török Tamás álláspontja szerint az ügyvezetés teljes körű ellenőrzését a felügyelőbizottság még szakértők bevonásával sem képes ellátni, erről bővebben lásd TÖRÖK Tamás 2015. 417. o.

További kérdések felvetésétől eltekintünk, azonban indokoltnak tartjuk rögzíteni, hogy meggyőződésünk szerint ahhoz, hogy a tulajdonosi joggyakorló érvényesíteni tudja a közérdek érvényesülését biztosító vagyongazdálkodás követelményét, az egyes vagyongazdálkodási követelmények megvalósulásáról többletinformációkkal kell rendelkeznie, ezen információk elsődleges forrása pedig a felügyelőbizottság, így véleményünk szerint a belső ellenőrző szerv tevékenységének a vagyongazdálkodási alapelvek érvényesülésének vizsgálatára is ki kell terjednie. Amennyiben ezen többletkötelezettség valóban a felügyelőbizottságot terheli, indokolt lenne a vonatkozó jogszabályokban egy erre utaló rendelkezést elhelyezni, azzal, hogy a törvényi túlszabályozás elkerülése érdekében az általunk felvetett és más vonatkozó kérdések rendezése a társaságok sajátosságaira tekintettel az egyes jogi személyek feladata.

8.3.2. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁG LÉTSZÁMA ÉS JAVADALMAZÁSA

A felügyelőbizottság sajátos feladatainak részletezését követően a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságának létszámára és a tagok javadalmazásának mértékére irányadó jogszabályi rendelkezéseket vizsgáljuk.

A Taktv. rögzíti, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságnál kötelező felügyelőbizottság létrehozása,⁶⁰⁰ amely szerv három természetes személy tagból áll, kétszáz millió forintot meghaladó jegyzett tőkéjű társaságnál pedig legalább három, legfeljebb hat tagot számlál.⁶⁰¹

A törvény nem csak a létszám, hanem a felügyelőbizottság tagjait megillető juttatás mértéke vonatkozásában is tartalmaz korlátokat. A köztulajdonban álló gazdasági társaság felügyelőbizottsága elnökének e jogviszonyára tekintettel megállapított havi díjazása nem haladhatja meg a mindenkori kötelező legkisebb munkabér ötszörösét, illetve a felügyelőbizottság többi tagja esetében a mindenkori kötelező legkisebb munkabér háromszorosát. E díjazáson kívül a köztulajdonban álló gazdasági társaság felügyelőbizottságának tagja – az igazolt, a megbízatásával összefüggésben felmerült költségeinek megtérítésén kívül – más javadalmazásra nem jogosult.⁶⁰² A felügyelőbizottság elnökének és tagjának e jogviszonyára tekintettel a megbízatás megszűnése esetére juttatás nem

A szerző ezen véleményével nem értünk egyet, ahogy a korábbiakban kifejtettük, meglátásunk szerint is fennáll egyfajta információs deficit a felügyelőbizottság vonatkozásában, azonban ez különböző intézkedésekkel – például az ellenőrző szerv létszámának meghatározásával, avagy pont az említett szakértők bevonásával – kiküszöbölhető.

⁶⁰⁰ Taktv. 4. § (1) bek.

⁶⁰¹ Taktv. 4. § (2) bek.

⁶⁰² Taktv. 6. § (2) bek.

biztosítható,⁶⁰³ továbbá egy természetes személy legfeljebb egy köztulajdonban álló gazdasági társaságnál betöltött felügyelőbizottsági tagság után részesülhet javadalmazásban.⁶⁰⁴

A törvény által előírt három fős létszám vonatkozásában osztjuk Balásházy Mária véleményét, aki rögzíti, hogy a minimális létszámmal megalapított felügyelőbizottság létrehozása meglehetősen kockázatos, hiszen az egyik tag lemondása vagy esetleges halála működési zavarokat idézhet elő a társaságnál.⁶⁰⁵ Továbbá a felügyelőbizottság létszámának meghatározása elsődlegesen az egyedüli tag vagy a tagok magánautonómiájába tartozó kérdés, amelyet számos tényező – így például a társaság által végzett tevékenység jellege, a munkavállalók létszáma – befolyásol. A felügyelőbizottság létszámának kógens előírásával a jogszabály ezt a tagi magánautonómiát csorbítja, figyelmen kívül hagyva az egyes társaságok sajátosságait. A kétszáz millió forintot meghaladó jegyzett tőkével rendelkező társaságokkal szemben kissé megengedőbb a törvény, azonban ezeknél a jogi személyeknél is meglehetősen szűk keretek közé szorítja a tagi autonómiát, továbbá kérdéses, hogy a jegyzett tőke mértéke a legmegfelelőbb indikátor-e a három tagot meghaladó létszámú felügyelőbizottság létrehozhatósága vonatkozásában. Az adott fejezetekben rögzítettek megisméltése nélkül utalunk a jegyzett tőke funkcióit, különösen a hitelezővédelmi szerepet érintő megállapításainkra és arra, hogy a társaság tényleges vagyoni helyzetének a leírására meggyőződésünk szerint a jegyzett tőke mértéke önmagában nem alkalmas.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének létszámára irányadó speciális rendelkezéseket az alábbi táblázatban mutatjuk be:

	A Ptk. generális rendelkezései	A Taktv. speciális rendelkezései
Korlátolt felelősségű társaság	- főszabály szerint létrehozása nem kötelező - létrehozása esetén legalább három tagból áll (Ptk. 3:121. § (1) bek.)	- főszabály szerint létrehozása kötelező - három természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot nem haladja meg - legalább három, legfeljebb hat természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot meghaladja (Taktv. 4. §)

⁶⁰³ Taktv. 6. § (3) bek.

⁶⁰⁴ Taktv. 6. § (4) bek.

⁶⁰⁵ BALÁSHÁZY 2010. 19. o.

Zártkörűen működő részvénytársaság	- főszabály szerint létrehozása nem kötelező - létrehozása kötelező, a a szavazati jogok legalább öt százalékával együttesen rendelkező részvényesek ezt kéri - létrehozása esetén legalább három tagból áll (<i>Ptk. 3:121. § (1) bek.; Ptk. 3:290. § (3) bek.</i>)	- főszabály szerint létrehozása kötelező - három természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot nem haladja meg - legalább három, legfeljebb hat természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot meghaladja (<i>Taktv. 4. §</i>)
Nyilvánosan működő részvénytársaság	- létrehozása kötelező - legalább három tagból áll (<i>Ptk. 3:121. § (1) bek.; Ptk. 3:290. § (1) bek.</i>)	- főszabály szerint létrehozása kötelező - három természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot nem haladja meg - legalább három, legfeljebb hat természetes személy tagból áll, ha a társaság jegyzett tőkéje a 200 millió forintot meghaladja (<i>Taktv. 4. §</i>)

*A táblázat a szerző saját szerkesztése.

A felügyelőbizottság javadalmazására irányadó törvényi rendelkezések kapcsán felmerülnek ugyanazok a kérdések, amelyeket az ügyvezetés javadalmazása kapcsán érintettük, így véleményünk szerint kérdéses, hogy a mindenkori kötelező legkisebb munkabér háromszorosában, illetve ötszörösében maximált összeg mennyire tekinthető versenyképesnek, azaz mennyire lesz vonzó egy kiemelkedő szakértelemmel és kellő gyakorlati tapasztalattal rendelkező, magasan kvalifikált személynek, aki a versenyszférában adott esetben az említett összeg többszörösének megfelelő javadalmazásban, valamint egyéb juttatásokban is részesülhet. Ebből következően felmerül a kérdés, hogy a javadalmazás maximálása adott esetben nem megy-e a professzionalizmus és a szakmaiság rovására. Amennyiben pedig a felügyelőbizottság tagja jövedelmének növelése érdekében más megbízatást is vállal, kérdéses, hogy mennyire szorul háttérbe ellenőrzési kötelezettségének megfelelő teljesítése. További kérdés, hogy az említett javadalmazás mennyire alkalmas a függetlenség és a megbízhatóság garantálására.

A felügyelőbizottság létszámával, valamint a javadalmazással kapcsolatban megfogalmazott törvényi előírásokat vizsgálva arra a következtetésre jutunk, hogy a rendelkezések túlzott mértékben előtérbe helyeznek egy vagyongazdálkodási követelményt, nevezetesen a

költségtakarékosság alapelvének érvényesülését. Ezzel párhuzamosan azonban felmerül a kérdés, hogy az ennek a követelménynek az érvényesítésére való törekvés nem szorít-e háttérbe más, szintén kiemelten hangsúlyos vagyongazdálkodási alapelveket, így például a gazdálkodás hatékonyságával és eredményességével szemben megfogalmazott elvárásokat. Véleményünk szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában valamennyi vagyongazdálkodásra irányadó alapelvnek érvényesülnie kell, nem megengedhető az egyes követelmények való megfelelésre törekvő szabályozás abban az esetben, ha az más alapelvek csorbulását eredményezheti. Meggyőződésünk szerint az említett rendelkezések esetenként túlzott mértékben korlátozzák az egyedüli tag vagy a tagok autonómiáját is, annak ellenére, hogy a felügyelőbizottság a tagok érdekében is végzi ellenőrzési tevékenységét.

8.4. A FELÜGYELŐBIZOTTSÁGGAL KAPCSOLATOS MEGÁLLAPÍTÁSOK ÖSSZEGZÉSE

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságait vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy ezeknek a társaságoknak a belső ellenőrző szervei számos sajátossággal rendelkeznek más gazdasági társaságok felügyelőbizottságaihoz képest, annak ellenére, hogy ezek az eltérések explicit módon nem feltétlenül jelennek meg az egyes jogszabályokban, azonban meggyőződésünk szerint az ezen szervezetekhez kapcsolódó szabályozási rendszer egyes rendelkezéseiből következnek.

Az általunk vizsgált szervezetek jogszerű és a törvényi követelményeknek maradéktalanul megfelelő működése álláspontunk szerint nem csak jogszabályi, hanem egyben társadalmi elvárás is. A működés megfelelőségének ellenőrzésében és a vagyongazdálkodási követelmények betartásának vizsgálatában szerintünk meghatározó szerep jut a felügyelőbizottságnak. Ezen meghatározó szerep a speciális felelősségi szabályok hiánya ellenére fokozott elvárásokat és többlet terhet ró a testület tagjaira, ezért kissé szkeptikusak vagyunk a Taktv. javadalmazási előírásainak megfelelőségét illetően. Hangsúlyozzuk azonban, hogy a költségtakarékosság meghatározó követelmény a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás során, így annak érvényre juttatása szintén indokolt és megalapozott törekvés. A költségtakarékosság érvényesítése azonban nem szoríthat háttérbe más vagyongazdálkodási alapelveket és nem eredményezheti az ellenőrzési tevékenység szakmai színvonalának esetleges csorbulását sem.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára irányadó rendelkezések elemzését követően áttérünk a könyvvizsgálóra, valamint a belső kontrollrendszerre irányadó rendelkezések vizsgálatára.

9. A KÖNYVVIZSGÁLÓRA ÉS A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK BELSŐ ELLENŐRZÉSI RENDSZERÉRE IRÁNYADÓ RENDELKEZÉSEK

9.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A gazdasági társaságok működésének belső ellenőrzését ellátó felügyelőbizottság bemutatása után indokoltnak látjuk a külső ellenőrzést ellátó entitásra, a könyvvizsgálóra irányadó rendelkezések áttekintését is. Bár mind a ketten ellenőrző feladatokat látnak el, a felügyelőbizottság és a könyvvizsgáló szerepe és tevékenysége között jelentős különbségek vannak. A felügyelőbizottság egy olyan testület, ami az adott gazdasági társaság érdekében, a legfőbb szerv részére végez átfogó jellegű ellenőrzési tevékenységet, ami törvényesség, gazdaságossági és célszerűségi szempontokat egyaránt magában foglal. Ezzel szemben a könyvvizsgáló – ami a felügyelőbizottsággal ellentétben nem testület, hanem bizonyos szakmai ismeretekkel rendelkező és az irányadó jogszabályok rendelkezései alapján tevékenykedő, kamarai nyilvántartásban szereplő természetes vagy jogi személy – az ellenőrzési tevékenységét nem a gazdasági társaság és annak tagjai, hanem a közérdek védelme érdekében végzi, azzal a céllal, hogy a harmadik személyek számára garantálja, hogy a társaság az irányadó számviteli szabályoknak megfelelően készíti el az éves beszámolóját és vezeti nyilvántartásait. A közérdek – és az adott gazdasági társasággal üzleti kapcsolatra lépő személyek, hitelezők – a gazdasági társaság vagyoni, pénzügyi helyzetét a társaság éves beszámolóiból ismerhetik meg, így ennek a beszámolónak a független, külső szakértő – a könyvvizsgáló – általi ellenőrzése ezen harmadik személyek védelmét és a társaság iránti bizalom növelését is eredményezi.⁶⁰⁶ Összefoglalásképp rögzítendő, hogy a felügyelőbizottság a gazdasági társaság szervezetébe integrálódó testület, míg a könyvvizsgáló a szervezen kívül álló entitás, és bár mind a kettő ellenőrzési tevékenységet végez, tárgyát tekintve ez a tevékenység eltérő, illetve a könyvvizsgáló tevékenysége jóval szűkebb tárgyi hatályú, mint a felügyelőbizottságé.⁶⁰⁷

A könyvvizsgálókra irányadó rendelkezések vizsgálatát követően ismertetjük a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerének kialakítására irányadó rendelkezéseket. Ezek a szabályok meglehetősen újak és az alkalmazásuk kezdőidőpontja a COVID-19

⁶⁰⁶ KISFALUDI 2007. 200. o.

⁶⁰⁷ KISFALUDI 2007. 201. o.

pandémiára és az annak következtében több alkalommal kihirdetett veszélyhelyzetre tekintettel folyamatosan tolódott. Ennek megfelelően a szabályanyag bemutatásán túl a rendelkezésre álló gyakorlati tapasztalatokról egyelőre a jelen disszertáció írásakor még nem beszélhetünk. A belső kontrollrendszerre irányadó szabályok bemutatása során sajátosság a többi szervezeti egységre irányadó rendelkezéshez képest, hogy a nem köztulajdonban álló gazdasági társaságok generálisan nem kötelesek belső kontrollrendszer működtetésére, a Polgári Törvénykönyv erre vonatkozó szabályanyagot nem tartalmaz, így az ügyvezetéssel, a felügyelőbizottsággal és a könyvvizsgálóval ellentétben a magánjogi kódex rendelkezéseivel történő összevetésre a belső kontrollszerv vonatkozásában nem kerül sor.

9.2. AZ ÁLLANDÓ ÉS AZ ESETI KÖNYVVIZSGÁLÓ

A könyvvizsgálókra irányadó szabályanyag és bírósági joggyakorlat áttekintését megelőzően rögzíteni szükséges, hogy különbséget kell tenni állandó könyvvizsgáló és eseti könyvvizsgáló között. Az állandó könyvvizsgáló a gazdasági társaság külső ellenőrző szerve, a törvényes működés egyik biztosítója.⁶⁰⁸ Az egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése – amelyet a gazdasági társaság állandó könyvvizsgálója nem végezhet – pedig a kisebbségvédelem egyik eszköze,⁶⁰⁹ továbbá más esetekben, így például a jogi személy átalakulása során is sor kerülhet az állandó könyvvizsgálótól eltérő könyvvizsgáló igénybevételére.

A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulások (apport) értékelése kapcsán is felmerül az eseti könyvvizsgáló alkalmazásának a szükségessége. Amennyiben részvénytársaság alapításakor nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítésére kerül sor, az alapszabályhoz – főszabály szerint⁶¹⁰ - mellékelni kell könyvvizsgáló vagy az adott vagyontárgy értékeléséhez szükséges

⁶⁰⁸ AUER 2019a. 22. o.

⁶⁰⁹ Ptk. 3:104. §

⁶¹⁰ A kivételeket a Ptk. 3:251. § (2) bekezdése rögzíti.

szakértelemmel rendelkező szakértő⁶¹¹ jelentését,⁶¹² amely tartalmazza a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás leírását, értékét, értékelését, az alkalmazott értékelési módszer ismertetését és azt, hogy az értékelést érintő új befolyásoló körülmény nem merült fel. A könyvvizsgálónak vagy szakértőnek a jelentésben nyilatkoznia kell arról, hogy a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnak az alapítók által előzetesen megállapított értéke egyensúlyban van-e az ellenében adandó részvények számával, névértékével.⁶¹³ Az apport értékeléséhez kapcsolódó eseti könyvvizsgálat szükségessége nem csak a részvénytársaság alapítása, hanem az alaptőke felemelése során is megjelenik.⁶¹⁴ Megjegyezzük továbbá, hogy opcionálisan más társasági formák esetében is felmerülhet a könyvvizsgáló igénybevétele az apport tárgyának értékelése kapcsán. E körben felhívjuk a figyelmet a Ptk. 2022. január 1. napjától hatályos 99/A. §-ra, amely a korábban a korlátolt felelősségű társaságok sajátosságaként ismert pótbefizetést a nyilvánosan működő részvénytársaságok kivételével⁶¹⁵ valamennyi társasági forma kapcsán általánossá tette. A Ptk. 99/A. § (1) bekezdése rögzíti, hogy „[h]a a társaság létesítő okirata feljogosítja a legfőbb szervet arra, hogy a veszteségek fedezésére pótbefizetési kötelezettséget írjon elő a tagok számára, meg kell határozni azt a legmagasabb összeget, amelynek befizetésére a tag kötelezhető, továbbá a pótbefizetés elrendelhetőségének gyakoriságát.”. Tekintettel arra, hogy a pótbefizetés nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás rendelkezésre bocsátása útján is teljesíthető, ennek az értékelése kapcsán is szerephez juthat a könyvvizsgáló.⁶¹⁶ A jelen alfejezet elsődlegesen az állandó könyvvizsgálóra fókuszál azzal, hogy röviden áttekintjük az eseti könyvvizsgálatra irányadó rendelkezéseket is.

⁶¹¹ Megjegyezzük, hogy a Ptk. rendelkezései alapján nem határozható meg pontosan, hogy ki minősül az adott vagyontárgy értékeléséhez szükséges szakértelemmel rendelkező szakértőnek. A jogszabályhoz fűzött indoklás alapján a jogalkotó nem kívánta indokolatlanul korlátozni az értékelésre jogosult személyek körét, ugyanis rögzíti, hogy „[t]ovábbra sem kívánja a törvény szűken meghatározni azoknak a szakértőknek a körét, akik nem pénzbeli hozzájárulás értékelését végezhetik, annyi támpontot azonban kínál, hogy az tekinthető ilyen célra alkalmas szakértőnek, aki az értékelendő vagyontárggyal kapcsolatos szakmai ismeretekkel rendelkezik.”. Rögzítjük, hogy a jogalkotói indoklások kötelező erővel nem bírnak, azonban álláspontunk szerint az Alaptörvény 28. cikkében rögzítettek tekintettel azok jelentősége megkérdőjelezhetetlen. Az Alaptörvény 28. cikke a következőképp rendelkezik: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambuláját, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indoklását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”.

⁶¹² A könyvvizsgáló értékeléshez kapcsolódó feladataihoz kapcsolódóan a Magyar Könyvvizsgálói Kamara Szakértői Bizottsága is kibocsátott egy iránymutatást, amely a következő linken keresztül érhető el: <https://mkvk.hu/hu/szervezet/bizottsagok/szakertoi/kozlemlenyek/SZB-iranymutatas-appointertekeles-mint-konyvvizsgaloi-feladat> (Letöltés ideje: 2021. április 12.)

⁶¹³ Ptk. 3:251. § (1) bek.

⁶¹⁴ Ptk. 3:296. § (1) bek. d) pont és (4)-(5) bekezdések

⁶¹⁵ Ptk. 99/A. § (8) bek.

⁶¹⁶ Ptk. 99/A. § (2) bek.

A Ptk. csak a nyilvánosan működő részvénytársaságok számára írja elő az állandó könyvvizsgáló alkalmazásának a kötelezettségét, a zártkörűen működő részvénytársaságok alapszabálya a Ptk. ezen rendelkezésétől eltérhet anélkül, hogy az semmisséget vonna maga után.⁶¹⁷ Kiemeljük, hogy a Ptk. könyvvizsgáló alkalmazására vonatkozó rendelkezéseivel együttesen kell alkalmazni a számviteli törvény kötelező könyvvizsgálatra vonatkozó, a lentiekben ismertetett rendelkezéseit, így előfordulhatnak olyan esetek, amikor a Ptk. diszpozitív rendelkezései alapján nem, a számviteli törvény kógens rendelkezései alapján azonban mégis köteles az adott zártkörűen működő részvénytársaság – vagy más típusban működő gazdasági társaság – könyvvizsgáló alkalmazására.⁶¹⁸ A köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál – függetlenül a társasági formától – kötelező az állandó könyvvizsgáló alkalmazása. Az alábbiakban áttekintjük az állandó könyvvizsgálókra irányadó legfőbb rendelkezéseket és a releváns bírósági joggyakorlatot.

9.2.2. A PTK. ÁLLANDÓ KÖNYVVIZSGÁLÓRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEI

9.2.2.1. Az állandó könyvvizsgáló megválasztása

Az állandó könyvvizsgálót a gazdasági társaság legfőbb szerve választja, a könyvvizsgáló mindig egy, a társaságon kívül álló személy vagy szervezet, akinek a feladata, „hogy a könyvvizsgálót szabályszerűen elvégezze, és ennek alapján független könyvvizsgálói jelentésben foglaljon állást arról, hogy a gazdasági társaság beszámolója megfelel-e a jogszabályoknak és megbízható, valós képet ad-e a társaság vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről, működésének gazdasági eredményeiről.”⁶¹⁹ Az állandó könyvvizsgáló lehet a könyvvizsgálói nyilvántartásban szereplő természetes és jogi személy is, azzal, hogy utóbbi esetben a jogi személy könyvvizsgálónak ki kell jelölnie a könyvvizsgálót személyesen ellátó személyt is.⁶²⁰ A kamarai tag könyvvizsgálók és a könyvvizsgáló cégek nyilvántartására vonatkozó szabályokat a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvény (a továbbiakban: „**Könyvvizsgálói Törvény**”) rögzíti.

A Ptk. a vezető tisztségviselőkhöz és a felügyelőbizottsági tagokhoz hasonlóan az állandó könyvvizsgálók vonatkozásában is rögzít összeférhetlenségi és kizáró okokat, így nem lehet

⁶¹⁷ Ptk. 3:292. §

⁶¹⁸ Ezt megerősíti többek között a 30/2014. Számviteli kérdésre adott válasz is: „(...) a részvénytársaság nem mellőzheti állandó könyvvizsgáló megbízását, ha a számviteli törvény alapján a kötelező könyvvizsgálat alól nem mentesülhet, mivel a számviteli törvény hivatkozott előírásai kógensek, attól eltérés nem lehetséges.”

⁶¹⁹ Ptk. 3:129. § (1) bek.

⁶²⁰ Ptk. 3:129. § (2) bek.

a gazdasági társaság állandó könyvvizsgálója a gazdasági társaság (i) tagja; (ii) vezető tisztségviselője; (iii) felügyelőbizottsági tagja; (iv) az előző három csoportba sorolt személyek hozzátartozói;⁶²¹ továbbá (v) a munkavállalója a társasággal való munkaviszonyának a fennállása során és a jogviszony megszűnése után 3 évig.⁶²²

A Könyvvizsgálói Törvény a Ptk.-ban nevesítettekén túl további összeférhetlenségi okokat is felsorol, így a gazdasági társaság és (i) a kamarai tag könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég; (ii) a könyvvizsgáló cég hálózata, vezető tisztségviselői, munkavállalói, munkaviszony jellegű jogviszonyban foglalkoztatott személyek; (iii) olyan egyéb személyek, akinek a szolgáltatásai a kamarai tag könyvvizsgáló vagy a könyvvizsgáló cég rendelkezésére vagy ellenőrzése alatt állnak és (iv) a kamarai tag könyvvizsgálóhoz, könyvvizsgáló céghez ellenőrzés folytán közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó személyek között nem állhat fenn olyan közvetlen vagy közvetett vagyoni, pénzügyi, munkavégzésre irányuló, üzleti vagy egyéb kapcsolat (ideértve a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység ellátásán túlmenően nyújtott szakmai és egyéb szolgáltatást is), amely a könyvvizsgáló függetlenségét veszélyezteti.⁶²³

A társaság első könyvvizsgálóját a gazdasági társaság létesítő okiratában kell kijelölni – amennyiben kijelölésre kerül állandó könyvvizsgáló -, ezt követően a további könyvvizsgálókat a legfőbb szerv választja, főszabály szerint egyszerű szótöbbséggel, azzal, hogy ennél magasabb szavazati arányt is előírhat a létesítő okirat. A korábbi társasági törvények alapján hozott ítéletek szerint tekintettel arra, hogy a társasági szerződésben csak az első könyvvizsgálót kell feltüntetni, a társaság működése során a könyvvizsgáló személyének változása nem minősül a társasági szerződés módosításának, így a változásbejegyzési kérelemhez nem kell mellékelni a társasági szerződés módosítását és a létesítő okirat változásokkal egybefoglalt hatályosított szövegét.⁶²⁴ A Ptk. nem tartalmaz olyan megkötést, hogy a létesítő okiratnak csak az első könyvvizsgáló személyét kell feltüntetni, ebből arra következtetünk, hogy a hatályos rendelkezések szerint a könyvvizsgálóhoz kapcsolódó – így például a könyvvizsgáló személyében, a kijelölés időtartamában - változásokat át kell vezetni a társaság létesítő okiratán. Ezt támasztják alá a gyakorlati tapasztalatok is, amelyek szerint a

⁶²¹ A hozzátartozók a Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 2. pontja szerint: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa. A Ptk. 8:1. § (1) bekezdésének 1. pontja szerint a közeli hozzátartozók: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér.

⁶²² Ptk. 3:129. § (3) bek.

⁶²³ Könyvvizsgálói Törvény 62. § (1) bek.

⁶²⁴ BH+2002. 406.

könyvvizsgálók vonatkozásában bekövetkező változásokhoz kapcsolódó változásbejegyzési eljárásokban a változás alapjául szolgáló határozat és a könyvvizsgáló elfogadó nyilatkozata mellett a cégbíróság részére benyújtásra kerül a társaság változásokkal egységes szerkezetbe foglalt létesítő okirata is.

A könyvvizsgálói jogviszony alapja egy megbízási szerződés, amelyet a társaság ügyvezetése köt a kijelölést vagy a változást követő 90 napon belül a könyvvizsgálóval. A megbízási szerződés feltételeit, valamint az állandó könyvvizsgáló díjazását a legfőbb szerv határozza meg. Amennyiben a 90 napos határidőn belül nem kerül sor a megbízási szerződés megkötésére, a legfőbb szerv köteles új könyvvizsgálót választani.⁶²⁵ Abban az esetben, ha a megbízási szerződés megkötésének elmaradása a társaság ügyvezetésének magatartására vezethető vissza, az ügyvezetés felelősséggel tartozik a szerződés megkötésének elmaradásáért.⁶²⁶ Az állandó könyvvizsgálói jogviszony minden esetben határozott időtartamra, legfeljebb 5 évre jön létre, az állandó könyvvizsgálót ennél hosszabb időre kijelölő létesítő okiratbéli rendelkezés semmis.⁶²⁷ A Ptk. a jogviszony időtartamának maximuma mellett annak a minimumát is meghatározza azzal, hogy „[a]z állandó könyvvizsgáló megbízásának időtartama nem lehet rövidebb, mint a legfőbb szerv által történt megválasztásától a következő beszámolót elfogadó ülésig terjedő időszak.”⁶²⁸ A számviteli törvény szerinti éves beszámoló letétbe helyezésének és közzétételének a határideje az adott üzleti év mérlegfordulónapját követő ötödik hónap utolsó napja,⁶²⁹ azaz amennyiben a gazdasági társaság üzleti éve nem tér el a naptári évtől, akkor május 31. napja. Az éves beszámolót elfogadó legfőbb szervi ülésre értelemszerűen ezen határidőt megelőzően kerül sor.

A dolgozat írásának időpontjában felmerülő aktualitására tekintettel kiemeljük, hogy az új típusú koronavírus pandémiára tekintettel hatályba lépett speciális jogszabályi rendelkezések a 2020. év tekintetében módosították az éves beszámolók letétbe helyezésére és közzétételére irányadó határidőket. A 2020. április 22-én hatályba lépett 140/2020. (IV. 21.) Korm. r. 2. § (1) bekezdése ugyanis rögzítette, hogy a számviteli törvény szerinti beszámolókra vonatkozó beszámoló készítési, nyilvánosságra hozatali, letétbehelyezési és közzétételi, továbbá benyújtási (leadási, megküldési) határidők – amennyiben azok a Kormányrendelet hatályba lépése és 2020. szeptember 30. között esedékesek -, 2020. szeptember 30-ig

⁶²⁵ Ptk. 3:130. § (1) bek.

⁶²⁶ VÉKÁS – GÁRDOS (szerk.)

⁶²⁷ Ptk. 3:130. § (3) bek.

⁶²⁸ Ptk. 3:130. § (2) bek.

⁶²⁹ Számv. tv. 153. § (1) bek.

meghosszabbodtak. Ennek megfelelően – és a Ptk. fentiekben idézett szabályával összhangban – meg kellett hosszabbítani azoknak a könyvvizsgálóknak a mandátumát, akiknek a kinevezése eredetileg csak május 31. napjáig szólt. A 40/2020. (III. 11.) Korm. r. által kihirdetett veszélyhelyzet megszűnésével egyidejűleg a 140/2020. (IV. 21.) Korm. r. is hatályát veszítette, azonban a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készültségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 42. §-a átemelte a beszámolóképzési és letétbe helyezési határidőt 2020. szeptember 30-ig meghosszabbító rendelkezést, így a 2020. év a könyvvizsgálói jogviszonyok időtartama szempontjából is meglehetősen sajátosnak mondható.

9.2.2.2. Az állandó könyvvizsgáló feladatai, tevékenysége

Ahogy az fentiekben is említettük, a könyvvizsgáló feladata a könyvvizsgálat szabályszerű elvégzése és a társaság számviteli törvény szerinti éves beszámolója megfelelőségének a vizsgálata. Annak érdekében, hogy az állandó könyvvizsgáló a feladatait megfelelően elláthassa, „betekinthet a jogi személy irataiba, számviteli nyilvántartásaiba, könyveibe, a vezető tisztségviselőktől, a felügyelőbizottság tagjaitól és a jogi személy munkavállalóitól felvilágosítást kérhet, a jogi személy fizetési számláját, pénztárát, értékpapír- és áruállományát, valamint szerződéseit megvizsgálhatja.”⁶³⁰

A könyvvizsgáló figyelemmel követi a jogi személy vagyonának változását és abban az esetben, ha olyan változást észlel, ami veszélyezteti a jogi személlyel szemben fennálló követelések kielégítését, továbbá ha tevékenysége során olyan körülményt tapasztal, amely a vezető tisztségviselők vagy a felügyelőbizottsági tagok e minőségükben kifejtett tevékenységükért való felelősségét vonja maga után, köteles késedelem nélkül kezdeményezni az ügyvezetésnél a tagok döntéshozatalához szükséges intézkedések megtételét, ami praktikusán a legfőbb szerv összehívását jelenti. Abban az esetben, ha az ügyvezetés nem tesz eleget a felhívásnak, az állandó könyvvizsgáló köteles a törvényességi felügyeletet ellátó nyilvántartó bíróságot – gazdasági társaságok esetében az illetékes cégbíróságot – értesíteni a feltárt körülményekről.⁶³¹

Az állandó könyvvizsgálót meg kell hívni a legfőbb szervnek a számviteli törvény szerinti éves beszámolót tárgyaló ülésére azzal, hogy bár a könyvvizsgáló ezen a legfőbb szervi ülésen köteles részt venni, a távolmaradása önmagában az ülés megtartását nem akadályozza.⁶³² Ha a taggyűlésen a könyvvizsgáló szabályszerű meghívása ellenére nem jelenik meg, a távolléte nem

⁶³⁰ Ptk. 3:38. § (1) bek.

⁶³¹ Ptk. 3:38. § (2) bek.

⁶³² Ptk. 3:131. § (2) bek.

akadályozza az előzetesen mellékelt jelentésével együtt a taggyűlés elé terjesztett éves beszámoló elfogadásáról szóló határozathozatalt.⁶³³ Azoknál a gazdasági társaságoknál, ahol felügyelőbizottság működik, a felügyelőbizottság ülésein a könyvvizsgáló tanácskozási joggal részt vehet, illetve felhívás esetén köteles részt venni, azzal, hogy a felügyelőbizottságnak is napirendre kell tűznie az állandó könyvvizsgáló által megtárgyalásra javasolt ügyeket.⁶³⁴

9.2.2.3. Az állandó könyvvizsgáló függetlensége

A Ptk. rögzíti az állandó könyvvizsgálói feladatok teljesítésének legfőbb szabályait. Az állandó könyvvizsgálóval szemben támasztott és az objektív külső ellenőrzést lehetővé tévő egyik legfontosabb követelmény a függetlenség. A Könyvvizsgálói Törvény rögzíti, hogy „[a] kamarai tag könyvvizsgáló, a könyvvizsgáló cég a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenysége során köteles a) a függetlenségét megőrizni, és b) objektív, pártatlan véleményt formálni.”, továbbá nem vehet részt a megbízója döntéseinek meghozatalában.⁶³⁵ Az említett függetlenségnek a könyvvizsgálattal érintett üzleti év első napjától a számviteli törvény szerinti éves beszámolóra vonatkozó jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói feladatok teljesítéséig kell fennállnia.⁶³⁶

A 88/2008. számú Számviteli kérdés arra vonatkozott, hogy sérti-e a könyvvizsgáló függetlenségét, ha az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaság könyvvizsgálójának a képviselő-testület tagját vagy az önkormányzat pénzügyi bizottságának (nem képviselő) tagját választják meg. A válasz arra az álláspontra helyezkedett, hogy ez a gyakorlat sérti a könyvvizsgálói függetlenséget, mivel az önkormányzat tulajdonában álló gazdasági társasággal kapcsolatos tulajdonosi jogosítványok a képviselő-testületet illetik meg, és a társaság tagja nem lehet az adott társaság állandó könyvvizsgálója, így a részben vagy egészben önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaság könyvvizsgálója ezért nem lehet az önkormányzat képviselő-testületének tagja. Továbbá a képviselő-testület és a pénzügyi bizottság tagja részt vesz az önkormányzat, azaz a megbízó döntéseinek meghozatalában, így ez a gyakorlat a Könyvvizsgálói Törvény 61. § (2) bekezdésével is ellentétben áll. Egyetértünk a Számviteli kérdésre adott válasszal, az említett jogszabálysértéseken túl az, hogy az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaság könyvvizsgálója az adott önkormányzat képviselő-testületének a tagja, álláspontunk szerint pont az ellenőrzés lényegét, annak az érintett társaság

⁶³³ BH2013. 74.

⁶³⁴ Ptk. 3:131. § (3) bek.

⁶³⁵ Könyvvizsgálói Törvény 61. § (1)-(2) bek.

⁶³⁶ Könyvvizsgálói Törvény 61. § (4) bek.

szempontjából külső, objektív jellegét veszi el, továbbá részrehajlásra, különösen súlyos esetekben akár visszaélésekre és jogszabálysértésekre is lehetőséget biztosít.

A könyvvizsgáló függetlenségének biztosítását szolgálja a Ptk. azon rendelkezése is, amely szerint „[a]z állandó könyvvizsgáló nem nyújthat a gazdasági társaság részére olyan szolgáltatást és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti”.⁶³⁷

9.2.3. A KÖNYVVIZSGÁLÓ FELELŐSSÉGE

9.2.3.1. A könyvvizsgálói felelősség jelentősége

A magánjogi kódex rendelkezéseinek áttekintése során szembevetendő, hogy az ügyvezetéssel és a felügyelőbizottság tagjaival ellentétben a Ptk. nem tartalmaz a könyvvizsgáló felelősségére irányadó rendelkezést. A könyvvizsgálók felelősségének a kérdése az elmúlt évek egyes hazai pénzügyi botrányai kapcsán is kiemelt szerephez jutott, példaként említjük a Buda-Cash brókerbotrányként⁶³⁸ elhíresült ügyet, amelyhez időben meglehetősen közel robbantak ki a Hungária Értékpapír Zrt. és a Quaestor Értékpapír Zrt. által kibocsátott fiktív kötvényekhez kapcsolódó botrányok is. Egyes szerzők arra az álláspontra helyezkednek, hogy a példaként említett események a pénzügyi intézményekbe fektetett bizalom mellett a könyvvizsgálói szakmával szemben táplált bizalmat is megrengették.⁶³⁹

Kiemelendő még az elmúlt évek könyvvizsgálói felelősséghez kapcsolódó híres (vagy inkább hírhedt) esetei közül az ún. Postabank-ügy,⁶⁴⁰ amely mind polgári jogi, mind pedig büntetőjogi vonalon bírósági útra terelődött. A Postabank konszolidációjában az állam is több alkalommal részt vett.⁶⁴¹ A Postabank Rt. és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. helyzetének, valamint az

⁶³⁷ Ptk. 3:131. § (1) bek.

⁶³⁸ Az ún. Buda-Cash brókerbotrány 2015. február 24-én robbant ki, ezen a napon a Magyar Nemzeti Bank Pénzügyi Stabilitási Tanácsa („MNB”) felfüggesztette a Buda-Cash Brókerház Zrt. („Buda-Cash”) tevékenységi engedélyét, melynek oka, hogy az MNB az intézménynél indított felügyeleti vizsgálat során súlyos visszaélésre utaló információkat talált. Ugyanezen a napon az MNB által kirendelt felügyeleti biztos átvette a Buda-Cash igazgatóságának a jogköreit is, illetve az MNB felfüggesztette a Buda-Cash ügyfelek pénzeszközei és értékpapírai feletti rendelkezési jogosultságát is. A botrány jelentőségét és súlyosságát jól példázza, hogy 2015. február 27-én tárgyalást folytatott az MNB, a Miniszterelnökség, a Nemzetgazdasági Minisztérium, a Belügyminisztérium, a Pénzügyi Stabilitási és Felszámoló Nonprofit Kft., az Országos Betétbiztosítási Alap (OBA) és a Befektetővédelmi Alap (BEVA). A Buda-Cash nagyjából 100-115 milliárd forintnyi, az ügyfelei által befizetett pénzzel nem tudott elszámolni az MNB vizsgálata során. A Buda-Cash felszámolása 2015. március 5. napján kezdődött meg és jelenleg (2021. április 18.) is folyamatban van, a botrány több érintettjével szemben büntetőeljárás indult.

⁶³⁹ BORZÁN – SZEKERES 2017. 93.o.

⁶⁴⁰ A Postabank Rt. perbeli időszakot is magában foglaló működéséről lásd: KÁDÁR Mercedesz: *A Postabank Rt. működése 1988-tól 1988-ig.* Link: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kadar_mercedesz_a_postabank_rt_mukodese_1988tol_1998ig\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kadar_mercedesz_a_postabank_rt_mukodese_1988tol_1998ig[jogi_forum].pdf) (Letöltés ideje: 2022. január 25.)

⁶⁴¹ Lásd többek között: 1040/1997. (IV. 29.) Korm. határozat a Postabank és Takarékpénztár Részvénytársaság helyzetének rendezéséről; 1074/1997. (VII. 8.) Korm. határozat a Postabank Rt. helyzetének rendezése érdekében

önkormányzatokat megillető gázközművagyon rendezése érdekében szükséges állami intézkedésekről szóló 1155/1998. (XII. 9.) Korm. határozat kihirdetését követően a Postabank 1998. december 30-ai közgyűlése az 53/1998. (XII. 30.) sz. határozatával a Bank alaptőkéjét 42 125 260 000 Ft-ról 21 062 630 Ft-ra; a részvények névértékét pedig 10 000 Ft/db-ról 5 Ft/db-ra szállította le. Az 57/1998. (XII. 31.) határozatával döntött a közgyűlés az alaptőke 20 021 062 000 Ft-ra történő felemeléséről, 2 000 000 db 10 000 Ft/db névértékű, névre szóló törzsrészvény 760%-os árfolyamon zártkörűen történő forgalomba hozataláról. A 2 000 000 db részvényből az I. r. felperes 1 736 843 db-ot, a II. r. felperes 263 157 db-ot jegyzett. Az I. r. felperes 132 000 000 000 Ft-ot, a II. r. felperes 20 000 000 000 Ft-ot teljesített.

A polgári perben a társaság könyvvizsgálóival szemben a felperesek kétféle elemből álló kárigényt érvényesítettek, egyrészt a részvények névértékének csökkenésében megnyilvánuló vagyronvesztést, másrészt (a felperesek egy része) a Postabank konszolidációjában 1998 decemberében való részvételük miatt bekövetkezett kárukat. Az alperesek, a társaság különböző időszakokban tevékenykedő könyvvizsgálói által a felperes által hivatkozottan elkövetett jogsértés lényege, hogy az alperesek a könyvvizsgálókra vonatkozó jogszabályok és alkalmazandó szakmai szokványok megsértésével nem, vagy késedelmesen, illetőleg tévesen értesítették a Postabank részvényeseit, az Állami Bankfelügyeletet a Postabank folyamatos veszteséges működéséről, a vagyronvesztéséről.

A könyvvizsgálói felelősség kapcsán az I.r. felperes kifejezetten hangsúlyozta, hogy a könyvvizsgáló a társaság megbízása alapján, de nem csak a társaság részére végzi a tevékenységét. A könyvvizsgáló nyilatkozata (hitelesítése) nem csak a megbízóval szemben bír jogi kötőerővel, hanem mindazokkal szemben, akik erre kellő körültekintéssel, jóhiszemmel és alappal támaszkodnak a társasággal való viszonyuk kapcsán, és akiknek a személyével a könyvvizsgálónak is számolnia kellett. A felülvizsgálati fórumként eljáró Legfelsőbb Bíróság egyetértett azon felperesi érveléssel, ami a könyvvizsgáló szerepét hangsúlyozta és maga a bíróság is rögzítette, hogy „[a] könyvvizsgáló szerepe azonban túlmutat a kötelmi jogviszony keretein. Működéséhez közbizalom fűződik a társaság által készített beszámoló valóságára és jogszabályszerűsége tekintetében. Az általa készített jelentés tartalmától nemcsak a társaság,

szükséges intézkedésekről; 1046/1998. (IV. 8.) Korm. határozat a Postabank Rt. alaptőke-emelésében történő állami részvételről; 1155/1998. (XII. 9.) Korm. határozat a Postabank Rt. és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. helyzetének, valamint az önkormányzatokat megillető gázközművagyon rendezése érdekében szükséges állami intézkedésekről; ezek a Korm. határozatok az alperesi védekezésben is szerephez jutottak, az alperesek egyik védekezése ugyanis az volt, hogy a Postabank konszolidációja jogszabályi rendelkezésekkel, a Kormány határozataival, azaz közjogi aktusokkal valósult meg, az állam közhatalomként döntött a konszolidációról. E jogviszonyok kívül esnek a Ptk. 1. §-ának (1) bekezdésében írt polgári jogi jogviszonyok körén. Közjogi aktusból eredő kár polgári jogi kártérítésként nem érvényesíthető.

hanem a részvényesek befektetései, illetőleg a részvények megtartása vagy eladása körében hozandó döntései is függenek.”⁶⁴² Az ítélet a könyvvizsgálói felelősség irányát is vizsgálta és ennek kapcsán kimondta, hogy „[a] részvényes kereshetőségi joga kiterjed arra, hogy a saját vagyonában bekövetkezett értékcsökkenés miatt kártérítési pert indítson a társaság könyvvizsgálója ellen akkor is, ha a társaság maga is károsodott”.⁶⁴³

Megjegyezzük, hogy a per alperesei olyan ismert könyvvizsgáló cégek voltak, mint az Arthur Andersen Kft., a Deloitte Könyvvizsgáló és Tanácsadó Kft., illetve a Prudentia Könyvvizsgáló és Tanácsadó Kft. Az Arthur Andersen Kft. nem volt a Postabank Zrt. állandó könyvvizsgálója, ténylegesen az Állami Bankfelügyelet részére készített jelentést a Postabankról. A peres eljárások egyik legnagyobb vesztese mégis ez a könyvvizsgáló cég lett, ügyfelei elpártoltak mellőle és végül végelszámolás útján megszűnt. Az Andersen könyvvizsgáló cég kapcsán érdekesség, hogy az Arthur Andersen könyvvizsgáló neve nemzetközi szinten is összekapcsolódott egy jelentős botrányal, ami a köztudatba Enron-ügyként vagy Enron-botrányként került be.⁶⁴⁴ Az Enron-botrány jelentősen hozzájárult az Amerikai Egyesült Államokban a felelős társaságirányításra (corporate governance) irányadó normaanyag megalkotásában, mivel a botrányt követően került megalkotásra a corporate governance normaanyagot tartalmazó Sarbanes–Oxley Act.⁶⁴⁵

Ahogy az az előző bekezdésben is megjelenik, a könyvvizsgálói felelősség kérdésköre nemzetközi vetületben is gyakran felmerül, ennek egyik legfrissebb példája az ún. Wirecard-botrány,⁶⁴⁶ amelyben a Big Four könyvvizsgáló cégek⁶⁴⁷ egyike, az EY is érintett. A Németország Enronjaként (Enron of Germany) is emlegetett pénzügyi botrányhoz kapcsolódóan az Európai Unió decentralizált ügynöksége, az Európai Értékpapír-piaci Hatóság⁶⁴⁸ 2020. november 3. napján publikálta a pénzügyi információk végrehajtásáról szóló irányelvek BaFin⁶⁴⁹ és FREP⁶⁵⁰ általi alkalmazásáról a Wirecarddal összefüggésben szóló

⁶⁴² EBH2008. 1791.

⁶⁴³ EBH2008. 1791.

⁶⁴⁴ Az Enronhoz és az Andersenhez kapcsolódó ügy összefoglalásához lásd: KVASSINGER 2002.; KECSKÉS 2009.

⁶⁴⁵ AUER 2017. 19-20. o.

⁶⁴⁶ Ezúton is köszönöm Menyhárd Attila professzor úrnak, hogy a műhelyvitán felhívta a figyelmem erre az aktuális ügyre és problémakörre.

⁶⁴⁷ A Big Four (Négy Nagy) gyűjtőnév a világ négy legnagyobb professzionális könyvvizsgálói tevékenységet végző szolgáltatási hálózatára utal, amelyek a Deloitte, az Ernst & Young (EY), a KPMG és a PricewaterhouseCoopers (PwC) globális hálózataiból állnak.

⁶⁴⁸ European Securities and Markets Authority („ESMA”)

⁶⁴⁹ Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht (Szövetségi Pénzügyi Felügyeleti Hatóság)

⁶⁵⁰ Financial Reporting Enforcement Panel (Pénzügyi Beszámolási Végrehajtási Testület)

gyorsított szakértői értékelést („**Szakértői Értékelés**”).⁶⁵¹ Ez a Szakértői Értékelés nem nyilvánít véleményt a Wirecard könyvvizsgálója tevékenységének megfelelőségéről, azonban kiválóan összefoglalja, hogy a sajtóban – különösen a Financial Times által – számos cikk⁶⁵² hívta fel a figyelmet az egyes ügyletekkel kapcsolatos könyvvizsgálattal problémákra, amely ügyletek közül példaként megemlíthető a harmadik fél üzleti partnertől származó árbevétel és nyereség konszolidálása; a letéti számlák (escrow accounts) elszámolása; az üzleti felvásárlások és goodwill értékvesztése.⁶⁵³ Az említett cikkek a Szakértői Értékelés által bemutatott idővonal⁶⁵⁴ szerint 2015. áprilisától kezdődően jelentek meg a sajtóban, a Wirecard 2015. évre vonatkozó éves beszámoló könyvvizsgálatát elvégző EY azonban 2016. április 15. napján, majd ezt követően a 2016., 2017. és 2018. évi beszámolók esetében is minősítés nélküli (azaz tiszta) könyvvizsgálói véleményt⁶⁵⁵ bocsátott ki, azaz hitelesítő záradékkal⁶⁵⁶ látta el a társaság éves beszámolóját. Emiatt az EY esetleges felelőssége is felmerül az ügy kapcsán.

A fentiekben röviden bemutatott esetek rávilágítanak arra, hogy a könyvvizgálatnak ténylegesen mekkora jelentősége és milyen szerepe van, nem csak a megbízó társaság, hanem harmadik személyek irányába is. Erre tekintettel az alábbiakban áttekintjük a könyvvizsgálók polgári jogi és fegyelmi felelősségére irányadó rendelkezéseket.

9.2.3.2. A könyvvizsgáló polgári jogi felelőssége

Kisfaludi András felhívja a figyelmet arra, hogy bár a könyvvizsgáló a gazdasági társasággal áll szerződéses jogviszonyban, az általa elkészített jelentést, valamint a könyvvizsgálói

⁶⁵¹ Fast Track Peer Review on the Application of the Guidelines on the Enforcement of Financial Information (ESMA/2014/1293) by BaFIN and FREP in the Context of Wirecard; link: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma42-111-5349_fast_track_peer_review_report_-_wirecard.pdf (Letöltés ideje: 2022. január 25.)

⁶⁵² Lásd többek között: Financial Times: House of Wirecard; link: <https://www.ft.com/content/47f13654-1ebc-4c4c-903a-55cafa453eb8> (Letöltés ideje: 2022. január 25.); Financial Times: Rupee do: what is Wirecard buying?; link: <https://www.ft.com/content/61934fe6-7447-37ae-98bc-a0c03edee377> (Letöltés ideje: 2022. január 25.); Financial Times: Debate swirls around German group Wirecard; link: <https://www.ft.com/content/24447808-fbd9-11e5-b3f6-11d5706b613b> (Letöltés ideje: 2022. január 25.); Der Spiegel: Wette auf den Absturz; link: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/wette-auf-den-absturz-a-305e6844-0002-0001-0000-000144545911?context=issue> (Letöltés ideje: 2022. január 25.); Financial Times: Wirecard’s law firm found evidence of forgery and false accounts; link: <https://www.ft.com/content/79f23db0-260d-11e9-8ce6-5db4543da632> (Letöltés ideje: 2022. január 25.)

⁶⁵³ Lásd többek között Szakértői Értékelés 157. o.; 165. o.

⁶⁵⁴ Szakértői Értékelés 169-186. o.

⁶⁵⁵ A minősítés nélküli könyvvizsgálói vélemény, azaz a hitelesítő záradékkal ellátott könyvvizsgálói vélemény lényegében azt tanúsítja, hogy a beszámoló megbízható és valós képet ad a társaság adott napon fennálló vagyoni és pénzügyi helyzetéről, valamint az ezen időponttal végződő üzleti évre vonatkozó jövedelmi helyzetéről (v.ö. a Magyar Nemzeti Könyvvizsgálati Standard 35. bekezdésével).

⁶⁵⁶ A hitelesítő záradék fogalmát a Számv. tv. 3. § (13) bek. 1. pontja a következőképp definiálja: „hitelesítő záradék: a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló törvény 4. § (5) bekezdésének b) pontja szerinti magyar nemzeti könyvvizsgálati standardok alapján kibocsátott független könyvvizsgálói jelentésben szereplő, minősítés nélküli könyvvizsgálói vélemény;”

záradékot nem csak a megbízó gazdasági társaság, hanem bárki megismerheti, hiszen az éves beszámolókkal együtt ezek is közzétételre kerülnek. Azaz a könyvvizsgáló bár a gazdasági társasággal áll relatív szerkezetű jogviszonyban, a tevékenységének a célja túlmutat ezen szerződéses kapcsolat felein és a könyvvizsgálói munka eredménye, a könyvvizsgálói jelentés a nyilvánosság számára is elérhetővé válik és akár harmadik személyek befektetési döntéseinek alapjául szolgálhat.⁶⁵⁷

A könyvvizsgálói felelősségre irányadó speciális szabály hiányában a gazdasági társaságnak kárt okozó könyvvizsgáló a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint tartozik felelősséggel az őt megbízó gazdasági társaság irányába, tekintettel arra, hogy a könyvvizsgáló és a társaság között egy megbízási jogviszony áll fenn. A könyvvizsgálói felelősség két irányban is vizsgálendő, egyrészt a klasszikus polgári jogi felelősség irányában a megbízó gazdasági társasággal szemben, másrészt pedig a Könyvvizsgálói Törvény által előírt, szakmaspecifikus fegyelmi felelősség irányában.⁶⁵⁸ Egyúttal rögzítjük, hogy a tényállási elemek megvalósulása esetén egyes esetekben a könyvvizsgálók büntetőjogi felelőssége is fennáll, azonban a büntetőjogi felelősséggel kapcsolatban felmerülő kérdéseket a jelen alfejezetben nem vizsgáljuk.

A társasággal szembeni kontraktuális felelősség eredője, hogy a könyvvizsgálónak észlelnie kell az ügyvezetés és a felügyelőbizottság alapvetően károkozásra alkalmas, vagy arra vezethető magatartását és ebben az esetben késedelem nélkül köteles az ügyvezetésnél kezdeményezni a tagok döntéshozatalához szükséges intézkedések megtételét.⁶⁵⁹ Ha az ügyvezetés vagy a felügyelőbizottság részéről ilyen magatartás objektíve nem észlelhető, vagy egyfajta veszélyhelyzet fennáll ugyan, de az végül is a társaságnak nem okoz kárt, az ügyvezető és a felügyelőbizottsági tag kártérítési felelősségének hiányában az állandó könyvvizsgáló kárfelelőssége sem következhet be.⁶⁶⁰ Abban az esetben azonban, ha az ügyvezetés vagy a felügyelőbizottság magatartása a társaságnak kárt okoz és ezt a magatartást a könyvvizsgáló észlelte, azonban nem tett eleget az őt a Ptk. alapján terhelő kötelezettségeit, akkor az ügyvezetés és a felügyelőbizottság mellett az állandó könyvvizsgáló felelőssége is megállapítható ugyanazon kárt okozó esemény kapcsán, csak eltérő magatartásokra tekintettel. A könyvvizsgálónak nem feladata az észlelt kár tényleges elhárítása, az ő kötelezettsége az

⁶⁵⁷ KISFALUDI 2007. 207. o.

⁶⁵⁸ AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP [Szerk.: Papp Tekla] 2011. 206.o.

⁶⁵⁹ Ptk. 3:38. § (2) bek.

⁶⁶⁰ MOHAI 2016a. 13. o.

ügyvezetésnél a tagok döntéshozatalának kezdeményezésére, illetve ennek eredménytelensége esetén az illetékes cégbíróság értesítése.

A könyvvizsgálói felelősség megállapításának másik fontos eleme a kár tényleges bekövetkezése, abban az esetben, ha a könyvvizsgáló ugyan elmulasztja az értesítési kötelezettségét, azonban az ügyvezetés vagy a felügyelőbizottság magatartása ténylegesen nem okoz kárt a jogi személynek, a könyvvizsgáló magánjogi felelőssége nem állapítható meg. Abban az esetben szintén nem kerülhet sor a könyvvizsgáló szerződésszegéssel okozott károkért való felelősségének a megállapítására, ha a törvényben és a megbízási szerződésben rögzítetteknek és az irányadó szakmai szabályoknak, standardoknak maradéktalanul eleget tesz eljárása során, azonban ennek ellenére nem észleli a vezető tisztségviselő vagy a felügyelőbizottság károkozó magatartását és észlelés hiányában nem is kezdeményezi a legfőbb szerv döntéshozatalát.

Ebben a vonatkozásban indokoltnak tartjuk rögzíteni, hogy álláspontunk szerint a könyvvizsgáló kontraktuális felelősség alóli mentesüléséhez szükséges konjunktív feltételek e körben némiképp nehezen értelmezhetők. Az első feltétel, miszerint a kárt az ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta, meggyőződésünk szerint még értelmezhető akként, hogy a könyvvizsgálónak nem feladata nyomozni, azaz ha az irányadó jogszabályoknak és a megbízási szerződésnek megfelelően járt el és így nem észlelte a károkozó magatartást, az ténylegesen az ellenőrzési körén kívül esik. A második feltétel, mely szerint a kárt a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, már egy jóval nehezebben adaptálható feltétel. Annak ellenére, hogy a könyvvizsgálók megbízása gyakran egy éves időtartamra szól, a szerződéskötés időpontjában álláspontunk szerint nem igazán állhat fenn olyan károkozó körülmény, amelyet a könyvvizsgáló előre láthatna. Ennek az oka, hogy a könyvvizsgáló szigorúan egy, a társaságon kívüli objektív személy, akinek a szerződéskötés pillanatában a jogi személyről nyilvánosan elérhető információk körén túl gyakran nincs más ismerete az adott entitásról és annak működéséről, belső ügyviteléről. A könyvvizsgálót a legfőbb szerv megválasztja és vele a Ptk.-ban meghatározott időtartamon belül az ügyvezetés megbízási szerződést köt. Ezen szerződéskötés pillanatában aligha állhat fenn olyan körülmény, amelyből előre látható, hogy az ügyvezetés vagy a felügyelőbizottság a társaságnak kárt okozó magatartást fog tanúsítani, amely magatartás vonatkozásában a könyvvizsgálónak értesítési kötelezettsége keletkezik. Véleményünk szerint amennyiben ilyen körülmény már a szerződéskötés időpontjában fennáll, akkor a legfőbb szerv által megválasztott könyvvizsgáló nem köti meg a társasággal a megbízási szerződést. A harmadik feltétel, a körülmény

elkerülésének vagy a kár elhárításának az elvárhatósága álláspontunk szerint némiképp összekapcsolódik a könyvvizsgáló ellenőrzési körének a kérdésével, azzal, hogy ha a könyvvizsgáló az ellenőrzési körében a jogszabályok és a megbízási szerződés rendelkezéseinek megfelelően, azokat maradéktalanul betartva járt el, akkor tőle valóban nem volt elvárható a körülmény elkerülése, illetve a kár elhárítása. Megjegyezzük, hogy a fentiekben írtak szerint a kár tényleges elhárítása vagy annak megkísérlése semmiképpen sem a könyvvizsgáló feladata, a könyvvizsgáló kötelezettsége a megfelelő személyek, illetve szervek értesítésére korlátozódik, azon túlmenően kifejezett kárelhárítási kötelezettség nem terheli.

A fentieket kiegészítendő hangsúlyozzuk, hogy a könyvvizsgáló társasággal szembeni felelőssége nem csak az ügyvezetés vagy a felügyelőbizottság károkozó magatartásához kapcsolódó értesítési kötelezettség elmulasztása, nem teljesítése kapcsán merülhet fel. A könyvvizsgáló a jogszabályi rendelkezésekben, illetve a jogi személlyel kötött megbízási szerződésében foglalt kötelezettségeinek megszegése esetén is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint tartozik felelősséggel a megbízó jogi személy irányába. Ebben az esetben álláspontunk szerint a felelősség alóli mentesülés konjunktív feltételei közül egyes elemek, nevezetesen a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény megítélése is eltérő, tekintettel arra, hogy a jogi személlyel történő szerződéskötés időpontjában az állandó könyvvizsgáló tisztában van a megbízási szerződés pontos tartalmával, így amennyiben a károkozásra a szerződésben rögzített kötelezettségeinek megszegésével kerül sor, aligha hivatkozhat eredményesen arra, hogy az adott körülmény számára a szerződéskötés időpontjában nem volt előre látható.

A könyvvizsgáló nem csak az őt megbízó jogi személlyel, hanem harmadik személyekkel szemben is felelősséggel tartozik. Ez a harmadik személyekkel szemben fennálló felelősség szorosan kapcsolódik ahhoz a tényhez, hogy a könyvvizsgáló egyfajta közérdekvédelmi funkciót is ellát és az általa jóváhagyott éves beszámolókhöz és különböző jelentésekhez egyfajta többletbizalom fűződik a gazdasági élet szereplőinek részéről. Török Tamás álláspontja szerint a könyvvizsgáló harmadik személyekkel szembeni, deliktuális felelősségének megállapításához két előfeltétel teljesülése szükséges. Az egyik előfeltétel az, hogy a könyvvizsgáló jelentése valótlan (hamis) állítást, adatot, tény, illetve információt tartalmazzon. A másik előfeltétel az, hogy az ilyen könyvvizsgálói jelentés ismerete és

elfogadása következtében a harmadik személy a független könyvvizsgálói jelentésben foglaltakra alapozza magatartását, döntését, és emiatt szenved el kárt.⁶⁶¹

Abban az esetben, ha a károkozó magatartás észlelésére azért nem kerül sor, mert a könyvvizsgáló valamely törvényi, illetve szerződésbeli kötelezettségét elmulasztja, annak nem tesz eleget, akkor erre a mulasztására tekintettel a felelőssége megállapítható. Fontos kiemelni, hogy a könyvvizsgáló felelősségét nem érinti az a körülmény, hogy a társaság tagjai a kezdeményezése alapján milyen döntést hoztak, azzal egyetértettek-e, a könyvvizsgáló kötelezettségébe csak a megfelelő szervek értesítése tartozik.⁶⁶²

9.2.3.3. A könyvvizsgáló fegyelmi felelőssége

A klasszikus magánjogi felelősségi szabályok mellett röviden vizsgáljuk a könyvvizsgálók fegyelmi felelősségére irányadó, a Könyvvizsgálói Törvény XII. fejezetében rögzített szabályanyagot is. A Könyvvizsgálói Törvény meghatározza, hogy fegyelmi vétséget követ el az a kamarai tag könyvvizsgáló, könyvvizsgáló cég, aki/amely (i) a szakmai szolgáltatás nyújtásával összefüggő kötelezettségeit gondatlanságból vagy szándékosan megszegi; vagy (ii) gondatlanságból vagy szándékosan e törvény, a kamara alapszabályának vagy etikai szabályzatának előírásaival ellentétes magatartást tanúsít; vagy (iii) a szakmai szolgáltatást gondatlanságból, szakmai hiányosságok miatt vagy szándékosan nem a jogszabályoknak és a Könyvvizsgáló Törvényben meghatározottak szerinti standardoknak megfelelően nyújtja.⁶⁶³

A Könyvvizsgálói Törvény – nem taxatív felsorolással – azt is rögzíti, hogy melyek azok a magatartások, amelyek különösen fegyelmi vétségnek minősülnek, így például az előírt adatszolgáltatások elmulasztása vagy az előírt összeférhetlenségi szabályokkal ellentétes magatartás tanúsítása.⁶⁶⁴ A fegyelmi felelősség szabályai kapcsán kiemeljük, hogy annak ellenére, hogy a szándékosság és a gondatlanság elsődlegesen a büntetőjogban ismert kategóriák, ezeket a Könyvvizsgálói Törvény is alkalmazza, nevezetesen a fentiekben idézettek szerint a szándékos kötelezettségszegés mellett a gondatlan kötelezettségszegést is fegyelmi vétségnek minősíti.

A fegyelmi eljárás lefolytatásának a szabályait a Könyvvizsgálói Törvény rögzíti, így azt, hogy az eljárásban a Magyar Könyvvizsgálói Kamarát a fegyelmi megbízott képviseli⁶⁶⁵ és a

⁶⁶¹ TÖRÖK 2015.

⁶⁶² MOHAI 2016a. 13. o.

⁶⁶³ Könyvvizsgálói Törvény 174. § (1) bek.

⁶⁶⁴ Könyvvizsgálói Törvény 174. § (2) bek.

⁶⁶⁵ Könyvvizsgálói Törvény 175. § (1) bek.

feyelmi eljárás a kamara elnöke a feyelmi megbízott javaslatára rendeli el.⁶⁶⁶ A feyelmi megbízott a feyelmi bizottság által lefolytatott feyelmi eljárásban is közreműködik, amely eljárás során az eljáró bizottságnak meg kell vizsgálnia és tisztáznia kell a tényállás megállapításához szükséges tényeket, körülményeket.⁶⁶⁷

A feyelmi eljárásban az eljárás alá vont könyvvizsgálóval szemben különböző szankciók alkalmazhatók, így (i) írásbeli megrovás; (ii) pénzbírság; (iii) a minősített kamarai tag könyvvizsgáló minősítés megvonásának kezdeményezése; (iv) a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység szüneteltetésének meghatározott időre történő elrendelése és (v) kizárás a kamarából, a könyvvizsgáló cég nyilvántartásból való törlése.⁶⁶⁸ A Könyvvizsgálói Törvény meghatározza a büntetés kiszabása során figyelembe veendő körülményeket is, ilyenek például a jogsértés súlyossága és időtartama és az eljárásban való együttműködés mértéke is.⁶⁶⁹

A feyelmi bizottság határozata ellen az eljárás alá vont könyvvizsgáló jogorvoslattal élhet, a jogorvoslati eljárásra irányadó szabályokat a Könyvvizsgálói Törvény 178. §-a rögzíti. A Magyar Könyvvizsgálói Kamara feyelmi bizottságának a működése, illetve a bizottság által lefolytatott eljárások és a kiszabott szankciók összefoglalása bárki számára elérhető, tekintettel arra, hogy a feyelmi bizottság évenként összefoglaló értékelést tartalmazó jelentést készít a tárgyévben lefolytatott feyelmi eljárások tapasztalatairól, a kiszabott szankciókról. A jelentést a tárgyévét követő év május 31-ig a kamara honlapján és a kamara lapjában nyilvánosságra kell hozni.⁶⁷⁰

9.2.4. ESETI KÖNYVVIZSGÁLÓ IGÉNYBEVÉTELE

9.2.4.1. Egyedi könyvvizsgálat kezdeményezése a kisebbség által

Tekintettel arra, hogy a jelen fejezet célja elsődlegesen a gazdasági társaságok állandó könyvvizsgálójára vonatkozó rendelkezések ismertetése és vizsgálata, a dolgozat nem elemzi részletesen azokat az esetköröket, amikor a társaságnál eseti könyvvizsgáló igénybevételére kerül sor. Röviden azonban bemutatunk két ilyen esetkört, amelyek közül az egyik, amikor az

⁶⁶⁶ Könyvvizsgálói Törvény 175. § (3) bek.

⁶⁶⁷ Könyvvizsgálói Törvény 176. § (1) bek.

⁶⁶⁸ Könyvvizsgálói Törvény 177. § (1) bek.

⁶⁶⁹ Könyvvizsgálói Törvény 177. § (3a) bek.

⁶⁷⁰ Könyvvizsgálói Törvény 179. §. A 2020. évre vonatkozó beszámoló egyelőre nem érhető el a Magyar Könyvvizsgálói Kamara honlapján, a 2019. évre vonatkozó beszámoló adatai szerint 81 feyelmi eljárásban született döntés, amelyből 52 esetben az eljárás megszüntetésre került, azzal, hogy ebből az 52 esetből 30 esetben figyelmeztetéssel került sor a megszüntetésre. Büntetés kiszabására 29 esetben került sor, a leggyakoribb büntetés (20 eljárásban) a pénzbírság kiszabása volt. A feyelmi bizottság éves beszámolóit a következő linken keresztül érhetők el: <https://mkvk.hu/szervezet/bizottsagok/feyelmibizottsag/beszamolo> (Letöltés ideje: 2021. április 12.)

egyedi könyvvizsgálat kezdeményezésére mint az egyik kisebbségvédelmi eszköz igénybevételére kerül sor, a másik pedig a gazdasági társaság átalakulása során igénybe vett könyvvizsgálóra irányadó szabályok áttekintése.

A kisebbségvédelem a társasági jog egyik alapelvéből, a társult jogalanyok egyenlőségének és egyenjogúságának az elvéből, valamint a társaság tagjainak együttműködési kötelezettségéből⁶⁷¹ eredeztethető.⁶⁷² A kisebbségi jogok a tagokat megillető alapvető tagi jogosultságokon – így például a legfőbb szervi ülésen való részvétel jogán, vagy a szavazati jogon – felül megillető többletjogosultságok. A kisebbségi jogok védelmet nyújtanak egyfelől a társaság többségi szavazatával bíró tulajdonostársaival szemben, másfelől a kisebbségi jog védelmet biztosít a tagoknak az ügyvezetővel szemben.⁶⁷³ A kisebbség alatt a szavazati jogok legalább 5 %-ával rendelkező tagok értendők.⁶⁷⁴ Fontos hangsúlyozni, hogy a kisebbségi jogosultságok értelemszerűen csak az adott gazdasági társaságban tagsági jogokkal rendelkező személyeket illetik meg. Az iratbetekintési jog biztosítására, illetve a könyvvizsgáló kirendelésére irányuló - a kisebbségi jogok védelmét szolgáló - kérelmeket érdemi vizsgálat nélkül el kell utasítani, ha a kérelmező nem tagja a kérelmezetti társaságnak, a közhiteles cégnyilvántartás adatai alapján.⁶⁷⁵

Abban az esetben, ha a társaság tagjai indítványozzák az utolsó éves beszámoló, illetve az utolsó két évben⁶⁷⁶ az ügyvezetés tevékenységével kapcsolatos valamely gazdasági esemény vagy kötelezettségvállalás ezzel külön megbízandó, eseti könyvvizsgáló általi megvizsgálását, azonban a társaság legfőbb szerve ezt a javaslatot elvetette vagy nem bocsátotta határozathozatalra, a kisebbség jogosult a legfőbb szervi üléstől számított 30 napos határidőn belül a társaságot nyilvántartó cégbírósághoz fordulni. A kisebbség kérelmére a cégbíróság köteles a társaság költségére elrendelni az egyedi könyvvizsgálatot és kijelölni a könyvvizsgálót, aki nem lehet azonos a társaság állandó könyvvizsgálójával.⁶⁷⁷ A 30 napos határidő jogvesztő.⁶⁷⁸ A cégbíróság abban az esetben tagadja meg a kisebbség kérelmére az eseti könyvvizsgáló kirendelését, ha a kérelmet előterjesztő tagok kisebbségi jogaikkal

⁶⁷¹ Ptk. 3:88. § (3) bek.

⁶⁷² LEHOCZKI 2019c. 161-162. o.

⁶⁷³ BALÁSHÁZY 2007. 8. o.

⁶⁷⁴ AUER – BAKOS – BUZÁSI – FARKAS – NÓTÁRI – PAPP 2011. 243.o.

⁶⁷⁵ MBH2007. 08.186.

⁶⁷⁶ A Ptk. és a szakaszhoz fűzött kommentár sem rögzíti egyértelműen, hogy az utolsó két év alatt az üzleti évek értendők, azonban álláspontunk szerint a könyvvizsgálói tevékenység lényegéből következően a Ptk. 3:104. § (1) bekezdésében szereplő utolsó két év alatt az egyedi könyvvizsgálathoz kapcsolódó indítvány előterjesztését megelőző utolsó két üzleti év értendő.

⁶⁷⁷ Ptk. 3:104. § (3) bek.

⁶⁷⁸ Ptk. 3:104. § (1) bek.

visszaélnék.⁶⁷⁹ Az eseti könyvvizsgálattal kapcsolatban felmerülő költségek a társaságot terhelik, annak a tagra történő áthárítására csak abban az esetben kerülhet sor, ha az a vizsgálatot nyilvánvalóan alaptalanul kezdeményezte.⁶⁸⁰

Ha a korlátolt felelősségű társaság taggyűlése elvetette azt az indítványt, hogy az utolsó beszámolót könyvvizsgáló vizsgálja meg, a könyvvizsgálatot a szavazatok legalább 5%-ával rendelkező tagoknak a taggyűlési határozat meghozatalától számított 30 napos jogvesztő határidő alatt benyújtott kérelmére a cégbíróság elrendeli speciális törvényességi felügyeleti eljárásban. Ebben az eljárásban *a)* a cégbíróságnak nincs hatásköre a kérelem indokoltságának vizsgálatára;⁶⁸¹ *b)* a fizetendő eljárási illetéket nem a törvényességi felügyeleti illeték, hanem az egyéb cégbírósági eljárásban irányadó eljárási illeték alapján kell meghatározni; *c)* a törvényességi felügyeleti nemperes eljárás költségeinek viseléséről hivatalból kell rendelkezni az eljárást befejező határozatban.⁶⁸²

Meggyőződésünk szerint a Ptk. szabályainak vonatkozásában is irányadó a Legfelsőbb Bíróság azon megállapítása, amely szerint a kisebbségi jogok körében a Gt. nem tartalmaz olyan megszorítást, hogy a könyvvizsgálat elrendelésének lehetősége csak olyan társaságokra vonatkozik, amelyeknél könyvvizsgáló nem működik.⁶⁸³ A kisebbség által kezdeményezhető egyedi könyvvizsgálat terjedelmét az irányadó joggyakorlat akként pontosította, hogy ez a kisebbségi jog nem ad alapot a kérelmezett cég gazdálkodása átfogó vizsgálatának elrendelésére.⁶⁸⁴ A kisebbségi jog alapján a tag csak annak elrendelését kérheti, hogy az általa konkrétan megjelölt gazdasági eseményeket könyvvizsgáló vizsgálja meg, de kérelme nem irányulhat a cég gazdálkodásának átfogó vizsgálatára.⁶⁸⁵ A társaság kisebbségi tagjai, illetve részvényesei az utolsó két év ügyvezetési eseményeire vonatkozóan csak valamely konkrét és jelentős esemény megjelölésével igényelhetik a könyvvizsgálói vizsgálatot. Általánosságban,

⁶⁷⁹ Ptk. 3:104. § (2) bek.

⁶⁸⁰ Ptk. 3:104. § (4) bek.

⁶⁸¹ Álláspontunk szerint az ÍH2010. 41. sz. döntés ezen megállapítása a Ptk. 3:104. § (2) bekezdésének hatályba lépésével meghaladottá vált, tekintettel arra, hogy a cégbíróság jogosult az eseti könyvvizsgáló kirendelésének megtagadására az ott meghatározott körülmény fennállása esetén. Ezt az álláspontot támasztja alá a Sárközy Tamás szerkesztésében megjelent Ptk. kommentár 3:104. §-hoz fűzött magyarázata is: „[f]ontos kiegészítés viszont, hogy a bíróság a kirendelést megtagadja, ha megállapítja, hogy a tagok a kisebbségi jogaikat visszaélészerűen gyakorolták.”. Lásd: SÁRKÖZY 2014.

⁶⁸² ÍH2010. 41.I.

⁶⁸³ BH+ 2005. 3.131.

⁶⁸⁴ BDT2018. 3830.

⁶⁸⁵ BDT2018. 3909.

teljes üzleti év ügyvezetésének minden eseményének könyvvizsgálói vizsgálatát nem kérhetik.⁶⁸⁶

9.2.4.2. Könyvvizsgáló igénybevétele az átalakulás során

Az eseti könyvvizsgáló igénybevételenek általunk vizsgált másik esetköre a gazdasági társaságok átalakulása során a vagyonszármazékos-tervezetek és a vagyonszármazékos-tervezetek ellenőrzéséhez kapcsolódik. Előjáróban rögzítendő, hogy az átalakulás, az egyesülés és a szétválás legfőbb generális szabályait a Ptk. fekteti le⁶⁸⁷ azzal, hogy a részletes szabályanyagot az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról szóló 2013. évi CLXXVI. törvény (a továbbiakban: „**Átalakulási tv.**”) tartalmazza.

Az átalakulás a jogi személy jogutóddal történő megszűnését jelenti, a jogi személy egy másik típusú jogi személlyé alakul át, amelynek eredményeképpen az átalakuló jogi személy megszűnik és általános jogutódja az átalakulás eredményeképpen létrejövő új jogi személy.⁶⁸⁸ A jogutódlás generális jellegére tekintettel az átalakulással keletkező jogi személy jogelődjének valamennyi jogosultságát és kötelezettségét megszerzi. A gazdasági társaság átalakulásáról a legfőbb szerv határoz. Amennyiben a tagok az átalakulással egyetértenek, a legfőbb szerv meghatározza a vagyonszármazékos-tervezetek fordulónapját és megbízza az ügyvezetést az átalakulási terv és a kapcsolódó okiratok elkészítésével.⁶⁸⁹

Az átalakulási terv a jogszabály rendelkezése folytán tartalmazza: (i) az átalakuló jogi személy vagyonszármazékos-tervezetét és az azt alátámasztó vagyonszármazékos-tervezetét; (ii) a jogutód jogi személy (nyitó) vagyonszármazékos-tervezetét és vagyonszármazékos-tervezetét; (iii) a jogutód jogi személy létesítő okiratának tervezetét; (iv) a jogutód jogi személyben tagként részt venni nem kívánó személyekkel való elszámolás módjáról szóló tervezetet;⁶⁹⁰ és (v) abban az esetben, ha az átalakuló jogi személy számviteli törvény szerinti beszámolójának mérlegében kimutatott eszközeit és kötelezettségeit átértékeli, akkor ez is az átalakulási terv kötelező tartalmi eleme.⁶⁹¹

Az Átalakulási tv.-hez fűzött jogalkotói indokolás szerint az átalakulási terv egy jogi, üzleti, számviteli, döntés-előkészítési gyűjtőfogalom. A vagyonszármazékos-tervezeteket és a vagyonszármazékos-tervezeteket a felügyelőbizottsággal – ha az adott gazdasági társaságnál működik ilyen szerv – és abban az esetben, ha az átalakuló gazdasági társaság a számviteli törvény rendelkezései

⁶⁸⁶ BH+ 2002. 5.251.

⁶⁸⁷ Ptk. 3:39-3:47. §

⁶⁸⁸ Ptk. 3:39. § (1) bek.

⁶⁸⁹ Átalakulási tv. 2. § (3) bek.

⁶⁹⁰ Átalakulási tv. 3. § (1) bek.

⁶⁹¹ Átalakulási tv. 3. § (4) bek.

szerint könyvvizsgálatra kötelezett, a könyvvizsgálóval is ellenőriztetni kell.⁶⁹² A számviteli törvény rendelkezései alapján, főszabály szerint könyvvizsgálatra kötelezett minden kettős könyvvitelt vezető vállalkozó.⁶⁹³ Azokban az esetekben, amikor a számviteli törvény vagy más jogszabály rendelkezése alapján nem kötelező a könyvvizsgálat, a vállalkozó dönthet arról, hogy megbíz-e könyvvizsgálót az éves beszámoló felülvizsgálatával.⁶⁹⁴ A kötelező könyvvizsgálat, mint főszabály alól a számviteli törvény meghatározza a kivételeket is, így nem kötelező a könyvvizsgálat, ha az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó éves (éves szintre átszámított) nettó árbevétele nem haladta meg a 300 millió forintot, és az üzleti évet megelőző két üzleti év átlagában a vállalkozó által átlagosan foglalkoztatottak száma nem haladta meg az 50 főt.⁶⁹⁵ Az árbevételre és a foglalkoztatottak számára vonatkozó kitételeknek együttesen kell teljesülniük ahhoz, hogy a vállalkozó mentesüljön a könyvvizsgálati kötelezettség alól.⁶⁹⁶

A vagyonmérleg-tervezetet és a vagyonelejtár-tervezetet ellenőrző könyvvizsgáló nem lehet (i) a jogi személy állandó könyvvizsgálója; (ii) az, aki az átalakulási vagyonmérleg-tervezet fordulónapját megelőző két üzleti évben a jogi személy számára könyvvizsgálatot végzett vagy (iii) az, aki az átalakulási vagyonmérleg-tervezet fordulónapját megelőző két üzleti évben a nem pénzügyi vagyoni hozzájárulás (apport) értékének ellenőrzését végezte. A könyvvizsgálat eseti jellegét és a függetlenséget erősítő az Átalakulási tv. nem csak a jogi személy aktuális vagy a jogi személy által az átalakulást megelőző két üzleti évben megbízott könyvvizsgálót zárja el az átalakulási terv részét képező számviteli dokumentumok ellenőrzésétől, hanem azt is előírja, hogy a jogutód jogi személy állandó könyvvizsgálójává a jogi személy bejegyzésétől számított három üzleti éven belül nem jelölhető ki az a könyvvizsgáló, aki az átalakulási vagyonmérleg-tervezeteket ellenőrizte.⁶⁹⁷ Az állandó könyvvizsgálót megillető iratbetekintési

⁶⁹² Átalakulási tv. 4. § (5)-(6) bek.

⁶⁹³ A számviteli törvény alkalmazásában vállalkozónak minősül minden olyan gazdálkodó, amely a saját nevében és kockázatára nyereség- és vagyonszerzés céljából üzletszerűen, ellenérték fejében termelő vagy szolgáltató tevékenységet (a továbbiakban: vállalkozási tevékenység) végez, ideértve a hitelintézetet, a pénzügyi vállalkozást, a befektetési vállalkozást és a biztosítót is, továbbá a nonprofit gazdasági társaság, az egyesülés, a szociális szövetkezet, az iskolaszövetkezet, a közérdekű nyugdíjas szövetkezet, az európai gazdasági egyesülés, az európai részvénytársaság, az európai szövetkezet, a vízitársulat, az erdőbirtokossági társulat, a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe és a kezelt vagyon, amennyiben nem tartozik a 3. és 4. pontban felsoroltak közé. Lásd: Számv. tv. 3. § (1) bek. 2. pont

A kettős könyvvitel vezetésére kötelezettek körét a Számv. tv. 12. § (3) bekezdése határozza meg.

⁶⁹⁴ Számv.tv. 155. § (2) bek.

⁶⁹⁵ Számv.tv. 155. § (3) bek.

⁶⁹⁶ A vonatkozó számviteli rendelkezések részletes ismertetése nélkül megjegyezzük, hogy a kivétel alól is vannak kivételek, így az árbevételre és a foglalkoztatottak létszámára tekintettel sem mentesülhet a könyvvizsgálati kötelezettség alól többek között a takarékszövetkezet vagy a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe. Lásd: Számv.tv. 155. § (5) bek.

⁶⁹⁷ Átalakulási tv. 4. § (6) bek.

és felvilágosításkérési jogosultság megilleti az átalakulási vagyommérleg-tervezetet ellenőrző eseti könyvvizsgálót is. A könyvvizsgálóra vonatkozó rendelkezések egyesülés és szétválás esetén is megfelelően alkalmazandók.

Az előzőeket összefoglalva az állandó könyvvizsgáló igénybevételén túl a gazdasági társaságok működése során számos alkalommal felmerülhet a könyvvizsgáló alkalmazásának igénye, valamint szükségessége. Ahogyan azt a fentiekben említettük, a függetlenség valamennyi könyvvizsgálóval szemben fontos elvárás és követelmény, azonban az egyedi könyvvizsgálathoz kapcsolódó esetekben a függetlenségen túl további adalékot ad a könyvvizsgáló és a gazdasági társaság múltjának, kapcsolatának hiánya, ezekben az esetekben ugyanis az igénybe vett könyvvizsgáló végképp egy friss szempár módjára tekinti át az érintett szervezet számviteli és az ahhoz kapcsolódó dokumentációját.

9.3. A KÖNYVVIZSGÁLÓ SZEREPE A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOKNÁL

A Gazdasági Együtműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development; a továbbiakban: „**OECD**”) által a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felelős társaságirányítására vonatkozó ajánlása⁶⁹⁸ rögzíti, hogy annak érdekében, hogy az állam kellőképpen informált és aktív tulajdonosként működhessen, javasolt folyamatos kapcsolatot fenntartania a társaság külső könyvvizsgálójával, amennyiben ezt a vonatkozó jogszabályi környezet lehetővé teszi.⁶⁹⁹ Az ajánlás hangsúlyozza, hogy erre a folyamatos kapcsolattartásra sor kerülhet rendszeres információcsere, megbeszélések vagy értekezletek útján is, amennyiben bizonyos kérdések, problémák felmerülnek.

A társasági szervezeten kívül elhelyezkedő könyvvizsgálók ugyanis egy külső, független és professzionális képet és véleményt tudnak biztosítani a társaság tagjai – és legfőképpen a tagsági jogokkal rendelkező állam vagy helyi önkormányzat – számára a jogi személy vagyoni helyzetéről és gazdasági teljesítményéről.⁷⁰⁰ Megjegyezzük, hogy e körben egyetértünk Kisfaludi András véleményével, aki hangsúlyozza, hogy az állandó könyvvizsgáló megválasztásával – a kijelölés időtartama alatt – folyamatos kapcsolat áll fenn a gazdasági társaság és a könyvvizsgáló között, melynek keretében a könyvvizsgáló folyamatosan ellenőrzi

⁶⁹⁸ OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises, 2015 Edition (a továbbiakban: „**OECD Guidelines**”)

⁶⁹⁹ OECD Guidelines 18-19. o.

⁷⁰⁰ OECD Guidelines 42. o.

a társaságnak az ellenőrzési feladatkörébe tartozó tevékenységét, nem pedig csak évente egy alkalommal, a számviteli törvény szerinti éves beszámoló elfogadásakor működik közre a jogi személy gazdálkodásának ellenőrzésében.⁷⁰¹ Azaz az állandó könyvvizsgáló megválasztásával ideális esetben ez a kapcsolat nem csak a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál, hanem valamennyi gazdasági társaságnál egy folyamatos együttműködést és diskurzust foglal magában.

A folyamatos szakmai párbeszéd után az OECD által a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felelős társaságirányítására vonatkozó ajánlásai azt is rögzítik, hogy javasolt a társaság éves beszámolóit független, magasszintű szakmai követelményeknek megfelelő könyvvizsgálatnak alávetni, tekintettel többek között arra is, hogy ezek az entitások és gazdálkodásuk közérdeklődésre tart számot, ennek megfelelően kellőképpen átláthatónak kell lenniük. Ebből következően, legalább a jelentős méretű társaságok számára javasolt a nemzetközileg elismert standardok alapján lefolytatott könyvvizsgálat. Ezzel összefüggésben fontos a könyvvizsgáló kiválasztására irányuló szempontrendszer kidolgozása is, amelynek központi eleme a függetlenség mind a társaság ügyvezetésétől, mind pedig annak tulajdonosaitól.⁷⁰²

Rövid kitekintéssel a Szerbiában irányadó szabályokra elmondható, hogy az ún. State Aid Institution évente köteles elvégezni az állami tulajdonú társaságok könyvvizsgálatát, amely könyvvizsgálat az ellenőrzésen túl egyfajta oktatási, képzési célt is szolgál. Ezen edukációs tevékenység keretében az ellenőrzést végzők felhívják a társaságoknál dolgozó pénzügyi és könyvelési tevékenységet végző szakemberek figyelmét többek között az egyes ügyletekhez kapcsolódó követelményekre, avagy arra, hogy ezeket az ügyleteket hogyan kell a társaság könyveiben megfelelően, a vonatkozó pénzügyi és könyvelési dokumentációval alátámasztottan rögzíteni.⁷⁰³ Véleményünk szerint ez a folyamatos oktató, továbbképző tájékoztatás és iránymutatás meglehetősen hasznos, ugyanis alkalmas arra, hogy időről-időre felhívja az egyes társaságoknál a vonatkozó pozíciót betöltők figyelmét az egyes vonatkozó rendelkezések betartására, egyúttal praktikus tanácsokat is nyújt az azoknak történő megfeleléshez.

A köztulajdonban álló gazdasági társaságok könyvvizsgálatára és a könyvvizsgálók felelősségére nincs irányadó speciális szabályozás, így álláspontunk szerint a fenti 9.2.3.

⁷⁰¹ KISFALUDI 2007. 202. o.

⁷⁰² OECD Guidelines 65-66. o.

⁷⁰³ MALAGURSKI 2017. 93. o.

alfejezetben rögzített felelősségi szabályok ezen személyek vonatkozásában is irányadók. Azt azonban mindenképp fontosnak tartjuk rögzíteni, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás és ennek megfelelően a társasági vagyonmozgások számviteli szabályoknak megfelelő rögzítése kiemelt jelentőséggel bír a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában. A könyvvizsgálatot végző személynek így álláspontunk szerint fokozott felelőssége van a tekintetben, hogy valóban a megfelelő záradékkal lássa el a könyvvizsgálói véleményét és ne kerüljön sor arra, hogy a társaság pénzügyi, vagyoni helyzetét nem megfelelően tükröző, adott esetben komoly pénzügyi nehézségeket elkendőző számviteli dokumentációt hitelesítő záradékkal lásson el.

Megjegyezzük, hogy az OECD Guidelines a belső ellenőrzés fontosságára is felhívja a figyelmet,⁷⁰⁴ amelynek részletszabályait hazánkban a 339/2019. (XII. 23.) Kormányrendelet a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszeréről szabályoz részletesen („**Belső kontroll rendelet**”). A Belső kontroll rendelet előírásait a következő alfejezetben ismertetjük.

9.4. A KÖZTULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK BELSŐ ELLENŐRZÉSE

9.4.1. A JOGSZABÁLYI HÁTTÉR ÉS AZ ALKALMAZÁS KEZDETE

A Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról szóló 2019. évi LXVI. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerének működtetéséhez kapcsolódó szabályokkal egészítette ki a Taktv.-t. A Taktv. 2020. január 1. napján hatályba lépett 7/J. § (1) bekezdése határozza meg, hogy melyek azok a köztulajdonban álló gazdasági társaságok, amelyek kötelesek belső kontrollrendszert működtetni, azzal, hogy az (1) bekezdés hatálya alá nem tartozó entitások felügyelőbizottsága is dönthet a Taktv. szerint belső kontrollrendszer alkalmazásáról és működtetéséről.⁷⁰⁵

A Taktv. 11. § (1) bekezdésében rögzített felhatalmazás alapján⁷⁰⁶ a Kormány a Belső kontroll rendeletben állapította meg a meg a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerére vonatkozó részletszabályokat. A Belső kontroll rendeletet a Magyar

⁷⁰⁴ OECD Guidelines 75-76. o.

⁷⁰⁵ Taktv. 7/J. § (2) bek.

⁷⁰⁶ Taktv. 11. § (1) bekezdése rögzíti, hogy: „Felhatalmazást kap a Kormány arra, hogy rendeletben állapítsa meg a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerére vonatkozó részletszabályokat, valamint a köztulajdonban álló gazdasági társaságnál belső ellenőrzési tevékenység folytatására jogosult személyekről vezetett nyilvántartás vezetésére vonatkozó részletes eljárási szabályokat.”

Közlönyben kihirdetett normaszöveg alapján 2020. július 1. napjától kellett volna alkalmazni, azonban az új típusú koronavírus járvány és az azzal összefüggésben megindult jogalkotási hullám a rendelet alkalmazásának a kezdődátumát folyamatosan kitolta. A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti kormányrendeleti szabályokról szóló 284/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet 89. §-a a Belső kontroll rendelet alkalmazásának kezdőnapját 2020. október 1. napjára módosította. A 2020. október 27. napján kihirdetett, az állami vagyonnal való gazdálkodásról szóló 254/2007. (X. 4.) Korm. rendelet, valamint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszeréről szóló 339/2019. (XII. 23.) Korm. rendelet módosításáról szóló 467/2020. (X. 27.) Korm. rendelet a Belső kontroll rendelet alkalmazásának kezdőnapját 2021. január 1-jére módosította.

Felhívjuk a figyelmet a dátumok közötti inkonzisztenciára: a 284/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet értelmében a Belső kontroll rendelet 2020. október 1-jétől alkalmazandóvá vált, azonban az alkalmazás kezdődátumát a majdnem egy hónappal később kihirdetett 467/2020. (X. 27.) Korm. rendelet ismételtén eltolta, amely módosítás 2020. október 28. napján lépett hatályba. Az előzőeknek megfelelően a Belső kontroll rendeletben foglalt rendelkezések hivatalosan mintegy 27 napon keresztül már alkalmazandóak voltak, azzal, hogy az, hogy ténylegesen sor került-e az előírások alkalmazására, erősen kérdéses. Álláspontunk szerint az ilyen és ehhez hasonló jogalkotási diszharmóniák mindenképpen elkerülendők, ugyanis számos bizonytalanságot eredményeznek az egyes jogszabályi előírások alkalmazása kapcsán, továbbá az egyes normák kiszámítható és következetes alkalmazását nehezítik. A jogalkotónak folyamatosan figyelemmel kell kísérnie, hogy az egyes jogszabályok, illetve azok rendelkezései mikortól alkalmazandók és amennyiben az alkalmazás kezdetét valamilyen speciális, előre nem látható körülmény, így például az új típusú koronavírus világjárvány és az arra tekintettel kihirdetett veszélyhelyzet befolyásolja, időben kell reagálnia és szükség szerint módosítania a közlönyállapot szerint az alkalmazás kezdeteként meghatározott dátumot.

Megjegyezzük, hogy a belső kontrollrendszer kialakításának szükségessége hazánkban nem csak a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátossága, így példaként említjük, hogy a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (a továbbiakban: „**Hpt.**”) a bankok és a szakosított hitelintézetek számára belső ellenőrzési szervezeti egység, a pénzügyi vállalkozás számára belső ellenőr működtetését, illetve foglalkoztatását írja elő,⁷⁰⁷ a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény (a

⁷⁰⁷ Hpt. 154. §

továbbiakban: „**Bit.**”) pedig a biztosító vagy viszontbiztosító részvénytársaság, a biztosító vagy viszontbiztosító szövetkezet és a kölcsönös biztosító egyesület részére írja elő a belső ellenőr alkalmazásának kötelezettségét.⁷⁰⁸ A disszertáció témájára tekintettel a jelen értekezésben csak a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső ellenőrző szervére vonatkozó szabályanyagot vizsgáljuk.

9.4.2. A BELSŐ KONTROLLRENDSZER MŰKÖDTETÉSÉRE KÖTELES TÁRSASÁGOK

Azok a köztulajdonban álló gazdasági társaságok kötelesek a Taktv. szerinti belső kontrollrendszer működtetésére, amelyeknél a tárgyévet megelőző két üzleti évben a mérlegforduló napján a következő három mutatóérték közül legalább kettő a társaság elfogadott (egyszerűsített) éves beszámolója, vagy - amennyiben konszolidált éves beszámolót is készít - a konszolidált éves beszámolója alapján meghaladja a következő határértéket: (i) a mérlegfőösszeg a 600 millió forintot; (ii) az éves nettó árbevétel az 1 200 millió forintot; (iii) az átlagosan foglalkoztatottak száma a 100 főt.⁷⁰⁹ Ez alól a kötelezettség alól mentességet élvez a Magyar Nemzeti Bank és a felügyelete alá tartozó köztulajdonban álló gazdasági társaságok, azaz azok a szervezetek, amelyek a Hpt. és a Bit. fentiekben hivatkozott rendelkezéseire tekintettel egyébként is kötelesek a megfelelő belső kontrollrendszer kialakítására.

A belső ellenőrző szerv létrehozása tehát csak az alábbi konjunktív feltételek teljesülése esetén kötelező: (i) a gazdasági társaság a Taktv. 1. § a) pontja szerint köztulajdonban álló gazdasági társaságnak minősül; (ii) a köztulajdonban álló gazdasági társaság nem a Magyar Nemzeti Bank vagy az annak a felügyelete alá tartozó társaság és (iii) a Taktv. 7/J. § (1) bekezdésének nevesített három követelmény közül legalább kettőnek a teljesülése megállapítható a társaság tárgyévet megelőző két üzleti évének a számviteli törvény szerinti beszámolóiból. A nevesített feltételek valamelyikének a hiánya esetén a belső ellenőrző szerv létrehozása nem kötelező, azonban a társaságnál működő felügyelőbizottság erre irányuló javaslata, azaz önkéntes vállalás⁷¹⁰ alapján bármely köztulajdonban álló gazdasági társaság létrehozhatja és működtetheti a Taktv.-ben szabályozott belső kontrollrendszert.

A Taktv. módosításához fűzött jogalkotói indokolás rögzíti, hogy a belső kontrollrendszerre vonatkozó szabályozás bevezetésének indokoltságát az Állami Számvevőszéknek a

⁷⁰⁸ Bit. 63. §

⁷⁰⁹ Taktv. 7/J. § (1) bek.

⁷¹⁰ AMBRUS online

köztulajdonban álló gazdasági társaságok 2018. évi integritás helyzetéről szóló tanulmánya⁷¹¹ is indokolta. Az indokolás a belső kontrollrendszer létrehozásához rendelt határértékek kapcsán rögzíti, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok nagyon heterogének a tevékenységi körük, a forrásaik és méretük tekintetében, így a belső kontrollrendszer kialakításának szükségessége elsődlegesen azon gazdasági társaságok részére került előírásra, amelyekre a gazdasági erejük alapján a Taktv.-ben és a Belső kontroll rendeletben meghatározott követelmények nem rónának aránytalan terhet azzal, hogy a határértékek kidolgozása során a beérkezett javaslatokat, valamint az Állami Számvevőszék integritási tanulmányában tett megállapításokat is figyelembe vették.

9.4.3. A BELSŐ KONTROLLRENDSZER KIALAKÍTÁSÁÉRT ÉS MŰKÖDTETÉSÉÉRT FELELŐS SZEMÉLY

9.4.3.1. Az első számú vezető

A Taktv. a belső kontrollrendszer kialakításának és működtetésének a feladatával,⁷¹² valamint a belső ellenőrzési funkció kialakításának, megfelelő működtetésének és függetlensége biztosításának a feladatával⁷¹³ a társaság első számú vezetőjét bízza meg. Hangsúlyozzuk, hogy a Belső kontroll rendelet által meghatározott definíció szerint az első számú vezető ténylegesen nem csak egy személy lehet, a jogszabály ugyanis rögzíti, hogy a gazdasági társaság első számú vezetője az irányítási jogkörrel rendelkező vezető tisztségviselő, több vezető tisztségviselő, vagy vezető tisztségviselőkből álló testület esetén a társaság operatív irányítási jogkörrel rendelkező vezetője.⁷¹⁴

A fogalmat vizsgálva egyúttal rögzítjük, hogy nem állapítható meg egyértelműen, hogy a gazdasági társaság első számú vezetője csak abban az esetben lehet egynél több személy, ha a társaságnak több, mint egy vezető tisztségviselője van, azonban ők önállóan, nem pedig testületként eljárva látják el a jogi személy ügyvezetését, avagy a társaságnak abban az esetben is lehet több irányítási jogkörrel rendelkező vezető tisztségviselője, ha a vezető tisztségviselőkből álló testület – így például az igazgatóság – több tagja is operatív irányítási jogkörrel rendelkezik. Ezzel egyidejűleg felmerül a kérdés, hogy testületi ügyvezetés esetén pontosan mit jelent az operatív irányítási jogkörrel felruházottság, illetve abban az esetben, ha a társaság létesítő okirata, illetve további belső szabályzatai nem rendelkeznek arról, hogy az

⁷¹¹ A 2019. márciusában kelt tanulmány a következő linken érhető el: https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2019/kgi_integritas_20190320.pdf?download=true (Letöltés ideje: 2021. április 13.)

⁷¹² Taktv. 7/J. § (3) bek.

⁷¹³ Taktv. 7/J. § (4) bek.

⁷¹⁴ Belső kontroll rendelet 2. § 4. pont

ügyvezetés melyik tagja rendelkezik operatív irányítási jogkörökkel, ebben az esetben valamennyi vezető tisztségviselő a gazdasági társaság első számú vezetőjének minősül.

Ezzel összefüggésben további részletkérdés, hogy elegendő-e az, ha nem a létesítő okirat, hanem a gazdasági társaság valamely belső szervezeti, működési szabályzata vagy más belső ügyvitelt rendező dokumentuma jelöli ki az ügyvezető testület operatív irányítási jogkörökkel rendelkező tagját. A gazdasági társaságok belső működését rögzítő szabályzatok ugyanis nem képezik részét a cégnyilvántartás bárki által megismerhető dokumentumainak, ezekre nem terjed ki a cégnyilvánosság alapelve, amiből az következik, hogy ezeknek a tartalma csak bizonyos személyek számára ismerhető meg. Abban az esetben, ha egyidejűleg több személy minősül a társaság első számú vezetőjének, kérdés, hogy a Belső kontroll rendeletben foglalt, a köztulajdonban álló gazdasági társaság belső ellenőrzéséhez kapcsolódó feladatok és kötelezettségek betartásáért a vezetők egyetemleges felelősséggel tartoznak-e, a rendelet ugyanis ezt a kérdést nem rendez.

9.4.3.2. Az első számú vezető által figyelembe veendő ajánlások és javaslatok

Az első számú vezetőnek a belső kontrollrendszer kialakítása és fejlesztése során figyelembe kell vennie a társaság legfőbb szerve, a tulajdonosi joggyakorló, a felügyelőbizottság, valamint a külső ellenőrzés és a belső ellenőrzés által a nemzetközi és hazai standardok és jó gyakorlatok ismeretében megfogalmazott ajánlásokat és javaslatokat.⁷¹⁵ Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban a következő észrevételeket rögzítjük. Abban az esetben, ha a köztulajdonban álló gazdasági társaság egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság vagy egyszemélyes részvénytársaság, a legfőbb szerv hatáskörét az egyedüli tag gyakorolja.⁷¹⁶ Azokban az esetekben, ha az egyedüli tag a Magyar Állam, nevében a tulajdonosi joggyakorló jogosult eljárni. Azt, hogy az adott állami tulajdonban lévő gazdasági társaság vonatkozásában ki minősül a tulajdonosi jogok gyakorlójának, az egyes állami tulajdonban álló gazdasági társaságok felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét gyakorló személyek kijelöléséről szóló 1/2018. (VI. 25.) NVTNM rendelet rögzíti. Azaz egyszemélyes köztulajdonban álló gazdasági társaságok esetében, legfőbb szerv hiányában a belső ellenőrzéshez kapcsolódó ajánlásokat és javaslatokat az egyedüli tag, vagy a helyette és nevében eljáró tulajdonosi joggyakorló jogosult megfogalmazni az első számú vezető számára.

Az, hogy a felügyelőbizottság is ajánlások és javaslatok megfogalmazója lehet a belső kontrollrendszer kialakítása és fejlesztése kapcsán, álláspontunk szerint szükséges, tekintettel

⁷¹⁵ Belső kontroll rendelet 3. § (2) bek.

⁷¹⁶ Ptk. 3:109. § (4) bek.

arra, hogy belső ellenőrző tevékenységének az ellátása során a felügyelőbizottság jelentős mennyiségű információval rendelkezik mind a gazdasági társaság működéséről és gazdálkodásáról, mind pedig az ügyvezetés tevékenységéről. Továbbá, a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál felügyelőbizottság létrehozása kötelező,⁷¹⁷ így nem merül fel az a kérdés sem, hogy felügyelőbizottság hiányában ki jogosult ezen ajánlások megfogalmazására. A szabályozási koncepciót tekintve kiviláglik továbbá, hogy a jogalkotó a belső ellenőrzés kialakításának folyamatában kiemelt szerepet szán a felügyelőbizottságnak, erre utal az is, hogy azoknál a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál, ahol a Taktv. rendelkezései alapján nem lenne kötelező a belső kontrollrendszer működtetése, a felügyelőbizottság javasolhatja a belső kontrollrendszer kialakítását és működtetését.⁷¹⁸ Összefoglalóan rögzítjük, hogy véleményünk szerint a társaság működésében betöltött szerepére tekintettel indokolt volt rögzíteni a Belső kontroll rendeletben a felügyelőbizottság ajánlás-, illetve javaslattevési jogosultságát.

A felügyelőbizottsággal szemben több kérdést is felvet a külső ellenőrzés javaslattevési jogosultsága. Elsődlegesen rögzítjük, hogy sem a Belső kontroll rendelet, sem a Taktv., de még a Ptk. Harmadik Könyve sem határozza meg, hogy a gazdasági társaságok vonatkozásában ki tekintendő külső ellenőrzésnek. Ahogyan azt a fentiekben kifejtettük, tradicionálisan a társaság külső ellenőrző szerveként az állandó könyvvizsgáló kerül megjelölésre, tekintettel azonban arra, hogy a Belső kontroll rendelet nem definiálja a külső ellenőrzés fogalmát, csak feltételezni tudjuk, hogy a jogalkotó ez alatt a terminus alatt a társaság állandó könyvvizsgálóját értette, teljes bizonyossággal azonban semmiképp sem rögzíthetjük azt. Csupán az említés szintjén rögzítjük azon álláspontunkat, hogy a nyilvántartó cégbíróság által gyakorolt törvényességi felügyelet is egyfajta külső ellenőrzésnek tekinthető a gazdasági társaságok működése során, hiszen a törvényességi felügyeleti eljárást a cégbíróság nem csak kérelemre, hanem akár hivatalból is megindíthatja és lefolytathatja,⁷¹⁹ és az eljárás célja, hogy a cégnyilvántartás közhitelességének biztosítása érdekében a cégbíróság intézkedéseivel a cég törvényes működését kikényszerítse.⁷²⁰ Megjegyezzük továbbá, hogy mivel az belső ellenőrzés kialakításának szükségességére irányuló szabályozás állítólagos kiindulási alapja az Állami Számvevőszék egy jelentése volt, felmerül a kérdés, hogy vajon ez a szerv tekinthető-e ebben a vonatkozásban külső ellenőrzésnek azzal, hogy az általa készített különböző jelentésekben,

⁷¹⁷ Taktv. 4. § (1) bek.

⁷¹⁸ Taktv. 7/J. § (2) bek.

⁷¹⁹ Ctv. 75. § (1) bek.

⁷²⁰ Ctv. 72. § (1) bek.

összefoglaló dokumentumokban rögzített vélemények, ajánlások a belső ellenőrző szerv működésének vonatkozásban az első számú vezető által figyelembe veendő-e.

Feltehető, hogy a jogalkotó a Belső kontroll rendelet szövegezése során a külső ellenőrzést nem ilyen tág, példának okáért a törvényességi felügyeleti eljárást is magában foglaló fogalomnak tekintette, azonban hangsúlyozzuk, hogy a normavilágosság követelménye és az egységes jogértelmezés és jogalkalmazás biztosítása érdekében indokolt lett volna annak a rögzítése, hogy a Belső kontroll rendelet hivatkozott szabályának vonatkozásában ki tekintendő külső ellenőrzésnek. A definíció hiányán túl, véleményünk szerint további problémák és kérdések merülnek fel abban az esetben, ha feltételezzük, hogy külső ellenőrzés alatt a könyvvizsgáló értendő. A könyvvizsgáló elsődleges feladata ugyanis a könyvvizsgálat szabályszerű elvégzése és az, hogy független könyvvizsgálói jelentésében állást foglaljon a gazdasági társaság beszámolójáról, annak a jogszabályoknak való megfeleléséről és arról, hogy a beszámoló valós képet ad-e a társaság vagyoni, gazdálkodási helyzetéről.⁷²¹ Meggyőződésünk szerint a belső kontrollrendszer működéséhez kapcsolódó javaslatok és ajánlások megfogalmazása nem tartozik a könyvvizsgáló által elvégzendő feladatok közé, tekintettel arra, hogy a könyvvizsgálók a társaság gazdálkodását, vagyoni helyzetét elemzik, nem pedig a belső szervezet hatékonyságának fokozása érdekében fogalmazzák meg ajánlásokat. További észrevétel az állandó könyvvizsgáló, mint külső ellenőrzés kapcsán, hogy a Ptk. rögzíti, hogy „[a]z állandó könyvvizsgáló nem nyújthat a gazdasági társaság részére olyan szolgáltatást és nem alakíthat ki olyan együttműködést az ügyvezetéssel, amely könyvvizsgálói feladatának független és tárgyilagos ellátását veszélyezteti”.⁷²²

A fentiekben rögzítetteknek megfelelően a köztulajdonban álló gazdasági társaság első számú vezetője ugyan nem feltétlenül azonos az ügyvezetéssel, azonban egymással legalább részbeni átfedésben van a két fogalom. A klasszikus mondást megfelelően adaptálva a helyzetre: nem minden ügyvezető első számú vezető, azonban minden első számú vezető ügyvezető. Ugyan a belső ellenőrzés működésével kapcsolatban megfogalmazott javaslatoknak álláspontunk szerint elsődlegesen tárgyilagos, szakmai alapokon nyugvó észrevételeknek kell lenniük, ami önmagában nem feltétlenül értékelhető a könyvvizsgálói feladatkör független és tárgyilagos ellátásának sérelmeként, azonban meggyőződésünk szerint átlép egy bizonyos határt. Ez a határ pedig – ahogyan azt a fenti, könyvvizsgálókra vonatkozó fejezetben rögzítettük – az állandó könyvvizsgálótól elvárt nagyfokú függetlenség. A könyvvizsgálónak egy társaságon kívül álló,

⁷²¹ Ptk. 3:129. § (1) bek.

⁷²² Ptk. 3:131. § (1) bek.

a jogi személy vagyoni helyzetét és gazdálkodását meghatározott szakmai standardok szerint vizsgáló és arról véleményt alkotó, független személynek kell lennie, akinek a társaságnál ellátandó feladatait a Ptk. Harmadik Könyve rögzíti a Könyvvizsgálói Törvény által kijelölt kereteken belül. Felmerül a kérdés, hogy a belső kontrollrendszer fejlesztése érdekében adott ajánlások, illetve javaslatok mennyiben férnek össze azzal, hogy a könyvvizsgálónak következetesen a társaságon kívüli, független szereplőként kell ellátni a jogszabályok által meghatározott feladatait.

Összefoglalva az előzőeket és feltételezve, hogy a jogalkotó a Belső kontroll rendelet 3. § (2) bekezdésének szövegezése során a külső ellenőrzés alatt a gazdasági társaság állandó könyvvizsgálóját értette, meggyőződésünk szerint egy ilyen feladatot nem indokolt a köztulajdonban áll gazdasági társaság könyvvizsgálójára hárítani. Megjegyezzük egyúttal, hogy az ajánlattétel kötelezettségét nem rögzíti a Belső kontroll rendelet, azaz ha a jogalkotó a külső ellenőrzés alatt az állandó könyvvizsgálót is értette, utóbbinak nem kötelezettsége javaslatokat megfogalmazni a belső ellenőrzés működésével és fejlesztésével kapcsolatban, azonban álláspontunk szerint önmagában a könyvvizsgáló esetleges beemelése e körbe felveti az ügyvezetéstől való következetes elhatárolódás és a könyvvizsgálói függetlenség sérelmének lehetőségét.

Végül a Belső kontroll rendelet a javaslattételre jogosult szervek és személyek között magát a belső ellenőrzést is nevesíti. Ezzel kapcsolatosan az elsődleges észrevételünk az, hogy a jogszabály meghatározza a belső ellenőrzés fogalmát azzal, hogy azt nem egy személynek vagy szervezetnek, hanem eszköznek és tanácsadói tevékenységnek tekinti.⁷²³ Azaz összeolvasva a releváns jogszabályi rendelkezéseket, a belső ellenőrzés lényegében és definíció szerint egy tevékenység, de a belső ellenőrzés egy azonosítható személy vagy szervezeti egység is, amely javaslatokat fogalmazhat meg a belső kontrollrendszer kialakítása és fejlesztése kapcsán azzal, hogy utóbbi vonatkozásban a belső ellenőrzés nem került fogalmilag definiálásra. Meggyőződésünk szerint a fogalmi zavar elkerülése érdekében célravezetőbb lett volna, ha a jogalkotó a Belső kontroll rendelet 3. § (2) bekezdésében a belső ellenőrzés helyett a belső ellenőrzést végző személy vagy szervezeti egység megjelölést használta volna, egyértelműsítve ezzel azt, hogy a rendelet értelmezése során és annak keretei között a belső ellenőrzésen egy tevékenység, még annak végzője alatt egy konkrét személy vagy szervezeti egység értendő, amely nagymértékben hozzájárult volna a jelenleg fennálló fogalmi anomáliák tisztázásához.

⁷²³ Belső kontroll rendelet 2. § 1. pont

kontrollrendszer kialakításának és működtetésének feladatát a gazdasági társaság első számú vezetőjére hárítják.

Az Irányelv meglehetősen szokatlanul állapítja meg a saját hatályát, ugyanis nem azt rögzíti, hogy az Irányelv hatálya a Taktv. 7/J. § (1) bekezdésének hatálya alá tartozó, valamint ugyanezen § (2) bekezdése alapján a belső kontrollrendszer működtetését vállaló és választó társaságokra terjed ki, hanem annyit rögzít, hogy „[a]z Irányelvet a köztulajdonban álló gazdasági társaságok a méretükre, tevékenységük komplexitására tekintettel alkalmazzák.”. Tekintettel arra, hogy a Taktv. előbbieken hivatkozott rendelkezései alapján nem minden köztulajdonban álló gazdasági társaság köteles belső kontrollrendszer létrehozására és működtetésére, meggyőződésünk szerint célszerűbb lett volna, ha az Irányelv a saját hatályának a kijelölését a Taktv. rendelkezéseihez igazította volna, hivatkozva ezen előírásokra.

Az Irányelv hivatkozik a Belső Ellenőrök Nemzetközi Szervezete által megalkotott, a vállalatirányítás három védelmi vonalának modelljére, ami a belső ellenőrzést a harmadik védelmi vonalba sorolja,⁷²⁸ ide sorolva a bizonyosságnyújtást a belső kontrollrendszer megfelelő működéséről, a javaslatok kidolgozását a belső kontrollrendszer továbbfejlesztésére, a tanácsadó tevékenységet és a független értékelést. Az Irányelv az 5. fejezetben részletesen kifejti a belső ellenőrzési funkcióhoz kapcsolódó rendelkezéseket és iránymutatásokat. Az ide sorolt rendelkezéseket olvasva rögzítendő, hogy a szabályok jelentős része ajánlás, iránymutatás, nem pedig kötelezéseket tartalmazó, eltérést nem engedő norma. Az Irányelv ugyan rögzít megadott határidőre vagy meghatározott gyakorisággal elvégzendő feladatokat, illetve tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek a belső ellenőrzés kialakítása valamint ezen tevékenység végzése során kötelezően betartandók, azonban összességében elmondható, hogy az Irányelv vonatkozó fejezete sokkal inkább tekinthető álláspontunk szerint egy soft law jellenű ajánlásgyűjteménynek, semmit egy szankciókat is magában foglaló normacsomagnak.

9.4.3.4. A megfelelő kontrollkörnyezet kialakítása

A Belső kontroll rendelet meghatározza a belső ellenőrzés fogalmát, ami olyan független, objektív bizonyosságot adó eszköz és tanácsadói tevékenység, amely értéket ad a szervezet működéséhez és javítja annak minőségét. Módszeres és szabályozott eljárással értékeli és javítja a kockázatkezelési, a kontroll és az irányítási folyamatok hatékonyságát, ezáltal segíti a szervezeti célok megvalósítását.⁷²⁹ A bizonyosságot adó tevékenység az a belső ellenőrzési tevékenység, amelynek során a belső ellenőr objektív értékelést nyújt egy adott folyamatról,

⁷²⁸ Irányelv 6. o.

⁷²⁹ Belső kontroll rendelet 2. § 1. pont

rendszerrel, eljárásról, és az ellenőrzési program végrehajtása során tett megállapításokat, következtetéseket és javaslatokat ellenőrzési jelentésbe foglalja.⁷³⁰ A belső ellenőrzés definíciója kapcsán kiemeljük a függetlenség kritériumát, álláspontunk szerint ugyanis a Taktv. és a Belső kontroll rendelet által elérni kívánt célok, valamint az eredményes belső ellenőrzés teljesülése és a köztulajdonban álló gazdasági társaság integritásának⁷³¹ megőrzése érdekében a függetlenség megléte és folyamatos fenntartása nélkülözhetetlen.

A megfelelő belső kontrollrendszer kialakítása, működtetése és fejlesztése a köztulajdonban álló gazdasági társaság első számú vezetőjének felelőssége,⁷³² ezen belül kiemelt jelentőséggel bír a megfelelő kontrollkörnyezet kialakítása. A vezetőnek olyan kontrollkörnyezetet kell kialakítania, amelyben (i) a szervezeti struktúra világos, a folyamatok átláthatóak, a szervezeti célok és értékek meghatározottak, ismertek és elfogadottak; (ii) az etikus működést és a jogszabályoknak való megfelelést célul kitűző szervezeti kultúra jön létre; (iii) a felelősségi, hatásköri viszonyok és feladatok egyértelműek, megfelelően elhatároltak; (iv) az etikai elvárások meghatározottak, ismertek és elfogadottak; (v) a humán erőforrás-kezelés átlátható; (vi) a szervezeti célok és értékek irányában való elkötelezettség fejlesztése és elősegítése biztosított és (vii) a szervezeten belüli összeférhetlenség megelőzése biztosított és ellenőrzött.⁷³³

A Belső kontroll rendelet további kötelezettségeket, feladatokat ír elő a köztulajdonban álló gazdasági társaság első számú vezetője számára – így például integrált kockázatkezelési rendszer működtetését, információs és kommunikációs rendszer kialakítását és működtetését -⁷³⁴ amelyeket ehelyütt nem részletezünk, azonban azt mindenképp kiemeljük, hogy ezek a belső kontrollrendszerhez kapcsolódó többletkötelezettségek jelentős mértékben meghaladják a gazdasági társaságok operatív irányításáért felelős vezető tisztségviselők által ellátandó feladatok mennyiségét és szakmai mélységét is, ami számos kérdést felvet.

9.4.3.5. Az első számú vezető kapcsán felmerülő további kérdések

Az első megválaszolendő kérdés, hogy a belső kontrollrendszer kialakítására jogszabály alapján köteles köztulajdonban álló gazdasági társaságok a releváns jogszabályi rendelkezések

⁷³⁰ 370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet a költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről és belső ellenőrzéséről 2. § e) pont

⁷³¹ A Belső kontroll rendelet 2. § 5. pontja szerint az integritás a köztulajdonban álló gazdasági társaság szabályszerű, a köztulajdonban álló gazdasági társaság célkitűzéseinek, értékeinek és elveinek megfelelő működése.

⁷³² Belső kontroll rendelet 3. § (1) bek.

⁷³³ Belső kontroll rendelet 4. § (1) bek.

⁷³⁴ Lásd többek között a Belső kontroll rendelet 4. § (2)-(5) bek.; 5-9. §§; 11-12. §§

alkalmazásának megkezdésekor rendelkeznek-e - kivétel nélkül - olyan vezető tisztségviselővel vagy vezető tisztségviselővel, akik a Taktv. és a Belső kontroll rendelet által szabályozott belső ellenőrzési rendszer kialakításához és szabályszerű működtetéséhez szükséges tudással, ismeretekkel és szakmai képzettséggel rendelkeznek.

Ahogy azt a vezető tisztségviselőkre vonatkozó fejezetben rögzítettük, álláspontunk szerint a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek már a belső kontrollrendszer kötelező kialakítására vonatkozó szabályozás hatályba lépését megelőzően is voltak bizonyos többletkötelezettségeik a piaci jellegű gazdasági társaságok vezető tisztségviselőihez viszonyítva. Ezek a speciális feladatok és kötelezettségek álláspontunk szerint tovább növekedtek a belső ellenőrzési rendszer kialakítására tekintettel. Kérdés, hogy az ezen rendszer kialakításához és működéséhez szükséges szakismereteknek valamennyi vezető tisztségviselő birtokában van-e. Tegyük hozzá, hogy ahogyan azt a fentiekben is jeleztük, az első számú vezető definíciója álláspontunk szerint nem kellőképpen cizellált, ráadásul nem minden vezető tisztségviselő minősül a köztulajdonban álló gazdasági társaság első számú vezetőjének.

Feltéve, hogy az első számú vezető rendelkezik a belső ellenőrzési rendszer kialakításához és működtetéséhez szükséges szakismeretekkel, további kérdéseket vet fel a javadalmazásának mértéke. Ahogy azt a vezető tisztségviselőkre vonatkozó fejezetben a fentiekben rögzítettük, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselői számára fizethető javadalmazás mértéke a Taktv.-ben meghatározottak szerint maximált, ami már a korábbiakban is felvetette a kérdést, hogy ezen jövedelemmérték elegendő-e ahhoz, hogy vonzóvá tegye a vezető tisztségviselői pozíciót a kellően képzett, számottevő tudással és tapasztalattal rendelkező, szakmailag dedikált szakemberek számára. Azzal, hogy a belső ellenőrzési rendszer kialakításának szükségességével további felelősség hárul a köztulajdonban álló gazdasági társaságok operatív irányítását végző személyekre, azonban az irányadó jogszabályok ezen többletkötelezettségekre tekintettel nem emelik meg a fizethető jövedelemmaximumot, még inkább kérdéses, hogy mennyire sikerül megfelelő szakembereket találni ezeknek a pozícióknak a betöltésére.

Az előzőeken túl felhívjuk a figyelmet a felelősség kérdésére, ami a társasági jogban mindig kiemelt jelentőséggel bír. A vezető tisztségviselő, illetve különös tekintettel a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőinek felelősségére vonatkozó szabályokat a fentiekben már rögzítettük, így azokat ehelyütt megismételni nem kívánjuk. Azt azonban mindenképpen hangsúlyozzuk, hogy sem a Taktv., sem a Belső kontroll rendelet nem határoz

meg az első számú vezető vonatkozásában a belső kontrollrendszer kialakításához és működtetéséhez kapcsolódó felelősségi rendelkezést. A felelősségi kérdések ezirányú rendezetlensége álláspontunk szerint több vonatkozásban is aggályos. Eltérő rendelkezés hiányában ugyan adja magát, hogy a belső kontrollrendszer kialakítása és működtetése kapcsán is a generális, valamennyi vezető tisztségviselőre irányadó felelősségi szabályok az irányadók, azonban meggyőződésünk szerint a Taktv.-ben és a Belső kontroll rendeletben rögzítettek olyan többletkötelezettségek, amelyekhez kapcsoltan indokolt lett volna a felelősségi szabályokat - akár csak egy utaló szabály útján - rendezni.

A felelősséghez kapcsolódó kérdés meglátásunk szerint az a dilemma is, hogy az ügyvezető rendelkezik-e a belső kontrollrendszer kialakításához szükséges ismeretekkel, tapasztalatokkal. Amennyiben a köztulajdonban álló gazdasági társaság első számú vezetőjének minősülő személy rendelkezik azokkal az attribútumokkal, amelyek a vezető tisztségviselői pozíció betöltéséhez a jogszabályi előírások alapján szükségesek, azonban a belső ellenőrzési rendszer kialakításához és fejlesztéséhez szükséges készségekkel nem, felmerül a kérdés, hogy felelősségre vonható-e és ha igen, akkor hogyan azokért a döntéseiért, amelyek a hozzáértésének a hiányára vezethetők vissza. Avagy indokolt lenne annak az elvárása, hogy azok a vezető tisztségviselők, akik nélkülözik az említett készségeket, azonban évek óta megfelelően irányítják a gazdasági társaságot, lemondjanak a megbízatásukról.

További kérdés a felelősség vonatkozásában, hogy amennyiben a köztulajdonban álló gazdasági társaságnak egynél több első számú vezetője van, akkor hogyan alakul ezeknek a személyeknek a felelőssége. Annak ellenére, hogy két vagy több személy minősül első számú vezetőnek, előfordulhat olyan helyzet, hogy ténylegesen csak az egyik ügyvezető vállalja magára a belső kontrollrendszer kialakításához, működtetéséhez, fejlesztéséhez kapcsolódó feladatokat, mivel ő rendelkezik az ehhez szükséges szakmai ismeretekkel. Abban az esetben, ha valamilyen probléma merül fel a belső ellenőrző szerv vonatkozásában, kérdés, hogy csak ez az egy, ténylegesen „intézkedő” vezető tisztségviselő tartozik-e felelősséggel vagy a felelősség valamennyi, első számú vezetőnek minősülő vezető tisztségviselőt egyaránt terhel.

A felmerülő kérdések további cizellálásától ezúton eltekintve rögzítjük, hogy meggyőződésünk szerint annak ellenére, hogy a Taktv. és a Belső kontroll rendelet összetett és jelentős szakmai ismeretanyagot igénylő többletkötelezettségeket az első számú vezetőkre, a jogalkotó ezen kötelezettségek teljesítéséhez nem rendelt felelősségi szabályokat, amely rendelkezések hiánya számos kérdést felvet.

Megjegyezzük, hogy nem csak az első számú vezetők, hanem a felügyelőbizottsági tagok is többletkötelezettségek alanyai az új szabályozás értelmében, így például a felügyelőbizottságnak többek között döntenie kell az első számú vezető által elkészített, a belső kontrollrendszer értékelését tartalmazó nyilatkozatról,⁷³⁵ illetve ez a szerv hagyja jóvá a belső ellenőrzési alapszabályt is.⁷³⁶ Ennek megfelelően az első számú vezetők kapcsán rögzített többletkötelezettségekre, felelősségi kérdésekre, valamint a javadalmazás megfelelőségének a kérdésére vonatkozóan rögzítetteket megfelelően irányadónak tekintjük a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottsági tagjainak vonatkozásában is.

Ezzel egyidejűleg hangsúlyozzuk, hogy a belső kontrollrendszer kialakítására irányadó rendelkezések 2021. január 1. napjától alkalmazandók, így a dolgozat megírásának időpontjában nem áll rendelkezésre semmiféle gyakorlati tapasztalat a jogszabályi rendelkezések gyakorlatba történő átültetése és megvalósítása kapcsán, így a fentiekben rögzített kétségek egyelőre pusztán dogmatikai megfontolásokon alapulnak.

9.4.4. ÖSSZEFOGLALÁS

Összefoglalva a fentieket elmondható, hogy a jogalkotó – nagymértékben támaszkodva az Állami Számvevőszék által rendszeresen végzett vizsgálatok és elemzések eredményeire, valamint a nemzetközi ajánlások által előírt tendenciákra – Magyarországon is kialakította a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső ellenőrzésének rendszerét. A vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket vizsgálva elmondhatjuk, hogy a belső kontrollrendszer kialakítása és működtetése elsődlegesen a nagyméretű és jelentős mértékű vagyonnal gazdálkodó társaságok kötelezettsége, ami álláspontunk szerint megalapozott döntés, a kisméretű, elsődlegesen nem profitorientált tevékenységet végző köztulajdonban álló gazdasági társaságok számára aránytalanul megterhelő lenne a Taktv. és a Belső kontroll rendelet által szabályozott belső kontrollrendszer kialakítása és működtetése, ráadásul erősen kérdéses, hogy ezeknél a társaságoknál vannak-e olyan jelentős integritási kockázatok, amik felvetik a belső ellenőrző rendszer működtetésének szükségességét.

Továbbá azoknál az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságoknál, amelyek kisebb településeken működnek, véleményünk szerint így is problémát jelenthet megfelelően képzett ügyvezetőt és felügyelőbizottsági tagokat megbízni, a belső ellenőrző szerv működtetésével

⁷³⁵ Belső kontroll rendelet 11. § (3) bek.

⁷³⁶ Belső kontroll rendelet 13. § (2) bek.

felmerülő többletfeladatok teljesítése vélhetően további nehézséget jelentene a megfelelő szakemberek kiválasztásában.

A szabályozást vizsgálva álláspontunk szerint az alkalmazott definíciókat, különös tekintettel az első számú vezető fogalmára, célszerűbb lett volna körültekintőbben és még pontosabban meghatározni a definíció egyértelmősége érdekében. Hangsúlyozzuk azon meglátásunkat, hogy álláspontunk szerint erősen kérdéses, hogy valamennyi érintett vezető tisztségviselő rendelkezik a belső kontrollrendszer kialakításához és működtetéséhez szükséges tudással és képzettséggel, illetve erőforrásokkal, azzal egyidejűleg, hogy a vezető tisztségviselők részére maximálisan fizethető javadalmazás mértéke meglátásunk szerint nem tükrözi megfelelően vezető tisztségviselők által elvégzendő feladatok mennyiségét és súlyát, különösen tekintettel az úgynevezett első számú vezetőkre, akiknek a feladatai a Belső kontroll rendelet alkalmazásától kezdődően jelentős mértékben megszorodnak. Az előzőekre tekintettel indokoltnak látjuk a javadalmazási szabályok felülvizsgálatát és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetői – és felügyelőbizottsági tagjai – részére fizethető javadalmazás mértékének megemelését.

Végül megjegyezzük, hogy a jelen alfejezetben kifejtettek a szabályozás újdonságára és a gyakorlati tapasztalatok hiányára tekintettel elsődlegesen elméleti meglátások, így néhány év elteltével és a gyakorlati tapasztalatok rendelkezésre állását követően a fentiekben kifejtettek vélhetően felülvizsgálatra szorulnak, illetve a gyakorlati tapasztalatok megerősíthetik, vagy éppen megcáfolhatják a fentiekben kifejtetteket.

Az eddigi fejezetekben törekedtünk a köztulajdonban álló gazdasági társaságok átfogó vizsgálatára, azzal, hogy mind az általunk tett megállapítások, mind pedig a vizsgált bírósági joggyakorlat alapján érzékeltük, hogy esetenként előtérbe kerülnek az állami tulajdonban álló gazdasági társaságok, egyúttal háttérbe szorítva az önkormányzati tulajdonú társaságokat. Az utóbbi csoportba tartozó jogi személyek is számos speciális aspektussal rendelkeznek, továbbá egyes helyi önkormányzatok létrehozta ún. holding társaságokat a tulajdonukban álló gazdasági társaságok összefogása, egységes irányítása érdekében. A következő fejezetben ezeket az önkormányzati tulajdonú holding társaságokat vizsgáljuk.

10. AZ ÖNKORMÁNYZATI HOLDING TÁRSASÁG

10.1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

Magyarországon az állam mellett a helyi önkormányzatok is számos gazdasági társaságban rendelkeznek részesedéssel. Ezek a szervezetek gazdasági és társadalmi szempontból kiemelt jelentőséggel bírnak, tekintettel többek között arra, hogy közpénzekkel gazdálkodnak, meghatározó szerepet töltenek be a foglalkoztatás terén, jellemzően közfeladatot látnak el, valamint működésük eredményessége befolyásolja a helyi önkormányzat gazdasági helyzetét és a település helyi lakosság, valamint mások általi megítélését. Az egyes helyi önkormányzatok között jelentős különbségek mutatkoznak többek között a lakosságszámban, területi nagyságban, a gazdasági, vagyoni helyzet és az infrastrukturális fejlettség színvonalá tekintetében. Az említett különbségek témánk szempontjából is kiemelt jelentőséggel bírnak, tekintettel arra, hogy a jogalkotónak a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra irányadó szabályanyag kidolgozása során figyelemmel kell lennie az egyes helyhatóságok között fennálló különbségekre és törekednie kell olyan szabályozás megalkotására és kialakítására, ami alkalmas a jogalkotói célok megvalósítására, egyúttal nem ró teljesíthetetlen vagy komoly nehézségeket eredményező terhet az egyes helyi önkormányzatokra.

A többségi önkormányzati tulajdonban álló gazdálkodó szervezetek vagyonérték-megőrző és vagyongyarapító tevékenységét az Állami Számvevőszék ellenőrzi.⁷³⁷ Az ellenőrzések során tett megállapításokat és a tulajdonosi joggyakorló, valamint az ellenőrzött szervezet vezetője számára megfogalmazott javaslatokat tartalmazó jelentéseket az Állami Számvevőszék a honlapján közzéteszi, így azok mindenki számára nyilvánosan hozzáférhetők. A vizsgálatok tapasztalatait és az önkormányzati gazdasági társaságoknál rendszeresen, már-már tipikusan jelentkező problémákat, szabálytalanságokat és hiányosságokat bemutató, az Állami Számvevőszék elnöke és vizsgálói által jegyzett tanulmány⁷³⁸ számos ajánlást fogalmaz meg a rendszerszintű problémák orvoslása és a társaságok működésének hatékonyabbá, eredményesebbé és átláthatóbbá tétele érdekében.

A jelen fejezet célja annak a vizsgálata és bemutatása, hogy a hivatkozott publikációban ajánlasként nem szereplő jogintézmény, az önkormányzati tulajdonú holding társaság a

⁷³⁷ 2011. évi LXVI. törvény az Állami Számvevőszékről 5. § (4) bek. a) pont

⁷³⁸ DOMOKOS – VÁRPALOTAI – JAKOVÁC – NÉMETH – MAKKAI – HORVÁTH 2016. 185-204. o.

jelenleginél szélesebb körben, több településen történő létrehozásával mérsékelhető, megszüntethető-e a helyi önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok működése és gazdálkodása körében tapasztalt problémák. Az elemzés megalapozása érdekében elsőként áttekintjük az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok legfőbb jellemzőit és sajátosságait, ezt követően összefoglaljuk a működés során jelentkező szabálytalanságokat, végül pedig a holding társaságok jellegzetességeit és létrehozásuk várható hatásait mutatjuk be.

10.2. AZ ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK JELLEGZETESSÉGEI⁷³⁹

10.2.1. AZ ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONBAN ÁLLÓ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK FOGALMA, CSOPORTOSÍTÁSA

Más jogalanyokhoz - így többek között az államhoz⁷⁴⁰ - hasonlóan a helyi önkormányzatok is szerezhettek részesedést gazdasági társaságokban, ezek a részesedések a nemzeti vagyonba tartoznak.⁷⁴¹ Az önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságnak nincs jogszabályban rögzített definíciója,⁷⁴² általánosságban elmondható, hogy azok a gazdasági társaságok tartoznak ebbe a csoportba, amelyekben a helyi önkormányzat tagsági jogokat gyakorol. A Taktv. azonban meghatározza a köztulajdonban álló gazdasági társaság fogalmát, amely szerint azok a gazdasági társaságok sorolhatók ebbe a kategóriába, amelyben a Magyar Állam, helyi önkormányzat, a helyi önkormányzat jogi személyiséggel rendelkező társulása, többcélú kistérségi társulás, fejlesztési tanács, nemzetiségi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat jogi személyiségű társulása, költségvetési szerv vagy közalapítvány külön-külön vagy együttesen számítva többségi befolyással rendelkezik.⁷⁴³ A törvény meghatározza a többségi befolyás fogalmát is,⁷⁴⁴ azonban fontos kiemelni, hogy a Taktv. ezen definíciója eltér

⁷³⁹ A témakör részletes kifejtéséhez lásd: LEHOCZKI 2019b. 112-129.o.

⁷⁴⁰ Az állam és a helyi önkormányzatok társasági részesedésszerzései között alapvető különbség, hogy az államra számos részesedés kvázi kényszerből, az állam szükségképpeni törvényes örökös mivoltára tekintettel háramlík. (vö. a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 7:74. §) A helyi önkormányzatok nem szükségképpeni törvényes örökösök, így ők csak erre irányuló végrendeleti rendelkezés esetén szerezhettek öröklés útján társasági részesedéseket.

⁷⁴¹ Nvtv. 1. § (2) bek. c) pont

⁷⁴² Megjegyezzük, hogy ezeknek a szervezeteknek esetenként a jogszabályi és szakirodalmi megjelölése sem egységes, egyesek önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságként, mások önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságként vagy más hasonló terminussal jelölik ezeket a szervezeteket. A kérdéskör bemutatásához és a terminusok kapcsán felmerülő dogmatikai kérdések áttekintéséhez lásd: PAPP 2018. 123-131., LEHOCZKI ZÓRA 2017a

⁷⁴³ Taktv. 1. § a) pont

⁷⁴⁴ Taktv. 1. § b) pont

a Ptk.⁷⁴⁵ és az Nvtv.⁷⁴⁶ által rögzített többségi befolyás fogalmaktól.⁷⁴⁷ A jelen fejezetben elsődlegesen azokra az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra fókuszálunk, amelyek köztulajdonban állónak minősülnek, ennek oka többek között, hogy az Állami Számvevőszék is elsődlegesen a többségi önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok működését vizsgálja.⁷⁴⁸

A vizsgált szervezetek is a Ptk. által szabályozott gazdasági társasági formákban, jellemzően korlátolt felelősségű társaságként vagy részvénytársaságként működnek, ennek oka, hogy a helyi önkormányzat csak olyan gazdálkodó szervezetben vehet részt, amelyben felelőssége nem haladja meg vagyoni hozzájárulásának mértékét.⁷⁴⁹ Azaz, speciális társasági forma hiányában az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságokra irányadó szabályozás alapját a Ptk. Harmadik Könyve jelenti,⁷⁵⁰ azzal, hogy speciális, kifejezetten az állam vagy a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdasági társaságokra irányadó törvényi rendelkezések a magánjogi kódex által rögzített szabályokat pontosítják és esetenként felülírják.⁷⁵¹ Az állam és a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek törvényben meghatározott módon, önállóan és felelősen gazdálkodnak a törvényesség, a célszerűség és az eredményesség követelményei szerint.⁷⁵² Megjegyezzük, hogy a magyar joggal ellentétben például a német jogban, legalábbis egyes német tartományok szabályozásában létezik az önkormányzati tulajdonban álló társaságokra egy speciális közjogi jogalanyi forma, az ún. Kommunalunternehmen (önkormányzati vállalat). Ennek a jogintézménynek a megítélése azonban még a német jogban sem egyöntetű, ahogyan arra Szikora Veronika és Hoffmann István felhívják a figyelmet, egyesek egy viszonylagosan új, önálló vállalkozási típusként tekintenek rá, míg mások szerint az valójában egy vállalkozási formacsoportot takar, ami a gyakorlatban több jogi formában megjelenhet.⁷⁵³

⁷⁴⁵ Ptk. 8:2. §

⁷⁴⁶ Nvtv. 3. § (1) bek. 9. és 16. pontok

⁷⁴⁷ Erre a problémára többek között Bende-Szabó Gábor is felhívja a figyelmet, lásd: BENE-SZABÓ 2017. 525-561.

⁷⁴⁸ Megjegyezzük, hogy a többségi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok nem feltétlenül minősülnek köztulajdonban állónak, tekintettel arra, hogy a köztulajdonban álló minősítés szavazati hányadhoz igazodik, nem pedig a tulajdoni részesedés mértékéhez és a tagot megillető szavazati jog mértéke eltérhet az őt megillető tulajdoni hányad mértékétől. Lásd: LEHOCZKI 2018b.

⁷⁴⁹ Nvtv. 9. § (2) bek.

⁷⁵⁰ A Ptk. Harmadik Könyve a társaságok szervezeti és működési szabályainak kialakítása kapcsán keretek között, de eltérési lehetőséget biztosít a tagok számára a Ptk.-ban rögzített előírásoktól (vö. Ptk. 3:4. § (2)-(3) bek.). A diszpozitivitás önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok vonatkozásában felmerülő aspektusainak bemutatásához lásd: AUER 2018. 9-28.

⁷⁵¹ Ilyen rendelkezést tartalmaz többek között az Alaptörvény, az Nvtv. és a Taktv. is.

⁷⁵² Alaptörvény 38. cikk (5) bek.

⁷⁵³ SZIKORA–HOFFMANN 2019. 83., 87. 31. lj.

Az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokat két csoportra osztva az első csoportba sorolandók azok a szervezetek, amelyekben az önkormányzat tagsági jogokkal rendelkezik, azonban az őt megillető szavazati jog mértéke alapján a társaság nem minősül köztulajdonban állónak. Ezekre a társaságokra meggyőződésünk szerint az Alaptörvényben rögzített alapvető jelentőségű követelmények, valamint a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra vonatkozó előírások irányadók,⁷⁵⁴ azonban az említetteken túl ezeknek a szervezeteknek elsődlegesen a Ptk. kapcsolódó rendelkezéseinek és az irányadó cégjogi szabályoknak⁷⁵⁵ kell megfelelniük működésük során. A második csoportba azokat a gazdasági társaságokat soroljuk, amelyek a helyi önkormányzatot megillető szavazati jog mértéke alapján köztulajdonban állónak minősülnek. Az alábbiakban az ezekre a szervezetekre irányadó speciális rendelkezéseket foglaljuk össze.

10.2.2. SZERVEZETI SAJÁTOSÁGOK ÉS KÖZFELADATELLÁTÁS

A köztulajdonban álló gazdasági társaságokat a valamennyi gazdasági társaságot terhelő közzétételi kötelezettségeken túl további nyilvánosságra hozatali kötelezettségek terhelik,⁷⁵⁶ amely adatok közzétételéért, hozzáférhetőségéért és hitelességéért a gazdasági társaság vezető tisztségviselője tartozik felelősséggel.⁷⁵⁷ Ahogyan azt a fenti 7-9. fejezetekben bemutattuk, a társaságok szervezeti felépítése is némiképpen különbözik a Ptk.-ban rögzített szabályoktól. Nem kívánjuk ehelyütt megismételni a szervezeti sajátosságokra vonatkozó fejezetekben rögzített megállapításokat, csak a legjelentősebb sajátosságokat emeljük ki ismét.

Az eltérések elsődleges jellegzetessége, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezetére – az ügyvezetésre és a belső ellenőrző szervre – irányadó rendelkezések – kógens normákról lévén szó – nagyban szűkítik a társaság tagjainak döntési autonómiáját a szervezet kialakítása kapcsán. Csak a zártkörűen működő részvénytársaság (a továbbiakban: zrt.) formájában működő köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésére tartalmaz a Taktv. speciális rendelkezéseket⁷⁵⁸ és a jogszabály maximálja az igazgatóság elnökének és tagjainak javadalmazását is.⁷⁵⁹ Utóbbi rendelkezés kapcsán felmerül a kérdés, hogy a „javadalmazási plafon” törvényi előírása valóban csak a zrt. formában működő köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésére irányadó és akkor is csak abban az esetben, ha a társaságnál

⁷⁵⁴ Nvtv. 7. §

⁷⁵⁵ Ezeket elsődlegesen a Ctv. tartalmazza.

⁷⁵⁶ Taktv. 2. §

⁷⁵⁷ Taktv. 2. § (8) bek.

⁷⁵⁸ Taktv. 3. §; a témakörrel bővebben lásd többek között: LEHOCZKI 2018a. 148-162.

⁷⁵⁹ Taktv. 6. § (1) bek.

igazgatóság működik – azaz a korlátozás a vezérigazgatóra már nem irányadó -, avagy a jogalkotó célja valamennyi köztulajdonban álló gazdasági társaságnál működő operatív szerv tagjai javadalmazásának maximálása volt, csak a rendelkezés nem fedi pontosan a jogalkotó által elérni kívánt célt. Az operatív szerv mellett a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottságára is speciális törvényi előírások irányadók, így ezeknél a jogalanyoknál – szűkkörű kivételektől eltekintve - kötelező a belső ellenőrző szerv létrehozása,⁷⁶⁰ amelynek a létszámát⁷⁶¹ és a felügyelőbizottság elnökének és tagjainak javadalmazási maximumát⁷⁶² szintén a Taktv. rögzíti.

A Magyarországon működő, helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok vizsgálatát nehezíti, hogy ezeknek a szervezeteknek a pontos száma, listája nem ismert. Egyes helyi önkormányzatok kifejezetten szerteágazó társasági portfólióval rendelkeznek, míg más helyhatóságok csekély számú szervezetben rendelkeznek részesedéssel.

A helyi önkormányzatok elsődlegesen közfeladatot látnak el, önként vállalt feladataik ellátása nem veszélyeztetheti kötelező feladataik ellátást.⁷⁶³ Az említett közfeladatok⁷⁶⁴ ellátásának egyik formája, hogy a helyi önkormányzati az adott feladatot gazdasági társaság útján látja el,⁷⁶⁵ így az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok tevékenysége elsődlegesen közfeladatok ellátására irányul, azonban kiegészítő jelleggel számos esetben ellátnak önként vállalt feladatokat is.

10.3. A HELYI ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ GAZDASÁGI TÁRSASÁGOK MŰKÖDÉSE SORÁN RENDSZERESEN TAPASZTALT PROBLÉMÁK

10.3.1. ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

Az Állami Számvevőszék által publikált jelentések és a korábbiakban hivatkozott, a jelentésekből kiolvasható tendenciákat ismertető szaktanulmány alapján azonosíthatók azok a problémák, hibák és hiányosságok, amelyek az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok működése és gazdálkodása során rendszeresen jelentkeznek. A részletes bemutatástól és

⁷⁶⁰ Taktv. 4. § (1)-(1b) bek.

⁷⁶¹ Taktv. 4. § (2)-(3) bek.

⁷⁶² Taktv. 6. § (2) bek.

⁷⁶³ Möt. 10. § (2) bek.

⁷⁶⁴ A Fővárosi Ítéltábla álláspontja alapján minden olyan tevékenység, szolgáltatás közfeladatnak minősül, amely egészben vagy részben közpénz felhasználásával valósul meg. Lásd: Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.055/2018/4.

⁷⁶⁵ Ez a megállapítás irányadó az állami tulajdonú gazdasági társaságokra is, lásd: AUER 2015. 19. o.

ismertetéstől eltekintve az alábbiakban kiemeljük az általunk legjelentősebbnek ítélt visszasságokat.

Számos gazdasági társaságnál nem, vagy csak hiányosan álltak rendelkezésre az üzleti tervek, az elérni kívánt célok és mérőföldkövek lefektetésének hiánya a működés és a gazdálkodás hatékonyságára negatív hatást gyakorol. Az Állami Számvevőszék a közvagyon megóvása és gyarapítása, a tulajdonosi ellenőrzés és a felügyeleti jogok gyakorlása és a jogszabályi kötelezettséget meghaladó aktív irányítás körében is számos hiányosságot fedezett fel.⁷⁶⁶

Az általunk áttekintett számvevőszéki jelentkezésekben visszatérő problémaként jelentkezett, hogy számos társaság nem vagy nem teljeskörűen tett eleget közzétételi kötelezettségének, értve ez alatt mind a Taktv. által előírt nyilvánosságra hozatali kötelezettségeket, mind pedig a közérdekű adatok közzétételére irányadó kötelezettségeket. A közzététel teljesítésének elmulasztása, megtagadása indokaként az érintett társaságok jellemzően üzleti titkaik védelmére hivatkoznak.

További problémaként észleltük, hogy – bár ez nem kizárólagosan a gazdasági társaság, hanem a külső ellenőrző szerv vonatkozásában is probléma – a könyvvizsgálók a társasági beszámolók hibái és hiányosságai ellenére azokat rendszeresen korlátozás nélküli hitelesítő záradékkal látják el. Így a társaságok nincsenek rákényszerülve arra, hogy feltétlenül teljes és hibátlan beszámolókat fogadjanak el, tekintettel arra, hogy az Állami Számvevőszék jelentéseiből kiolvasható tapasztalok alapján a könyvvizsgálók számos esetben a hibás vagy hiányos beszámolókat is záradékolták. A szigorúbb könyvvizsgálói kontroll álláspontunk szerint hozzájárulna a társaságok gazdálkodása kapcsán a szabályszerűség, a hatékonyság és az átláthatóság követelményei érvényesülésének fokozásához.

10.3.2. A PROFITORIENTÁLTSAÉG KÉRDÉSKÖRE

Véleményünk szerint a fentiekben rögzített problémák kiindulópontját a közigazgatás és a klasszikus üzleti szféra fő fókuszpontja között tapasztalható ellentmondás jelenti. Magyary Zoltán klasszikus gondolatait idézve, „a közigazgatás a közönségért van”,⁷⁶⁷ illetve „a közigazgatás az emberekért van és nem megfordítva. A közigazgatásnak szüksége van arra, hogy az emberek nagy tömegével közvetlen, személyes kapcsolatban legyen, életüket és érdekeiket jól ismerje, hogy azokba bekapcsolódhassék és akcióját azokéval összefűzze.”⁷⁶⁸

⁷⁶⁶ DOMOKOS – VÁRPALOTAI – JAKOVÁC – NÉMETH – MAKKAJ – HORVÁTH 2016. 197-198. o.

⁷⁶⁷ MAGYARY – KISS 1939. 11. o.

⁷⁶⁸ MAGYARY 1942. 83.

Azaz a közigazgatás – és így a helyi önkormányzatok – tevékenységét és feladatellátását determinálja, hogy elsődlegesen az emberek érdekében, az egyes személyek érdekeit szem előtt tartva jár el és hozza meg döntéseit.

Az üzleti szféra prioritásai ettől élesen eltérnek, az üzleti életben sokkal inkább a profitorientáltság, a lehető legnagyobb haszon realizálása dominál, az ezen cél elérésére törekvés során az egyes emberek és érdekeik háttérbe szorulnak. Ahogyan azt a fentiekben említettük, speciális társasági forma hiányában az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok is a klasszikus társasági jogi formákban működnek, azaz működési formájuk és a működésükre irányadó főbb szabályok tekintetében a klasszikus üzleti élet alanyaival azonos megítélés alá esnek. A helyi önkormányzatoknak és így a tulajdonukban álló, közfeladatot ellátó gazdasági társaságoknak is elsődlegesen az állampolgárok érdekei szerint kellene eljárniuk, az üzleti élet sajátosságai azonban ettől a fő szemponttól jelentősen eltérnek.

Álláspontunk szerint a profitorientáltság kérdése, azaz a haszon realizálására törekvés is némiképpen ellentmondásos a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában. Ezeknek a szervezeteknek az elsődleges feladata az adott közfeladat vagy közfeladatok hatékony, eredményes, költségtakarékos, jogszabályi előírásoknak megfelelő ellátása, amelynek meggyőződésünk szerint a közigazgatás fenti sajátosságából kiindulva az állampolgárok számára a legmegfelelőbb és legszínvonalasabb feladatellátást kell egyúttal jelentenie. Ebből következik, hogy az alapelv jellegű jogszabályi követelmények betartása előbbre való a haszon realizálásánál, azaz a társaságnak elsődlegesen az adott közfeladat eredményes és hatékony ellátására kell törekednie, nem pedig a lehető legnagyobb profit elérésére.

Egyúttal azonban az sem hagyható figyelmen kívül, hogy amennyiben a társaság eredményesen gazdálkodik, akkor az előző üzleti évi adózott eredménnyel kiegészített szabad eredménytartalék a tagok számára osztalék formájában kifizethető, amennyiben az osztalékfizetés feltételei fennállanak.⁷⁶⁹ A gazdasági társaságban tagsági jogokkal rendelkező vagy egyedüli tagként részt vevő helyi önkormányzat az osztalékfizetés révén bevételhez jut, amelyet kötelező közfeladatainak ellátására, kötelezettségeinek teljesítésére vagy más, a lakosság számára hasznos célra fordíthat. Azaz a helyi önkormányzat számára a társaság nyereséges működése lehetővé teszi, hogy az ilyen formában szerzett bevételt az állampolgárok

⁷⁶⁹ Számv. tv. 114. § (2) bek.

érdekében felhasználja, valamint az osztalék közvetlenül is hozzájárulhat az önkormányzat pénzügyi helyzetének javításához.⁷⁷⁰

Meggyőződésünk szerint a helyi önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok – amennyiben nem nonprofit formában működnek - is törekedhetnek nyereség elérésére, tekintettel arra, hogy a nyereséges működés esetén a tagnak fizethető osztalék nagyban hozzájárulhat a helyhatóság működéséhez, feladatellátásához. Azonban ez a törekvés nem csorbíthatja az eredményes, hatékony, magas színvonalú közfeladat-ellátást mint jogszabályban rögzített előírásokat, így az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságoknak elsődlegesen az alapelvként rögzített követelmények betartására kell törekedniük és az ezeknek való megfelelés esetén a nyereség realizálása mint cél is megjelenhet a működés során. Az önkormányzat által osztalék formájában szerzett bevételt véleményünk szerint elsődlegesen a kötelező feladatok ellátására kell fordítani.⁷⁷¹

A fentiekben említett, a közigazgatás és a klasszikus üzleti szféra közötti ellentmondás meggyőződésünk szerint hozzájárul a köztulajdonú gazdasági társaságok működése és gazdálkodása során tapasztalt problémákhoz, tekintettel többek között arra, hogy a közigazgatást emberközpontúságából fakadóan nem jellemzi az üzleti szférára jellemző menedzserszemlélet. A következő pontban bemutatunk egy sajátos szervezeti formát, az önkormányzati holding társaságot és áttekintjük az annak létrehozásával elérhető előnyöket és hátrányokat, vizsgálva egyúttal azt is, hogy a holding társaság létrehozása alkalmas lehet-e az önkormányzati tulajdonú társaságok vonatkozásában tapasztalt problémák enyhítésére.

10.4. A HELYI ÖNKORMÁNYZATI TULAJDONÚ HOLDING TÁRSASÁG

10.4.1. A HOLDING TÁRSASÁGOK ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A holdingnak nincs egységes, jogszabályban rögzített meghatározása, ami meggyőződésünk szerint egyaránt előnyös és hátrányos. A definíció hiányának hátránya a szervezet pontos meghatározhatóságának, a főbb jellemzők rögzítésének, valamint a holding társaságok speciális szabályozásának hiányát jelenti, a reguláció hiánya nehezé teszi ezen szervezetek egzakt elemzését és vizsgálatát, egységes szempontrendszer szerinti összevetését, valamint szintén

⁷⁷⁰ HORVÁTH 2017. 17. o.

⁷⁷¹ Azonos álláspontot képvisel Zoványi Nikolett az állami tulajdonú gazdasági társaságok kapcsán, amikor rögzíti, hogy ideális esetben az állami tulajdonban álló gazdasági társaságok működése során realizált nyereség az állami feladatok ellátását szolgálja. Lásd: ZOVÁNYI 2016. 359-365. o.

problémákat eredményezhet jogvitás helyzetekben. A szabályozás hiányának előnyeként azonban kiemelendő ezen szervezetek rugalmassága, melynek köszönhetően az alapítók a gazdasági társaságokra és az adott társasági formára irányadó jogszabályi keretek között a számukra leelőnyösebb formában és tartalommal, sajátosságokkal alapíthatják meg és működtethetik a holding társaságot. A részletes reguláció elmaradása így alkalmassá teszi a szervezetet arra, hogy az általa ellátandó tevékenységeknek és feladatoknak, azaz az általa kielégítendő igényeknek legmegfelelőbb struktúrával és tevékenységi körrel működjön, és a jogszabályi keretek között a lehető legalkalmasabb legyen az operáció során bekövetkező változásokhoz történő adaptálódásra.

A gyakorlati tapasztalatokból kiindulva a holding cégek két legjellemzőbb szerepe a vagyonkezelés és a központosított feladatok ellátása.⁷⁷² A Gazdasági Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere (TEÁOR '08) alapján a vagyonkezelés (holding) szakágazatba tartozik azon társaságok tevékenysége, amelyek más társaságok részvényeit tartják azzal a céllal, hogy többségi ellenőrzést gyakorolhassanak felettük, a holding szervezet azonban nem nyújt egyéb szolgáltatást azoknak a vállalkozásoknak, amelyekben tőkebefektetéssel rendelkezik. A helyi önkormányzat tulajdonában álló holding társaság tehát megszerzi a helyi önkormányzattól az egyes gazdasági társaságokban fennálló részesedéseit és ezt követően gyakorolja ezen jogi személyek felett a tulajdonosi jogokat és teljesíti a tulajdonost terhelő kötelezettségeket.

A holding tevékenység azonban csak egy az önkormányzati tulajdonú holdingok által ellátott tevékenységek közül, ezen szervezetek számos más feladatot is ellátnak működésük során. Azaz a holding társaság kvázi beékelődik a helyi önkormányzat és az általa tulajdonolt gazdasági társaságok közé, erre tekintettel holding cég létrehozása álláspontunk szerint elsődlegesen azon helyhatóságok által megfontolandó, amelyek jelentősebb méretű, legalább hat-nyolc gazdasági társaságot magában foglaló társasági portfólióval rendelkeznek.

Meggyőződésünk szerint az előzőekben említett sajátosságokra tekintettel a holding társaság képes enyhíteni a közigazgatás és az üzleti szféra eltérő fókuszpontjait, azaz az emberközpontúság és a profitorientáltság közötti különbségeket. Tekintettel arra, hogy a holding társaság kizárólagos tulajdonosa a helyi önkormányzat, a helyhatóság nevében eljáró személyek képesek az állampolgári érdekek szem előtt tartását becsatornázni a holding társaság vezetősége irányába. Azaz az önkormányzat által a közösség érdekei ismertté válnak a holding

⁷⁷² LAKATOS 2017.

társaság számára, amely a működése során ezen érdekek és célkitűzések szem előtt tartásával járhat el. Maga a holding társaság azonban szintén egy gazdasági társasági formában működő szervezet, amely főbb jellemvonásaiban magán hordozza az üzleti élet sajátosságait. Így a holding társaság önmagában képes a közigazgatás és az üzleti szféra fő jellemzőinek ötvözésére és együttes képviselésére és a különleges fókuszpontok együttes figyelembevételével irányíthatja és koordinálhatja a tulajdonában álló gazdálkodó szervezetek működését.

Kiemelést érdemel, hogy Magyarországon több helyi önkormányzat, így például Miskolc, Debrecen és Békéscsaba is egy holding társaság létrehozása mellett döntött a társasági portfólió egységesebb kezelésének megvalósítása érdekében. Ez a konstrukció azonban véleményünk szerint országos szinten nem kellőképpen elterjedt, holott a holding társaság létrehozásával – ahogyan azt a következő alponban bemutatjuk – számos előny elérhető. Egyúttal jelezzük, hogy ezen szervezet létrehozása elsődlegesen azon helyhatóságok számára lehet célravezető, amelyek szerteágazó társasági portfólióval, akár hat-nyolc gazdasági társaságban fennálló többségi vagy kizárólagos tulajdoni hányaddal rendelkeznek. Ezen állítás alátámasztása céljából a következő alponban röviden áttekintjük az önkormányzati holding társaság létrehozásával várhatóan elérhető előnyöket és az esetleges hátrányokat is.

10.4.2. A HOLDING TÁRSASÁG LÉTREHOZÁSÁNAK VÁRHATÓ ELŐNYEI ÉS HÁTRÁNYAI

A holding társaság létrehozásával álláspontunk szerint számos előny érhető el,⁷⁷³ tekintettel arra, hogy a holding képes a tulajdonában álló szervezetek egységes szempontok szerinti, összehangolt irányítására, az egyes gazdasági társaságok működése során jelentkező kapcsolódási pontok és szinergiák feltárására és kiaknázására és a párhuzamosságok felszámolására. Példaként említhető többek között a holding társaság irányításával egységes arculat, informatikai rendszer, marketing- és humánerőforrás-stratégia létrehozása és kialakítása, valamint a könyvelési feladatok egységes ellátása, utóbbira különösen abban az esetben kerülhet sor, ha a holding és az általa tulajdonolt szervezetek egyúttal vállalatcsoportként működnek.

Továbbá a holding képes lehet az egyes társaságok gazdasági eredményességében jelentkező differenciák enyhítésére, a gazdálkodás kiegyensúlyozására, amelyek révén megtakarítások is

⁷⁷³ A holding társaság létrehozásának előnyeit és hátrányait részletesen bemutatja Hajdu Péter, lásd: HAJDU 2006. 666-680. o.

A holding társaság „irányításával” működő vállalatcsoporti forma létrehozásával elérhető előnyöket Varga Judit két nagy csoportra, pénzügyi előnyökre és vezetési-szervezési előnyökre bontva mutatja be, lásd: VARGA JUDIT 2016. 88-97. o.

realizálhatók, valamint lehetőség nyílik adóoptimalizálásra is.⁷⁷⁴ Az eredményesen működő szervezetek kölcsönt nyújthatnak más, vagyoni, likviditási nehézségekkel küzdő társaságok számára, így a társaságok nincsenek feltétlenül rászorulva arra, hogy külső szereplő pénzügytől vegyenek fel kölcsönt, rákényszerülve ezáltal magasabb mértékű kamat fizetésére, valamint a tulajdonos helyi önkormányzatnak sem kell feltétlenül kölcsön vagy más jellegű direkt vagy indirekt pénzügyi támogatás nyújtásával kisegítenie a vagyoni nehézségekkel küzdő társaságokat. Egyúttal fontos annak a biztosítása, hogy az egyes gazdasági társaságoknál fennmaradjon az eredményes működésre törekvés, azaz ne alakuljon ki a kedvező kölcsönhöz jutási konstrukció következtében egy túlzott, az eredményességet és a felelős vagyongazdálkodást negatívan befolyásoló biztonságérzet.

Továbbá a holding vezetése valamennyi önkormányzati társaság tevékenységének, szervezetének, sajátosságának ismeretében specifikusan, a társaság által ténylegesen ellátandó tevékenységekre és szükségletekre fókuszálva képes meghatározni az egyes szervezetek vezetőinek, a döntéshozatalban részt vevő személyeknek a tevékenységét. A holding társaság ügyvezetése kapcsán rögzítendő, hogy köztulajdonban lévő gazdasági társaságról lévén szó, a korábbiakban az önkormányzati társaságok operatív szerve vonatkozásában rögzített sajátosságok a holding vezető tisztségviselőire is irányadók. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy stratégiai és professzionális tulajdonosi joggyakorlás biztosításához a holding ügyvezetését ellátó személyeknek jelentős elméleti és gyakorlati ismeretekkel és tapasztalatokkal, valamint kellő szakmai elhivatottsággal kell rendelkezniük.

Az összehangolt, stratégiai működés kialakításával, a szükségtelen párhuzamosságok felszámolásával meggyőződésünk szerint az egyes társaságok tevékenységének a színvonala és hatékonysága emelhető, ami a közfeladatok ellátásának eredményességéhez és hatékonyságához is hozzájárul, pozitív hatást gyakorolva ezáltal a helyi önkormányzat működésére, pénzügyi és gazdasági helyzetére és stabilitására, valamint az állampolgárok elégedettségére, komfortérzetére és jóllétére is.

A holding társaság létrehozása esetenként hátrányokkal is járhat, tekintettel arra, hogy a holding társaság működésében, irányítása során felmerülő esetleges problémák álláspontunk szerint szükségképpen tovagyűrűznek a holding által tulajdonolt társaságokra is. Példaként említhető, hogy a holding ügyvezetése által a kellőképpen alapos mérlegelés elmulasztása ellenére hozott döntések, amelyek végrehajtására valamennyi szervezet köteles, nem csak a holding

⁷⁷⁴ VARGA Judit 2016. 93. o.

társaságnál, hanem minden jogi személynél negatív hatásokat, veszteségeket idézhetnek elő. Szintén negatívumként említhető, hogy a holding társaság eltúlzott „uralkodása” a tulajdonában álló társaságok felett ellehetetlenítheti a szervezetek közötti kommunikációt és együttműködést,⁷⁷⁵ holott meggyőződésünk szerint indokolt lenne, hogy az egyes önkormányzati tulajdonú társaságok képesek legyenek egyéni érdekeik és céljaik artikulálására mind a holding társaság, mind pedig a többi gazdálkodó szervezet irányába.

Fontos hangsúlyozni egyúttal, hogy a holding struktúra kialakítása elsődlegesen azon önkormányzatok számára célszerű, amelyek szerteágazó és kiterjedt társasági portfólióval rendelkeznek. Továbbá kiemelendő, hogy annak érdekében, hogy a hatékony, eredményes, átlátható gazdálkodás ténylegesen megvalósuljon, a holding társaság működésének teljes mértékben meg kell felelnie a jogszabályi előírásoknak, sőt, tevékenységének ellátása és gazdálkodása során egyfajta példaként kell szolgálnia valamennyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaság számára. Álláspontunk szerint egy hatékonyan és eredményesen működő, a társasági portfólióját célszerűen és stratégiai szempontból magas színvonalon kezelő holding létrehozásával az önkormányzat tulajdonában álló gazdasági társaságok működése és ezáltal a helyhatóság gazdasági helyzete és feladatellátása javítható és fejleszthető.

Tekintettel az előzőekben kifejtettre, véleményünk szerint hozzájárulna a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok tevékenységének javításához, valamint a működésük során rendszeresen tapasztalt problémák és szabálytalanságok gyakoriságának csökkentéséhez, ha a nagyobb méretű vagy számos társaságot tulajdonló önkormányzatok a jelenleginél magasabb számban hoznának létre holding társaságokat, azaz az előzőekben bemutatott portfólió-struktúra elterjedtebbé válna Magyarországon.

10.5. ÖSSZEGZÉS

A jelen fejezetben áttekintettük a helyi önkormányzatok tulajdonában álló gazdasági társaságok jellegzetességeit és az ezekre a szervezetekre irányadó jogszabályi rendelkezéseket. Megállapítottuk, hogy bár ezek a jogi személyek is a Ptk. által szabályozott gazdasági társasági formákban működnek, számos vonatkozásban mutatnak speciális vonásokat a klasszikus, ún. piaci gazdasági társaságokhoz képest. Az Állami Számvevőszék rendszeresen ellenőrzi a többségi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok működését és gazdálkodását és ezen jelentések tanulmányozása alapján megállapítható, hogy a szervezetek működése során

⁷⁷⁵ VARGA Judit 2016. 94. o.

számos probléma és visszasság tapasztalható, amelyek kiküszöbölésére több javaslat is született.

A jelen fejezet egyik célja volt annak az elemzése, hogy egy önkormányzati holding társaság alapításával az említett problémákat lehet-e mérsékelni, kiküszöbölni. A holding társaságok létrehozásának hatásait vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy a szerteágazó társasági portfólióval rendelkező helyi önkormányzatok számára előnyös lehet egy ilyen szervezet létrehozása, amely elhivatott és magas szakmai színvonalú ügyvezetés mellett alkalmas lehet az egyes önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok működése során tapasztalt hibák és hiányosságok csökkentésére és a hatékony, eredményes, felelős gazdálkodás biztosítására, hozzájárulva ezzel a feladatellátás színvonalának emeléséhez és a helyi önkormányzat fejlődéséhez.

11. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK, TÉZISEK ÉS ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

11.2. ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

A dolgozat elsődleges célja egy hiánypótló munka készítése volt, amely összefoglalja a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyoni és szervezeti sajátosságait. Ezen cél elérése érdekében részletesen vizsgáltuk és elemeztük a releváns jogszabályokat, a rendelkezésre álló tudományos szakirodalmat, valamint a kapcsolódó bírósági joggyakorlatot is. A dolgozatban a magyarországi székhelyű, köztulajdonban álló gazdasági társaságokat vizsgáltuk, elsődlegesen a jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések alapján és azokra a szakirodalmi forrásokra és bírósági döntésekre támaszkodva, amelyek a jelenleg is hatályos rendelkezésekhez kapcsolódnak. Az értekezés első fejezetében rögzítettük a kutatási témát, meghatároztuk annak a tárgyi, időbeli, valamint területi határait, továbbá rögzítettük a dolgozat hipotéziseit és az egyes fejezetekben vizsgálni kívánt kérdéseket.

Az értekezés második fejezetében a nemzeti vagyonba és az állami vagyonba tartozó vagyonelemek körét vizsgáltuk, elsődlegesen a jogszabályi rendelkezésekre támaszkodva. Ezzel egyidejűleg felvetettünk a jogszabályi felsorolások kapcsán felmerülő kérdéseket, amelyeknek megválaszolása érdekében elemeztük a kapcsolódó bírósági joggyakorlatot is. Következésképp megállapítottuk, hogy bár a nemzeti vagyonról szóló törvény csak az állami és az önkormányzati tulajdonban álló társasági részesedéseket sorolja a nemzeti vagyon körében, a kapcsolódó bírósági joggyakorlat megállapításai alapján a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona is a nemzeti vagyon része. A vonatkozó döntések elemzése és az abban foglalt megállapítások vizsgálata alapján egyetértünk a bírósági joggyakorlat következtetéseivel és arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a társasági vagyon is a nemzeti vagyon részének tekintendő és akként kezelendő.

Az előző bekezdésben rögzítettek szerint a jelen értekezésben tézisként megfogalmaztuk, hogy bár a kapcsolódó jogszabályok – álláspontunk szerint taxatívnak nem tekinthető – felsorolásaiban nem szerepel, ténylegesen a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona a nemzeti vagyon része. Ezzel a tézissel egyidejűleg felhívtuk a figyelmet arra, hogy elsődlegesen a társasági vagyon nemzeti vagyon jellegének jogszabályban – törvényi szinten – történő rögzítése indokolt, másodlagosan pedig arra is, hogy ennek a tézisnek az elfogadásával a jogi személy egyik alapvető jellemzője, a tulajdonostól elkülönült vagyon és az ehhez

kapcsolódó önálló vagyoni felelősség jelentős mértékben erodálódik. Az általunk vizsgált bírósági joggyakorlat szemt hunyt e fölött az ellentmondás fölött, meggyőződésünk szerint azonban ennek az ellentmondásnak a feloldása mindenképpen indokolt, ugyanis felmerül a kérdés, hogy dogmatikai értelemben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ugyanolyan jogi személynek tekinthetők-e az említett csorbuló attribútum ellenére, mint a piaci jellegű gazdasági társaságok.

Az értekezés első felében elsődlegesen a társasági vagyon meghatározásához, annak tartalmához és jelentőségéhez kapcsolódó kérdéseket vizsgáltuk. Ennek megfelelően a harmadik fejezetben a társasági vagyon, a saját tőke és a jegyzett tőke fogalmak megjelenését vizsgáltuk az egyes releváns jogszabályokban. Elemeztük, hogy az említett fogalmak hogyan jelennek meg az egyes törvényekben, a vizsgált jogforrások milyen tartalommal töltötték meg ezeket a fogalmakat, valamint az egyes jogszabályok közötti kereszthivatkozásokat is elemeztük. Következésképp rögzítettük, hogy álláspontunk szerint a Ptk. és a számviteli törvény biztosítja az elsődleges fogalmi háttérrel a társasági vagyon, a saját tőke és a jegyzett tőke tartalmának a vizsgálata kapcsán, ezt támasztja alá, hogy számos más törvény ezekre a jogszabályokra utal vissza.

Szintén a társasági vagyonnal kapcsolatos vizsgálatainkhoz kapcsolódik az értekezés negyedik fejezete, amelyben a társasági vagyon és a saját tőke, illetve a jegyzett tőke funkcióit vizsgáltuk. A társasági vagyon és a tőke funkcióinak vizsgálata során a generális funkciók elemzése mellett kiemelt figyelmet fordítottunk arra, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok esetében a tőke milyen további, speciális funkciókat tölt be. Arra a megállapításra jutottunk, hogy a társaság vagyona jelentős szerepet tölt be a közfeladatok ellátásában, így lényegében a társasági vagyon az állampolgárok számára is kiemelt jelentőséggel bír, mivel a társaságok vagyona elsődlegesen az állampolgárok által befizetett adókból gazdálkodik, azonban a tevékenységének végzése során is az elsődleges célja az állampolgárok szolgálata.

A társaság ötödik és hatodik fejezetei egymással szorosan összekapcsolódnak. Az ötödik fejezetben elemeztük a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó speciális, alapelv-jellegű követelményeket, amelyet elsődlegesen az Alaptörvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény, az állami vagyonról szóló törvény és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről szóló törvények írnak elő. Az egyes vagyongazdálkodási követelmények vizsgálata során arra a megállapításra jutottunk, hogy a követelmények pontos tartalma nem határozható meg, azok sokkal inkább alapelvi előírások, semmint tételes rendelkezések. Ezzel egyidejűleg olyan generális iránymutatást rögzítenek,

amelyek valamennyi köztulajdonban álló gazdasági társaság működése és vagyongazdálkodása során követendők.

Az értekezés hatodik fejezetében az egyik vagyongazdálkodási követelményt, nevezetesen a transzparens gazdálkodás követelményét vizsgáltuk meg részletesen. A közpénzzel történő gazdálkodás egyúttal fokozott adatnyilvánossági követelményeket is magával von, ennek megfelelően ismertettük az irányadó jogszabályi rendelkezéseket, egyúttal bemutatva azokat az okokat is, amelyekre alapozva a köztulajdonban álló gazdasági társaságok megtagadhatják az igényelt adatok kiadását. Ennek körében részletesen vizsgáltuk az üzleti titkokra és azok védelmére irányadó szabályozást, melynek indokoltságát adta különösen az is, hogy a hazai üzleti titkok védelmére irányuló szabályozás a közelmúltban jelentős mértékben megváltozott. A fejezetben vizsgáltuk az irányadó bírósági joggyakorlatot is és arra a végkövetkeztetésre jutottunk, hogy a közérdekű adatigénylések csak nagyon szűk körben tagadhatók meg.

Az értekezés hetedik, nyolcadik és kilencedig fejezeteiben a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti sajátosságait elemeztük. Elsőként az ügyvezetésre irányadó rendelkezéseket vizsgáltuk. Összefoglaltuk a Polgári Törvénykönyvnek a jogi személyek és a gazdasági társaságok ügyvezetőire irányadó rendelkezéseit, különös tekintettel az irányadó felelősségi szabályokra. A felelősség vizsgálata körében kitértünk a cégtörvénynek és a csődtörvénynek a vezető tisztségviselők harmadik személyekkel szembeni felelősségére irányadó rendelkezéseire is. Az operatív szervezetre vonatkozó rendelkezések körében elemeztük a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vezető tisztségviselőire irányadó rendelkezéseket is és megállapítottuk, hogy a Taktv. mind az ügyvezetés létszámára, mind pedig a javadalmazására vonatkozóan speciális rendelkezéseket ír elő. Az ötödik fejezetben rögzített speciális vagyongazdálkodási követelmények kapcsán megállapítottuk, hogy ezeknek a követelményeknek a folyamatos betartása az ügyvezetőkre is többletkötelezettséget ró.

A dolgozat nyolcadik fejezete a felügyelőbizottságra fókuszál. Az ügyvezetésre vonatkozó fejezethez hasonlóan a felügyelőbizottság kapcsán is áttekintettük a generális, Ptk. által lefektetett szabályokat, különös tekintettel a felügyelőbizottsági tagok felelősségére irányadó rendelkezésekre. Ezt követően vizsgáltuk a köztulajdonban álló gazdasági társaságok felügyelőbizottsági tagjaira irányadó rendelkezéseket és megállapítottuk, hogy a Taktv. a felügyelőbizottság vonatkozásában is korlátozza a testület tagjainak a létszámát, valamint a javadalmazási szabályokat. Az ügyvezetéshez hasonlóan a belső ellenőrző szerv vonatkozásában is megállapítottuk, hogy a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó alapelv-jellegű követelmények a felügyelőbizottsági tagok tevékenységét is befolyásolják.

A kilencedik fejezet szintén a szervezeti sajátosságok feltárására fókuszál és bemutatja a könyvvizsgálóra és a belső kontrollszerkezetre irányadó rendelkezéseket. A könyvvizsgálóra irányadó szabályok bemutatása során hasonlóképp jártunk el, mint az ügyvezetés és a felügyelőbizottság esetében és ismertettük a Ptk. generális szabályait azzal, hogy azokat a szükséges vonatkozásokban kiegészítettük a Könyvvizsgálói Törvény egyes szabályaival. A könyvvizsgálók társaságnál betöltött szerepe kapcsán megállapítottuk, hogy független szakértelmük nagymértékben hozzájárul a társaság vagyoni helyzetéhez kapcsolódó hitelezői bizalom kialakításához. A belső kontrollszerkezet kialakítása a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában a közelmúltban hatályba lépett speciális többletkötelezettség, amelynek elsődlegesen a jogszabályi háttérét volt lehetőségünk feldolgozni, tekintettel arra, hogy a gyakorlati tapasztalatok még nem állnak rendelkezésünkre. A belső kontrollrendszer létrehozása álláspontunk szerint többletkötelezettséget jelent a társaságok és különös tekintettel az ügyvezetők számára, amelynek a felelősségi szabályait a vonatkozó jogszabályok hiányosan alakították ki.

Az Összefoglaló gondolatokat megelőző, utolsó fejezetben az önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokra fókuszáltunk, különös tekintettel az önkormányzati tulajdonban álló holding társaságokra. A dolgozat elején felállított hipotézisünk szerint azoknak a helyi önkormányzatoknak, amelyek legalább 6-8 gazdasági társaságok tulajdonolnak, indokolt létrehozniuk egy holding társaságot a társasági portfólió egységes irányításának és koordinálásának kialakítása érdekében. A holding társaságok létrehozásával elérhető előnyök vizsgálata során megerősítettük a hipotézisünket, miszerint a számos gazdasági társaságot tulajdonló helyi önkormányzatok által követendő minta lehet a holding társaság létrehozása az egységes menedzsment kialakítása érdekében.

11.2. TÉZISEK

11.2.1. H1 HIPOTÉZIS IGAZOLÁSA

Az első hipotézisünk annak az alapvető kérdésnek és dilemmának a feltárásához kapcsolódik, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak minősül-e vagy sem. A nemzeti vagyronról szóló 2011. évi CXCVI. törvény rögzíti, hogy az állam és a helyi önkormányzat tulajdonában álló társasági részesedések a nemzeti vagyon részei, azonban sem a nemzeti vagyronról szóló törvény, sem más, a témához szervesen kapcsolódó jogszabály nem határozza meg, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona nemzeti vagyonnak

minősül-e. Az ebben a kérdésben történő állásfoglalás meghatározó jelentőséggel bír a kutatási téma kapcsán és előkérdését jelenti a dolgozat későbbi fejezeteinek.

A hipotézisünk vizsgálata során megállapítottuk, hogy sem a nemzeti vagyonról szóló törvény, sem pedig az állami vagyonról szóló 2007. évi CVI. törvény nem rendelkezik a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyónak nemzeti vagyonba tartozásáról. A kapcsolódó szakirodalom és bírósági gyakorlat vizsgálata alapján megállapítottuk, hogy az említett törvényeknek a vagyonelemeket tartalmazó felsorolásai nem tekinthetők taxatívnak, így fennáll annak a lehetősége, hogy olyan vagyonelemek is a nemzeti vagy az állami vagyonba tartoznak, amelyeket a jogforrások nem nevesítenek.

Ezt követően megállapítottuk, hogy a releváns bírósági joggyakorlat következetes abban a tekintetben, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyont nemzeti vagyonnak minősíti. Ezek a bírósági határozatok rendre arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok számára az alapításkor – illetve esetlegesen a működés során – juttatott vagyon forrása közpénz, azaz nemzeti vagyon és a társaságok vagyona nem veszíti el nemzeti vagyon jellegét azzal a momentummal, hogy átruházásra kerül a jogi személy számára.

A kapcsolódó joggyakorlat részletes vizsgálata és a szubjektív kritikai észrevételek megfogalmazása után megállapítottuk, hogy az első hipotézisünket igazoltnak tekintjük, annak ellenére, hogy konkrét jogszabályi rendelkezés nem támasztja alá egyértelműen a következtetésünket, valamint elsődlegesen elméleti, fogalmi kérdések is felmerülnek. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona a nemzeti vagyon része. **(T1)**

11.2.2. H2 HIPOTÉZIS IGAZOLÁSA

A második hipotézisünk a gazdasági társaságok vagyonára és annak szerepére fókuszál. A hipotézisünkben feltételeztük, hogy a gazdasági társaságok működése és a hitelezők védelme során a saját tőke és annak mértéke, nem pedig a jegyzett tőke bír meghatározó jelentőséggel.

A kutatás első lépéseként megállapítottuk, hogy a társasági vagyon, a saját tőke és a jegyzett tőke fogalmak lényegében azonos tartalommal bírnak a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vonatkozásában meghatározó jelentőséggel bíró jogszabályokban. A saját tőke és a jegyzett tőke fogalmak meghatározására jellemzően a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény megfelelő rendelkezéseire utalással kerül sor.

A hipotézis igazolása során rögzítettük a kérdéskör a jogforrási hátterét, így a számvitelről szóló törvény és a Polgári Törvénykönyv releváns rendelkezéseit és kitekintettük a kapcsolódó európai uniós irányelvre is.

Megállapítottuk, hogy a tudományos szakirodalomban elterjedt álláspont ellenére a jegyzett tőke önmagában nem alkalmas a hitelezői érdekek védelmére. Rögzítettük, hogy ennek az összege jellemzően olyan alacsony, hogy nem alkalmas valamennyi, a társasággal szembeni követelés kielégítésére. Megállapítottuk továbbá, hogy a jegyzett tőke nem egy elkülönített összeg a társaság vagyonában, így azt a társaság a működése során használja és felhasználja.

Megállapítottuk, hogy a jegyzett tőke alkalmas más funkciók ellátására, így többek között a jegyzett tőke biztosítja a gazdasági társaság működésének megkezdéséhez nélkülözhetetlen összeget, továbbá alkalmas az üzleti partnerek bizalmának fokozására is.

A tőke funkciókat vizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy ténylegesen a saját tőke az, amely hitelezővédelmi szerepet tölt be a gazdasági társaságok működése során és ez az összeg az – ami értelemszerűen meghatározott mértékig – alkalmas a hitelezői követelések kielégítésének fedezésére.

Megállapítottuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyona speciálisnak minősül, mivel ezek a jogi személyek közpénzekkel, nemzeti vagyonnal gazdálkodnak. Arra a következtetésre jutottunk, hogy az állami tulajdonban lévő gazdasági társaságok esetében fokozottan felmerülhet az, hogy az állam direkt vagy indirekt eszközökkel támogatja az adott gazdasági társaság működését, azonban megállapítottuk, hogy ez csak kivételes esetekben és szigorú keretek között engedhető meg a tulajdonos (a tag) számára.

A vonatkozó szakirodalmi források vizsgálata alapján igazoltuk azt a hipotézisünket, hogy a gazdasági társaságok – így a köztulajdonban álló gazdasági társaságok is – működése és gazdálkodása során, valamint az ezekkel a szervezetekkel üzleti kapcsolatba kerülő hitelezők anyagi érdekeinek a védelme során elsődlegesen nem a jegyzett tőke, hanem a saját tőke bír meghatározó jelentőséggel. (T2)

11.2.3. H3 HIPOTÉZIS IGAZOLÁSA

Az értekezés harmadik hipotézise a generális vagyoni kérdéseken túlmutatva, de lényegében az első és a második hipotézisre építve a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodásának a sajátosságaihoz kapcsolódik. A hipotézis akként foglalható össze, hogy a piaci, profitorientált gazdasági társaságokhoz képest, azokhoz viszonyítva a

köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodására számos többletkövetelmény irányadó.

Megállapítottuk, hogy már Magyarország Alaptörvénye is megfogalmaz bizonyos alapelv-jellegű követelményeket a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás vonatkozásában. Ezek mellett az alaptörvényi követelmények mellett – részben azokat megismételve, részben pedig további követelményeket nevesítve – mind a nemzeti vagyonról szóló törvény, mind pedig az állami vagyonról szóló törvény tartalmaz további követelményeket.

Rögzítettük, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok vagyongazdálkodását jelentős mértékben befolyásoló, speciális követelmények mellett jelentőséggel bírnak a Polgári Törvénykönyv Első Könyvében rögzített generális rendelkezések, valamint a társasági jogi alapelvek is.

Megállapítottuk, hogy a nevesített vagyongazdálkodási követelmények elsődlegesen egymást kiegészítő, elméleti kategóriák, amelyeknek a pontos tartalma nehezen határozható meg, azonban a jogalkotói cél azok megfogalmazásával egyértelmű volt: a nemzeti vagyonelemek hatékony, eredményes, költségtakarékos működtetése.

Következtetésként rögzítettük, hogy ezek a vagyongazdálkodási alapelvek lényegében a köztulajdonban álló gazdasági társaságok teljes működését és gazdálkodását áthatják, azzal, hogy ezeknek az alapelveknek a pontos betartása, illetve megszegése nehezen ellenőrizhető. Megállapítottuk, hogy ténylegesen az egyes releváns jogszabályi rendelkezések következetes és maradéktalan betartása vezet ahhoz, hogy ezek az alapelv-jellegű követelmények teljesüljenek.

Megállapítottuk, hogy az Alaptörvény, a nemzeti vagyonról szóló törvény és az állami vagyonról szóló törvény által előírt követelmények speciálisnak tekintendők, mivel a Polgári Törvénykönyv Bevezető Rendelkezéseiben fogalt elvek és a társasági jogi alapelvek valamennyi gazdasági társaságra irányadók, a speciális vagyongazdálkodási követelményeknek azonban csak a nemzeti vagyonnal gazdálkodó társaságok működése során kell érvényesülniük.

Az egyik alapelv-jellegű követelményt, az átláthatóságot önálló fejezetben vizsgáltuk, különös tekintettel arra, hogy az elmúlt években és a jelenben is számos bírósági pernek tárgya a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működéséhez és vagyongazdálkodásához kapcsolódó közérdekű adatok vagy közérdekből nyilvános adatok kiadása, így ezen kérdéskör kiemelt aktualitása különösen indokolta az alapos elemzést. Megállapítottuk, hogy a bírósági

joggyakorlat ebben a vonatkozásban is egységesnek tekinthető és a társaságok csak meglehetősen szűk körben hivatkozhatnak eredményesen arra, hogy különböző okokból megtagadják a nyilvánosságra hozni kért adatok kiadását.

A releváns jogszabályi rendelkezések, szakirodalmi álláspontok összevetésének eredményeként és szubjektív álláspontunk egyidejű megfogalmazásával igazoltuk a harmadik hipotézisünket is és bizonyítottunk láttuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működésére és vagyongazdálkodására speciális, alapelv-jellegű vagyongazdálkodási követelmények irányadók. **(T3)**

11.2.4. H4 HIPOTÉZIS IGAZOLÁSA

Feltételezzük, hogy a speciális vagyongazdálkodási követelmények többletkötelezettséget és fokozott felelősséget rónak a társaságok vezető tisztségviselőre és a felügyelőbizottsági tagjaira. **(H4)**

A negyedik hipotézisünk szorosan összekapcsolódik a harmadik hipotézissel, pontosabban a harmadik hipotézis igazolása a negyedik hipotézis előkérdését jelenti. Azzal, hogy megállapítottuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működésére és vagyongazdálkodására speciális, alapelv-jellegű vagyongazdálkodási követelmények irányadók, tovább léptünk annak a vizsgálatára, hogy ezek a követelmények pontosan milyen hatást gyakorolnak ezeknek a társaságoknak a szervezetére és a működésére.

Annak érdekében, hogy a vagyongazdálkodási követelmények szervezetre gyakorolt hatását vizsgálni tudjuk, elsődlegesen feltérképeztük a gazdasági társaságok és azokon belül a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezetére – így az ügyvezetésre, a felügyelőbizottságra és a könyvvizsgálóra – vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket, a kapcsolódó szakirodalmat és bírósági joggyakorlatot.

Megállapítottuk, hogy mind a vezető tisztségviselők, mind pedig a felügyelőbizottság vonatkozásában a köztulajdonban álló gazdasági társaságok esetében sajátos szabályok érvényesülnek. Rögzítettük, hogy ezek a speciális szabályok explicit módon elsődlegesen az adott szervezeti egység létszáma, valamint a szervezeti egység tagjai számára nyújtható javadalmazás mértéke kapcsán érhetők tetten.

A kifejezett jogszabályi rendelkezéseken túl arra a megállapításra jutottunk, hogy a vagyongazdálkodási követelmények betartása, valamint ezeknek a követelményeknek a

betartásának az ellenőrzése folyamatos többletkötelezettséget hárít a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésére és felügyelőbizottságára egyaránt.

Rögzítettük, hogy a többletkötelezettségek és a társaság sajátos jellege mind az ügyvezetés, mind pedig a felügyelőbizottság vonatkozásában fokozott felelősséget kell, hogy eredményezzen. Részletesen elemeztük a felelősségi alakzatokat és az azokhoz kapcsolódó bírósági joggyakorlatot. Megállapítottuk, hogy nincs olyan kifejezett jogszabályi rendelkezés, ami a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetőinek és felügyelőbizottsági tagjainak vonatkozásában fokozott felelősségi szabályokat ír elő. Ennek ellenére arra a következtetésre jutottunk, hogy a speciális vagyongazdálkodási követelményekből levezethető a fokozott felelősség.

Vizsgáltuk továbbá a könyvvizsgálókra vonatkozó rendelkezéseket és előírásokat is, akik szintén kiemelten jelentős szerepet töltenek be a gazdasági társaságok gazdálkodási adatainak és éves beszámolóinak hitelességének alátámasztása kapcsán.

Elemeztük továbbá a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerére irányadó jogszabályi rendelkezéseket. Megállapítottuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetését – legalábbis a fogalmilag nehezen meghatározható első számú vezetőjét – ennek a belső kontrollrendszernek a kialakítása kapcsán is számos feladat terheli, azonban a jogalkotó elmulasztotta az ehhez kapcsolódó felelősségi rendelkezések kidolgozását.

A komplex kérdéskör vizsgálata során általánosságban megállapítottuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetéséhez és felügyelőbizottságához kapcsolódó felelősségi rendelkezések jogszabályilag szabályozatlanok és rendezetlenek, ami számos probléma forrása lehet. Ezekre a problémákra történő rávilágítással és a hiányosságok, ellentmondások hangsúlyozásával törekedtünk olyan javaslatok megfogalmazására, amelyek idővel pótolhatják ezeket a hiányokat és hozzájárulhatnak egy átfogó, koherens szabályozás kialakításához.

A fentiekben felvázolt átfogó vizsgálatok eredményeként megállapítottuk, hogy az esetleges szabályozási hiányosságok és kérdőjelek ellenére a nemzeti vagyonnal történő gazdálkodás és az ahhoz kapcsolódó vagyongazdálkodási követelmények számos többletkötelezettséget rónak a köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésére és a felügyelőbizottságra egyaránt. Megállapítottuk, hogy ezek a többletkötelezettségek egyben fokozott felelősséget is eredményeznek az ezeknél a jogi személyeknél tisztséget betöltő személyek számára. Ennek kiemelt jelentősége lehet az egyes tisztviselők kiválasztása során. Felhívjuk továbbá a figyelmet arra a körülményre, hogy álláspontunk szerint az ügyvezetők és a felügyelőbizottság tagok

javadalmazása nem képezi le az ezen pozíciók betöltésével együtt járó feladat és felelősség súlyát. A vagyongazdálkodási követelmények, azok betartása és ellenőrzése további kötelezettséget ró a gazdasági társaság tisztviselőre, ennek megfelelően a negyedik hipotézisünket is igazoltuk. (T4)

11.2.5. H5 HIPOTÉZIS IGAZOLÁSA

Az értekezés ötödik hipotézise a köztulajdonban álló gazdasági társaságok egyik csoportjához, a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságokhoz kapcsolódik. Megállapítottuk, hogy ezeknek a jogi személyeknek a működését és a vagyongazdálkodását rendszeresen ellenőrzi az Állami Számvevőszék. Egy, az ezeknek az ellenőrzéseknek az eredményeit összefoglaló tanulmány rögzíti, hogy a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok működése és vagyongazdálkodása kapcsán számos probléma, hiányosság és szabálytalanság tapasztalható. A tanulmány különböző javaslatokat fogalmaz meg az említett problémák kiküszöbölése érdekében.

Azonosítottuk, hogy ezek a javaslatok nem foglalják magukban az önkormányzati holding létrehozásának a lehetőségét és nem vizsgálják az ennek a szervezetnek az alapításával elérhető előnyöket és hátrányokat.

Megállapítottuk, hogy a helyi önkormányzati tulajdonban álló gazdasági társaságok működési problémáinak egyik eredője a közigazgatás és az üzleti szféra szemléletmódja közötti ellentmondás, amely akként foglalható össze, hogy – Magyary Zoltán nyomán -, a közigazgatás az emberekért van, a gazdasági társaságokat magában foglaló üzleti szféra azonban elsődlegesen nem az egyes emberekre, hanem a nyereség maximalizálásra fókuszál. Rögzítettük, hogy ez a nézőpontbeli különbség eredményezi többek között a helyi önkormányzatok által tulajdonolt gazdasági társaságok kapcsán felmerülő problémákat és hiányosságokat.

Megállapítottuk, hogy annak érdekében, hogy a helyi önkormányzatok által tulajdonolt gazdasági társaságok eredményesen működjenek és hatékonyan szolgálják a közösség érdekeit, a helyi önkormányzatoknak indokolt holding társaságokat létrehozniuk. Ezek a holding társaságok beékelődnek a helyi önkormányzat és az egyes gazdasági társaságok közé és alkalmasak az egyes társaságok egységes működtetésének, irányításának a kialakítására, ami a helyi önkormányzat és az érintett állampolgárok érdekeit szolgálják.

Rögzítettük, hogy a holding társaságok létrehozása számos előnnyel jár azoknak a helyi önkormányzatoknak, amelyek több, legalább 6-8 gazdasági társaságban rendelkeznek részesedéssel. A holding létrehozásával elérhető előnyök mérlegelése útján megállapítottuk azoknak a hasznosságát, ezzel igazolva azt a hipotézisünket, hogy azoknak a helyi önkormányzatoknak, amelyek legalább 6-8 gazdasági társaságot tulajdonolnak, indokolt létrehozniuk egy önkormányzati holding társaságot. (T5)

A fentiek szerint igazolt hipotézisek alapján azt a végkövetkeztetést vonjuk le, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok annak ellenére, hogy a Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyvében szabályozott társasági formákban egzisztálnak és látszólag csekély számú speciális rendelkezés irányadó rájuk, ténylegesen jelentős aspektusaikban különböznek a piaci jellegű gazdasági társaságoktól. A kutatómunkák eredményeként ezeknek a sajátosságoknak egy része – így különösen a vagyoni és a szervezeti sajátosságok – a korábbinál jelentősebb hangsúlyt kaptak és alkalmasak arra, hogy még inkább ráirányítsák a figyelmet a köztulajdonban álló gazdasági társaságokra és némiképp kiemeljék őket a gazdasági társaságok halmazából.

11.3. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

Az értekezés hiánypótló mű: a releváns jogszabályi rendelkezések, a kapcsolódó bírósági joggyakorlat és a rendelkezésre álló szakirodalom alapján bemutatja a köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságait. A köztulajdonban álló gazdasági társaságok számos aspektusból vizsgálhatók, a szervezeti és a vagyoni sajátosságok mellett figyelemre méltó ezeknek a jogi személyeknek a közfeladatellátása, működnek olyan állami tulajdonban álló és kiemelt jelentőséggel bíró gazdasági társaságok, amelyek önmagukban is kiemelt figyelmet és vizsgálatot érdemelnek. Továbbá, a közpénzekkel, közvagyonnal történő gazdálkodás kapcsán ezeknek a jogi személynek a büntetőjog szemszögéből történő vizsgálata is számos tudományos kihívást rejt magában.

A jelen disszertációban azonban törekedtünk arra, hogy az általunk elemezni kívánt témaköröket vizsgáljuk és mutassuk be kellő alaposítással, így a köztulajdonban álló gazdasági társaságok valamennyi aspektusát felölelő mű helyett egy, a szervezeti és a vagyoni sajátosságokat részletesen és átfogóan vizsgáló dolgozatot készítettünk a feltárt kutatási eredmények alapján. Ennek a hiánypótló műnek az elkészítését új tudományos eredményként értékeljük.

Az értekezésben részletesen feltártuk, hogy ezek a gazdasági társaságok nemzeti vagyonnal gazdálkodnak, ami egyrészt speciális vagyongazdálkodási követelmények betartását teszi szükségessé, másrészt pedig többletfelelősséget ró a társaságok egyes tisztségviselői, így az ügyvezetés és a felügyelőbizottsági tagok számára.

Az egyes fejezetek során szubjektív meglátásainkat, álláspontunkat is megfogalmazzuk, amely lehetőséget biztosított arra, hogy felhívjuk a figyelmet egyes szabályozási kérdésekre, hiányosságokra, ellentmondásokra. Ezeket a szubjektív megállapításokat és az azokhoz kapcsolódó, a szabályozás módosítását, kiegészítését indítványozó javaslatainkat új tudományos eredményeknek tekintjük, amelyek egyfajta iránymutatásként, de legalábbis gondolatébresztőként szolgálhatnak a jogalkotók számára.

Meggyőződésünk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok működése során felmerülő kérdések jelentős része a Polgári Törvénykönyvnek a jogi személyekre és a gazdasági társaságokra irányadó szabályanyaga alapján és az ahhoz kapcsolódóan kialakult bírósági joggyakorlat jogértelmezései mentén megválaszolható. Ezzel egyidejűleg a kutatás során megállapítottuk, hogy a köztulajdonban álló gazdasági társaságok számos ezen túlmutató sajátossággal rendelkeznek, amelynek a jogszabályi háttere leginkább fragmentáltan és esetenként hiányosan kidolgozott, így álláspontunk szerint indokolt lenne a köztulajdonban álló gazdasági társaságok sajátosságainak vonatkozásában egy egységes és komplex, a vagyoni, szervezeti, felelősségi sajátosságokra egyaránt reflektáló szabályrendszer kidolgozása. Abban az esetben, ha a jogalkotó nem tartja indokoltnak egy ilyen átfogó, szabályozási rezsím kialakítását, a jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések hibáinak, hiányosságainak és ellentmondásainak kiküszöbölését mindenképpen szükségesnek tartjuk. A dolgozat írása során törekedtünk ezeknek a diszharmóniáknak a feltárására és javaslatok kidolgozására.

Az értekezésben feltárt új tudományos eredményeket a következőképpen összegezhetjük:

- A köztulajdonban álló gazdasági társaságok szervezeti és vagyoni sajátosságainak hiánypótló jellegű, átfogó, a szakirodalmat, bírósági gyakorlatot és jogszabályi hátteret összesítő vizsgálata és bemutatása.
- A piaci jellegű és a köztulajdonban álló gazdasági társaságok közötti azonosságok és különbségek vizsgálata és bemutatása, különös tekintettel az egyes szervezeti egységekre, így az ügyvezetés és a felügyelőbizottság kapcsán.
- Egy speciális, a közelmúltban bevezetett jogintézmény, a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszerének és az arra irányadó jogszabályi rendelkezéseknek

a kritikai szemléletű vizsgálata és a szabályozási hiányosságok és diszharmóniák összegzése.

- A nemzeti vagyonnak történő vagyongazdálkodásra irányadó jogszabályi követelmények részletes bemutatása és azok ügyvezetésre és felügyelőbizottságra gyakorolt hatásainak feltárása, a kapcsolódó többletfelelősségi kérdések egyidejű vizsgálatával.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMBRUS István: A köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszere. Link: <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/a-koztulajdonban-allo-gazdasagi-tarsasagok-belso-kontrollrendszererol-szolo-339-2019-xii-23-korm-rendelet/> (Letöltés ideje: 2021. április 13.)
- AUER Ádám – BAKOS Kitti – BUZÁSI Barnabás - FARKAS Csaba – NÓTÁRI Tamás – PAPP Tekla: *Társasági jog* [Szerk.: PAPP Tekla]. Szeged, Lectum Kiadó, 2011.
- AUER Ádám – PAPP Tekla: A corporate governance jelentősége a köztulajdonban álló gazdasági társaságoknál. In.: *Jogtudományi Közlöny*, 2017/5. szám, 210-219. o.
- AUER Ádám: A diszpozitivitás jelentősége a társasági jogban. In.: *Magyar Jog*, 2016/7-8. szám, 395-404. o.
- AUER Ádám: Állandó könyvvizsgáló. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019a”)
- AUER Ádám: *Corporate governance – A felelős társaságirányítás jelenkori dimenziói*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017.
- AUER Ádám: *Corporate governance – állami részvétellel működő gazdálkodó szervezetek*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015. („2015a”)
- AUER Ádám: Corporate governance az állami vagy önkormányzati részvétellel működő gazdálkodó szervek esetében. In.: LENTNER Csaba (szerk.): *Adózási pénzügytan és államháztartási gazdálkodás*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2015. („2015b”)
- AUER ÁDÁM: Helyi önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok – szervezetfejlesztés társasági jogi eszközökkel, In.: AUER ÁDÁM – BOROS ANITA – SZÓLIK ESZTER (szerk.): *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*, Budapest, Dialóg Campus, 2018. 9-28. o.
- AUER Ádám: Vezető tisztségviselő felelőssége. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019b”)
- AUER Ádám: Vezető tisztségviselő. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019c”)
- BALÁSHÁZY Mária: A felmentvény jogi természete a hatályos társasági törvényben. In.: *Céghírnök*, 2010/11. szám, 3-4. o.
- BALÁSHÁZY Mária: A szindikátusi szerződés a társasági és a polgári jog határán. In.: *Gazdaság és Jog*, 1993/5. szám, 16-18. o.
- BALÁSHÁZY Mária: Kisebbségi jogok a társasági törvényben. In.: *Gazdaság és Jog*, 2007/5. szám, 8-12.o.
- BALÁSHÁZY Mária: Új vonások a felügyelőbizottság felelősségének szabályozásában. In.: NÓTÁRI Tamás (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Szeged, Lectum Kiadó, 2010. 13–31. o.

BÁNKI-HORVÁTH Mária - BODOR Mária Zsuzsanna - GÁL Judit - KODAY Zsuzsanna - RÓZSA Éva - VEZEKÉNYI Ursula: *Nagykommentár a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvényhez* [Új Jogtár-formátum]

BARTA Judit – MAJOROS Tünde: A vezető tisztségviselő társasággal szembeni és harmadik személynek okozott károkért való felelősségének neuralgikus kérdései. In.: *Miskolci Jogi Szemle*, 2015/2. szám, 5-16. o.

BARTA Judit – VÁGNER Tamás: Az üzleti titok védelme a magyar magánjogban. In.: *Miskolci Jogtudó*, 2019/1. szám, 8-13. o.

BARZÓ Tímea: Állami tulajdonban álló vállalatok működése és szabályozása Svédországban. In.: SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 187-208. o. („2019a”)

BARZÓ Tímea: A sérelemdíjról a jogtudós alkotmánybíró, bíró és polihisztor szemüvegén át. In.: LANDI Balázs (szerk.): *Lábady Tamás emlékkönyv*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 133-147. o. („2019b”)

BENCZE Bálint: A hitelezői érdeksérelem megállapíthatósága az ügyvezetői tevékenység kapcsán. In.: *Gazdaság és Jog*, 2012/6. szám, 10-14. o.

BENDE-SZABÓ Gábor: A helyi önkormányzati vagyon törvényi szabályozásának új rendszere. In.: PATYI András – LAPSÁNSZKY András (szerk.): *Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25 évben – Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. („2014a”)

BENDE-SZABÓ Gábor: *A vagyongazdálkodás jogi keretei*. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2014. („2014b”)

BENDE-SZABÓ GÁBOR: Közérdek és nyilvánosság a köztulajdonban álló, de az államháztartás körébe nem tartozó szervezetek működése körében de lege lata és de lege ferenda, In.: LAPSÁNSZKY ANDRÁS – SMUK PÉTER – SZIGETI PÉTER (szerk.): *Közérdek. Elméleti és szakjogi megoldások egy klasszikus problémára*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017. 525-561. o.

BODZÁSI Balázs: A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre. In.: *Gazdaság és Jog*, 2013/6. szám, 8-13. o.

BOROS Anita: OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises from Hungarian State-Owned Enterprises’ Point of View. In.: *Pro Publico Bono – Public Administration*, 2017/1. special edition,

BOROS Anita – GERGŐ József – BÁNDI Imre – KOCSIS Enikő – HAJDICS Antónia Amália – SZÓLIK Eszter: *Az állami vagyongazdálkodás*, Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2018.

BORZÁN Anita – SZEKERES Bernadett: A könyvvizsgálat minőségbiztosításának nemzetközi és hazai vonatkozásai. In.: CSISZÁRIK-KOCSIR Ágnes (szerk.) *Vállalkozásfejlesztés a XXI. században*: VII. tanulmánykötet. Budapest, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar, 2017. 92-104. o.

BÓTA Zsuzsanna: Az MNV Zrt., avagy az állami szuperholding társasági jogi analízise. In.: *Céghírnök*, 2013/8. szám, 10–12. o.

BÖCSKEI Elvira – DERES Petronella: Saját tőke vizsgálata – fizetésképtelenség versus csődbüntetés? In.: *Glossa Iuridica*, 2015/1-2. szám, 240-249. o.

CSÁKI-HATALOVICS Gyula Balázs: Állami tulajdonú vállalatok rendszere és jogi szabályozása Norvégiában. In.: SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 223-239. o.

CSÉCSY György: A know-how hazai jogvédelmének változásai. In.: LAMM Vanda – SAJÓ András (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. Budapest, HVG-ORAC, 2019. 62-69. o.

CSEHI Zoltán: A kereskedelmi (gazdasági) társaságok szabályozásának megújulásáról az új Polgári Törvénykönyvben. In.: MISKOLCZI BODNÁR Péter – GRAD-GYENGE Anikó (szerk.): *Megújulás a jogi személyek szabályozásában – Tanulmányok az új Ptk. köréből*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2014. 19-33. o. („2014a”)

CSEHI Zoltán: A vezető tisztségviselő polgári jogi felelősségének alapjai és irányai az új Polgári Törvénykönyv alapján. In.: CSEHI Zoltán – SZABÓ Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. CompLex Kiadó, Budapest, 2014. 9-50. o. („2014b”)

CSÖKE Andrea – FODORNÉ LETTNER Erzsébet – JUHÁSZ Csaba: *A csődtörvény magyarázata*. CompLex Kiadó, Budapest, 2009. 396-397. o.

CSÖKE Andrea: A vezető tisztségviselő felelőssége fizetéseképtelenség és felszámolás esetén. 142. o. In.: CSEHI Zoltán – SZABÓ Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. CompLex Kiadó, Budapest, 2015. 121-148. o. („2015a”)

CSÖKE Andrea: *Nagykommentár a csődtörvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 406. o. („2015b”)

CSÖNDES Mónika: A Ptk. vagy az Mt. alapján kell megítélni a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét, ha a tisztségét munkaviszonyban látja el? In.: *Magyar Jog*, 2017/5. szám, 271-280. o.

DOMOKOS LÁSZLÓ – VÁRPALOTAI VIKTOR – JAKOVÁC KATALIN – NÉMETH ERZSÉBET – MAKKAI MÁRTA – HORVÁTH MARGIT: Szempontok az állammenedzsment megújításához – Fókuszban az állami és az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok irányítása, In.: *Pénzügyi Szemle*, 2016/2. szám, 185-204. o.

DZSULA Marianna: A gazdasági társaságok szervezeti és működési kereteit meghatározó diszpozitív és kógens szabályok 1. In.: *Polgári Jog*, 2017/10. szám („2017a”)

DZSULA Marianna: A gazdasági társaságok szervezeti és működési kereteit meghatározó diszpozitív és kógens szabályok 2. In.: *Polgári Jog*, 2017/11. szám („2017b”)

DZSULA Marianna: A vezető tisztségviselő felelőssége a cégtörvény alapján. In.: CSEHI Zoltán – SZABÓ Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest, CompLex Kiadó, 2015. 91-119. o.

DZSULA Marianna: A vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége a jogi személynek okozott károkért. In.: KARSAI Andrea – ELEK Balázs (szerk.): *Tanulmányok a Debreceni Ítéltábla 10 éves évfordulójára*. Debrecen, Debreceni Ítéltábla, 2016. 217-237. o.

EÖRSI Gyula: *A gazdaságirányítás új rendszerére áttérés jogáról*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1968.

EÖRSI Gyula: *Állami tulajdon – állami vállalat*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 1970.

EÖRSI Gyula: Külső és belső komplexitás, *Gazdaság és Jogtudomány*, 1972/1-2. szám, 81-101. o.

- FALUDI Gábor: Az üzleti titok irányelv átültetésének egyes kérdései I. *Polgári Jog*, 2018/9. („2018a”)
- FALUDI Gábor: Az üzleti titok irányelv átültetésének egyes kérdései II. *Polgári Jog*, 2018/10. („2018b”)
- FAZEKAS Marianna (szerk.): *Közigazgatási jog – Általános rész II.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017. 109–110. o.
- FÉZER Tamás: A felelősség új irányai a magyar magánjogban. In.: SZIKORA Veronika - TÖRÖK Éva (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Csécsy György 65. születésnapja tiszteletére I.-II. kötet.* Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017. 159-173.o.
- FÉZER Tamás: Megőrizve megszüntetni!: A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. In.: GÁRDOS-OROSZ Fruzsina - MENYHÁRD Attila (szerk.) *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve.* Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019. 125-131. o.
- FUGLINSZKY Ádám: A szerződésszegés. In.: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog – Kötelmi jog.* Budapest, HVG-ORAC, 2014.
- FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog.* HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- GÁL Judit: A vezető tisztségviselő felelősségének egyes kérdései a gazdasági társaságoknál I. 3. o. In.: *Céghírnök*, 2014/6. szám, 3-6. o. („2014a”)
- GÁL Judit: A vezető tisztségviselő felelősségének egyes kérdései a gazdasági társaságoknál II. In.: *Céghírnök*, 2014/7. szám, 3-4. o. („2014b”)
- GÁLFALVI Géza – KOVÁCS Erika – KIRSCHNER Dóra – SEREGDI László: *Kommentár a hitelintézeti törvényhez.* Budapest, Wolters Kluwer, 2016.
- GÖRÖG Márta: *A know-how jogi védelmének alapvető kérdései.* Budapest, HVG-ORAC, 2012.
- GYÖRI Enikő: A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései. *Gazdaság és Jog*, 2014/9. szám, 3-8. o.
- HAJDU PÉTER: Önkormányzati feladatok ellátása önkormányzati tulajdonú, holding struktúrájú gazdasági társaság létrehozásával. In.: *Magyar Közigazgatás*, 2006/11. szám, 666-680. o.
- HÁMORI Attila: A törzstőkeemelésről. *Céghírnök*, 1997/11. szám, 6-8. o.
- HOFFMANN István: Kormányzati tulajdonú vállalatok működésének jogi keretei Dániában. In.: SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 209-221. o.
- HORVÁTH László: Cégeljárás a kereskedelmi törvény hatálya alatt I. In.: *Céghírnök*, 2015/5. szám, 9-11.o. („2015a”)
- HORVÁTH László: Cégeljárás a kereskedelmi törvény hatálya alatt II. In.: *Céghírnök*, 2015/6. szám, 9-12.o. („2015b”)
- HORVÁTH M. Tamás: *Magasfeszültség – Városi szolgáltatások.* Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2015.
- HORVÁTH MARGIT (szerk.): *Elemzés az önkormányzatok tulajdonában álló gazdasági társaságok működésének tapasztalatairól,* Budapest, Állami Számvevőszék, 2017.

JENEI Gábor: A know-how jogi oltalma az új Polgári Törvénykönyv és az Európai Unió üzletititok-védelmi irányelvjavaslatának elemzése alapján I. rész. In.: *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/6. szám, 36-58. o.

JÓJÁRT Eszter: Diszpozitivitás a régi és az új Polgári Törvénykönyvben. In.: *Magyar Jog*, 2014/12. szám, 673-685. o.

JUHÁSZ László: *A magyar fizetésképtelenségi jog kézikönyve I. kötet*. Budapest, HVG-ORAC, 2019.

JUHÁSZ László: Két jogterület találkozása (A vezetői felelősség egyes kérdései a Ptk. és a Cstv. szabályai alapján). In.: *Gazdaság és Jog*, 2015/2. szám, 11-16. o.

KÁDÁR Mercédesz: *A Postabank Rt. működése 1988-tól 1988-ig*. Link: [https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kadar_mercedesz_a_postabank_rt_mukodese_1988tol_1998ig\[jogi_forum\].pdf](https://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/kadar_mercedesz_a_postabank_rt_mukodese_1988tol_1998ig[jogi_forum].pdf) (Letöltés ideje: 2022. január 25.)

KARDOS Péter – SZAKÁCS Imre – TÓTH Mihály: *A számvitel nagy kézikönyve 2016*. Budapest, Wolters Kluwer, 2016.

Katja Fuchs MTWEBANA: The Regulation of Companies' Capital in the European Union: What is the Current State of Affairs? In.: *European Business Law Review*, 2011/2. szám, 252-257. o.

KECSKÉS András: Az Enron botrány és az üzleti jog rohadt almái, *Magyar Jog*, 2009/6. szám, 429-440. o.

KEMENES István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. In.: *Magyar Jog*, 2017/1. szám, 1-10.o.

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről: kételyek a Ptk. 6:541. §-ával kapcsolatban I. *Céghírnök*, 2014/11. szám, 3-9. o. („2014a”)

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről: kételyek a Ptk. 6:541. §-ával kapcsolatban II. *Céghírnök*, 2014/12. szám, 3-5.o. („2014b”)

KEMENES István: A vezető tisztségviselő deliktuális kártérítési felelősségéről: kételyek a Ptk. 6:541. §-ával kapcsolatban III. *Céghírnök*, 2015/1. szám, 3-5. o.

KISFALUDI András – SZABÓ Marianna (szerk.): *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*. Budapest, CompLex Kiadó, 2008.

KISFALUDI András: A gazdasági társaságok közös szabályai. In.: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 1. kötet. Budapest, CompLex Kiadó, 2014. 305-352. o. („2014a”)

KISFALUDI András: A jogi személy vezető tisztségviselőjének felelőssége az új Polgári Törvénykönyvben. In.: CSEHI Zoltán – KOLTAY András – LANDI Balázs – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *(L)ex Cathedra et Praxis – Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 307-338. o. („2014b”)

KISFALUDI András: Mitől közhiteles a közhiteles nyilvántartás? In.: *Gazdaság és Jog*, 2003/7-8. szám, 3-15. o.

KISFALUDI András: *Társasági jog*. CompLex Kiadó, Budapest, 2007.

KOLOSVÁRY Bálint: A dologi jog általános tanai. In.: SZLADITS Károly (szerk.): *A magyar magánjog. Ötödik kötet – dologi jog*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1942.

- KOMÁROMI Gábor: A vitatható kft. In.: *Gazdaság és Jog*, 2007/6-7. szám
- KORNAI János: Pénzügyi fegyelem és puha költségvetési korlát. In.: *Közgazdasági Szemle*, 1997/11. szám
- KOVÁCS Árpád: *Közpénzügyek*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010.
- KOVÁCS László: Az üzleti titokra vonatkozó jelenleg hatályos szabályok értelmezése, kifogásolása 1-3. rész. In.: *Céghírnök*, 2020/6. szám 7-9. o. („2020a”)
- KOVÁCS László: Az üzleti titokra vonatkozó jelenleg hatályos szabályok értelmezése, kifogásolása 1-3. rész. In.: *Céghírnök*, 2020/7. szám 7-10. o. („2020b”)
- KOVÁCS László: Az üzleti titokra vonatkozó jelenleg hatályos szabályok értelmezése, kifogásolása 1-3. rész. In.: *Céghírnök*, 2020/8. szám 2-4. o. („2020c”)
- KOVÁCS Zsolt: A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó biztosítás. In.: CSEHI Zoltán – SZABÓ Marianna (szerk.): *A vezető tisztségviselő felelőssége*. Budapest, CompLex Kiadó, 2015. 187-214. o.
- KVASSINGER Klára: Az Enron-Andersen-ügy, In.: *Cégvezetés*, 2002/6. szám, 116-119. o.
- LÁBADY Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés. In.: *Állam- és Jogtudomány*, 2016/1. szám, 40-45. o.
- LAKATOS ZSUZSA: *Holdíng a cégcsoportban*, 2017. [<https://ado.hu/cegvilag/holding-a-cegcsoportban/>]
- LEHOCZKI ZÓRA ZSÓFIA: A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének sajátossága, In.: *Miskolci Jogi Szemle*, 2018/2. szám 2. kötet, 148-162. o. („2018a”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Az MNV Zrt. kapcsán felmerülő egyes kárfelelősségi kérdések. In.: *Jog-Állam-Politika*, 2019/3. szám, 119-133. o. („2019a”)
- LEHOCZKI ZÓRA ZSÓFIA: Az önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságok jellegzetességei, In.: *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2019/3. szám, 112-129. o. („2019b”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Fogalmi tévedések vígjátéka – a tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. In.: *Opuscula Civilia*, 2017/3. szám. („2017a”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Kisebbségvédelem. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019c”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Oázis vagy délibáb? – Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről I. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/10. 7–12. o. („2017b”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Oázis vagy délibáb? – Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről II. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/11. 20–25. o. („2017c”)
- LEHOCZKI ZÓRA ZSÓFIA: The main characteristics of publicly owned companies in Hungary. In.: *Opuscula Civilia*, 2018/május („2018b”)
- LEHOCZKI Zóra Zsófia: Törvényességi felügyeleti eljárás. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019d”)

LENKOVICS Barnabás: *Dologi jog*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2014.

LENTNER Csaba: A vállalkozás folytatása számviteli alapelvének érvényesülése közüzemi szolgáltatóknál és a költségvetési rend szerint gazdálkodóknál – magyar, európai jogi és eszmetörténeti vonatkozásokkal. In.: LENTNER Csaba (szerk.): *Adózási pénzügytan és államháztartási gazdálkodás*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2015.

LŐRINCZ György: Újabb kérdések és viták a vezető tisztségviselő jogállásáról. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/9. szám, 3-10. o.

MAGYARY ZOLTÁN – KISS ISTVÁN: *A közigazgatás és az emberek*. Budapest, Magyar Közigazgatástudományi Intézet, 1939.

MAGYARY ZOLTÁN: *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1942.

Branislav MALAGURSKI: Challenges of Serbian Public Enterprises in the light of Points C and F of OECD; *Pro Publico Bono – Public Administration*, 2017/1. Special Edition

MÁRTON András: Üzleti titok az Európai Unióban és az Egyesült Államokban. In.: *Infokommunikáció és Jog*, 2016/2-3. szám, 48-55. o.

MÁTÉFFY József – BEDE Béla: *A cégbejegyzési eljárás és bírói gyakorlata*. Tébe Kiadóvállalata, Budapest, 1947. Hivatkozza: HORVÁTH László: Cégeljárás a kereskedelmi törvény hatálya alatt I. In.: *Cégvárnök*, 2015/5. szám, 9-11.o.

MENYHÁRD Attila: Köztulajdon – közdolgok – forgalomképesség. In.: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005/2. szám, 3-11. o.

MENYHÁRT Szabolcs: A nemzeti vagyonyjog fejlődése a rendszerváltástól napjainkig. In.: *Miskolci Jogi Szemle*, 2017/2. különszám, 357-366. o.

METZINGER Péter: Diszpozitivitás és/vagy kógenia a magyar társasági jogban. In.: *Fontes Iuris*, 2015/3-4. szám, 42-56. o.

MIAVEC Enikő – GÖRÖG Márta: A know-how fogalma és jelentősége az innovációs társadalomban. In.: *Miskolci Jogi Szemle*, 2014/2. szám, 18-28. o.

MICZÁN Péter: Az Alaptörvény által támasztott átláthatósági követelmény bevezetésével felmerülő jogalkotási kérdések, különös tekintettel a társasági jogra. In.: VARGA Norbert szerk.: *Az új Alaptörvény és a jogélet reformja*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem. 2013. 165–186. o.

MIHÁLYI Péter: *A magyar privatizáció enciklopédiája*, Veszprém-Budapest, Pannon Egyetemi Kiadó – MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2010.

MIHÁLYI Péter: *A magyar privatizáció krónikája – 1989-1997*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1998.

MIHÁLYI Péter: Az állami vállalatok helyzete a rendszerváltás forगतágában. In.: *Külgazdaság*, 1996/10. szám, 14-28. o.

MOHAI Máté: A felügyelőbizottsági tagok jogosultságai és felelőssége. In.: *Gazdaság és Jog*, 2015/1. 19–22. o. („2015a”)

MOHAI Máté: A gazdasági társaság könyvvizsgálójának magánjogi felelősségéről. In.: *Gazdaság és Jog*, 2016/10. szám, 12-16. o. („2016a”)

- MOHAI Máté: A vezető tisztségviselők felelősségének hitelezővédelmi aspektusairól. In.: *Gazdaság és Jog*, 2016/1. szám, 8-14. o. („2016b”)
- MOHAI Máté: A vezető tisztségviselők felelősségének lehulló lepléről (gondolatok a Ptk. 6:541. §-ának értelmezéséhez). In.: *Magyar Jog*, 2015/9. szám, 506-513. o. („2015b”)
- MOHAI Máté: *Felelősség és helytállási kötelezettség a társaságok jogában*. Doktori értekezés, Pécs, 2017. [Témavezető: Prof. Dr. Nochta Tibor]
- MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. In.: *Kúriai Döntések*, 2013/7. szám, 744-748. o.
- NAGY BARNA Krisztina: *A szindikátusi szerződés*. Budapest, Doktori értekezés. 2018. [témavezető: Prof. Dr. Papp Tekla]
- NAGY BARNA Krisztina: Fizetéképtelenség. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Dialóg Campus, Budapest, 2019.
- NAGY Csongor István: A magyar versenyjog üzleti titok-szabályának néhány értelmezési kérdéséről. In.: *Jogtudományi Közlöny*, 2008/11. szám, 553-561. o.
- NOCHTA Tibor: A finn társasági jogról és állami vállalatokról. In.: SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 159-185. o.
- NOCHTA Tibor: A gazdasági társaságok közös szabályai. In.: OSZTOVITS (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja*. Budapest, Opten Informatikai Kft., 2014. 487–552. o.
- NOCHTA Tibor: A jóhiszeműség és tisztesség elvének érvényesüléséről a társasági jogviszonyokban. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/2. szám 3–8. o.
- NOCHTA Tibor: A magánjogi menedzserfelelőségről. In.: NOCHTA Tibor – FABÓ Tibor – MÁRTON Mária (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére*. Pécs, PTE ÁJK, 2013. 483-506. o. („2013a”)
- NOCHTA Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. In.: *Gazdaság és Jog*, 2013/6. szám, 3-8. o. („2013b”)
- NOCHTA Tibor: *Társasági jog*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2011.
- NYIKOS Györgyi – FUKKER Gabriella: Kockázati tőke és tőkefinanszírozás közpénzből. In.: *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*. 2020/2. szám, 84-109. o.
- NYIKOS Györgyi (szerk.): *Állami támogatások*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.
- OSZTOVITS András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2*. Budapest, CompLex Kiadó, 2011.
- OSZTOVITS András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? In.: *Magyar Jog*, 2020/2. szám, 72-80. o.
- PANDURICS Anett – MARKÓ Olga: A felelősségbiztosítások szerepe, jelene és jövője Magyarországon. In.: *Biztosítás és Kockázat*, 2. évf. 3. szám, 78-93. o.
- PAPP Tekla: A jogi személy általános szabályai. In.: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja I. kötet.*, Budapest, Opten Informatikai Kft., 2014. 359-461. o. („2014a”)

PAPP Tekla: A szindikátusi szerződés. In.: AUER Ádám – BALOG Balázs – JENOVAI Petra – JUHÁSZ Ágens – PAPP Tekla – SZEGHŐ Ágnes: *Atipikus szerződések*. [szerk.: PAPP Tekla] Budapest, Opten Kiadó, 2015. 224-235. o.

PAPP Tekla: Cégnylvánosság alapelve. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. („2019a”)

PAPP Tekla: Néhány magánjogi kérdés az állami/önkormányzati tagságú gazdasági társaságok kapcsán. In.: AUER Ádám – BOROS Anita – SZÓLIK Eszter: *Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései*, Budapest, Dialóg Campus, 2018. 123-132. o.

PAPP Tekla: Tulajdoni elkülönülés alapelve. In.: DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Dialóg Campus, Budapest, 2019. („2019b”)

PAPP Tekla: Vázlatos áttekintés a jogi személyről az új Polgári Törvénykönyv apropóján. In.: *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2014/2. szám, 150-159. o. („2014b”)

PARLAGI Mátyás: A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása. In.: *Jogtudományi Közlöny*, 2018/9.szám, 369-379. o.

PÁZMÁNDI Kinga: A korlátolt felelősségű társaság új Ptk.-beli fogalmáról. In.: *Gazdaság és Jog*, 2014/7-8. 20. o.

PÁZMÁNDI Kinga: Absztrakt normaértelmezésen ’innen és túl’ – a vagyonekv érvényesülése a kft. modellszabályaiban. In.: GELLÉN Klára – GÖRÖG Márta (szerk.): *Lege et fide – Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus Kiadó, 2016.

PRIBULA László: A sérelemdíj, mint a nemvagyoni kártérítés „jogutódja”? – A jogintézmény bevezetésének eljárásjogi problémái. In.: *Jogtudományi Közlöny*, 2016/3. szám, 129-138. o.

SÁRKÖZY Tamás – SÓLYOM László: Az állami vállalat a fejlett tőkés államokban. In.: *Gazdaság és Jogtudomány*, 1976/1-2. szám, 135-213. o.

SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A jogi személy – Az új Ptk. magyarázata II/VI*. Budapest, HVG-ORAC, 2014.

SÁRKÖZY Tamás: *A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig – Az állami tulajdon jogának fejlődése*, Budapest, HVG-ORAC, 2009.

SÁRKÖZY Tamás: A közérdek érvényesítésére kötelezett gazdasági társaságokról. In.: BODZÁSI Balázs (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, 2010.

SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*. HVG-ORAC, Budapest, 2001.

SÁRKÖZY Tamás: Állami szerv-e az állami vállalat? In.: *Jogtudományi Közlöny*, 1971/3-4. szám, 125-138. o.

SÁRKÖZY Tamás: Az állami vállalat jogállása a magyar polgári jog rendszerében 1948-1998 között (kitekintéssel a jogi személyeknek és a tulajdonjognak a Polgári Törvénykönyvben foglalt általános szabályaira). In.: SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *Tanulmánykötet az 1959-es Polgári Törvénykönyv előkészítéséről, alapvető intézményeiről és fejlődésmenetéről 2. kötet*, Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018., 7-104. o.

SÁRKÖZY Tamás: Az állami vállalat jogintézményének jogtörténete Magyarországon. In.: HALÁSZ Zsolt (szerk.): *Magistra et faultrix – Halustyik Anna emlékére*, Budapest, Pázmány Press, 2019, 331-342. o.

SÁRKÖZY Tamás: Még egyszer a Ptk. jogi személy könyve állítólagos diszpozitivitásáról. In.: *Gazdaság és Jog*, 2015/11. szám, 8-14. o.

SÓLYOM László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon 2. rész*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

SZABÓ Csilla: „A sérelem bére” - új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán. In.: *Polgári Jog*, 2017/9. szám

SZABÓ Gergely: Gazdasági társaság a szindikátusi kötelemben. In.: *Céghírnök*, 2012/5. szám, 7-11. o.

SZALAI Marcell: Napjaink divatperei, avagy a közérdekű adat kiadása iránti perek. In.: *Céghírnök*, 2016/7. szám, 6-11. o.

SZALMA József: *Sérelemdíj és a személyiségi jogok megsértésének magánjogi szankciói az európai és a magyar jogban*. Budapest, KRE ÁJK, 2018.

SZEGEDI András: A törzstőkeminimum dogmája a magyar társasági jogban. In.: *Jog – Állam – Politika*, 2009/1. szám, 25-40.o.

SZEGEDI András: Az „ezer forintos kft.” védelmében. In.: *Gazdaság és Jog*, 2007/3. szám, 8-13.o.

SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.

SZIKORA Veronika – HOFFMANN István: Állami tulajdonú vállalatok a német magánjogi és közjogi szabályozásban. In.: SZIKORA Veronika (szerk.): *Állami vállalatok nemzetközi összehasonlításban*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019. 81-117. o.

SZILÁGYI György – SZILÁGYI Pál: Jogalkalmazás és az üzleti titok. In.: *Magyar Jog*, 2004/11. szám, 666-669.o.

TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme*. PhD-értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2011.

TÉGLÁSI András: *A tulajdonhoz való jog védelme. Történeti áttekintés*. De iurisprudencia et iure publico. 2008/4. szám, 1-63. o.

TÓTHNÉ MAJOROS Tünde – CERTICKY Mária: A D&O biztosítás. In.: *Biztosítás és Kockázat*, 5. évf. 1. szám, 30-41. o.

TÖRÖK Ágota: Az állami vagyonkezelés elmúlt 20 éve kapcsolódva a közbeszerzési szabályok kialakulásához. In.: *Jog-Állam-Politika*, 2009/3. szám CD melléklet, 217-231. o.

TÖRÖK Gábor: A gazdasági társaságok közös szabályai. *Gazdaság és Jog*, 2013/7–8. szám, 3–9. o.

TÖRÖK Gábor: A jogi személy szervezete és képvisellete. In.: SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A jogi személy – Az új Ptk. magyarázata II/VI*. HVG-ORAC, Budapest, 2014. 53-68. o.

- TÖRÖK Tamás: A 2006-os Gt., a Ptk., valamint a Cstv., a Ctv. vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségre vonatkozó szabályainak kapcsolata. In.: *Gazdaság és Jog*, 2016/11-12. szám, 13-20. o. („2016a”)
- TÖRÖK Tamás: A tájékoztatási kötelezettség és az üzleti titok védelme a társasági jogban., In.: *Gazdaság és Jog*, 2005/12. szám, 3-10.o.
- TÖRÖK Tamás: A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségével kapcsolatos álláspontok. *Polgári Jog*, 2016/11. szám („2016b”)
- TÖRÖK Tamás: A vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni felelőssége. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/6. szám, 3-9. o. („2017a”)
- TÖRÖK Tamás: A vezető tisztségviselőre vonatkozó új és módosított felelősségátviteli szabályok. In.: *Gazdaság és Jog*, 2017/9. szám, 11-18. o. („2017b”)
- TÖRÖK Tamás: *Felelősség a társasági jogban*. HVG-ORAC, Budapest, 2015.
- VARGA Judit: Állami tulajdonban álló gazdasági társaságok közpénzügyi szabályozás által kijelölt mozgáster. In.: *Közjogi Szemle*, 2017/ 4. szám
- VARGA JUDIT: Az önkormányzati gazdasági társaságok helye, szerepe és korlátai, In.: HOFFMANN ISTVÁN (szerk.): *Kézikönyv az önkormányzati vagyongazdálkodásról*. HVG-ORAC, Budapest, 2016. 88-97. o.
- VARGA Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. In.: *Magyar Jog*, 2020/2. szám, 81-87. o.
- VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex Kiadó. 2013.
- VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1. kötet*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. („2014a”)
- VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez*. [Új Jogtár-formátum]
- VÉKÁS Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. In.: *Magyar Jog*, 2018/7-8. szám, 385-391. o.
- VÉKÁS Lajos: Bevezető rendelkezések. In.: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz 1. kötet*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. („2014b”)
- VÉKÁS Lajos: Sérelemdíj - fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében. In.: *Magyar Jog*, 2005/4. szám, 193-207. o.
- VERESS Emőd: A szindikátusi szerződés tartalmának néhány alapkérdéséről. In.: *Jogtudományi Közlöny*, 2018/11. szám, 464-476. o.
- VERESS Emőd: Szerződő felek a szindikátusi szerződésben. *Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás*, 2019/3. szám, 168-185. o.
- VEZEKÉNYI Ursula: A jegyzett tőke védelme: a törzstőke és az alaptőke szolgáltatása. *Cég és Jog*, 2000/9. szám
- WELLMANN György: Kritikai észrevételek a jogegység biztosításának új rendszerével kapcsolatban. In.: *Magyar Jog*, 2020/11. szám, 648-655. o.

ZLINSZKY János: Superflua lex? Non loquitur? (2007. évi CVI. tv. és az Alkotmány) In.: *Magyar Jog*, 2007/12. szám, 724-728. o.

ZOVÁNYI NIKOLETT: Szereptévesztés megtámogatva. Az állam magánjogi szerepkörének anomáliái, *Magyar Jog*, 2016/6. szám, 359-365. o.

BÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK JEGYZÉKE

1814/B/1991. AB határozat

4/1993. (II. 12.) AB határozat

64/1993. (XII. 22.) AB határozat

34/1994. (VI. 24.) AB határozat

1048/B/2005. AB határozat

33/B/2007. AB határozat

1350/B/2009. AB határozat

21/2013. (VII. 19.) AB határozat

16/2015. (VI. 5.) AB határozat

3026/2015. (II. 9.) AB határozat

8/2016. (IV. 6.) AB határozat

27/2017. (X. 25.) AB határozat

3278/2017. (XI. 2.) AB határozat

3330/2017. (XII. 8.) AB végzés

3/2018. (IV. 20.) AB határozat

13/2018. (IX. 4.) AB határozat

3180/2018. (VI. 8.) AB határozat

27/2019. (X. 22.) AB határozat

4/2021. (I. 22.) AB határozat

BDT 2012. 2619.

BDT 2017. 3706.

BDT2006. 1492.

BDT2010. 2328.

BDT2010. 2341.
BDT2012. 2720.
BDT2012. 2743.
BDT2013. 2847.
BDT2013. 2896.
BDT2013. 3036.
BDT2014. 3102.
BDT2014. 3144.
BDT2016. 3436.
BDT2016. 3499.
BDT2018. 3830.
BDT2018. 3857.
BDT2018. 3909.
BDT2019. 3982.
BDT2019. 3994.
BDT2019. 4007.
BDT2019. 4044.
BDT2019. 4093.
BDT2020. 4121.
BDT2020. 4211.
BDT2021. 4302.
BH+ 2002.5.251.
BH+ 2005.3.131.
BH+ 2010.11.500.
BH+ 2010.9.399.
BH+ 2014.3.126.
BH+2002. 406.
BH+2007. 557.
BH+2008. 129.
BH+2009. 556.
BH+2013. 277.

BH+2014. 263.

BH+2014. 296.

BH+2014. 391.

BH1990. 437.

BH1993. 98.

BH1995. 413.

BH2002. 367.

BH2002. 52.

BH2003. 189.

BH2004. 371.

BH2005. 209.

BH2005. 26.

BH2005. 293.

BH2011. 287.

BH2013. 222.

BH2013. 283.

BH2013. 74.

BH2014. 188.

BH2014. 254.

BH2014. 279.

BH2014. 335.

BH2015. 104.

BH2016. 179.

BH2017. 306.

BH2017. 345.

BH2018. 19.

BH 2018. 121.

BH2018. 231.

BH2018. 399.

BH2020. 117.

Budapest Környéki Törvényszék G. 40.178/2009/6.

Debreceni Ítéltábla Cgft.III.30.216/2009/2.
Debreceni Ítéltábla Gf. 30.275/2018/3.
Debreceni Ítéltábla Gf. 30.425/2012/4.
Debreceni Ítéltábla Gf. 30.488/2017/4.
EBH2002. 780.
EBH2004. 1145.
EBH2008. 1791.
Fővárosi Ítéltábla a Pf. 20.367/2018/3.
Fővárosi Ítéltábla a Pf. 20.893/2016/10.
Fővárosi Ítéltábla Cgf. 43.948/2006/2.
Fővárosi Ítéltábla Gf. 40.171/2016/4.
Fővárosi Ítéltábla Gf.40.091/2016/5.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.055/2018/4.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.329/2018/5.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.633/2018/4.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 20.732/2016/4.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.039/2017/5.
Fővárosi Ítéltábla Pf. 21.346/2015/5.
Fővárosi Ítéltábla Pf.20.692/2012/6.
Fővárosi Ítéltábla Pf.21.014/2018/4.
Fővárosi Ítéltábla Pf.21.223/2008/4.
Fővárosi Ítéltábla Pf.21521/2012/4.
Fővárosi Törvényszék 51.Mf. 636.503/2012.
Győri Ítéltábla Gf. 20.020/2016/3.
Győri Ítéltábla Gf. 20.158/2014/4.
Győri Ítéltábla Gf.20.284/2017/7.
Győri Ítéltábla Pf. 20.086/2018/4.
ÍH 2015. 157.
ÍH 2016. 33.
ÍH2009. 72.

ÍH2010. 132.
ÍH2010. 41.
ÍH2010. 86.
ÍH2014. 119.
ÍH2016. 145.
ÍH2016. 34.
ÍH2017. 147.
ÍH2018. 139.
ÍH2019. 101.
ÍH2019. 139.
ÍH2019. 57.
ÍH2020. 15.
Kúria a Pfv.IV.21.175/2017/14.
Kúria Kfv.35082/2018/4.
Kúria Köf.5.042/2013/5.
Kúria Pfv. 22.067/2012/6.
Kúria Pfv.IV.21.175/2017/14.
Legfelsőbb Bíróság Gf. II.31.200/2002.
Legfelsőbb Bíróság Gfv. X.30.047/2011/3.
Legfelsőbb Bíróság Gfv.X.30.240/2007.
Legfelsőbb Bíróság Mfv. I. 10. 321/1994.
Legfelsőbb Bíróság Pfv. I. 20.581/1995/8.
MBH2007. 08.186.
Pécsi Ítéltábla Cgf.V.30.434/2003.
Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.143/2012/7.
Pécsi Ítéltábla Pf.IV.20.470/2013/15.
PJD2017. 12.
PJD2017. 14.
PJD2019. 25.
PJD2020. 36.
Szegedi Ítéltábla Gf. 30.018/2019/19.

Szegedi Ítéltábla Gf. 30.051/2019/5.

Szegedi Ítéltábla Gf. 30.302/2018/4.

Szegedi Ítéltábla Gf. III.30.413/2014/2.

Szegedi Ítéltábla Pf. 20.753/2018/7.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1840. évi XVI. törvénycikk a kereskedőkről
1923. évi V. törvénycikk a tisztességtelen versenyről
1930. évi V. törvénycikk a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról
1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról
1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
1960. évi 11. törvényerejű rendelet a Polgári Törvénykönyv hatálybalépéséről és végrehajtásáról
1984. évi IV. törvény a tisztességtelen gazdasági tevékenység tilalmáról
1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról
1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról
1995. évi LXVI. törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről
1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
1997. évi CXLV. törvény a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról és a bírósági cégeljárásról
2000. évi C. törvény a számvitelről
2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról
2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról
2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról
2007. évi CVI. törvény az állami vagyronról
2007. évi LXXV. törvény a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről
2009. évi CXXII. törvény a köztulajdonban álló gazdasági társaságok takarékosabb működéséről
2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról
2011. évi CXCVI. törvény a nemzeti vagyronról
2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

2013. évi CLXXVI. törvény az egyes jogi személyek átalakulásáról, egyesüléséről, szétválásáról

2013. évi CLXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről

2013. évi CXXXIX. törvény Magyar Nemzeti Bankról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről

2015. évi CXLIII. törvény a közbeszerzésekről

2015. évi VII. törvény a Paksi Atomerőmű kapacitásának fenntartásával kapcsolatos beruházásról, valamint az ezzel kapcsolatos egyes törvények módosításáról

2016. évi CXXX. törvény a Polgári Perrendtartásról

2016. évi LXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról

2017. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, valamint az azzal összefüggő törvények módosításáról

2018. évi LIV. törvény az üzleti titok védelméről

2019. évi LXVI. törvény Magyarország 2020. évi központi költségvetésének megalapozásáról

2020. évi LVIII. törvény a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készületségről

254/2007. (X. 4.) Korm. rendelet az állami vagyonnal való gazdálkodásról

94/2018. (V. 22.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről

370/2011. (XII. 31.) Korm. rendelet a költségvetési szervek belső kontrollrendszeréről és belső ellenőrzéséről

339/2019. (XII. 23.) Kormányrendelet a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszeréről

284/2020. (VI. 17.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti kormányrendeleti szabályokról

467/2020. (X. 27.) Korm. rendelet a köztulajdonban álló gazdasági társaságok belső kontrollrendszeréről szóló 339/2019. (XII. 23.) Korm. rendelet módosításáról

521/2020. (XI. 25.) Korm. rendelet az egyes adatigénylési rendelkezésektől való eltérésről

1040/1997. (IV. 29.) Korm. határozat a Postabank és Takarékpénztár Részvénytársaság helyzetének rendezéséről

1074/1997. (VII. 8.) Korm. határozat a Postabank Rt. helyzetének rendezése érdekében szükséges intézkedésekről

1046/1998. (IV. 8.) Korm. határozat a Postabank Rt. alaptőke-emelésében történő állami részvételről

1155/1998. (XII. 9.) Korm. határozat a Postabank Rt. és a Magyar Fejlesztési Bank Rt. helyzetének, valamint az önkormányzatokat megillető gázközművagyron rendezése érdekében szükséges állami intézkedésekről

9/1998. (V. 23.) IM rendelet a Céglapokban megjelenő közlemények közzétételéről és költségtérítéséről

22/2006. (V. 18.) IM rendelet a Céglapokban megjelenő közlemények közzétételéről és költségtérítéséről

61/2009. (XII. 14.) IRM rendelet a jogszabályszerkesztésről

1/2018. (VI. 25.) NVTNM rendelet az egyes állami tulajdonban álló gazdasági társaságok felett az államot megillető tulajdonosi jogok és kötelezettségek összességét gyakorló személyek kijelöléséről

A DOKTORJELÖLT EDDIG MEGJELENT ÍRÁSAI

1. Lehoczki Zóra Zsófia: The special requirements applicable to the management of national assets, with a special respect to the requirement of transparency. In.: Debreceni Jogi Műhely, 2020/3-4. szám, 85-96. o.
2. Dúl, János - Lehoczki, Zóra Zsófia - Papp, Tekla - Veress, Emőd (szerk.): Társasági jogi lexikon. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
3. Lehoczki Zóra Zsófia: Az MNV Zrt. kapcsán felmerülő egyes kárfelelősségi kérdések. In.: Jog-Állam-Politika, 2019/3. szám, 119-133. o.
4. Lehoczki Zóra Zsófia: Az önkormányzati tulajdonban lévő gazdasági társaságok jellegzetességei. Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2019/3. szám, 112-129. o.
5. Lehoczki Zóra Zsófia: A nemzeti vagyonnal történő gazdálkodásra irányadó speciális vagyongazdálkodási követelmények. In.: Opuscula Civilia, 2019/6. szám, 1-18. o.
6. Lehoczki Zóra Zsófia: Az önkormányzati holding társaság. In.: Erdős, Csaba (szerk.): Doktori Műhelytanulmányok 2019 - Doctoral Working Papers 2019, Budapest, Gondolat Kiadó, 2019. 159-172. o.
7. Lehoczki Zóra Zsófia - Szakos Judit - Pató Viktória (szerk.): Critical rethinking of Public Administration. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Közgazdaságtudományi Osztály, 2019.
8. Lehoczki Zóra Zsófia: Business secrets vs. data of public interest in the context of publicly owned enterprises. In.: Lehoczki Zóra Zsófia - Szakos Judit - Pató Viktória (szerk.): Critical rethinking of Public Administration. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége Közigazgatás-tudományi Osztály, 2019. 6. o.
9. Lehoczki Zóra Zsófia– Papp Tekla: Hungary. In.: Veress Emőd (szerk.): Arbitrability of Company Law Disputes in Central and Eastern Europe. Kolozsvár, Forum Iuris, 2018. 67-81. o.
10. Lehoczki Zóra Zsófia: A gazdasági társaságok tőkéjének funkciói. Polgári Jog, 2018/3. szám, 1-10. o.
11. Lehoczki Zóra Zsófia: A jogi személy szervezete. In.: Barzó Tímea - Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 303-319. o.
12. Lehoczki Zóra Zsófia: A jogi személy megszűnése. In.: Barzó Tímea - Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 329-338. o.

13. Lehoczki Zóra Zsófia: A jogi személy törvényes működésének biztosítékai. In.: Barzó Tímea - Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 321-328. o.
14. Lehoczki Zóra Zsófia: A jogi személy szervezeti egységének jogalanyisága, a jogi személy létesítése és képviselője. In.: Barzó Tímea - Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 283-301. o.
15. Lehoczki Zóra Zsófia: Vállalatcsoport. In.: Barzó Tímea - Papp Tekla (szerk.): Civilisztika I. Általános tanok, Személyek joga, Szellemi alkotások joga. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 339-347. o.
16. Lehoczki Zóra Zsófia: A köztulajdonban álló gazdasági társaságok ügyvezetésének sajátosságai. In.: Miskolci Jogi Szemle, 2018/2. szám, 2. kötet, 148-162. o.
17. Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami és az önkormányzati részvétellel működő gazdasági társaságok vagyongazdálkodására irányadó alapelvek. In.: Auer Ádám - Boros Anita - Szólik Eszter (szerk.): Az önkormányzati vagyongazdálkodás aktuális kérdései. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 101-111. o.
18. Lehoczki Zóra Zsófia: Az állami részvétellel működő gazdasági társaságok csoportosítási nehézségei. In.: Miskolci, Bodnár Péter (szerk.): XII. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 185-195. o.
19. Lehoczki Zóra Zsófia: A társasági vagyon fogalmának vizsgálata egyes közjogi és magánjogi jogszabályok tükrében. In.: Méhes Tamás - Téglási András (szerk.): A jövő közigazgatás-tudománya: A Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola doktoranduszainak jubileumi tanulmánykötete. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 99-109. o.
20. Lehoczki Zóra Zsófia: The main characteristics of publicly owned companies in Hungary. In.: Opuscula Civilia, 2018/3. szám, 1-10. o.
21. Lehoczki Zóra Zsófia: Oázis vagy délibáb? - Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről I. In.: Gazdaság és Jog, 2017/10. szám, 7-12. o.
22. Lehoczki Zóra Zsófia: Oázis vagy délibáb? - Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről II. In.: Gazdaság és Jog, 2017/11. szám, 20-25. o.
23. Lehoczki Zóra Zsófia: Fogalmi tévedések vígjátéka - a tulajdonjog közvetett tárgyának szerepében: a jogi személy. In.: Opuscula Civilia, 2017/3. szám, 1-15. o.
24. Lehoczki Zóra Zsófia: Doubts and uncertainties in connection with the contribution in kind. In.: Csehi Zoltán (szerk.): Magyar kereskedelmi jogi évkönyv [Ungarisches Jahrbuch für Handelsrecht] [Annales hongroises du droit commercial]. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2017. 48-58. o.

25. Lehoczki Zóra Zsófia: Review of the international conference titled “Corporate Governance of State-owned Enterprises in Central and Eastern Europe”. In.: Pro Publico Bono – Magyar Közigazgatás, 2017/1. különszám, 116-119. o.
26. Lehoczki Zóra Zsófia: Az apport értékének a meghatározása, különös tekintettel a szakértőkre és a felülértékelésért való felelősségre. In.: Polgári Jog, 2016/1. szám.
27. Lehoczki Zóra Zsófia: A know-how apportálhatóságával kapcsolatban felmerült kérdések az elmúlt évek bírói gyakorlatának és az új Polgári Törvénykönyv szabályozásának tükrében. In.: Céghírnök, 2016/5. szám, 6-10. o.
28. Lehoczki, Zóra Zsófia: A vagyoni értékű jogok apportálhatósága és az egységes szabályozás hiányának problematikája. In.: Debreceni Jogi Műhely, 2015/3-4. szám, 114-120. o.